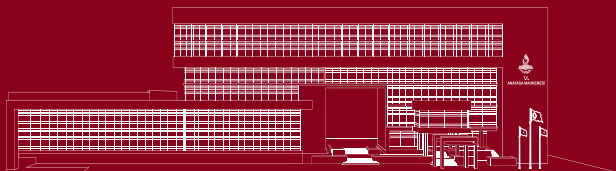

ANAYASA MAHKEMESİ TEMEL METİNLER

- TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI
- ANAYASA MAHKEMESİNİN KURULUŞU VE YARGILAMA USULLERİ HAKKINDA KANUN
- ANAYASA MAHKEMESİ İÇTÜZÜĞÜ
- SİYASİ PARTİLER KANUNU
- AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

ANAYASA MAHKEMESİ TEMEL METİNLER

- TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI
- ANAYASA MAHKEMESİNİN KURULUŞU VE YARGILAMA USULLERİ HAKKINDA KANUN
- ANAYASA MAHKEMESİ İÇTÜZÜĞÜ
- SİYASÎ PARTİLER KANUNU
- AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Anayasa Mahkemesi Yayınları

ISBN : 978-605-2378-23-6

ANAYASA MAHKEMESİ TEMEL METİNLER

© 2023, Anayasa Mahkemesi

Anayasa Mahkemesinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz.

İletişim ve İstem Adresi

Anayasa Mahkemesi Başkanlığı

Ahlatlıbel Mahallesi

İncek Şehit Savcı Mehmet Selim Kiraz Bulvarı No: 4

06805 Çankaya / Ankara

Telefon : (312) 463 73 00

Faks : (312) 463 74 00

www.anayasa.gov.tr

Baskı ve Cilt

Epa-Mat Basım Yay. Prom. San. Tic. Ltd. Şti.

Ağaçışleri Sanayi Sitesi 1357. Sok. No:41

Yenimahalle/ANKARA

Telefon : 0312 394 48 63-64

Faks : 0312 394 48 65

www.epamat.com.tr

epamat@hotmail.com

Kasım, 2023

İÇİNDEKİLER

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.....	1-176
Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun	177-274
Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü.....	275-385
Siyasî Partiler Kanunu.....	387-509
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokolleri	511-597

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI FİHRİSTİ

BİRİNCİ KISIM Genel Esaslar

	Madde	Sayfa
Başlangıç		16
I. Devletin Şekli	1	18
II. Cumhuriyetin nitelikleri	2	18
III. Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti	3	18
IV. Değiştirilemeyecek hükümler	4	18
V. Devletin temel amaç ve görevleri	5	19
VI. Egemenlik	6	19
VII. Yasama yetkisi	7	19
VIII. Yürütme yetkisi ve görevi	8	19
IX. Yargı yetkisi	9	20
X. Kanun önünde eşitlik	10	20
XI. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü	11	21

İKİNCİ KISIM Temel Haklar ve Ödevler

BİRİNCİ BÖLÜM Genel Hükümler

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği	12	22
II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması	13	22
III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması	14	22

	Madde	Sayfa
IV Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması	15	23
V. Yabancıların durumu	16	23

İKİNCİ BÖLÜM

Kişinin Hakları ve Ödevleri

I. Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı	17	24
II. Zorla çalıştırma yasağı	18	24
III. Kişi hürriyeti ve güvenliği	19	25
IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması		27
A. Özel hayatın gizliliği	20	27
B. Konut dokunulmazlığı	21	28
C. Haberleşme hürriyeti	22	28
V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti	23	29
VI. Din ve vicdan hürriyeti	24	30
VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti	25	30
VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti	26	31
IX. Bilim ve sanat hürriyeti	27	32
X. Basın ve yayımla ilgili hükümler		32
A. Basın hürriyeti	28	32
B. Süreli ve süresiz yayın hakkı	29	34
C. Basın araçlarının korunması	30	34
D. Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı	31	35
E. Düzeltme ve cevap hakkı	32	35
XI. Toplantı hak ve hürriyetleri		36

	Madde	Sayfa
A. Dernek kurma hürriyeti	33	36
B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı	34	37
XII. Mülkiyet hakkı	35	37
XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler		37
A. Hak arama hürriyeti	36	37
B. Kanunî hâkim güvencesi	37	38
C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar	38	38
XIV. İspat hakkı	39	39
XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması	40	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler

I. Ailenin korunması ve çocuk hakları	41	41
II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi	42	41
III. Kamu yararı		43
A. Kıyılardan yararlanma	43	43
B. Toprak mülkiyeti	44	43
C. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması	45	44
D. Kamulaştırma	46	44
E. Devletleştirme ve özelleştirme	47	45
IV. Çalışma ve sözleşme hürriyeti	48	46
V. Çalışma ile ilgili hükümler		46
A. Çalışma hakkı ve ödevi	49	46
B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı	50	46
C. Sendika kurma hakkı	51	47
D. Sendikal faaliyet (Mülga)	52	48

	Madde	Sayfa
VI. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt		48
A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı	53	48
B. Grev hakkı ve lokavt	54	49
VII. Ücrette adalet sağlanması	55	50
VIII. Sağlık, çevre ve konut		50
A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması	56	50
B. Konut hakkı	57	51
IX. Gençlik ve spor		51
A. Gençliğin korunması	58	51
B. Sporun geliştirilmesi ve tahkim	59	51
X. Sosyal güvenlik hakları		52
A. Sosyal güvenlik hakkı	60	52
B. Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler	61	52
C. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları	62	52
XI. Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması	63	53
XII. Sanatın ve sanatçının korunması	64	53
XIII. Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları	65	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Siyasî Haklar ve Ödevler

I. Türk vatandaşlığı	66	54
II. Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları	67	54

	Madde	Sayfa
III. Siyasî partilerle ilgili hükümler		55
A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma	68	55
B. Siyasi partilerin uyacakları esaslar	69	57
IV. Kamu hizmetlerine girme hakkı		59
A. Hizmete girme	70	59
B. Mal bildirimi	71	59
V. Vatan hizmeti	72	59
VI. Vergi ödevi	73	60
VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı	74	60

ÜÇÜNCÜ KISIM

Cumhuriyetin Temel Organları

BİRİNCİ BÖLÜM

Yasama

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi		62
A. Kuruluşu	75	62
B. Milletvekili seçilme yeterliliği	76	62
C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi	77	63
D. Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler	78	63
E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi	79	64
F. Üyelikle ilgili hükümler		65
1. Milletin temsili	80	65
2. Andiçme	81	66
3. Üyelikle bağdaşmayan işler	82	66

	Madde	Sayfa
4. Yasama dokunulmazlığı	83	67
5. Milletvekilliğinin düşmesi	84	68
6. İptal istemi	85	69
7. Ödenek ve yolluklar	86	69
II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri		70
A. Genel olarak	87	70
B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi	88	70
C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması	89	70
D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma	90	71
E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme (Mülga)	91	72
F. Savaş hali ilânı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme	92	72
III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler		73
A. Toplanma ve tatil	93	73
B. Başkanlık Divanı	94	73
C. İçtüzük, siyasî parti grupları ve kolluk işleri	95	75
D. Toplantı ve karar yeter sayısı	96	75
E. Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması	97	75
IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları	98	76
B. Gensoru (Mülga)	99	77
C. Meclis soruşturması (Mülga)	100	77

İKİNCİ BÖLÜM

Yürütme

I. Cumhurbaşkanı		78
A. Adaylık ve seçimi	101	78
B. Seçimi (Mülga)	102	79
C. Andıçmesi	103	79
D. Görev ve yetkileri	104	80
E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu	105	82
F. Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar	106	84
G. Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği (Mülga)	107	86
H. Devlet Denetleme Kurulu	108	86
II. Bakanlar Kurulu		87
A. Kuruluş (Mülga)	109	87
B. Göreve başlama ve güvenoyu (Mülga)	110	87
C. Görev sırasında güvenoyu (Mülga)	111	87
D. Görev ve siyasî sorumluluk (Mülga)	112	87
E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar (Mülga)	113	87
F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu (Mülga)	114	88
G. Tüzükler (Mülga)	115	88
H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi	116	88
İ. Millî Savunma		89
1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı	117	89

	Madde	Sayfa
2. Millî Güvenlik Kurulu	118	89
III. Olağanüstü hal yönetimi	119	90
2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilânı (Mülga)	120	92
3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme (Mülga)	121	92
B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali (Mülga)	122	92
IV. İdare		92
A. İdarenin esasları		92
1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği	123	92
2. Yönetmelikler	124	93
B. Yargı yolu	125	93
C. İdarenin kuruluşu		94
1. Merkezî idare	126	94
2. Mahallî idareler	127	95
D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler		96
1. Genel ilkeler	128	96
2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence	129	97
E. Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları		97
1. Yükseköğretim kurumları	130	97
2. Yükseköğretim üst kuruluşları	131	100

	Madde	Sayfa
3. Yükseköğretim kurumlarından özel hükümlere tâbi olanlar	132	100
F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları	133	101
G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu	134	101
H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları	135	102
İ. Diyanet İşleri Başkanlığı	136	104
J. Kanunsuz emir	137	104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yargı

I. Genel hükümler		105
A. Mahkemelerin bağımsızlığı	138	105
B. Hâkimlik ve savcılık teminatı	139	105
C. Hâkimlik ve savcılık mesleği	140	106
D. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması	141	107
E. Mahkemelerin kuruluşu	142	107
F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri (Mülga)	143	108
G. Adalet hizmetlerinin denetimi	144	108
H. Askerî yargı (Mülga)	145	108
II. Yüksek mahkemeler		108
A. Anayasa Mahkemesi		108
1. Kuruluşu	146	108
2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi	147	110

	Madde	Sayfa
3. Görev ve yetkileri	148	111
4. Çalışma ve yargılama usulü	149	113
5. İptal davası	150	114
6. Dava açma süresi	151	115
7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi	152	115
8. Anayasa Mahkemesinin kararları	153	116
B. Yargıtay	154	117
C. Danıştay	155	118
D. Askerî Yargıtay (Mülga)	156	119
E. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi (Mülga)	157	119
F. Uyuşmazlık Mahkemesi	158	119
III. Hâkimler ve Savcılar Kurulu	159	119
IV. Sayıştay	160	123

DÖRDÜNCÜ KISIM

Malî ve Ekonomik Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Malî Hükümler

I. Bütçe		125
A. Bütçe ve kesinhesap	161	125
B. Bütçenin görüşülmesi (Mülga)	162	127
C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları (Mülga)	163	127
D. Kesinhesap (Mülga)	164	127

Madde Sayfa

E. Kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi

165

127

İKİNCİ BÖLÜM**Ekonomik Hükümler**

I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey

166

128

II. Piyasaların denetimi ve dış ticaretin
düzenlenmesi

167

129

III. Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve
işletilmesi

168

129

IV. Ormanlar ve orman köylüsü

129

A. Ormanların korunması ve geliştirilmesi

169

129

B. Orman köylüsünün korunması

170

130

V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi

171

131

VI. Tüketiciler ile esnaf ve sanatkârların
korunması

131

A. Tüketicilerin korunması

172

131

B. Esnaf ve sanatkârların korunması

173

132

BEŞİNCİ KISIM**Çeşitli Hükümler**

I. İnkılâp kanunlarının korunması

174

133

ALTINCI KISIM**Geçici Hükümler**

GEÇİCİ MADDE 1

135

GEÇİCİ MADDE 2

135

GEÇİCİ MADDE 3

137

GEÇİCİ MADDE 4 (Mülga)

138

GEÇİCİ MADDE 5

138

	Madde	Sayfa
GEÇİCİ MADDE 6		138
GEÇİCİ MADDE 7		138
GEÇİCİ MADDE 8		138
GEÇİCİ MADDE 9		138
GEÇİCİ MADDE 10		139
GEÇİCİ MADDE 11		139
GEÇİCİ MADDE 12		140
GEÇİCİ MADDE 13		140
GEÇİCİ MADDE 14		140
GEÇİCİ MADDE 15		140
GEÇİCİ MADDE 16		141
GEÇİCİ MADDE 17		141
GEÇİCİ MADDE 18		141
GEÇİCİ MADDE 19		143
GEÇİCİ MADDE 20		149
GEÇİCİ MADDE 21		149

YEDİNCİ KISIM

Son Hükümler

I. Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma	175	154
II. Başlangıç ve kenar başlıklar	176	155
III. Anayasanın yürürlüğe girmesi	177	155

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINA

İŞLENMEYEN GEÇİCİ MADDELER

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'un Geçici Maddesi		158
--	--	-----

27/12/2002 Tarihli ve 4777 Sayılı Kanun'un Geçici Maddesi	158
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Yapılan Değişiklikler Çizelgesi	159
2709 Sayılı Kanuna ek ve değişiklik getiren mevzuatın yürürlüğe giriş tarihini gösterir liste	161

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI¹

Kanun No. : 2709
Kabul Tarihi : 18/10/1982
Yayımlandığı Resmi Gazete :
Tarih : 20/10/1982
Sayı : 17844

1 Bu Anayasa; Kurucu Meclis tarafından 18/10/1982’de halkoylamasına sunulmak üzere kabul edilmiş ve 20/10/1982 tarihli ve 17844 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış; 7/11/1982’de halkoylamasına sunulduktan sonra 9/11/1982 tarihli ve 17863 sayılı Resmî Gazete’de (Mükerrer) yeniden yayımlanmıştır.

BAŞLANGIÇ (Değişik: 23/7/1995-4121/1. md.)

Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılâp ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedi varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasa-da gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

(Değişik: 3/10/2001-4709/1. md.) Hiçbir faaliyetin Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılâpları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesi-

nin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve “Yurtta sulh, cihanda sulh” arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

BİRİNCİ KISIM

Genel Esaslar

I. Devletin şekli

MADDE 1- Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

II. Cumhuriyetin nitelikleri

MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

III. Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti

MADDE 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî marşı «İstiklal Marşı» dır.

Başkenti Ankara'dır.

IV. Değiştirilemeyecek hükümler

MADDE 4- Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

V. Devletin temel amaç ve görevleri

MADDE 5- Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

VI. Egemenlik

MADDE 6- Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

VII. Yasama yetkisi

MADDE 7- Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.

VIII. Yürütme yetkisi ve görevi

MADDE 8- (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

IX. Yargı yetkisi

MADDE 9- (Değişik: 21/1/2017-6771/1. md.) Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.

X. Kanun önünde eşitlik

MADDE 10- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1. md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 7/5/2010-5982/1. md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1. md.) Çocuklar, yaşlılar, özür-lüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.¹

1 9/2/2008 tarihli ve 5735 sayılı Kanunun 1. maddesiyle; bu fıkra “bütün işlemlerinde” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında” ibaresi eklenmiş ve bu ibare Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E. 2008/16, K. 2008/116 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir. (R.G.: 22/10/2008, 27032)

XI. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

MADDE 11- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

İKİNCİ KISIM

Temel Haklar ve Ödevler

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

MADDE 12- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

MADDE 13- (Değişik: 3/10/2001-4709/2. md.)

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması

MADDE 14- (Değişik: 3/10/2001-4709/3. md.)

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

IV. Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

MADDE 15- (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

(Değişik: 7/5/2004-5170/2. md.) Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

V. Yabancıların durumu

MADDE 16- Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Kişinin Hakları ve Ödevleri

I. Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı

MADDE 17- Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.

(Değişik: 7/5/2004-5170/3. md.; 21/1/2017-6771/16. md.) Meşrû müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

II. Zorla çalıştırma yasağı

MADDE 18- Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke

ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatan-
daşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla
çalıştırma sayılmaz.

III. Kişi hürriyeti ve güvenliği

MADDE 19- Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve
güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme ka-
rarının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği
olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçü-
ğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarıl-
ması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için
tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya
alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişi-
nin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda
belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine ge-
tirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya
giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme ka-
rarı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; hal-
leri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, an-
cak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştiril-
mesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı
zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim
kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama,
ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulu-
nan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4. md.; 21/1/2017-6771/16. md.) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal ve savaş hallerinde uzatılabilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4. md.) Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4. md.) Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması

A. Özel hayatın gizliliği

MADDE 20- Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. (Mülga cümle: 3/10/2001-4709/5. md.)

(Değişik: 3/10/2001-4709/5. md.) Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/2. md.) Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp

kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

B. Konut dokunulmazlığı

MADDE 21- (Değişik: 3/10/2001-4709/6. md.)

Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

C. Haberleşme hürriyeti

MADDE 22- (Değişik: 3/10/2001-4709/7. md.)

Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı

olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti

MADDE 23- Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/8. md.; 7/5/2010-5982/3. md.) Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

VI. Din ve vicdan hürriyeti

MADDE 24- Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti

MADDE 25- Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

MADDE 26- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/9. md.) Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(Mülga: 3/10/2001-4709/9. md.)

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/9. md.) Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

IX. Bilim ve sanat hürriyeti

MADDE 27- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

X. Basın ve yayımla ilgili hükümler

A. Basın hürriyeti

MADDE 28- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

(Mülga: 3/10/2001-4709/10. md.)

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastıranlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hüküm-

leri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenabilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelî veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Sürelî veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiyede yayımlanan sürelî yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan

mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır.

B. Süreli ve süresiz yayın hakkı

MADDE 29- Süreli veya süresiz yayın önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Süreli yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Süreli yayınların çıkarılması, yayım şartları, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştıracı siyasal, ekonomik, malî ve teknik şartlar koyamaz.

Süreli yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre yararlanır.

C. Basın araçlarının korunması

MADDE 30- (Değişik: 7/5/2004-5170/4. md.)

Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

D. Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

MADDE 31- Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/11. md.) Kanun, millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâk ve sağlığın korunması sebepleri dışında, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

E. Düzeltme ve cevap hakkı

MADDE 32- Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.

XI. Toplantı hak ve hürriyetleri

A. Dernek kurma hürriyeti

MADDE 33- (Değişik: 23/7/1995-4121/2. md.; 3/10/2001-4709/12. md.)

Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet

memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

MADDE 34- (Değişik: 3/10/2001-4709/13. md.)

Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

XII. Mülkiyet hakkı

MADDE 35- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler

A. Hak arama hürriyeti

MADDE 36- (Değişik: 3/10/2001-4709/14. md.) Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı

mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

B. Kanunî hâkim güvencesi

MADDE 37- Hiç kimse kanunen tabî olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tabî olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar

MADDE 38- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15. md.) Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu şahsîdir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15. md.) Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15. md.) (Mülga: 7/5/2004-5170/5. md.)

(Değişik: 7/5/2004-5170/5. md.) Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

(Değişik: 7/5/2004-5170/5. md.) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

XIV. İspat hakkı

MADDE 39- Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.

XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması

MADDE 40- Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/16. md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler

I. Ailenin korunması ve çocuk hakları²

MADDE 41- (Değişik: 3/10/2001-4709/17. md.) Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4. md.) Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4. md.) Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

MADDE 42- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin

2 Bu maddenin kenar başlığı, "I. Ailenin korunması" iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 4. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 9/2/2008-5735/2. md.; İptal: Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E. 2008/16, K. 2008/116 sayılı Kararı ile)

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.

III. Kamu yararı

A. Kıyılardan yararlanma

MADDE 43- Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir.

B. Toprak mülkiyeti

MADDE 44- Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tespit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu şartların kaybı halinde, dağıtılan toprağın Devletçe geri alınmasına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

C. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması

MADDE 45- Devlet, tarım arazileri ile çayır ve mer'aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.

D. Kamulaştırma

MADDE 46- (Değişik: 3/10/2001-4709/18. md.)

Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde,

taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

E. Devletleştirme ve özelleştirme³

MADDE 47- Kamu hizmeti niteliğı taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir.

Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığı hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 13/8/1999-4446/1. md.) Devletin, kamu iktisadî teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

(Ek fıkra: 13/8/1999-4446/1. md.) Devlet, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabilirliği veya devredilebilirliği kanunla belirlenir.

3 Bu maddenin kenar başlığı, “E. Devletleştirme” iken, 13/8/1999 tarihli ve 4446 sayılı Kanunun 1. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

IV. Çalışma ve sözleşme hürriyeti

MADDE 48- Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

V. Çalışma ile ilgili hükümler

A. Çalışma hakkı ve ödevi

MADDE 49- Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/19. md.) Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

(Mülga: 3/10/2001-4709/19. md.)

B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı

MADDE 50- Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

C. Sendika kurma hakkı

MADDE 51- (Değişik: 3/10/2001-4709/20. md.)

Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

(Mülga: 7/5/2010-5982/5. md.)

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

D. Sendikal faaliyet

MADDE 52- (Mülga: 23/7/1995- 4121/3. md.)

VI. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt

A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı⁴

MADDE 53- İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 23/7/1995-4121/4. md.) (Mülga: 7/5/2010-5982/6. md.)

(Mülga: 7/5/2010-5982/6. md.)

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/6. md.) Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/6. md.) Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/6. md.) Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması,

4 Bu maddenin kenar başlığı, “A. Toplu iş sözleşmesi hakkı” iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 6. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir.

B. Grev hakkı ve lokavt

MADDE 54- Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.

Grev hakkı ve lokavt iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

(Mülga: 7/5/2010-5982/7. md.)

Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir.

Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

(Mülga: 7/5/2010-5982/7. md.)

Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez.

VII. Ücrette adalet sağlanması

MADDE 55- Ücret emeğin karşılığıdır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

(Değişik: 3/10/2001-4709/21. md.) Asgarî ücretin tespiti-nde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da gözönünde bulundurulur.

VIII. Sağlık, çevre ve konut

A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

MADDE 56- Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

B. Konut hakkı

MADDE 57- Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

IX. Gençlik ve spor

A. Gençliğin korunması

MADDE 58- Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

B. Sporun geliştirilmesi ve tahkim⁵

MADDE 59- Devlet, her yaşta Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

Devlet başarılı sporcuyu korur.

(Ek fıkra: 17/3/2011-6214/1. md.) Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin karar-

5 Bu maddenin kenar başlığı, “B. Sporun geliştirilmesi” iken, 17/3/2011 tarihli ve 6214 sayılı Kanunun 1. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

larına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz.

X. Sosyal güvenlik hakları

A. Sosyal güvenlik hakkı

MADDE 60- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliğı sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

B. Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler

MADDE 61- Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

C. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları

MADDE 62- Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kül-

türel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.

XI. Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması

MADDE 63- Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.

XII. Sanatın ve sanatçının korunması

MADDE 64- Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.

XIII. Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları⁶

MADDE 65- (Değişik: 3/10/2001-4709/22. md.)

Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

⁶ Bu maddenin kenar başlığı, “XIII. Sosyal ve ekonomik hakların sınırı” iken, 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 22. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Siyasî Haklar ve Ödevler

I. Türk vatandaşlığı

MADDE 66- Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. (Mülga cümle: 3/10/2001-4709/23. md.)

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

II. Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları

MADDE 67- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

(Değişik: 23/7/1995-4121/5. md.) Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.

(Değişik: 17/5/1987-3361/1. md.; 23/7/1995-4121/5. md.) Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve hal-koylmasına katılma haklarına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

(Değişik: 23/7/1995-4121/5. md.; 3/10/2001-4709/24. md.) Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğren-ciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde oy kullanılması ve oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir ve görevli hâkimin yerinde yönetim ve denetimi al-tında yapılır.

(Ek fıkra: 23/7/1995-4121/5. md.) Seçim kanunları, tem-silde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/24. md.) Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

III. Siyasî partilerle ilgili hükümler

A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma⁷

MADDE 68- (Değişik: 23/7/1995-4121/6. md.)

Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partile-

7 Bu maddenin kenar başlığı, “A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma” iken, 23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı Kanunun 6. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

re girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Hâkimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasî partilere üye olamazlar.

Yüksek öğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun bu elemanların, siyasi partilerin merkez organları dışında kalan parti görevi almalarına cevaz veremez ve parti üyesi yüksek öğretim elemanlarının yüksek öğretim kurumlarında uyacakları esasları belirler.

Yüksek öğretim öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

Siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

B. Siyasi partilerin uyacakları esaslar

MADDE 69- (Değişik: 23/7/1995-4121/7. md.)

Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.

Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.

Bir siyasi partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir. (Ek cümle: 3/10/2001-4709/25. md.) Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/25. md.) Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzelkişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.

(Değişik: 3/10/2001-4709/25. md.) Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

IV. Kamu hizmetlerine girme hakkı

A. Hizmete girme

MADDE 70- Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

B. Mal bildirimi

MADDE 71- Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekrarlanma süreleri kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.

V. Vatan hizmeti

MADDE 72- Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

VI. Vergi ödevi

MADDE 73- Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir.

VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı⁸

MADDE 74- (Değişik: 3/10/2001-4709/26. md.) Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/26. md.) Kendileriyle ilgili başvurmaların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

8 Bu maddenin kenar başlığı, “VII. Dilekçe hakkı” iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 8. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(Mülga: 7/5/2010-5982/8. md.)

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8. md.) Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8. md.) Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8. md.) Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Cumhuriyetin Temel Organları

BİRİNCİ BÖLÜM

Yasama

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi

A. Kuruluşu

MADDE 75- (Değişik: 17/5/1987-3361/2. md.; 23/7/1995-4121/8. md.; 21/1/2017-6771/2. md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşur.

B. Milletvekili seçilme yeterliliği

MADDE 76- (Değişik: 13/10/2006-5551/1. md.; 21/1/2017-6771/3. md.) Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

(Değişik: 27/12/2002-4777/1. md.; 21/1/2017-6771/3. md.) En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, askerlikle ilişiği olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi⁹

MADDE 77- (Değişik: 31/5/2007-5678/1. md.; 21/1/2017-6771/4. md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır.

Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır.

D. Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler¹⁰

MADDE 78- Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

9 Bu maddenin başlığı, “C. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi” iken 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 4. maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

10 Bu maddenin başlığı, “D. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri” iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.

(Ek fıkra: 27/12/2002-4777/2. md.) Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz.

E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

MADDE 79- Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

(Değişik: 31/5/2007-5678/2. md.) Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanak-

larını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

(Değişik: 31/5/2007-5678/2. md.) Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

F. Üyelikle ilgili hükümler

1. Milletin temsili

MADDE 80- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçtikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

2. Andiçme

MADDE 81- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler:

«Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve lâik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakattan ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andiçerim.»

3. Üyelikle bağdaşmayan işler

MADDE 82- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

4. Yasama dokunulmazlığı

MADDE 83. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasî parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

5. Milletvekilliğinin düşmesi¹¹

MADDE 84- (Değişik: 23/7/1995- 4121/9. md.)

İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifaanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur.

82 nci maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

(Mülga: 7/5/2010-5982/9. md.)

11 Bu maddenin kenar başlığı, “5. Üyeliğin düşmesi” iken, 23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı Kanunun 9. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

6. İptal istemi

MADDE 85- (Değişik: 23/7/1995- 4121/10. md.)

Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine 84 üncü maddenin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya içtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar.

7. Ödenek ve yolluklar

MADDE 86- (Değişik: 21/11/2001-4720/1. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir. Ödenneğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder.

(Değişik: 21/11/2001-4720/1. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine T.C. Emekli Sandığı tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri

A. Genel olarak

MADDE 87- (Değişik: 3/10/2001-4709/28. md.; 7/5/2004-5170/6. md.; 21/1/2017-6771/5. md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesin-hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasa-nın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi

MADDE 88- (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanun teklif etmeye milletvekilleri yetkilidir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanun tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir.

C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

MADDE 89- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Mec-lisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

(Değişik: 3/10/2001-4709/29. md.) Yayımlanmasını kıs-men veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile bir-

likte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tâbi değildir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu üye tamsayısının salt çoğunluğuyla aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

MADDE 90- Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan

ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğ u yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değ iş iklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7. md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme

MADDE 91- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

F. Savaş hali ilânı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme

MADDE 92- Milletlerarası hukukun meşrû saydığı hallerde savaş hali ilânına ve Türkiye'nin taraf olduğı milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiğı haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler

A. Toplanma ve tatil

MADDE 93- (Değişik: 23/7/1995-4121/11. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında Cumhurbaşkanınca toplantıya çağırılır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

B. Başkanlık Divanı

MADDE 94- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde

kurulur. Siyasî parti grupları Başkanlık için aday göstere-
mezler.

(Değişik: 7/5/2010-5982/10. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.

(Değişik: 3/10/2001-4709/30. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, beş gün içinde tamamlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin, Kâtip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

C. İçtüzük, siyasî parti grupları ve kolluk işleri

MADDE 95- Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir.

D. Toplantı ve karar yeter sayısı

MADDE 96- (Değişik: 31/5/2007-5678/3. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işleminde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

(Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

E. Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması

MADDE 97- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.

Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları¹²

MADDE 98- (Değişik: 21/1/2017-6771/6. md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi; Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir.

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında 106 ncı maddenin beşinci, altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca yapılan soruşturmadan ibarettir.

Yazılı soru, yazılı olarak en geç onbeş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.

¹² Bu maddenin “A. Genel olarak” şeklindeki kenar başlığı, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 6. maddesi ile metinden çıkarılmıştır.

Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

B. Gensoru

MADDE 99- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

C. Meclis soruşturması

MADDE 100- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

İKİNCİ BÖLÜM

Yürütme

I. Cumhurbaşkanı

A. Adaylık ve seçimi¹³

MADDE 101- (Değişik: 21/1/2017-6771/7. md.)

Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatan-daşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüzbin seçmen aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir.

13 Bu maddenin başlığı, “A. Nitelikleri ve tarafsızlığı” iken 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 7. maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir.

Seçimlerin tamamlanamaması halinde, yenisi göreve başlayıncaya kadar mevcut Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

B. Seçimi

MADDE 102- (Değişik: 31/5/2007-5678/5. md.) (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

C. Andıçmesi

MADDE 103- Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde andıçer:

«Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılâplarına ve lâik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı

içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andiçerim.»

D. Görev ve yetkileri

MADDE 104- (Değişik: 21/1/2017-6771/8. md.)

Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.

Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.

Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.

Kanunları yayımlar.

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.

Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanları atar ve görevlerine son verir.

Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler.

Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar.

Anayasa değışikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.

Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı ka-

rarnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.

Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu¹⁴

MADDE 105- (Değişik: 21/1/2017-6771/9. md.)

Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

¹⁴ Bu maddenin başlığı, “E. Sorumluluk ve sorumsuzluk hali” iken 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 9. maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclis-
teki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebile-
cekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar
arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle
kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruştur-
ma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten rapo-
runu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturma-
nın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık
yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün
içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel
Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tam-
sayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı
alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır,
bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak
üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin
olarak tamamlanır.

Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhur-
başkanı, seçim kararı alamaz.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edi-
len Cumhurbaşkanı'nın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı'nın görevde bulunduğu sürede işlediği
iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde
hükmü uygulanır.

F. Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanı vekâlet ve bakanlar¹⁵

MADDE 106- (Değişik: 21/1/2017-6771/10. md.)

Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir.

Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde, kırkbeş gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanı'na vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Cumhurbaşkanı yar-

¹⁵ Bu maddenin başlığı, “F. Cumhurbaşkanı vekillik etme” iken 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 10. maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

dımcıları ve bakanlar, 81 inci maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde andiçerler. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanı'na karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclis'teki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır ve dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak

üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Bu kişilerin görevde bulundukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, görevleri bittikten sonra da beşinci, altıncı ve yedinci fıkra hükümleri uygulanır.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

G. Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği

MADDE 107- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

H. Devlet Denetleme Kurulu

MADDE 108- (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu

kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü idari soruşturma, inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Devlet Denetleme Kurulunun Başkan ve üyeleri, Cumhurbaşkanınca atanır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

II. Bakanlar Kurulu

A. Kuruluş

MADDE 109- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

B. Göreve başlama ve güvenoyu

MADDE 110- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

C. Görev sırasında güvenoyu

MADDE 111- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

D. Görev ve siyasî sorumluluk

MADDE 112- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar

MADDE 113- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu

MADDE 114- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

G. Tüzükler

MADDE 115- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yenilenmesi¹⁶

MADDE 116- (Değişik: 21/1/2017-6771/11. md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.

Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder.

Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır.

¹⁶ Bu maddenin başlığı, “H. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi” iken 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 11. maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

İ. Millî Savunma

1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

MADDE 117- Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Cumhurbaşkanı sorumludur.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Cumhurbaşkanınca atanan Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.

(Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

(Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

2. Millî Güvenlik Kurulu

MADDE 118- (Değişik: 3/10/2001-4709/32. md.; 21/1/2017-6771/16. md.) Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/32. md.; 21/1/2017-6771/16. md.) Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Cumhurbaşkanına bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Cumhurbaşkanınca değerlendirilir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Cumhurbaşkanı katılamadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanı yardımcısının başkanlığında toplanır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

III. Olağanüstü hal yönetimi¹⁷

MADDE 119- (Değişik: 21/1/2017-6771/12. md.)

Cumhurbaşkanı; savaş, savaş gerektirecek bir durumun başgöstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cum-

17 Bu maddenin “III. Olağanüstü yönetim usulleri” ve “A. Olağanüstü haller” şeklindeki kenar başlıkları, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 12. maddesi ile metinden çıkarılmış; başlığı “1. Tabii afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilânı” iken değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

hürriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması, tabîî afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir.

Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.

Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hâli hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilânı

MADDE 120- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme

MADDE 121- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali

MADDE 122- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

IV. İdare

A. İdarenin esasları

1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği

MADDE 123- İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.

2. Yönetmelikler

MADDE 124- (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.

B. Yargı yolu

MADDE 125- İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. (Ek cümleler: 13/8/1999-4446/2. md.) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.

(Ek cümle: 7/5/2010-5982/11. md.) (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.

İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

(Değişik: 7/5/2010-5982/11. md.) Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez.

İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanun, olağanüstü hallerde, seferberlik ve savaş halinde ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlandırabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

C. İdarenin kuruluşu

1. Merkezî idare

MADDE 126- Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

2. Mahallî idareler

MADDE 127- Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

(Değişik: 23/7/1995-4121/12. md.) Mahalli idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. (Mülga cümle: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülme-

si, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Cumhurbaşkanının izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler

1. Genel ilkeler

MADDE 128- Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir. (Ek cümle: 7/5/2010-5982/12. md.) Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence

MADDE 129- Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

(Değişik: 7/5/2010-5982/13. md.) Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idarî merciin iznine bağlıdır.

E. Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları

1. Yükseköğretim kurumları

MADDE 130- Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun

insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar.

(Değişik: 29/10/2005-5428/1. md.) Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığına sunulur ve merkezi yönetim bütçesinin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tâbi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, malî işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı malî kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, malî ve idarî konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tâbidir.

2. Yükseköğretim üst kuruluşları

MADDE 131- Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim-öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur.

(Değişik: 7/5/2004-5170/8. md.; 21/1/2017/2017-6771/16. md.) Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler tarafından seçilen ve sayıları, nitelikleri, seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur.

Kurulun teşkilâtı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

3. Yükseköğretim kurumlarından özel hükümlere tabi olanlar

MADDE 132- Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumları özel kanunlarının hükümlerine tabidir.

F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları¹⁸

MADDE 133- (Değişik: 8/7/1993-3913/1. md.)

Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

(Ek fıkra: 21/6/2005-5370/1. md.) Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasî parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

MADDE 134- (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Atatürkçü düşüncüyü, Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü,

18 Bu maddenin kenar başlığı, “F. Radyo ve Televizyon İdaresi ve kamuyla ilişkili haber ajansları” iken, 8/7/1993 tarihli ve 3913 sayılı Kanunun 1. maddesiyle “F. Radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları” şeklinde değiştirilmiş; daha sonra, 21/6/2005 tarihli ve 5370 sayılı Kanunun 1. maddesiyle yeniden değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevî himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» kurulur.

Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen malî menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

MADDE 135- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadî teşebbüslerinde aslî ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13. md.) Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13. md.) Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde siyasi partiler aday gösteremezler.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13. md.) Bu meslek kuruluşları üzerinde Devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13. md.) Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13. md.) Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

İ. Diyanet İşleri Başkanlığı

MADDE 136- Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşünuşlerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

J. Kanunsuz emir

MADDE 137- (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yargı

I. Genel hükümler

A. Mahkemelerin bağımsızlığı

MADDE 138- Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görölmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değıştirmek ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

B. Hâkimlik ve savcılık teminatı

MADDE 139- Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayıramaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğör özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

C. Hâkimlik ve savcılık mesleği

MADDE 140- Hâkimler ve savcılar adlî ve idarî yargı hâkim ve savcıları olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hâkim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hâkimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.

Hâkim ve savcıların nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hâkimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; askerî hâkimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.

Hâkim ve savcı olup da adalet hizmetindeki idarî görevlerde çalışanlar, hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tâbidirler. Bunlar, hâkimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hâkimlere ve savcılara tanınan her türlü haklardan yararlanırlar.

D. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması

MADDE 141- Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.

E. Mahkemelerin kuruluşu

MADDE 142- Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 21/1/2017-6771/13. md.) Disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir.

F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri

MADDE 143- (Değişik: 18/6/1999-4388/1. md.) (Mülga: 7/5/2004-5170/9. md.)

G. Adalet hizmetlerinin denetimi¹⁹

MADDE 144 – (Değişik: 7/5/2010-5982/14. md.)

Adalet hizmetleri ile savcılarının idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

H. Askerî yargı

MADDE 145 – (Değişik: 7/5/2010-5982/15. md.) (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

II. Yüksek mahkemeler

A. Anayasa Mahkemesi

1. Kuruluşu

MADDE 146- (Değişik: 7/5/2010-5982/16. md.)

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Anayasa Mahkemesi onbeş üyeden kurulur.

¹⁹ Bu maddenin kenar başlığı, “G. Hâkim ve savcılarının denetimi” iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 14. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest

avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.²⁰

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılarının adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi²¹

MADDE 147- (Değişik: 7/5/2010-5982/17. md.) Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa

20 Bu fıkranın -6771 sayılı Kanun’la değiştirilmeden önceki hâlinde- birinci cümlesindeki, “her boş üyelik için,” ibaresinden sonra gelen “... bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir; ...” ve ikinci cümlesindeki, “yapılacak seçimde” ibaresinden sonra gelen “... de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve ...” ibareleri Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E. 2010/49, K. 2010/87 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir (R.G.: 1/8/2010 - Mükerrer 27659).

21 Bu maddenin kenar başlığı, “2. Üyeliğin sona ermesi” iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 17. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

3. Görev ve yetkileri

MADDE 148- (Değişik: 7/5/2010-5982/18. md.; 21/1/2017-6771/16. md.) Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cum-

hurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18. md.) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18. md.) Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18. md.) Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

(Değişik: 7/5/2010-5982/18. md.; 21/1/2017-6771/16. md.) Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanlığı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18. md.) (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava

Kuvvetleri Komutanları da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.

(Değişik: 7/5/2010-5982/18. md.) Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

4. Çalışma ve yargılama usulü

MADDE 149- (Değişik: 23/7/1995-4121/14. md.; 3/10/2001-4709/33. md.; 7/5/2010-5982/19. md.)

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

5. İptal davası

MADDE 150- (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İchtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya

iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. (Mülga cümle: 21/1/2017-6771/16. md.)

6. Dava açma süresi

MADDE 151- (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.)

Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya İçtüzüğü'nün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

MADDE 152- (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddî görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa

Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

8. Anayasa Mahkemesinin kararları

MADDE 153- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Anayasa Mahkemesi bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

B. Yargıtay

MADDE 154- Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adlî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16 md.) Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adlî yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

C. Danıştay

MADDE 155- Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(Değişik: 13/8/1999-4446/3. md.; 21/1/2017-6771/16. md.) Danıştay, davaları görmek, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, idarî uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

D. Askerî Yargıtay

MADDE 156- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

E. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi

MADDE 157- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

F. Uyuşmazlık Mahkemesi

MADDE 158- (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

III. Hâkimler ve Savcılar Kurulu²²

MADDE 159- (Değişik: 7/5/2010-5982/22. md.)

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Hâkimler ve Savcılar Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Hâkimler ve Savcılar Kurulu onüç üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır.

²² Bu maddenin kenar başlığı, “III. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu” iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 14. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabîi üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adlî yargı hâkim ve savcılar arasında, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasında Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçilen üyelerden, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılmaması halinde ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci oylamada

üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması

veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun ve diğer mevzuata (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

IV. Sayıştay

MADDE 160- (Değişik: 29/10/2005-5428/2. md.) Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz.

Vergi, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır.

(Ek fıkra: 29/10/2005-5428/2. md.) Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve

yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

(Mülga: 7/5/2004-5170/10. md.)

DÖRDÜNCÜ KISIM
Malî ve Ekonomik Hükümler
BİRİNCİ BÖLÜM
Malî Hükümler

I. Bütçe

A. Bütçe ve kesinhesap²³

MADDE 161- (Değişik: 29/10/2005-5428/3. md.; 21/1/2017-6771/15. md.)

Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışında-ki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, malî yılbaşından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır.

Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe kanu-

²³ Bu maddenin başlığı, “A. Bütçenin hazırlanması ve uygulanması” iken 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 15. maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

nunun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirilme oranına göre artırılarak uygulanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Merkezî yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek tutarın sınırını gösterir. Harcanabilecek tutarın Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle aşılabileceğine dair bütçe kanununa hüküm konulamaz.

Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik teklifleri ile carî ve izleyen yılların bütçelerine malî yük getiren tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

Merkezî yönetim kesinhesap kanunu teklifi, ilgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak en geç altı ay sonra Cumhurbaşkanlığı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Meclise sunar.

Kesinhesap kanunu teklifi ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili

yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

Kesinhesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.

B. Bütçenin görüşülmesi

MADDE 162- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları

MADDE 163- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

D. Kesinhesap

MADDE 164- (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

E. Kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi

MADDE 165- Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi esasları kanunla düzenlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Ekonomik Hükümler

I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey²⁴

MADDE 166- Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir.

Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörölür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir.

Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/23. md.) (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında Cumhurbaşkanına istişarî nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.

24 Bu maddenin kenar başlığı, "I. Planlama" iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 23. maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

II. Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi

MADDE 167- Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek malî yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Cumhurbaşkanına yetki verilebilir.

III. Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi

MADDE 168- Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.

IV. Ormanlar ve orman köylüsü

A. Ormanların korunması ve geliştirilmesi

MADDE 169- Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri

alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.

Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.

B. Orman köylüsünün korunması

MADDE 170- Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakımlarından, ormanın gözetilmesi ve işletil-

mesinde Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirlerle, 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması; orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisi kanunla düzenlenir.

Devlet, bu halkın işletme araç ve gereçleriyle diğer gelirlerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı tedbirleri alır.

Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler, Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır.

V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi

MADDE 171- Devlet, millî ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

(Mülga: 23/7/1995-4121/15. md.)

VI. Tüketiciler ile esnaf ve sanatkârların korunması

A. Tüketicilerin korunması

MADDE 172- Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder.

B. Esnaf ve sanatkârların korunması

MADDE 173- Devlet, esnaf ve sanatkârı koruyucu ve destekleyici tedbirleri alır.

BEŞİNCİ KISIM

Çeşitli Hükümler

I. İnkılâp kanunlarının korunması

MADDE 174- Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılâp kanunlarının, Anayasanın hal-koyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz:

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

2. 25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisâsı Hakkında Kanun;

3. 30 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlğasına Dair Kanun;

4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medenî nikâh esası ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü;

5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

6. 1 Teşrinisâni 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun;

7. 26 Teşrinisâni 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa Gibi Lâkap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun;

8. 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

ALTINCI KISIM

Geçici Hükümler

GEÇİCİ MADDE 1- Anayasanın, halkoylaması sonucu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak kabul edildiğinin usulünce ilânı ile birlikte, halkoylaması tarihindeki Millî Güvenlik Konseyi Başkanı ve Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanı sıfatını kazanarak, yedi yıllık bir dönem için, Anayasa ile Cumhurbaşkanıya tanınan görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır. 18 Eylül 1980 tarihinde Devlet Başkanı olarak içtiği and yürürlükte kalır. Yedi yıllık sürenin sonunda Cumhurbaşkanlığı seçimi Anayasada öngörülen hükümlere göre yapılır.

Cumhurbaşkanı, ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar, 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla teşekkül etmiş olan Millî Güvenlik Konseyinin Başkanlığını da yürütür.

İlk milletvekili genel seçimleri sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başlayıncaya kadar geçecek süre içinde, Cumhurbaşkanlığının herhangi bir surette boşalması halinde, Millî Güvenlik Konseyinin en kıdemli üyesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Anayasaya göre yeni Cumhurbaşkanı seçinceye kadar, Cumhurbaşkanıya vekâlet eder ve O'nun Anayasadaki bütün görevlerini yerine getirir ve yetkilerini kullanır.

GEÇİCİ MADDE 2- 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla kuruluşu gösterilen Millî Güvenlik Konseyi, Anayasaya

dayalı olarak hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununa göre yapılacak ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunlara göre görevlerini devam ettirir.

Anayasanın kabulünden sonra 2356 sayılı Kanunun 3 üncü maddesindeki Millî Güvenlik Konseyi Üyeliklerinden birisinin herhangi bir nedenle boşalması halinde doldurulması usulüne ilişkin hüküm uygulanmaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başladıktan sonra, Millî Güvenlik Konseyi, altı yıllık bir süre için Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşür ve Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi sıfatını alırlar. Millî Güvenlik Konseyi üyesi olarak 18 Eylül 1980 tarihinde içtikleri and yürürlükte kalır. Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyeleri, Anayasada Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin haiz bulundukları özlük hakları ile dokunulmazlığına sahip olurlar. Altı yıllık süre sonunda Cumhurbaşkanlığı Konseyinin hukukî varlığı sona erer.

Cumhurbaşkanlığı Konseyinin görevleri şunlardır:

a) Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilen, Anayasada yazılı temel hak ve hürriyetlere ve ödevlere, lâiklik ilkesine, Atatürk inkılâplarının, millî güvenliğin ve kamu düzeninin korunmasına, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna, Milletlerarası anlaşmalara, dış ülkelere silahlı kuvvet gönderilmesine ve yabancı

kuvvetlerin Türkiye'ye kabulüne, olağanüstü yönetime, sıkıyönetim ve savaş haline dair kanunlar ile Cumhurbaşkanınca gerekli görülen diğer kanunları Cumhurbaşkanına tanınan onbeş günlük sürenin ilk on günü içinde incelemek;

b) Cumhurbaşkanının istemi ve tespit edeceği süre içinde:

Milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesine, olağanüstü yönetim yetkisinin kullanılmasına ve alınacak tedbirlere, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun yönetim ve gözetimine, gençliğin yetiştirilmesine ve Diyanet İşlerinin düzenlenmesine ilişkin konuları incelemek ve görüş bildirmek;

c) Cumhurbaşkanının istemine göre, iç ve dış güvenlik ile gerekli görülen diğer konularda inceleme ve araştırma yapmak ve sonuçlarını Cumhurbaşkanına sunmak.

GEÇİCİ MADDE 3- Anayasaya göre yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanını oluşturması ile birlikte:

a) 27 Ekim 1980 gün ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun,

b) 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Millî Güvenlik Konseyi Hakkında Kanun,

c) 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun,

Yürürlükten kalkar ve Millî Güvenlik Konseyi ile Danışma Meclisinin hukukî varlıkları sona erer.

GEÇİCİ MADDE 4- (Mülga: 17/5/1987-3361/4. md.)

GEÇİCİ MADDE 5- Yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunun Yüksek Seçim Kurulunca ilânını takip eden onuncu gün, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara’da, Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında, saat 15.00’de kendiliğinden toplanır. Bu toplantıya en yaşlı Milletvekili Başkanlık eder. Bu toplantıda milletvekilleri andiçerler.

GEÇİCİ MADDE 6- Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı ve çalışmaları için kendi içtüzükleri yapılıncaya kadar, Millet Meclisinin 12 Eylül 1980 tarihinden önce yürürlükte olan İchtüzüğünün, Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 7- İlk milletvekili genel seçimi sonunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar, iş başında olan Bakanlar Kurulunun görevi devam eder.

GEÇİCİ MADDE 8- Anayasa ile kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş, görev, yetki ve işleyişleri ile ilgili kanunlarla, Anayasada konulması veya değiştirilmesi öngörülen diğer kanunlar, Anayasanın kabulünden başlayarak Kurucu Meclisin görev süresi içerisinde, bu süre içerisinde yetiştirilemeyenler, seçimle gelen Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl sonuna kadar çıkartılır.

GEÇİCİ MADDE 9- İlk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı ku-

rulduktan sonra altı yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisinin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu, aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanına gönderebilmesi, üye tamsayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün olabilir.

GEÇİCİ MADDE 10- Mahallî idare seçimleri en geç Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl içinde yapılır.

GEÇİCİ MADDE 11- Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte Anayasa Mahkemesi asıl ve yedek üyesi olanların kadroları ile görevleri devam eder. Bunlardan Anayasa Mahkemesince belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları saklı kalır.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar boşalan asıl üye kadrosuna, asıl ve yedek üye sayısı toplamı onbeşe ininceye kadar da boşalan yedek üye kadrosuna seçim yapılmaz. Anayasa Mahkemesinin yeni düzenlemeye intibakı sağlanıncaya kadar asıl üye sayısının onbirden, asıl ve yedek üye sayıları toplamının onbeşden aşağı düşmesi nedeniyle yapılacak seçimlerde bu Anayasanın kabul ettiği esasa ve sıraya uyulur.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar dava ve işlerde 22.4.1962 gün ve 44 sayılı Kanunun öngördüğü toplanma yeter sayısı uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 12- 13.5.1981 gün ve 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununun geçici 1 inci maddesi uyarınca Yargıtay ve Danıştaydan Kurulun asıl ve yedek üyeliğine; 1730 sayılı Yargıtay Kanununa 25.6.1981 gün ve 2483 sayılı Kanunla eklenen geçici madde uyarınca Cumhuriyet Başsavcılığı ile Cumhuriyet Başsavcivekilliğine; 6.1.1982 gün ve 2575 sayılı Danıştay Kanununun geçici 14 üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca Danıştay Başkanlığına, Başsavcılığına, başkanvekilliklerine ve daire başkanlıklarına, Devlet Başkanınca seçilmiş bulunanlar, seçildikleri dönem için bu görevlerine devam ederler.

6.1.1982 gün ve 2576 sayılı Kanunun geçici maddelerinin idarî mahkemeler Başkan ve üyeliklerine atamalara ilişkin hükümleri de saklıdır.

GEÇİCİ MADDE 13- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna Yargıtaydan seçilmesi gereken bir asıl ve bir yedek üyenin seçimleri Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihi izleyen yirmi gün içinde yapılır.

Seçilen üyeler göreve başlayıncaya kadar Kurul, toplantı yeter sayısını oluşturacak yedek üyenin katılmasıyla çalışmalarını yapar.

GEÇİCİ MADDE 14- Sendikaların gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza etmelerine ilişkin yükümlülükleri, Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde yerine getirilir.

GEÇİCİ MADDE 15- (Değişik: 3/10/2001-4709/34. md.) (Mülga: 7/5/2010-5982/24. md.)

GEÇİCİ MADDE 16- Anayasanın halkoylamasına ilişkin oy verme kütüğünde ve sandık listesinde kaydı ve oy kullanma yeterliği bulunduğu halde hukukî veya fiilî herhangi bir mazereti olmaksızın halkoylamasına katılmayanlar, Anayasanın halkoylamasını takip eden beş yıl içinde yapılacak genel ve ara seçimleri ile mahallî seçimlere ve diğer halkoylamalarına katılamazlar, seçimlerde aday olamazlar.

GEÇİCİ MADDE 17- (Ek: 10/5/2007-5659/1. md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde, Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası 10/6/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun bağımsız adayların birleşik oy pusulasında yer almasını ilişkin hükümleri bakımından uygulanmaz.

GEÇİCİ MADDE 18- (Ek: 7/5/2010-5982/25. md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesinin mevcut yedek üyeleri asıl üye sıfatını kazanır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi bir üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun ve bir üyeyi de baro başkanlarının gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı üye seçimi için aday göstermek amacıyla;

a) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Sayıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlân tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş

gün içinde Sayıştay Genel Kurulunca seçim yapılır. Her Sayıştay üyesinin oy kullanabileceği bu seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.²⁵

b) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Türkiye Barolar Birliği Başkanlığının ilanında gösterilen yer ve zamanda baro başkanları tarafından seçim yapılır. Her bir baro başkanının oy kullanabileceği bu seçimde, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.²⁶

c) (a) ve (b) bentleri uyarınca yapılan seçimlerin sonucunda aday gösterilmiş sayılanların isimleri seçimin yapıldığı günü takip eden gün Sayıştay ve Türkiye Barolar Birliği başkanlıklarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

ç) (c) bendi uyarınca yapılan bildirimden itibaren on gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde seçim yapılır. Her boş üyelik için yapılacak seçimde, ilk oylamada üye

25 Bu bendin son cümlesindeki, “Her Sayıştay üyesinin” ibaresinden sonra gelen “... ancak bir aday için ...” ibaresi Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E. 2010/49, K. 2010/87 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir. (R.G.: 1/8/2010 - Mükerrer 27659)

26 Bu bendin son cümlesindeki, “Her bir baro başkanının” ibaresinden sonra gelen “... ancak bir aday için ...” ibaresi Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E. 2010/49, K. 2010/87 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir. (R.G.: 1/8/2010 - Mükerrer 27659)

tamsayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır; ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı, birer üyeyi Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından olan ilk üyeliklerin boşalmasından sonra Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçer.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösteren kurumların halen mevcut üyeleri ile kendi kontenjanlarından seçilmiş yedek üyeler, tamamlama seçiminde göz önünde bulundurulur.

Anayasa Mahkemesinde halen belli görevlere seçilmiş olanların bu sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte üye olanlar yaş haddine kadar görevlerine devam ederler.

Bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.

GEÇİCİ MADDE 19- (Ek: 7/5/2010-5982/25. md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde aşağıda belirtilen esas ve usuller dahilinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri seçilir:

a) Cumhurbaşkanı, hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmayan; yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında en az onbeş yıldan beri görev yapan öğretim üyeleri ile meslekte fiilen onbeş yılını doldurmuş avukatlar arasından dört üye seçer.²⁷

b) Yargıtay Genel Kurulu, Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve üç yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Yargıtay Birinci Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Birinci Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Yargıtay Genel Kurulu seçim yapar. Her Yargıtay üyesinin oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.²⁸

c) Danıştay Genel Kurulu, Danıştay üyeleri arasından iki asıl ve iki yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği

27 Bu bendin birinci cümlesindeki, “hukuk,” ibaresinden sonra gelen “... iktisat ve siyasal bilimler ...” ve “öğretim üyeleri,” ibarelerinden sonra gelen “... üst kademe yöneticileri ...” ibareleri ile “Cumhurbaşkanı, üst kademe yöneticileri arasından seçeceği Kurul üyesini, bakanlık, müsteşarlık, müsteşar yardımcılığı, valilik, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, kamu kurum ve kuruluşlarında genel müdürlük veya teftiş kurulu başkanlığı görevlerini yapanlar arasından seçer.” şeklindeki ikinci cümle Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E. 2010/49, K. 2010/87 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir. (R.G.: 1/8/2010 - Mükerrer 27659)

28 Bu bendin son cümlesindeki, “Her Yargıtay üyesinin” ibaresinden sonra gelen “... sadece bir aday için ...” ibaresi Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E. 2010/49, K. 2010/87 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir. (R.G.: 1/8/2010 - Mükerrer 27659)

tarihten itibaren yedi gün içinde Danıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Danıştay Genel Kurulu seçim yapar. Her Danıştay üyesinin oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.²⁹

ç) Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu, kendi üyeleri arasından, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu seçim yapar. Her üyenin oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.³⁰

d) Yedi asıl ve dört yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olan adli yargı hâkim ve savcılar arasından, adli yargı hâkim ve savcılar tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve

29 Bu bendin son cümlesindeki, “Her Danıştay üyesinin” ibaresinden sonra gelen “... sadece bir aday için ...” ibaresi Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E. 2010/49, K. 2010/87 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir. (R.G.: 1/8/2010 - Mükerrer 27659)

30 Bu bendin son cümlesindeki, “Her üyenin” ibaresinden sonra gelen “... sadece bir aday için ...” ibaresi Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E. 2010/49, K. 2010/87 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir. (R.G.: 1/8/2010 - Mükerrer 27659)

denetiminde seçilir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adaylık başvurularını ilân eder. İlân tarihinden itibaren üç gün içinde adaylar Yüksek Seçim Kuruluna başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adayların başvurularını inceler ve aday listesini belirleyerek ilân eder. Takip eden iki gün içinde bu listeye karşı itiraz edilebilir. İtiraz süresinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde itirazlar incelenir, sonuçlandırılır ve kesin aday listesi ilân edilir. Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listesini ilân ettiği tarihten sonraki ikinci Pazar günü her ilde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak seçimlerde, o ilde ve ilçelerinde görev yapan hâkim ve savcılar oy kullanır. İl seçim kurulları o ilde oy kullanacak hâkim ve savcılarının sayısına göre sandık kurulları oluşturur. Sandık kurullarının işlem, tedbir ve kararlarına karşı yapılan şikâyet ve itirazlar il seçim kurulunca karara bağlanır. Adaylar propaganda yapamazlar; sadece, Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde özgeçmişlerini bu iş için tahsis edilmiş bir internet sitesinde yayımlayabilirler. Seçimlerde en çok oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. Kullanılacak oy pusulalarıyla ilgili diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir. Yüksek Seçim Kurulu, oy pusulalarını kendisi bastırabileceği gibi gerektiğinde uygun göreceği il seçim kurulları vasıtasıyla bastırmaya da yetkilidir. Yapılacak seçimlerde, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hüküm-

leri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu bende aykırı olmayan hükümleri uygulanır.³¹

e) Üç asıl ve iki yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasında, idarî yargı hâkim ve savcılar tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak bu seçimlerde, o bölge idare mahkemesinde ve yargı çevresi içerisinde kalan yerlerde görev yapan idarî yargı hâkim ve savcılar oy kullanır. Bu seçimler hakkında da (d) bendi hükümleri uygulanır.

Birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun asıl üyeleri bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki otuzuncu günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yargıtay ve Danıştaydan gelen asıl ve yedek üyelerinin görevleri, seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bunlardan, Yargıtaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (b) bendi uyarınca seçilenler; Danıştaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci

31 Bu bentte yer alan “Bu seçimlerde her seçmen sadece bir aday için oy kullanabilir.” şeklindeki onbirinci cümle Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E. 2010/49, K. 2010/87 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir. (R.G.: 1/8/2010 - Mükerrer 27659)

fıkranın (c) bendi uyarınca seçilenler, sırayla göreve başlarlar.

Birinci fıkranın (b) ve (c) bentleri uyarınca seçilen üyelerden, üçüncü fıkra uyarınca göreve başlayanların görev süresi, birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen diğer Kurul üyelerinin görev süresinin bittiği tarihte sona erer.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna seçilen asıl üyeler, Yargıtay daire başkanı için ilgili mevzuatında öngörülen tüm malî ve sosyal haklar ile emeklilik hakkından aynen yararlanırlar. Ayrıca, Kurulun Başkanı dışındaki asıl üyelerine, (30000) gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda aylık ek tazminat ödenir.

İlgili kanunlarda düzenleme yapıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu;

a) Anayasa hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, yürürlükteki kanun hükümlerine göre Kurul şeklinde çalışır.

b) İkinci fıkra uyarınca asıl üyelerinin göreve başladığı tarihten itibaren bir hafta içinde Adalet Bakanının başkanlığında toplanır ve bir geçici Başkanvekili seçer.

c) En az onbeş üye ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir.

ç) Sekreteryâ hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yürütülür.

Kurul müfettişleri ile adalet müfettişleri atanıncaya kadar, mevcut adalet müfettişleri, Kurul müfettişi ve adalet müfettişi sıfatıyla görev yaparlar.

Bu madde hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 20- (Ek: 20/5/2016-6718/1. md.)

Bu maddenin Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildiği tarihte; soruşturmaya veya soruşturma ya da kovuşturma izni vermeye yetkili mercilerden, Cumhuriyet başsavcılıklarından ve mahkemelerden; Adalet Bakanlığına, Başbakanlığa, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına veya Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığına intikal etmiş yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaları bulunan milletvekilleri hakkında, bu dosyalar bakımından, Anayasanın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi hükmü uygulanmaz.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onbeş gün içinde; Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığında, Başbakanlıkta ve Adalet Bakanlığında bulunan yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyalar, gereğinin yapılması amacıyla, yetkili merciiine iade edilir.

GEÇİCİ MADDE 21- (Ek: 21/1/2017-6771/17. md.)

A) Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi 3/11/2019 tarihinde birlikte yapılır. Seçimin yapılacağı tarihe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Meclisin seçim kararı alması halinde, 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

B) Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu Kanunla yapılan değişikliklerin gerektirdiği Meclis İçtüzüğü değişikliği ile diğer kanuni düzenlemeleri yapar. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceği belirtilen değişiklikler ise Cumhurbaşkanının göreve başlama tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenir.

C) Anayasanın 159 uncu maddesinde yapılan düzenlemeye göre Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri en geç otuz gün içinde seçilirler ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki kırkinci günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar. Başvurular, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon on gün içinde her bir üyelik için üç adayı üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada üçte iki çoğunlukla seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci ve üçüncü oylamalar yapılır;

bu oylamalarda üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyunu alan aday seçilmiş olur. Beşte üç çoğunluğun sağlanamaması halinde üçüncü oylamada en çok oyu almış olan, seçilecek üyelerin iki katı aday arasından ad çekme usulü ile üye belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu aynı usul ve nisapları gözeterek onbeş gün içinde seçimi tamamlar. Mevcut Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, yeni üyelerin göreve başlayacağı tarihe kadar görevlerine devam eder ve bu süre içinde yürürlükteki Kanun hükümlerine göre çalışır. Yeni üyeler, ilgili kanunda değişiklik yapıncaya kadar mevcut Kanunun Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uyarınca çalışır. Görevi sona eren ve Hâkimler ve Savcılar Kuruluna yeniden seçilmeyen üyelerden, talepleri halinde adli yargı hâkim ve savcıları arasından seçilenler Yargıtay üyeliğine, idari yargı hâkim ve savcıları arasından seçilenler Danıştay üyeliğine Hâkimler ve Savcılar Kurulunca seçilir; öğretim üyeleri ve avukatlar arasından seçilenler ise Danıştay üyeliğine Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Bu şekilde yapılan seçim ve atamalarda boş kadro olup olmadığına bakılmaz, seçilen ve atanan üye sayısı kadar Yargıtay ve Danıştay kadrolarına üye kadrosu ilave edilir.

D) Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmiş bulunan kişilerin herhangi bir sebeple görevleri sona erene kadar üyelikleri devam eder.

E) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve askerî mahkemeler kaldırılmıştır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dört ay içinde; Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesi'nin askerî hâkim sınıfından Başkan, Başsavcı, İkinci Başkan ve üyeleri ile diğer askerî hâkimler (yedek subaylar hariç) tercihleri ve müktesepeleri dikkate alınarak;

a) Hâkimler ve Savcılar Kurulunca adli veya idari yargıda hâkim veya savcı olarak atanabilirler.

b) Aylık, ek gösterge, ödenek, yargı ödeneği, ek ödeme, malî, sosyal hak ve yardımlar ile diğer hakları yönünden emsali adli veya idari yargıya mensup hâkim ve savcılar, bunların dışındaki hak ve yükümlülükler yönünden ise bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki mevzuat hükümleri uygulanmaya devam edilmek suretiyle Millî Savunma Bakanlığınca mevcut sınıflarında, Bakanlık veya Genelkurmay Başkanlığının hukuk hizmetleri kadrolarına atanırlar. Bunlardan, emeklilik hakkını elde edenlerden yaş haddinden önce bu görevlerden kendi istekleriyle ayrılacaklara ödenecek tazminata ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Kaldırılan askerî yargı mercilerinde görülmekte olan dosyalardan; kanun yolu incelemesi aşamasında olanlar ilgisine göre Yargıtay veya Danıştaya, diğer dosyalar ise ilgisine göre görevli ve yetkili adli veya idari yargı mercilerine dört ay içinde gönderilir.

F) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemler yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürür. Yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler hakkında 152 nci ve 153 üncü maddelerin uygulanmasına devam olunur.

G) Kanunlar ve diğer mevzuat ile Başbakanlık ve Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, ilgili mevzuatta değişiklik yapıncaya kadar Cumhurbaşkanı tarafından kullanılır.

H) Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz.

YEDİNCİ KISIM

Son Hükümler

I. Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma

MADDE 175- (Değişik: 17/5/1987-3361/3. md.)

Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir.

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen Kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu Kanunu halkoyuna sunabilir.

Meclisce üye tamsayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde halkoyuna sunulmak üzere Resmî Gazetede yayımlanır.

Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen

Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halkoylamasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin Kanun veya ilgili maddeler Resmî Gazetede yayımlanır.

Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanunun halkoylamasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı uygulanacağını da karara bağlar.

Halkoylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahallî genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır.

II. Başlangıç ve kenar başlıklar

MADDE 176- Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahildir.

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar, Anayasa metninden sayılmaz.

III. Anayasanın yürürlüğe girmesi

MADDE 177- Bu Anayasa, halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazetede yayımlanması ile Türkiye Cumhuri-

yeti Anayasası olur ve aşağıda gösterilen istisnalar ile bu istisnaların yürürlüğe girmesine ait hükümler dışında bütününüyle yürürlüğe girer.

a) İKİNCİ KISIM II. Bölümdeki; kişi hürriyeti ve güvenliği, basın ve yayımla ilgili hükümler, toplantı hak ve hürriyetleri,

III. Bölümdeki çalışma ile ilgili hükümler, toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt ile ilgili hükümler,

Bu hükümler yeni kanunları çıkarıldığında veya mevcut kanunlarda değişiklik yapıldığında ve her halde en geç Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girer. Ancak bu hükümler yürürlüğe girinceye kadar mevcut kanunlar ve Millî Güvenlik Konseyinin bildiri ve kararları uygulanır.

b) İKİNCİ KISIM'daki; siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanununun;

Seçme ve seçilme hakkı ise yine bu hükümlere dayalı olarak hazırlanacak Seçim Kanununun;

Yayımlanması ile yürürlüğe girer.

c) ÜÇÜNCÜ KISIM'daki; yasama ile ilgili hükümler;

Bu hükümler ilk milletvekili genel seçimi sonucunun ilânı ile birlikte yürürlüğe girer. Ancak bu bölümdeki Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri, 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis

Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başlayıncaya kadar Millî Güvenlik Konseyince yerine getirilir.

d) ÜÇÜNCÜ KISIM'daki; Cumhurbaşkanı başlığı altında ki görev ve yetkileri ile Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu başlığı altındaki tüzükler, Millî Savunma, olağanüstü yönetim usulleri, idare başlığı altındaki mahallî idareler ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu hariç diğer hükümler ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri hariç yargıya ilişkin bütün hükümler Anayasanın halkoylaması sonucunda kabulünün Resmî Gazetede ilânı ile birlikte yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna ait yürürlüğe girmeyen hükümler Türkiye Büyük Millet Meclisinin göreve başlaması ile, mahallî idareler ile Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin hükümler ise ilgili kanunların yayımlanması ile yürürlüğe girer.

e) Anayasanın halkoylaması sonucu kabulünün ilânıyla birlikte yürürlüğe girecek hükümleri ve mevcut ve kurulacak kurum, kuruluş ve kurullar için yeniden kanun yapılması veya mevcut kanunlarda değişiklik yapılması gerekiyorsa bunlara ilişkin işlemler mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasanın 11 inci maddesi gereğince uygulanır.

f) Kesinhesap kanunu tasarılarının görüşülme usulünü düzenleyen 164 üncü maddenin ikinci fıkrası hükmü 1984 yılından itibaren uygulanmaya başlanır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINA İŞLENEMEYEN GEÇİCİ MADDELER

3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun geçici maddesi

GEÇİCİ MADDE- A) Bu Kanunun 24 üncü maddesi ile Anayasanın 67 nci maddesine son fıkra olarak eklenen hüküm bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde uygulanmaz.

B) Bu Kanunun 28 inci maddesi ile Anayasanın 87 nci maddesinde yapılan değişiklik, bu Kanunun yürürlük tarihinden önce, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiilleri işleyenler hakkında uygulanmaz.

27/12/2002 tarihli ve 4777 sayılı Kanunun geçici maddesi

GEÇİCİ MADDE 1- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin son fıkrası, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 22 nci dönemi içinde yapılacak ilk ara seçimde uygulanmaz.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER ÇİZELGESİ

Kanun No.	TBMM'de Kabul Tarihi	Halkoylaması Tarihi	Değiştirilen Maddeler	Resmi Gazete
3361	17/5/1987		67,75,175, Geçici 4	18/05/1987 - 19464 Mükerrer
		6/9/1987	Geçici 4	Halkoylaması Sonucu: 12/9/1987-19572
3913	8/7/1993		133	10/7/1993-21633
4121	23/7/1995		Başlangıç, 33,52,53,67, 68,69, 75,84,85,93, 127,135,149,171	26/7/1995-22355
4388	18/6/1999		143	18/6/1999-23729 Mükerrer
4446	13/8/1999		47,125,155	14/8/1999-23786
4709	3/10/2001		Başlangıç, 13,14,19,20,21,22,23, 26,28,31,33,34,36,38, 40,41,46,49,51,55,65, 66,67,69,74,87,89,94, 100,118,149, Geçici 15	17/10/2001-24556 Mükerrer
4720	21/11/2001		86	1/12/2001-24600
4777	27/12/2002		76,78	31/12/2002-24980 3. Mükerrer
5170	7/5/2004		10,15,17,30,38,87,90, 131,143,160	22/5/2004-25469
5370	21/6/2005		133	23/6/2005-25854

5428	29/10/2005		130,160,161,162,163	9/11/2005-25988
5551	13/10/2006		76	17/10/2006-26322
5659	10/5/2007		Geçici 17	18/5/2007-26526
5678	31/5/2007	21/10/2007	77, 79, 96, 101, 102	16/6/2007-26554 Halkoylaması Sonucu: 31/10/2007-26686
5735	9/2/2008		10,42	23/2/2008-26796
5982	7/5/2010	12/9/2010	10,20,23,41,51,53,54, 74,84,94,125,128,129, 144,145,146,147,148, 149,156,157,159,166, Geçici 15, Yeni Geçici 18 ve 19	13/5/2010-27580 Halkoylaması Sonucu: 23/9/2010-27708
6214	17/3/2011		59	29/3/2011-27889
6718	20/5/2016		Geçici Madde 20	8/6/2016-29736
6771	21/1/2017	16/4/2017	8, 9, 15, 17, 19, 73, 75, 76, 77, 78, 82, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 131, 134, 137, 142, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 166, 167, Geçici 21	11/2/2017-29976 Halkoylaması Sonucu: 27/4/2017-30050 Mükerrer

2709 SAYILI KANUNA EK VE DEĞİŞİKLİK GETİREN MEVZUATIN YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİNİ GÖSTERİR LİSTE

Değiştiren Kanunun / İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	2709 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
3361	67, 75, 175, Geçici Madde 4 ve İşlenemeyen Hükümler	Bu Kanun 6/9/1987 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu kararı 12/9/1987 tarihli ve 19572 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.
3913	133	10/7/1993
4121	BAŞLANGIÇ hükmü, 33, 52, 53, 67, 68, 69, 84,85, 93, 127, 135,149, 171, İşlenemeyen Hüküm	26/7/1995
	75	İlk milletvekili genel seçiminin başlangıcı tarihinden itibaren
4388	143	18/6/1999
4446	47, 125, 155, İşlenemeyen Hükümler	14/8/1999
4709	BAŞLANGIÇ hükmü, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 31, 33, 34, 36, 38, 40, 41, 46, 49, 51, 55, 65, 66, 67, 69, 74, 87, 89, 94, 100, 118, 149, Geçici Madde 15, İşlenemeyen Hükümler	17/10/2001
4720	86	1/12/2001
4777	76, 78, İşlenemeyen Hükümler	31/12/2002
5170	10, 15, 17, 30, 38, 87, 90, 131, 143, 160, İşlenemeyen Hüküm	22/5/2004
5370	133, İşlenemeyen Hüküm	23/6/2005

5428	130, 160, 161, 162, 163, İşlenemeyen Hüküm	9/11/2005
5551	76, İşlenemeyen Hüküm	17/10/2006
5659	Geçici 17, İşlenemeyen Hüküm	18/5/2007
5678 ¹	77, 79, 96, 101, 102, İşlenemeyen Hüküm	Bu Kanun 21/10/2007 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu kararı 31/10/2007 tarihli ve 26686 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.
5735	10, 42, İşlenemeyen Hüküm	23/2/2008
Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E. 2008/16, K. 2008/116 sayılı Kararı	10, 42	22/10/2008
5982	10, 20, 23, 41, 51, 53, 54, 74, 84, 94, 125, 128, 129, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 156, 157, 159, 166, Geçici Madde 15, Geçici Madde 18, Geçici Madde 19, İşlenemeyen Hüküm	Bu Kanun 12/9/2010 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu kararı 23/9/2010 tarihli ve 27708 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.
Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E. 2010/49, K. 2010/87 sayılı Kararı	146, 159, Geçici Madde 18, Geçici Madde 19	1/8/2010
6214	59, İşlenemeyen Hüküm	29/3/2011
6718	Geçici Madde 20	8/6/2016

1 Halkoylamasına sunulan 5678 sayılı Kanun'un 6. maddesiyle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na eklenen geçici 18 ve geçici 19. maddeler 16/10/2007 tarihli ve 5697 sayılı Kanunla, halkoylamasına sunulan metinden çıkarılmıştır.

6771	9, 76, 78, 101 inci maddenin son fıkrasında yer alan “Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir” ibaresinin ilgası bakımından, 114 üncü maddenin birinci, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci fıkralarının ilgası bakımından, 127 nci maddenin üçüncü fıkrası, 142, 145, 146, 148 inci maddenin altıncı fıkrasındaki “, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ve “Yüksek” ibarelerinin yürürlükten kaldırılmasına dair değişiklik ile yedinci fıkrasındaki değişiklik, 149, 154, 155 inci maddenin üçüncü fıkrası, 156, 157, 158, 159, Geçici 21 inci maddenin (F) ve (G) fıkraları haricindeki hükümleri	27/4/2017
	75, 77, 101 (Mevcut 101 inci maddenin son fıkrasında yer alan “Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir” ibaresinin ilgası haricinde), 102	27/4/2017 tarihinden sonra birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte (Yüksek Seçim Kurulu’nun 26/4/2018 tarihli ve 289 sayılı kararı uyarınca 30/4/2018 tarihinde)
	8, 15, 17, 19, 73, 82, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 98, 99, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114 üncü maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının ilgası bakımından, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127 nci maddenin altıncı fıkrası, 131, 134, 137, 148 inci maddenin birinci fıkrasındaki değişiklikler ile altıncı fıkrasındaki “Bakanlar Kurulu üyelerini” ibaresinin “Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları,” şeklinde değiştirilmesine dair değişiklik, 150, 151, 152, 153, 155 inci maddenin ikinci fıkrası, 161, 162, 163, 164, 166, 167, Geçici 21 inci maddenin (F) ve (G) fıkraları	27/4/2017 tarihinden sonra birlikte yapılan ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte (9/7/2018 tarihinde)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

ALFABETİK KAVRAM ENDEKSİ

A	Madde	Sayfa
Ailenin korunması ve çocuk hakları	41	41
Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü	11	21
Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve hal-koylmasına katılma	175	154
Anayasanın yürürlüğe girmesi	177	155
B		
Bakanlar Kurulu		87
A. Kuruluş (Mülga)	109	87
B. Göreve başlama ve güvenoyu (Mülga)	110	87
C. Görev sırasında güvenoyu (Mülga)	111	87
D. Görev ve siyasî sorumluluk (Mülga)	112	87
E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar (Mülga)	113	87
F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu (Mülga)	114	88
G. Tüzükler (Mülga)	115	88
H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi	116	88
İ. Millî Savunma		89
1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı	117	89
2. Millî Güvenlik Kurulu	118	89
Basın ve yayımla ilgili hükümler		32

	Madde	Sayfa
A. Basın hürriyeti	28	31
B. Süreli ve süresiz yayın hakkı	29	34
C. Basın araçlarının korunması	30	34
D. Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı	31	35
E. Düzeltme ve cevap hakkı	32	35
Başlangıç		16
Başlangıç ve kenar başlıklar	176	155
Bilim ve sanat hürriyeti	27	32
Bütçe		125
A. Bütçe ve kesinhesap	161	125
B. Bütçenin görüşülmesi (Mülga)	162	127
C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları (Mülga)	163	127
D. Kesinhesap (Mülga)	164	127
E. Kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi	165	127
C		
Cumhurbaşkanı		78
A. Adaylık ve seçimi	101	78
B. Seçimi (Mülga)	102	79
C. Andiçmesi	103	79
D. Görev ve yetkileri	104	80
E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu	105	82

	Madde	Sayfa
F. Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar	106	84
G. Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği (Mülga)	107	86
H. Devlet Denetleme Kurulu	108	86
Cumhuriyetin nitelikleri	2	18
Ç		
Çalışma ile ilgili hükümler		46
A. Çalışma hakkı ve ödevi	49	46
B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı	50	46
C. Sendika kurma hakkı	51	47
D. Sendikal faaliyet (Mülga)	52	48
Çalışma ve sözleşme hürriyeti	48	46
D		
Değiştirilemeyecek hükümler	4	18
Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti	3	18
Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları	65	53
Devletin Şekli		
Devletin temel amaç ve görevleri	5	19
Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı	74	60
Din ve vicdan hürriyeti	24	30
Düşünce ve kanaat hürriyeti	25	30
Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti	26	31

	Madde	Sayfa
E		
Egemenlik	6	19
Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi	42	41
G		
GEÇİCİ MADDE 1		135
GEÇİCİ MADDE 10		139
GEÇİCİ MADDE 11		139
GEÇİCİ MADDE 12		140
GEÇİCİ MADDE 13		140
GEÇİCİ MADDE 14		140
GEÇİCİ MADDE 15		140
GEÇİCİ MADDE 16		141
GEÇİCİ MADDE 17		141
GEÇİCİ MADDE 18		141
GEÇİCİ MADDE 19		143
GEÇİCİ MADDE 2		135
GEÇİCİ MADDE 20		149
GEÇİCİ MADDE 21		150
GEÇİCİ MADDE 3		137
GEÇİCİ MADDE 4 (Mülga)		138
GEÇİCİ MADDE 5		138
GEÇİCİ MADDE 6		138
GEÇİCİ MADDE 7		138
GEÇİCİ MADDE 8		138
GEÇİCİ MADDE 9		138
Gençlik ve spor		51
A. Gençliğin korunması	58	51
B. Sporun geliştirilmesi ve tahkim	59	51
Genel hükümler		105

	Madde	Sayfa
A. Mahkemelerin bağımsızlığı	138	105
B. Hâkimlik ve savcılık teminatı	139	105
C. Hâkimlik ve savcılık mesleği	140	106
D. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması	141	107
E. Mahkemelerin kuruluşu	142	107
F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri (Mülga)	143	108
G. Adalet hizmetlerinin denetimi	144	108
H. Askerî yargı (Mülga)	145	108
H		
Hâkimler ve Savcılar Kurulu	159	119
Hakların korunması ile ilgili hükümler		37
A. Hak arama hürriyeti	36	37
B. Kanunî hâkim güvencesi	37	38
C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar	38	38
İ		
İdare		92
A. İdarenin esasları		92
1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği	123	92
2. Yönetmelikler	124	93
B. Yargı yolu	125	93
C. İdarenin kuruluşu		94
1. Merkezî idare	126	94
2. Mahallî idareler	127	95
D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler		96

	Madde	Sayfa
1. Genel ilkeler	128	96
2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence	129	97
E. Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları		97
1. Yükseköğretim kurumları	130	97
2. Yükseköğretim üst kuruluşları	131	100
3. Yükseköğretim kurumlarından özel hükümlere tâbi olanlar	132	100
F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları	133	101
G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu	134	101
H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları	135	102
İ. Diyanet İşleri Başkanlığı	136	104
J. Kanunsuz emir	137	104
İnkılâp kanunlarının korunması	174	133
İspat hakkı	39	39
K		
Kamu hizmetlerine girme hakkı		59
A. Hizmete girme	70	59
B. Mal bildirimi	71	59
Kamu yararı		43
A. Kıyılardan yararlanma	43	43
B. Toprak mülkiyeti	44	43

	Madde	Sayfa
C. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması	45	44
D. Kamulaştırma	46	44
E. Devletleştirme ve özelleştirme	47	45
Kanun önünde eşitlik	10	20
Kişi hürriyeti ve güvenliği	19	25
Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı	17	24
Kooperatifçiliğin geliştirilmesi	171	131
M		
Mülkiyet hakkı	35	37
O		
Olağanüstü hal yönetimi	119	90
2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilânı (Mülga)	120	92
3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme (Mülga)	121	92
B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali (Mülga)	122	92
Ormanlar ve orman köylüsü		129
A. Ormanların korunması ve geliştirilmesi	169	129
B. Orman köylüsünün korunması	170	130
Ö		
Özel hayatın gizliliği ve korunması		27
A. Özel hayatın gizliliği	20	27

	Madde	Sayfa
B. Konut dokunulmazlığı	21	28
C. Haberleşme hürriyeti	22	28
P		
Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi	167	129
Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey	166	128
S		
Sağlık, çevre ve konut		50
A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması	56	50
B. Konut hakkı	57	51
Sanatın ve sanatçının korunması	64	53
Sayıştay	160	123
Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları	67	54
Siyasî partilerle ilgili hükümler		55
A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma	68	55
B. Siyasî partilerin uyacakları esaslar	69	57
Sosyal güvenlik hakları		52
A. Sosyal güvenlik hakkı	60	52
B. Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler	61	52
C. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları	62	52
T		
Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi	168	129

	Madde	Sayfa
Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması	63	53
Temel hak ve hürriyetlerin korunması	40	40
Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması	14	22
temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması	15	23
Temel hak ve hürriyetlerin niteliği	12	22
Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması	13	22
Toplantı hak ve hürriyetleri		36
A. Dernek kurma hürriyeti	33	36
B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı	34	37
Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt		42
A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı	53	48
B. Grev hakkı ve lokavt	54	49
Tüketiciler ile esnaf ve sanatkârların korunması		131
A. Tüketicilerin korunması	172	131
B. Esnaf ve sanatkârların korunması	173	131
Türk vatandaşlığı	66	54
Türkiye Büyük Millet Meclisi		62
A. Kuruluşu	75	62
B. Milletvekili seçilme yeterliliği	76	62
C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi	77	63

	Madde	Sayfa
D. Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler	78	63
E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi	79	64
F. Üyelikle ilgili hükümler		65
1. Milletin temsili	80	65
2. Andîçme	81	66
3. Üyelikle bağdaşmayan işler	82	66
4. Yasama dokunulmazlığı	83	67
5. Milletvekilliğinin düşmesi	84	68
6. İptal istemi	85	69
7. Ödenek ve yolluklar	86	69
Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri		70
A. Genel olarak	87	70
B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi	88	70
C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması	89	70
D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma	90	71
E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme (Mülga)	91	72
F. Savaş hali ilânı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme	92	72
Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler		73
A. Toplanma ve tatil	93	73

	Madde	Sayfa
B. Başkanlık Divanı	94	73
C. İcütüzük, siyasî parti grupları ve kolluk işleri	95	75
D. Toplantı ve karar yeter sayısı	96	75
E. Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması	97	75
Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları	98	76
B. Gensoru (Mülga)	99	77
C. Meclis soruşturması (Mülga)	100	77
Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri		70
A. Genel olarak	87	70
B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi	88	70
C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması	89	70
D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma	90	71
E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme (Mülga)	91	72
F. Savaş hali ilânı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme	92	72
Ü		
Ücrette adalet sağlanması	55	50
V		
Vatan hizmeti	72	59
Vergi ödevi	73	60

	Madde	Sayfa
Y		
Yabancıların durumu	16	23
Yargı yetkisi	9	20
Yasama yetkisi	7	19
Yerleşme ve seyahat hürriyeti	23	29
Yüksek mahkemeler		108
A. Anayasa Mahkemesi		108
1. Kuruluşu	146	108
2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi	147	110
3. Görev ve yetkileri	148	111
4. Çalışma ve yargılama usulü	149	113
5. İptal davası	150	114
6. Dava açma süresi	151	115
7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi	152	115
8. Anayasa Mahkemesinin kararları	153	116
B. Yargıtay	154	117
C. Danıştay	155	118
D. Askerî Yargıtay (Mülga)	156	119
E. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi (Mülga)	157	119
F. Uyuşmazlık Mahkemesi	158	119
Yürütme yetkisi ve görevi	8	19
Z		
Zorla çalıştırma yasağı	18	24

ANAYASA MAHKEMESİNİN KURULUŞU VE YARGILAMA USULLERİ HAKKINDA KANUN

ANAYASA MAHKEMESİNİN KURULUŞU VE YARGILAMA USULLERİ HAKKINDA KANUN FİHRİSTİ

BİRİNCİ KISIM Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM Amaç, Kapsam ve Tanımlar

	Madde	Sayfa
Amaç ve kapsam	1	186
Tanımlar	2	186

İKİNCİ BÖLÜM Görevler, Yetkiler ve Mahkeme Bütçesi

Mahkemenin Görev ve Yetkileri	3	188
Mahkeme bütçesi	4	190
İçtüzük	5	190

İKİNCİ KISIM Anayasa Mahkemesi Üyeliği

BİRİNCİ BÖLÜM Üyelerin Nitelikleri, Seçimi ve Atanması

Mahkemenin kuruluşu ve üyelerin seçilme yeterliği	6	191
Üyelerin seçimi	7	192
Üye seçilenlere tebligat ve seçilenlerin görevi kabul etmemesi	8	193
And içme	9	194
Üyelik süresi ve teminatı	10	195
Üyeliğin boşalması ve sona ermesi	11	195

	Madde	Sayfa
Başkan, başkanvekilleri ile Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekilinin seçimi	12	198
Başkanın görev ve yetkileri	13	198
Başkanvekillerinin görev ve yetkileri	14	199
Üyelerin yükümlülükleri	15	200

İKİNCİ BÖLÜM

Disiplin İşlemleri ile Suç ve Cezalara İlişkin Hükümler

Başkan ve üyeler hakkında inceleme ve soruşturma	16	201
Adli soruşturma ve kovuşturma	17	203
Disiplin soruşturması işlemleri	18	204
Disiplin cezaları ve yerine getirilmesi	19	206

ÜÇÜNCÜ KISIM

Teşkilat Yapısı

BİRİNCİ BÖLÜM

Mahkeme Teşkilatı

Teşkilat	20	207
Genel Kurul	21	207
Bölümler ve komisyonlar	22	208

İKİNCİ BÖLÜM

Genel Sekreterlik, Raportörler ve Raportör Yardımcıları

Genel Sekreter ve Genel Sekreter yardımcılarının görevleri	23	209
Raportörler	24	210
Raportörlerin görevlendirilmesi, özlük hakları, disiplin ve ceza işleri	25	211

	Madde	Sayfa
Raportörlerin görevleri	26	212
Raportör yardımcıları ve adayları	27	213
Yüksek Disiplin Kurulu	28	215

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hizmet Birimleri

Hizmet birimleri	29	216
Mahkeme personeli ve atanması	30	216
Geçici görevlendirme	31	217
Sözleşmeli personel	32	218
Hizmet satın alma	33	218
İdarî personelin Adalet Bakanlığı kadrolarına atanması	34	219

DÖRDÜNCÜ KISIM

İnceleme ve Yargılama Usulleri

BİRİNCİ BÖLÜM

İptal Davası

İptal davası açmaya yetkili olanlar	35	220
Şekil bakımından iptal davası ve sınırı	36	221
İptal davası açma süresi	37	221
İptal davası açılmasında temsil ve uyulması gereken esaslar	38	222
Eksikliklerin tamamlattırılması ve görüş bildirme	39	224

İKİNCİ BÖLÜM

İtiraz Yolu

Anayasaya aykırılığın mahkemelerce ileri sürülmesi	40	225
Başvuruya engel durumlar	41	226

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İptal ve İtiraz Davalarına İlişkin Ortak Hükümler

	Madde	Sayfa
Anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyecek düzenlemeler	42	227
Dosya üzerinden inceleme ve gerekçeyle bağlı olmama	43	228
Gündeme alınan dosyaların görüşülmesi	44	229

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bireysel Başvuru

Bireysel başvuru hakkı	45	230
Bireysel başvuru hakkına sahip olanlar	46	230
Bireysel başvuru usulü	47	231
Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik şartları ve incelenmesi	48	232
Esas hakkındaki inceleme	49	233
Kararlar	50	234
Başvuru hakkının kötüye kullanılması	51	235

BEŞİNCİ BÖLÜM

Siyasi Parti Kapatma ve Dokunulmazlığın Kaldırılması Davaları

Siyasi parti kapatma davaları	52	236
Siyasi partilere ihtar verilmesi	53	237
Dokunulmazlığın kaldırılması veya milletvekilliğinin düşmesi durumlarında iptal talebi	54	237

ALTINCI BÖLÜM

Siyasi Partilerin Mali Denetimi

	Madde	Sayfa
Siyasi partilerin mali denetimi	55	239
Mali denetimde ilk ve esas inceleme	56	239

YEDİNCİ BÖLÜM

Yüce Divan Yargılaması

Duruşma	57	241
Yeniden inceleme	58	242

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yargılamaya İlişkin Diğer Hususlar

Dava ve işlere katılmaya engel durumlar	59	244
Başkan ve üyelerin reddi	60	244
Çekinme	61	245
Bilgi ve belge verme yükümlülüğü ile Devlet sırrı niteliğindeki bilgiler	62	246
Araç, gereç ve personelden yararlanma	63	247
Harç istisnası	64	247

DOKUZUNCU BÖLÜM

Kararlar

Oylama şekli ve karar nisabı	65	248
Mahkeme kararları	66	248
Yargılamanın yenilenmesi	67	250

BEŞİNCİ KISIM
Mali Hükümler, Personel ve Özlük İşleri

BİRİNCİ BÖLÜM
Mali, Sosyal ve Diğer Haklar

	Madde	Sayfa
Mali haklar	68	251
Aylık Tablosu	69	251
İzin	70	255
Sağlık işleri ve tedavi	71	255
Kuruluş günü ve onur belgesi verilmesi	72	255
Yabancı ülkelere gönderilme	73	256
Mahkemede staj	73/A	256
Kadrolar	74	257
Geçiş hükümleri Geçici Madde	1	257
Geçici Madde	2	259
Değiştirilen ve yürürlükten kaldırılan hükümler	75	260
Yürürlük	76	261
Yürütme	77	261

ANAYASA MAHKEMESİNİN KURULUŞU VE YARGILAMA USULLERİ HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası : 6216

Kabul Tarihi : 30/3/2011

Yayımlandığı Resmî Gazete:

Tarih : 3/4/2011

Sayı : 27894

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç ve kapsam

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amaç ve kapsamı; Anayasa Mahkemesinin yapısı, görevleri, yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerinin seçimi, disiplin ve özlük işleri ile raportörler, raportör yardımcıları ve personelinin nitelikleri, atanmaları, görev ve sorumlulukları, disiplin ve özlük işlerine ilişkin esasları düzenlemektir.

Tanımlar¹

MADDE 2- (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Başkan: Anayasa Mahkemesi Başkanını,

b) Başkanlık: Anayasa Mahkemesi Başkanlığını,

c) Başkanvekili: Bölümlerin başkanlığını yürütmek ve Başkana vekâlet etmek üzere Genel Kurulca dört yıllığına seçilen üyeleri,

ç) Bölüm: Bir başkanvekilinin başkanlığında altı üyeden oluşan ve ilgili başkanvekili başkanlığında dört üye-

¹ 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle 2. maddenin birinci fıkrasının (ç) bendinde yer alan “yedi” ibaresi “altı” şeklinde; (d) bendinde yer alan “Onyedi” ibaresi “Onbeş” şeklinde değiştirilmiştir.

nin katılımıyla toplanıp bireysel başvurular hakkında karar verme yetkisine sahip olan kurulu,⁽¹⁾

d) Genel Kurul: Onbeş üyeden oluşan kurulu,⁽¹⁾

e) İctüzük: Anayasa Mahkemesi İctüzüğünü,

f) Kıdem: Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilme tarihinden itibaren geçen süreyi veya aynı tarihte seçilenlerden yaşça büyük olmayı,

g) Komisyon: Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesini yapmak üzere oluşturulan kurulları,

ğ) Mahkeme: Anayasa Mahkemesini,

h) Üye: Başkan ve başkanvekilleri de dâhil tüm üyeleri,

ı) Yüce Divan: Anayasanın 148 inci maddesinin altıncı ve yedinci fıkralarında belirtilen kişilerin, görevleri ile ilgili suçlarından dolayı yargılamasını yapmakla görevli Mahkeme Genel Kurulunu,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Görevler, Yetkiler ve Mahkeme Bütçesi

Mahkemenin görev ve yetkileri²

MADDE 3- (1) Mahkemenin görev ve yetkileri şunlardır:

a) Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde veya hükümlerinin şekil ve esas bakımından, Anayasa değişikliklerinin ise sadece şekil açısından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla açılan iptal davalarına bakmak.²

b) Anayasanın 152 nci maddesine göre mahkemelerce itiraz yoluyla kendisine intikal ettirilen işleri karara bağlamak.

c) Anayasanın 148 inci maddesi uyarınca yapılan bireysel başvuruları karara bağlamak.

ç) (Değişik: 2/7/2018 - KHK-703/209. md.)

Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay başkan ve üyele-

2 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle 3. maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde yer alan “kanun hükmünde kararnamelerin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin” şeklinde; (f) bendinde yer alan “milletvekili olmayan” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcıları ve” şeklinde değiştirilmiştir.

rini, başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay başkan ve üyelerini, Genelkurmay Başkanı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanlarını görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılamak.

d) Siyasi partilerin kapatılmasına ve Devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin davalar ile ihtar başvuruları ve dağılma durumunun tespiti istemlerini karara bağlamak.

e) Siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun denetimini yapmak veya yaptırmak.

f) Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına veya milletvekilliklerinin düşmesine ya da Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların dokunulmazlıklarının kaldırılmasına Türkiye Büyük Millet Meclisince karar verilmesi hâllerinde, ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekilinin Anayasa, kanun veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü hükümlerine aykırılık iddiasına dayanan iptal istemlerini karara bağlamak.²

g) Mahkeme üyeleri arasından Anayasa Mahkemesi Başkanı ve başkanvekilleri ile Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekilini seçmek.

ğ) Anayasada kendisine verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Mahkeme bütçesi

MADDE 4- (1) Mahkeme, merkezi yönetim bütçesi içinde kendi bütçesi ile yönetilir.

(2) Türkiye Büyük Millet Meclisinde bütçe ile ilgili görüşmelerde Mahkeme Genel Sekreteri hazır bulunur.

İçtüzük

MADDE 5- (1) Bu Kanun çerçevesinde;

a) Mahkemenin iç düzeni, işleyişi, teşkilatı, çalışma usulleri, tutulacak defter ve kayıtlar, elektronik ortam da dâhil evrak akış düzeni, arşivlenmesi, Mahkeme kütüphanesi, Genel Sekreterlik ile idari teşkilatı, idari personelin görev ve sorumlulukları,

b) Başkan ve üyeler ile raportörler ve raportör yardımcılarının özlük dosyalarının tutulması, disiplin işleri, izin ve sağlık durumları, giyecekleri kisvelerin şekli ve bunların giyilme zaman ve yerleri,

c) Mahkemenin çalışma, yargılama usul ve esasları, müzakere ve duruşmaların yönetimi ve kayda alınması,

Genel Kurulca kabul edilecek içtüzükle düzenlenir.

(2) İktüzük Resmî Gazetede yayımlanır.

İKİNCİ KISIM

Anayasa Mahkemesi Üyeliği

BİRİNCİ BÖLÜM

Üyelerin Nitelikleri, Seçimi ve Atanması

Mahkemenin kuruluşu ve üyelerin seçilme yeterliği³

MADDE 6- (1) Mahkeme onbeş üyeden kurulur.³

(2) Mahkeme üyeliğine seçilebilmek için aşağıdaki bentlerde sayılan niteliklerden birine sahip olmak gerekir:

a) Yargıtay, Danıştay (...) ³ veya Sayıştayda başkan ya da üye olmak. ³

b) Mahkemede asgarî beş yıldır raportör olarak görev yapıyor olmak.

c) Kırkbeş yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş olması ve hâkimlik mesleğine alınmaya engel bir hâlinin bulunmaması kaydıyla;

1) Yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat veya siyasi bilimler dallarında profesör veya doçent unvanını kazanmış olmak,

2) En az yirmi yıl fiilen serbest avukatlık yapmış olmak,

³ 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle 6. maddenin birinci fıkrasında yer alan “on yedi” ibaresi “onbeş” şeklinde değiştirilmiş; ikinci fıkrasının (a) bendinde yer alan “, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ibaresi madde metninden çıkarılmış ve (c) bendinin (3) numaralı alt bendinde yer alan “dekanı ya da” ibaresinden sonra gelmek üzere “bakan yardımcısı,” ibaresi eklenmiştir.

3) En az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış üst kademe yöneticileri arasından seçilecek üye için Yükseköğretim Kurulu Başkan veya üyesi ya da bir yükseköğretim kurumunun rektör veya dekanı ya da bakan yardımcısı, müsteşar, müsteşar yardımcısı, büyükelçi veya vali olmak,³

4) Birinci sınıf hâkim ve savcılar için adaylık dâhil en az yirmi yıl çalışmış olmak.

Üyelerin seçimi

MADDE 7- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi Başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için göstereceği üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur. İkinci ve üçüncü tur oylamalarda oyları eşit olan adaylar arasında eşitlik bozulana kadar oylama tekrarlanır.

(2) Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay (...) ⁴ genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri

4 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle bu fıkrada yer alan “, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukuk bilim dallarından olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan ve kendi üyesi olmayan öğretim üyeleri arasından her boş yer için göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.⁴

(3) Yargıtay, Danıştay (...) ⁵ ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulu ve baro başkanlarınca Mahkeme üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Bu fıkra uyarınca yapılacak seçimler tek turda yapılır ve her bir üye her boş üyelik için bir adaya oy kullanabilir. Oyları eşit olan adaylar arasında eşitlik bozulana kadar oylama tekrarlanır.^{5 6}

Üye seçilenlere tebligat ve seçilenlerin görevi kabul etmemesi

MADDE 8- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilen üyeler Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca, Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyeler ise Cumhurbaşkanlığınca, Mahkemeye yazıyla bildirilir.

5 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle bu fıkarda yer alan “, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

6 15/2/2014 tarihli ve 6524 sayılı Kanunun 40. maddesiyle bu fıkarda yer alan “üç adaya” ibaresi “bir adaya” şeklinde değiştirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi Başkanlığı durumu, seçilenlere yazı ile tebliğ eder.

(2) Seçilenlerin ad ve soyadları Resmî Gazetede yayımlanır.

(3) Mahkeme üyeliğine seçilenin görevi kabul etmemesi durumunda, bu husus ilgilinin Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilmiş olması hâlinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına, Cumhurbaşkanınca seçilmiş olması hâlinde Cumhurbaşkanlığına ve aday gösterilmesi söz konusu ise ilgili kurum ya da kurula Başkan tarafından yazıyla bildirilir.

(4) Bildirimden itibaren 7 nci maddedeki usule göre bir ay içinde yeni üye seçilir. Aday gösterecek kurulların tatilde bulunması hâlinde, bu süre tatilin bitiminden itibaren başlar.

And içme

MADDE 9- (1) Üyeler görevlerine başlamadan önce, Başkanın davet edeceği Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, (...) ⁷ yüksek yargı organları başkan ve başsavcılar, Adalet Bakanı ve Devlet protokolünde yer alan diğer üst düzey görevliler ile emekli üyelere katılanların, diğer ilgililerin huzurunda ve Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyeleri önünde aşağıdaki andı içerler:⁷

⁷ 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle bu fıkrada yer alan “Başbakan,” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

“Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını ve temel hak ve özgürlükleri koruyacağıma; görevimi doğruluk, dürüstlük, tarafsızlık ve hakka saygı duygusu içinde, her türlü etki ve kaygıdan uzak olarak Anayasanın dayandığı temel ilkelere uygun hukuk anlayışı içinde, sadece vicdanımın emrine uyarak yerine getireceğime büyük Türk Milleti önünde namusum ve şerefim üzerine and içerim.”

Üyelik süresi ve teminatı

MADDE 10- (1) Mahkeme üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa üye seçilemez.

(2) Başkan ve üyeler azlolunamaz; kendileri istemedikçe görev süreleri dolmadan veya altmışbeş yaşından önce emekliye sevk edilemezler.

(3) Başkan ve üyelerin görevleri yalnızca Anayasada ve bu Kanunda öngörülen hâllerde sona erer.

Üyeliğin boşalması ve sona ermesi⁸

MADDE 11- (1) Başkan, bir üyenin görev süresinin dolacağı tarihten iki ay önce, bunun dışında bir boşalma olduğu takdirde ise derhâl, keyfiyeti üyeyi seçmeye ve aday göstermeye yetkili olanlara yazıyla bildirir ve bu tarihten itibaren iki ay içinde 7 nci maddedeki usule göre boşalan üyelik kaynağından seçim yapılır.

(2) Başkan ve üyeler, yazılı olarak emekliliklerini isteyebilecekleri gibi, müddet ve kabule bağlı olmaksızın

8 3/11/2022 tarihli ve 7420 sayılı Kanunun 29 uncu maddesiyle bu maddeye ikinci fıkrasından sonra gelmek üzere fıkralar eklenmiş ve diğer fıkralar buna göre teselsül ettirilmiştir.

görevlerinden çekilebilirler; seçildikleri tarihten itibaren oniki yılın sonunda görevleri sona erer ve her hâlükârda altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.

(3) **(Ek:3/11/2022-7420/29 md.)** Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan Başkan veya üyelerden;

a) Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay Başkan ve üyeleri arasından seçilenler herhangi bir işleme gerek olmaksızın ve boş kadro şartı aranmaksızın, kalan görev sürelerini tamamlamak üzere geldikleri üyelik görevine geri dönerler, boşalan ilk üye kadrosu kendilerine tahsis olunur.

b) Yükseköğretim kurumlarından seçilenler, talepleri üzerine Yükseköğretim Kurulu tarafından 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 60 ıncı maddesinin (a) fıkrasında yer alan usul ve esaslara göre ayrıldıkları yükseköğretim kurumuna veya uzmanlık alanlarına göre talep ettikleri üç yükseköğretim kurumundan birine atanırlar.

c) Üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile raportörler arasından seçilenler ve bu fıkranın (b) bendi kapsamında olup öğretim üyeliği kadrosuna atanmak istemediğini görev süresi bitmeden bir ay içinde bildirenler, Sayıştay üyeliği kadrosuna atanırlar. Atama işleminin gerçekleşmesi ile birlikte başka bir işleme gerek kalmaksızın söz konusu kadro kendiliğinden ihdas edilmiş ve Sayıştay Başkanlığının ilgili kadro cetveline eklenmiş sayılır. Bu şekilde ihdas edilmiş sayılan

kadrolar herhangi bir şekilde boşalmalarını müteakiben başka bir işleme gerek kalmaksızın iptal edilmiş ve ilgili cetvelden çıkarılmış sayılır. Bu fıkra kapsamında ihdas edilmiş sayılan kadrolar 3/12/2010 tarihli ve 6085 sayılı Sayıştay Kanununun 15 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan oranların hesabında dikkate alınmaz.

(4) **(Ek:3/11/2022-7420/29 md.)** Görevi sona eren üyelerin yeni görevlerine atamaları gerçekleşinceye kadar, özlük hakları Mahkeme tarafından karşılanmaya devam olunur.

(5) **(Ek:3/11/2022-7420/29 md.)** Mahkeme üyelerinin Mahkemede geçirdikleri süreler, yeni görevlerinde tâbi oldukları kanun hükümlerine göre hizmetlerinde değerlendirilir.

(6) **(Ek:3/11/2022-7420/29 md.)** Bu madde Anayasanın geçici 18 inci maddesinin altıncı fıkrası uyarınca yaş haddine kadar görevlerine devam etmeleri öngörülen üyelerden yaş haddini doldurmadan kendi isteğiyle üyelikten çekilenler hakkında da uygulanır.

(7) Başkanlık ve üyelik; 24/2/1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununa göre hâkimlik ve savcılık mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı kesin hüküm giyilmesi veya Türk vatandaşlığının kaybedilmesi hâlinde kendiliğinden; görevin sağlık bakımından yerine getirilemeyeceğinin sağlık kurulu raporuyla kesin olarak anlaşılması hâlinde Mahkeme üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararıyla ya da 19 uncu maddeye göre

Genel Kurulun kararıyla üyelikten çekilmeye davet edilme cezası verilen üyenin kendiliğinden çekilmesi veya istifa etmiş sayılması hâllerinde sona erer.

(8) (Mülga: 2/7/2018 - KHK-703/209 md.)

Başkan, başkanvekilleri ile Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekilinin seçimi

MADDE 12- (1) Başkan ve başkanvekilleri, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan ve Başkanvekili üyeler arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla dört yıl için seçilirler.

(2) Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Seçimler, bu görevlerin sona ereceği tarihten önceki iki ay içerisinde sonuçlandırılır.

(3) Seçimlerle ilgili diğer hususlar İçtüzükle düzenlenir.

Başkanın görev ve yetkileri

MADDE 13- (1) Başkanın görev ve yetkileri şunlardır:

a) Genel Kurulun ve gerektiğinde bölümlerin gündemini belirlemek.

b) Genel Kurula ve Yüce Divana başkanlık etmek; gerekli gördüğü takdirde kendi yerine bu görevleri ifa etmek üzere başkanvekilllerinden birini görevlendirmek.

c) Genel Sekreter ve Genel Sekreter yardımcılarını görevlendirmek ve görevden almak.

ç) Mahkemeyi temsil etmek.

d) Mahkeme yönetmeliklerini onaylamak.

e) Harcamaların Mahkeme bütçesine uygunluğunu denetlemek.

f) Bölümlerden birinin fiilî ya da hukuki imkânsızlık nedeniyle toplanamaması hâlinde diğer bölümden üye görevlendirmek.

g) Mahkeme personelinin atamasını yapmak.

ğ) Mahkemenin verimli ve düzenli çalışmasını sağlamak ve bu amaçla uygun göreceği tedbirleri almak.

h) Gerekli gördüğü takdirde basına ve kamuoyuna Mahkemeyle ilgili bilgi ve demec vermek veya bu maksatla başkanvekili, üye veya raportör görevlendirmek.

Başkanvekillerinin görev ve yetkileri

MADDE 14- (1) Başkana ait görev ve yetkiler, Başkanlığın boş olması hâlinde kıdemli başkanvekili; Başkanın mazeretli veya izinli olması hâllerinde ise Başkan tarafından belirlenen başkanvekilince yerine getirilir. Başkanvekillerinin de bulunmaması durumunda Mahkemeye en kıdemli üye başkanlık eder.

(2) Başkanvekillerinin görev ve yetkileri şunlardır:

a) Bölümlere ve Başkanın gerekli gördüğü hâllerde Genel Kurul ya da Yüce Divana başkanlık etmek.

b) Başkanı oldukları bölümün gündemini belirlemek.

c) Bölüm içinden oluşturulacak komisyonlarda üyelerin dönüşümlü olarak görev yapmalarını sağlamak.

ç) Bu Kanunla verilmiş diğer görevler ile Başkan tarafından tevdi edilen işleri yapmak.

Üyelerin yükümlülükleri

MADDE 15- (1) Üyeler;

a) Hâkimlik mesleğinin vakar ve şerefine uygun hareket etmek zorundadırlar; görevleriyle bağdaşmayan herhangi bir faaliyette bulunamazlar,

b) Geçerli bir mazeretleri olmadıkça oturumlara katılırlar,

c) Mahkemede görüşülmekte olan konularda görüş ve düşüncelerini açıklayamazlar,

ç) Oturumun ve oylamanın gizliliğini muhafaza ederler,

d) Oylamalarda çekimser oy kullanamazlar,

e) Görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar; davet olundukları ulusal ve uluslararası kongre, konferans ve benzeri bilimsel toplantılara Başkanın izniyle katılabilirler.

(2) Sportif, sosyal ve kültürel amaçlı derneklerde yönetim ve denetim kurullarında görev almamak koşuluyla üyelik hâli görev olarak nitelendirilemez.

İKİNCİ BÖLÜM

Disiplin İşlemleri ile Suç ve Cezalara İlişkin Hükümler

Başkan ve üyeler hakkında inceleme ve soruşturma

MADDE 16- (1) Başkan ve üyelerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri iddia edilen suçları, kişisel suçları ve disiplin eylemleri için soruşturma açılması Genel Kurulun kararına bağlıdır. Ancak, ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâllerinde, soruşturma genel hükümlere göre yürütülür.

(2) Başkan, müstear adla yapılan veya yapıldığı anlaşılan imzasız, adressiz yahut belli bir olayı ve nedeni içermeyen, delilleri ve dayanakları gösterilmeyen ihbar ve şikâyetleri işleme koymaz. Ancak, bu ihbar ve şikâyetlerin somut delillere dayanması durumunda konu hakkında gerekli inceleme ve araştırma yapılır.

(3) Başkan gereken hâllerde, işi Genel Kurula götürmeden önce üyelerden birine ön inceleme yaptırabilir. Soruşturma açılmasına yer olup olmadığının belirlenmesi için gerekli incelemeyi yapmak üzere görevlendirilen üye, incelemesini tamamladıktan sonra, durumu bir raporla Başkana bildirir.

(4) Konu, Başkan tarafından gündeme alınarak Genel Kurulda görüşülür. Hakkında işlem yapılan üye görüşmeye katılamaz. Genel Kurulca, soruşturma açılmasına yer olmadığına karar verildiği takdirde, karar ilgili üye ile ihbar ve şikâyetle bulunanlara tebliğ edilir.

(5) Soruşturma açılmasına karar verildiği takdirde, Genel Kurul, üyeler arasından üç kişiyi Soruşturma Kurulunu oluşturmak üzere seçer. Kıdemli üye Soruşturma Kuruluna başkanlık eder. Soruşturma Kurulu, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Cumhuriyet savcısına tanıdığı bütün yetkilere sahiptir. Kurulun soruşturma ile ilgili yapılmasını istediği işlemler, mahallinde yetkili adli makamlar tarafından derhâl yerine getirilir.

(6) Ön inceleme yaptırılmasına, Soruşturma Kurulu üyelerinin seçilmesine, soruşturmanın yapılmasına ve gereken diğer kararların verilmesine dair esaslar İçtüzükle düzenlenir.

(7) Başkanın yukarıda yazılı hâl ve hareketlerinin görülmesi veya öğrenilmesi hâlinde, Başkan tarafından yapılması gereken işlemler kıdemli başkanvekilince yürütülür.

Adli soruşturma ve kovuşturma⁹

MADDE 17- (1) Ağır ceza mahkemesinin görevine giren kişisel suçlarla ilgili suçüstü hâli istisna olmak üzere, görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri iddia edilen suçları ve kişisel suçları nedeniyle Başkan ve üyeler hakkında koruma tedbirlerine ancak bu madde hükümlerine göre karar verilebilir.

(2) Ağır ceza mahkemesinin görevine giren kişisel suçlarla ilgili suçüstü hâllerinde soruşturma genel hükümlere göre yürütülür. İddianame hazırlanması hâlinde kovuşturma Yargıtay ilgili ceza dairesince yapılır.⁸

(3) Ağır ceza mahkemesinin görevine giren kişisel suçlarla ilgili suçüstü hâli dışındaki görevden doğan veya görev sırasında işlendiği iddia edilen suçlar ile kişisel suçlarda Soruşturma Kurulu, soruşturma sırasında 5271 sayılı Kanunda ve diğer kanunlarda yer alan koruma tedbirlerinin alınması talebinde bulunursa, Genel Kurulca bu konuda karar verilir.

(4) Soruşturma Kurulu soruşturmayı tamamladıktan sonra kamu davasının açılmasına gerek görmezse kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar verir. Kurul, kamu davası açılmasını gerekli görürse düzenle-

9 2/1/2017 tarihli ve 680 sayılı KHK'nin 15. maddesiyle, bu maddenin ikinci fıkrasında yer alan "Yargıtay Ceza Genel Kurulunca" ibaresi "Yargıtay ilgili ceza dairesince" şeklinde ve aynı maddenin dördüncü fıkrasında yer alan "Yargıtay Ceza Genel Kuruluna" ibaresi "Yargıtay ilgili ceza dairesine" şeklinde değiştirilmiş, daha sonra bu hüküm 1/2/2018 tarihli ve 7072 sayılı Kanunun 14. maddesiyle aynen kabul edilerek kanunlaşmıştır.

yeceği iddianameyi ve dosyayı görevleriyle ilgili suçlarda Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapmak üzere Anayasa Mahkemesine, kişisel suçlarda ise Yargıtay ilgili ceza dairesine tevdi olunmak üzere Başkanlığa gönderir. Soruşturma Kurulunun vereceği kararlar şüpheliye ve varsa şikâyetçiye tebliğ olunur.¹⁰

Disiplin soruşturması işlemleri

MADDE 18- (1) Başkan ve üyelerin hâkimlik mesleğinin vakar ve şerefi ile bağdaşmayan veya hizmetin aksamasına yol açan hâl ve hareketlerinden dolayı haklarında 16 ncı maddede belirlenen kurallar çerçevesinde disiplin soruşturması yapılır. Genel Kurul, eldeki bilgi ve deliller ile isnat olunan hâl ve hareketin niteliğine göre disiplin soruşturması yapılmasına yer olup olmadığına karar verir.

(2) Ceza soruşturma ve kovuşturmaları, disiplin işlemlerinin ayrıca yapılmasına ve uygulanmasına engel olmaz. Disiplin soruşturmasını gerektiren eylemlerin öğrenilmesinden itibaren bir yıl geçmiş olması hâlinde disiplin soruşturması açılmaz. Disiplin cezasını gerektiren eylemin işlendiği tarihten itibaren beş yıl geçmiş olması hâlinde disiplin cezası verilemez. Disiplin cezasını gerektiren eylem, aynı zamanda bir suç teşkil eder, bu suç için

10 2/1/2017 tarihli ve 680 sayılı KHK'nin 15. maddesiyle, bu maddenin ikinci fıkrasında yer alan "Yargıtay Ceza Genel Kurulunca" ibaresi "Yargıtay ilgili ceza dairesince" şeklinde ve aynı maddenin dördüncü fıkrasında yer alan "Yargıtay Ceza Genel Kuruluna" ibaresi "Yargıtay ilgili ceza dairesine" şeklinde değiştirilmiş, daha sonra bu hüküm 1/2/2018 tarihli ve 7072 sayılı Kanunun 14. maddesiyle aynen kabul edilerek kanunlaşmıştır.

kanunda daha uzun bir zamanaşımı süresi öngörülmüş olur ve ceza soruşturması veya kovuşturması da açılır ise, bu fıkrafta belirtilen süre yerine zamanaşımı süreleri uygulanır. Genel Kurulca kovuşturma sonucunun beklenmesine karar verilenler hakkında ise, kovuşturmayı yürüten mahkeme kararının kesinleşmesinden itibaren bir yıl geçmekle ceza verme yetkisi zamanaşımına uğrar.

(3) Genel Kurul disiplin soruşturması açılmasına karar verirse Soruşturma Kurulu, konu ile ilgili bilgileri toplar ve sübut delillerini tespit eder, lüzum gördükleri kimseleri yeminle dinler, isnat olunan hâl ve hareketi bildirerek ilgilili onbeş günden az olmamak üzere tanınacak süre içinde savunmasını yapmaya davet eder. İlgili, savunmasının istendiği andan itibaren, soruşturma evrakını incelemeye yetkilidir.

(4) Kamu idareleri, kamu görevlileri, diğer gerçek ve bankalar dâhil tüzel kişiler, Soruşturma Kurulunun sorularına cevap vermek ve soruşturmaya ilgili taleplerini yerine getirmek zorundadırlar.

(5) Soruşturma Kurulu inceleme neticesinde, elde ettiği bilgi ve delilleri gösteren ve bunlara göre disiplin cezası verilmesine yer olup olmadığı hakkındaki kanaatlerini içeren bir rapor hazırlayarak rapor ve eklerini Genel Kurula iletmek üzere Başkanlığa sunar.

(6) Başkan, soruşturma sonucunu ilgiliye yazılı olarak bildirir ve ilgiliyi beş günden az olmamak üzere tayin edeceği süre içinde Genel Kurul huzurunda sözlü ya da yazılı savunmasını vermeye davet eder.

(7) Genel Kurul, yapılan disiplin soruşturmasının sonucuna göre, gerekirse soruşturmanın genişletilmesine, isnat olunan hâl ve hareketi sabit görmezse dosyanın işleminden kaldırılmasına, sabit görmesi hâlinde ise eylemine uyan disiplin cezasına karar verir.

Disiplin cezaları ve yerine getirilmesi

MADDE 19- (1) Başkan ve üyelerin, asli görevleri dışında resmî veya özel bir görev almaları ya da yaptıkları yeminle veya üyeliğin vakar ve şerefi ile bağdaşmayan, hizmetin aksamasına yol açan hâl ve hareketlerinin sabit görülmesi hâlinde, eylemin niteliğine göre, uyarma, kınama ya da üyelikten çekilmeye davet edilme cezalarından birisine karar verilir.

(2) Üyelikten çekilmeye davet edilme cezasına karar verilebilmesi için Genel Kurulun üçte iki oy çokluğu aranır.

(3) Disiplin cezasına ilişkin Genel Kurul kararına karşı ilgili, kararın kendisine tebliğ tarihinden itibaren on gün içinde Genel Kurula yeniden inceleme başvurusunda bulunabilir. Genel Kurulca yapılacak yeniden inceleme sonucunda verilen karar kesindir. Genel Kurul kararı Başkan tarafından ilgiliye tebliğ edilir ve yerine getirilir.

(4) Hakkında üyelikten çekilmeye davet cezası verilen üye, tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde buna uymazsa istifa etmiş sayılır ve bu süre içinde izinli kabul edilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Teşkilat Yapısı

BİRİNCİ BÖLÜM

Mahkeme Teşkilatı

Teşkilat

MADDE 20- (1) Anayasa Mahkemesi teşkilatı; Başkanlık, Genel Kurul, bölümler, komisyonlar, Genel Sekreterlik ve idari birimlerden oluşur.

Genel Kurul

MADDE 21- (1) Genel Kurul, Mahkemenin onbeş üyesinden oluşur. Genel Kurul, Başkanın veya belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on üye ile toplanır.¹¹

(2) Genel Kurulun görevleri şunlardır:

a) İptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürüttülecek yargılamalara bakmak.

b) Siyasi partilere ilişkin mali denetim yapmak, dava ve başvuruları karara bağlamak.

c) İçtüzüğü kabul etmek veya değiştirmek.

ç) Başkan ve başkanvekilleri ile Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekilini seçmek.

11 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle bu fıkrada yer alan “onycdi” ibaresi “onbeş” şeklinde ve “oniki” ibaresi “on” şeklinde değiştirilmiştir.

d) Bölümler arasındaki iş bölümünü yapmak, bölümlerden birinin yıl içinde gelen işleri normal çalışmayla karşılanamayacak şekilde artmış ve bölümler arasında iş bakımından bir dengesizlik meydana gelmişse takvim yılı başında toplanıp bir kısım işleri diğer bölüme vermek.

e) Bölümler arasında meydana gelen iş bölümü uyumsuzluklarını kesin karara bağlamak, fiilî veya hukukî imkânsızlık nedeniyle bir bölümün görevine giren işe bakamaması hâlinde diğer bölümü görevlendirmek.

f) Üyeler hakkında disiplin ve ceza soruşturması açılmasına, soruşturma ve kovuşturma tedbirlerine ve gerektiğinde disiplin cezası verilmesine ya da üyeliğin sona erdirilmesine karar vermek.

g) İtirazları incelemek.

Bölümler ve komisyonlar

MADDE 22- (1) Mahkemede, bireysel başvuruları karara bağlamak üzere bir başkanvekili başkanlığında altışar üyesi olan iki bölüm bulunur. Bölümler, bir başkanvekilinin başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır.¹²

(2) Bölüm ve komisyonların oluşumu ve iş bölümü ile ilgili hususlar İçtüzükle düzenlenir.

¹² 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle bu fıkrada yer alan “yedişer” ibaresi “altışar” şeklinde değiştirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

Genel Sekreterlik, Raportörler ve Raportör Yardımcıları

Genel Sekreter ve Genel Sekreter yardımcılarının görevleri

MADDE 23- (1) Başkanlığa bağlı olarak Genel Sekreterlik birimi kurulur. Genel Sekreterliğe bağlı birimlerin çalışma esasları yönetmelikle düzenlenir.

(2) Genel Sekreter, Başkan tarafından raportörler arasından görevlendirilir. Genel Sekreterin görevde olması durumunda, yerine Genel Sekreterin belirleyeceği Genel Sekreter yardımcısı vekâlet eder.

(3) Genel Sekreter, Başkanın gözetim ve denetimi altında;

- a) Başvuruların kayıt ve sevk edilmesi,
- b) Genel Kurul ve bölüm toplantılarıyla ilgili idari işlerin yürütülmesi,
- c) Kararların ve raporların otomasyonunun sağlanması ve arşivlenmesi,
- ç) Mahkemenin yazışmalarının yapılması,
- d) Mahkeme kararlarının uygulanmasının takip edilmesi ve bu konuda Genel Kurula bilgi verilmesi,
- e) Bütçenin harcanması ve bu konuda Başkana bilgi verilmesi,
- f) Mahkemenin kurumsal, bilimsel, idari, mali ve teknik işlerinin yürütülmesi,
- g) Protokol işlerinin düzenlenmesi,

ğ) Personelin sevk ve idaresinin sağlanması,

h) Kanun, İçtüzük ve yönetmelik hükümleri çerçevesinde Başkan tarafından verilen diğer işlerin yapılması, konularında görevli ve yetkilidir.

(4) Başkan tarafından raportörler arasından üç Genel Sekreter yardımcısı görevlendirilir. Genel Sekreter yardımcılarının görevleri ve aralarındaki iş bölümü ile ilgili hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Raportörler

MADDE 24- (1) Mahkemede, yargısal ve idari çalışmalara yardımcı olmak üzere yeteri kadar raportör görevlendirilir ya da atanır.

(2) Mahkemede raportör olabilmek için aşağıdaki şartlardan birini taşımak gerekir:

a) Mesleklerinde en az beş yıl başarıyla çalışmış adli veya idari hâkim ya da savcı veya Sayıştay denetçisi, başdenetçisi ya da uzman denetçisi olmak.

b) Yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat veya siyasal bilimler dallarında doçent, yardımcı doçent ya da doktorasını tamamlamış araştırma görevlisi olmak.

c) Adaylık süresi hariç, en az beş yıl başarıyla çalışmış raportör yardımcısı olmak.

(3) Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından en az (C) düzeyinde belge almış olmak ve lisansüstü çalışmalar yapmış olmak, raportörlüğe görevlendirmede ve atanmada tercih nedenidir.

(4) Raportörler, idari yönden Başkana bağlı olup, görevlerini hâkimlik teminatına uygun olarak yerine getirirler.

Raportörlerin görevlendirilmesi, özlük hakları, disiplin ve ceza işleri

MADDE 25- (1) Raportör olarak çalışmak isteyenler bu konudaki isteklerini yazılı olarak Başkanlığa iletirler.

(2) Raportörler Başkanın uygun görmesi üzerine bağlı oldukları kurum tarafından görevlendirilirler.

(3) Bu Kanunda hüküm bulunan hâller dışında, görevlendirilen raportörlerin özlük işlerinde, mensup oldukları mesleklerle ait hükümler uygulanır ve raportör olarak Mahkemede geçirdikleri süreler mesleklerinde geçmiş sayılır. Yükselme ve kademe ilerlemelerinde Başkan tarafından verilecek yazılı bilgi esas alınır.

(4) Mahkemenin kadrolarına atanan raportörlerin yükselme süreleri iki yıldır.

(5) Görevlendirilenler de dâhil raportörlerin aylıkları ve diğer mali hakları Mahkeme bütçesinden ödenir.

(6) Görevlendirilen raportörlerin kanunî izin haklarına ve sağlık işlerine ilişkin işlemler Başkanlıkça yürütülür ve özlük dosyalarına işlenmek üzere kurumlarına bildirilir.

(7) 24 üncü maddenin ikinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine göre görevlendirilen raportörlerin görevlerinden ayrılma-larında, görevlendirmelerinde izlenen yöntem uygulanır. Görevlerinden ayrılma-larından sonra tabi oldukları kanunlara göre yapılacak atamalarda, sahip bulundukları derece ve kıdem, Mahkemedeki çalışmaları ile kendi istekleri dikkate alınır.

(8) 24 üncü maddenin ikinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine göre görevlendirilen raportörler, talepte bulunmaları ve Başkanlıkça uygun görülmesi hâlinde Mahkeme raportörü olarak atanırlar. Bu şekilde ataması yapılan raportörlerin önceki kurumlarıyla ilişkileri kesilir.

(9) Mahkemenin raportörlük kadrolarına atananlar, emeklilik hakları ile teminatları bakımından kıdem, sınıf ve derecelerindeki birinci sınıf, birinci sınıfa ayrılmış, ikinci sınıf ve üçüncü sınıf hâkim ve savcılar hakkındaki hükümlere tabidir. Ek göstergelere ilişkin olarak birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve savcılar için aranan “Yargıtay ve Danıştay üyeliklerine seçilme hakkını kaybetmemiş olmak” şartı, atanan raportörler için “birinci sınıfa ayrılma niteliklerini kaybetmemek” şeklinde uygulanır.

(10) Mahkemeye atanan raportörlerin aylık, ödenek, mali, sosyal ve emeklilik hakları, adli suçlarıyla ilgili soruşturma ve kovuşturma işlemleri ile diğer haklarına ilişkin bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde, 2802 sayılı Kanunun ilgili hükümleri uygulanır.

(11) 24 üncü maddenin ikinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine göre görevlendirilen raportörlerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlar ve kişisel suçları ile disiplin eylemlerinden dolayı Başkanın bildirilmesi üzerine; bağlı bulundukları kurumlarca kendileriyle ilgili mevzuat hükümleri uyarınca işlem yapılır.

Raportörlerin görevleri

MADDE 26- (1) Raportörler, Başkan tarafından kendilerine verilen dosyaların ilk ve esas inceleme raporları-

nı hazırlar ve toplantılara katılırlar; bireysel başvurularla ilgili olarak Kanunda ve İktüzükte belirtilen görevleri ifa ederler.

(2) Başkan tarafından gerektiğinde raportörlere tanık veya uzman dinleme ve benzeri görevler verilebilir.

(3) Raportörler Başkan tarafından komisyonlarda görevlendirilebilirler.

(4) Raportörler Başkanın izin vermesi koşuluyla üniversitelerde, Türkiye Adalet Akademisinde ve benzeri kurum ve kuruluşlarda ders, kurs ve konferans verebilirler.

(5) Kanun, İktüzük, yönetmelik ya da Başkan tarafından verilen diğer görevleri yaparlar.

Raportör yardımcıları ve adayları

MADDE 27- (1) Mahkemede, yargısal ve idari çalışmalara yardımcı olmak üzere yeteri kadar raportör yardımcısı atanır.

(2) Hukuk, siyasal bilgiler, iktisat, işletme, iktisadî ve idari bilimler alanlarında en az dört yıllık yükseköğrenim yapmış veya bunlara denkliği kabul edilmiş yabancı öğretim kurumlarından mezun olanlar ya da yabancı bir hukuk fakültesini bitirip de Türkiye'deki hukuk fakülteleri programlarına göre eksik kalan derslerden sınava girip başarı belgesi almış bulunanlar arasından açılacak giriş sınavını kazananlar, Başkan tarafından raportör yardımcılığına aday olarak atanır. Sınava girebilmek için askerlik hizmetini tamamlamış, erteletmiş veya askerlik hizmetinden muaf olmak, giriş sınavının yapıldığı yılın ocak ayı-

nın son günü itibarıyla, lisans ve lisansüstü öğrenimini yapmış olanlar için otuz, doktora öğrenimini tamamlamış olanlar için otuzbeş yaşını bitirmemiş olmak, 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinde belirtilen genel nitelikleri taşımak şarttır.

(3) Giriş sınavı, yazılı sınav ve mülakattan oluşur.

(4) Mülakat adayın;

a) Bir konuyu kavrayıp özetleme, ifade yeteneği ve muhakeme gücü,

b) Liyakati, temsil kabiliyeti, davranış ve tepkilerinin mesleğe uygunluğu,

c) Özgüveni, ikna kabiliyeti ve inandırıcılığı,

ç) Genel yetenek ve genel kültürü,

d) Bilimsel ve teknolojik gelişmelere açıklığı,

yönlerinden değerlendirilerek, ayrı ayrı puan verilmek suretiyle gerçekleştirilir. Adaylar, komisyon tarafından yukarıdaki bentlerde yazılı özelliklerin her biri için yirmişer puan üzerinden değerlendirilir ve verilen puanlar ayrı ayrı tutanağa geçirilir. Bunun dışında mülakat ile ilgili herhangi bir kayıt sistemi kullanılmaz.

(5) Raportör yardımcıları ve raportör yardımcı adayları 657 sayılı Kanundaki genel idare hizmetleri sınıfına dâhil olup, raportörlük sınıf ve derecelerine dâhil değildirler. Bunlara 657 sayılı Kanunun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

(6) Raportör yardımcılarının raportörlüğe atanabilmeleri için adaylık süresi hariç olmak üzere bu görevde fiilen en az beş yıl çalışmış olmaları, hazırlayacakları meslekî nitelikteki tezin kabul edilmesi şarttır. Bu koşulları taşıyanlar, kadro durumu da gözetilerek Genel Sekreterin teklifi ve Başkanın onayı ile raportörlüğe atanabilirler.

(7) Raportör yardımcılığı adaylığına giriş sınavı usul ve esasları, adaylık eğitiminin şekli ve şartları, adaylık süresi sonunda yapılacak sınavın usul ve esasları, raportör yardımcılarının hazırlayacakları tezlerin şekil ve kapsamı ile diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Yüksek Disiplin Kurulu

MADDE 28- (1) Başkan, başkanvekilleri, üyeler ve 24 üncü maddenin ikinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde sayılanlar hariç olmak üzere, Mahkemede istihdam edilen personelin disiplin işleri Yüksek Disiplin Kurulu tarafından yürütülür.

(2) Kurul, Genel Sekreterin önerisi ve Başkanın onayı ile belirlenen üç raportörden oluşur. Bunlardan kıdemli olan raportör Kurula başkanlık eder.

(3) Disiplin cezasını gerektiren hâller ve verilecek cezalar konusunda 657 sayılı Kanunun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır. Kurulun çalışma usul ve esasları ile sair hususlar yönetmelikle düzenlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hizmet Birimleri

Hizmet birimleri

MADDE 29- (1) Mahkemenin hizmet birimleri şunlardır:

- a) Yazı İşleri Müdürlüğü
- b) İdarî ve Mali İşler Müdürlüğü
- c) Personel Müdürlüğü
- ç) Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
- d) Dış İlişkiler Müdürlüğü
- e) Strateji Geliştirme Müdürlüğü
- f) Teknik Hizmetler Müdürlüğü
- g) Özel Kalem Müdürlüğü
- ğ) Basın Müşavirliği

(2) İhtiyaç hâlinde Başkanın önerisi, Genel Kurulun kararı ile yeni birimler oluşturulabilir.

(3) Hizmet birimlerinin görev ve sorumlulukları yönetmelikte gösterilir.

Mahkeme personeli ve atanması

MADDE 30- (1) Mahkeme görevlerini yerine getirirken hukuki, idari ve mali alanlarda çalışmak üzere yeterli sayıda personel istihdam eder. Bu personel hakkında 657 sayılı Kanunun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

(2) Personelin ataması Genel Sekreterin önerisi üzerine Başkan tarafından yapılır.

Geçici görevlendirme

MADDE 31- (1) Mahkemenin Anayasa ve bu Kanunda verilen görevlerini yerine getirirken ihtiyaç görülmesi hâlinde; hâkim, savcı ve Sayıştay denetçileri ile kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlardan memur ve diğer kamu görevlisi statüsünde olanlar aylık, ödenek, her türlü zam, tazminatlar ile diğer mali ve sosyal hak ve yardımlar kurumlarınca ödenmek kaydıyla Mahkemede geçici olarak görevlendirilebilir. Bu hüküm çerçevesince yapılacak görevlendirmelerde kamu görevlisinin muvafakati aranır. Bu şekilde yapılan görevlendirmenin süresi bir yılı geçemez. Ancak ihtiyaç hâlinde bu süre altı aylık dönemler hâlinde uzatılabilir.

(2) Başkanın bu kapsamdaki görevlendirme talebi ilgili kurum ve kurullarca on gün içinde kanuni bir engeli olmaması hâlinde yerine getirilir. Geçici görev süresi ilgililerin terfi ve emekliliklerinde kurumlarınca hesaba katılarak özlük hakları devam ettirilir.

(3) Geçici görev süresince yükselme ve kademe ilerlemelerine esas olmak üzere Başkan, ilgili kurum ve kurullara yazılı bilgi verir.

(4) Geçici olarak görevlendirilenlerin kendi kurumlarında aldıkları net aylıkları ile hâkim, savcı ve Sayıştay meslek mensupları arasından görevlendirilenler için ra-

portörlerin; memurlar ve diğer kamu görevlileri için Mahkemede görev yapmakta olan emsali memurların almakta oldukları aylıklar ve diğer ödemeler arasındaki fark ayrıca ödenir. Bu fıkra göre yapılacak ödemeler hakkında aylıklara ilişkin hükümler uygulanır ve damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tabi tutulmaz, her ne şekilde olursa olsun başka bir ödemenin hesaplanmasında dikkate alınmaz.

Sözleşmeli personel

MADDE 32- (1) Mahkeme Başkanlığında; 657 sayılı Kanun ve diğer kanunların sözleşmeli personel çalıştırılması hakkındaki hükümlerine bağlı olmaksızın, kadroları karşılık gösterilmek suretiyle, sözleşmeli olarak basın müşaviri ve mütercim çalıştırılabilir.

(2) Bu suretle çalıştırılacakların sözleşme usul ve esasları ile ödenecek brüt sözleşme ücreti, birinci derecedeki raportör yardımcısı için belirlenen brüt ortalama aylıkları geçmemek üzere Başkanlıkça tespit edilir.

Hizmet satın alma

MADDE 33- (1) Başkan, Mahkemenin ihtiyaç duyduğu alanlarda projelerin hazırlanması, gerçekleştirilmesi, işletilmesi ve işlerliği için şart olan zaruri ve istisnai hâllere münhasır olmak üzere özel bir meslek bilgisi ve ihtisasını gerektiren işlerde hizmet alımı yoluyla yerli ve yabancı uzman çalıştırmaya yetkilidir.

İdarî personelin Adalet Bakanlığı kadrolarına atanması

MADDE 34- (1) 27 nci maddenin birinci fıkrasına göre atananlar hariç, Mahkemenin hizmet birimlerinde çalışan 657 sayılı Kanuna tabi personel, Genel Sekreterin teklifi ve Başkanın uygun görmesi üzerine, müktesseplerine uygun olarak Adalet Bakanlığınca Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı kadrolarına atanabilirler.

DÖRDÜNCÜ KISIM

İnceleme ve Yargılama Usulleri

BİRİNCİ BÖLÜM

İptal Davası

İptal davası açmaya yetkili olanlar

MADDE 35- (1) Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ya da hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla doğrudan doğruya iptal davası açmaya yetkili olanlar şunlardır:¹³

a) Cumhurbaşkanı

b) **(Değişik: 2/7/2018 - KHK-703/209. md.)** Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubundan her biri

c) Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri oranındaki üyeleri

(2) **(Değişik: 2/7/2018 - KHK-703/209. md.)** Türkiye Büyük Millet Meclisindeki üye sayılarında eşitlik bulunması halinde, iptal davası açabilecek siyasi parti grupları, son milletvekili genel seçiminde alınan geçerli oy sayısına göre belirlenir.

¹³ 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle bu fıkra da yer alan “kanun hükmünde kararnamelerin,” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin,” şeklinde değiştirilmiştir.

(3) Anayasa değişikliklerinin ve kanunların şekil bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptal davası açmaya Cumhurbaşkanı veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az beşte biri oranındaki milletvekilleri yetkilidir.

Şekil bakımından iptal davası ve sınırı

MADDE 36- (1) Şekil bakımından denetim; Anayasa değişikliklerinde teklif çoğunluğuna, oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı; kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İktüzüğünün son oylamasının öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; (...)¹⁴ hususlarıyla sınırlıdır.

(2) Anayasa değişikliklerine karşı iptal davaları yalnız şekil bakımından aykırılık iddiası ile açılabilir.

(3) Şekil bozukluğuna dayanan iptal davaları Mahkeme tarafından öncelikle incelenerek karara bağlanır.

(4) Şekil bozukluğuna dayanan Anayasaya aykırılık iddiası mahkemeler tarafından ileri sürülemez.

İptal davası açma süresi

MADDE 37- (1) Anayasa değişiklikleri ile kanunların şekil yönünden Anayasaya aykırılıkları iddiası ile doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, bunların Resmî Gazetede yayımlanmalarından başlayarak on gün;

¹⁴ Bu fıkranın "...kanun hükmünde kararnamelerin ise yetki kanunun-
da öngörülen süre içinde çıkarılıp çıkarılmadığı ile Cumhurbaşkanı
ve Bakanlar Kurulu üyelerinin imzalarının bulunup bulunmadığı ..." bölümü, Anayasa Mahkemesinin 1/3/2012 tarihli ve E. 2011/59, K. 2012/34 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi İttüzüğünün veya bunların belli madde ve hükümlerinin şekil ve esas, kanunların ise sadece esas yönlerinden Anayasaya aykırılıkları iddiasıyla doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, bunların Resmî Gazetede yayımlanmalarından başlayarak altmış gün sonra düşer.¹⁵

İptal davası açılmasında temsil ve uyulması gereken esaslar¹⁶

MADDE 38- (1) Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İttüzüğünün veya bunların belirli madde ya da hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla açılacak iptal davası, 35 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde yazılı siyasi parti gruplarının genel kurullarının, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile alacakları karar üzerine açılır.¹⁵

(2) Dava, 35 inci maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde yazılı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri tarafından açıldığı takdirde dilekçede, kendilerine Mahkemece tebliğat yapılmak üzere, iki üyenin adının gösterilmesi gerekir.

15 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle bu maddede yer alan “kanun hükmünde kararnamelerle” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile” şeklinde değiştirilmiştir.

16 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle bu maddede yer alan “kanun hükmünde kararnamelerin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin” şeklinde değiştirilmiştir.

(3) İptal davası, Anayasa değişiklikleri ile kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İctüzüğünün veya bunların belirli madde ya da hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiası ile iptalini ihtiva eden dava dilekçesinin Genel Sekreterlikçe, Yazı İşleri Müdürlüğüne havale edildiği tarihte açılmış sayılır. Davayı açanlara Genel Sekreterlikçe başvurunun kayda alındığına dair bir belge verilir.¹⁵

(4) Dava, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tam sayısının en az beşte biri oranındaki milletvekilleri tarafından açılmakta ise dava dilekçesi ile birlikte davayı açanların sıra numarasıyla ad ve soyadlarının, seçildikleri bölgelerinin ve imzalarının yer alması ve bu dilekçenin imzaları içeren her bir sayfasının o sayfada ad ve soyadları ile imzaları bulunanların milletvekili ve imzalarının da kendilerine ait olduğunun ayrı ayrı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı veya belirleyeceği görevli tarafından imza ve mühür konulmak suretiyle onaylanmış olarak Genel Sekreterliğe verilmesi zorunludur.

(5) Siyasi parti grupları tarafından açılan davalarda ise grup genel kurulu kararının onaylı örnekleri ile dava dilekçesinde imzası olanların, grup başkanı veya vekili olduklarını belirleyen onaylı belge örneklerinin dava dilekçesi ile birlikte Genel Sekreterliğe verilmesi gerekir.

(6) İptal davalarında, Anayasaya aykırılıkları ileri sürülen hükümlerin Anayasanın hangi maddelerine aykırı olduğunun ve gerekçelerinin belirtilmiş olması zorunludur.

Eksikliklerin tamamlattırılması ve görüş bildirme

MADDE 39- (1) Mahkemece, dava dilekçesinin, 38 inci maddede gösterilen şartları taşıyıp taşımadığı, kayıt tarihinden itibaren on gün içinde incelenir. Başvuru dilekçesinde eksiklikler varsa kararla saptanarak onbeş günden az olmamak üzere verilecek süre içinde tamamlanması ilgililere tebliğ olunur.

(2) Dava, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tam sayısının en az beşte biri oranındaki milletvekilleri tarafından açılmışsa, eksikliklerin tamamlanmasına ilişkin tebligat, başvuru dilekçesinde tebligatların yapılacağı belirtilen milletvekillerine, dilekçede bu husus belirtilmemişse dilekçenin en başında ad ve soyadları yazılı olan iki üyeye yapılır.

(3) Birinci fıkrada belirtilen süre içinde eksikliklerin tamamlanmaması hâlinde Genel Kurulca iptal davasının açılmamış sayılmasına karar verilir. Bu karar, ilgililere tebliğ olunur.

(4) İptal davalarında Mahkemece esasın incelenmesine karar verilmesi hâlinde, dava dilekçesi ile ekleri Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı ile iptal davası açmaya yetkili siyasi parti gruplarına gönderilir. Bu makamlar, iptal davasıyla ilgili yazılı görüşlerini değerlendirmek üzere Mahkemeye bildirebilirler.¹⁷

¹⁷ 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle bu fıkrada yer alan “Başbakanlık” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı” şeklinde değiştirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

İtiraz Yolu

Anayasaya aykırılığın mahkemelerce ileri sürülmesi

MADDE 40- (1) Bir davaya bakmakta olan mahkeme, bu davada uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa;¹⁸

a) İptali istenen kuralların Anayasanın hangi maddelerine aykırı olduklarını açıklayan gerekçeli başvuru kararının aslını,

b) Başvuru kararına ilişkin tutanağın onaylı örneğini,

c) Dava dilekçesi, iddianame veya davayı açan belgeler ile dosyanın ilgili bölümlerinin onaylı örneklerini, dizi listesine bağlayarak Anayasa Mahkemesine gönderir.

(2) Taraflarca ileri sürülen Anayasaya aykırılık iddiası davaya bakan mahkemece ciddi görülmezse bu konudaki talep, gerekçeleri de gösterilmek suretiyle reddedilir. Bu husus esas hükümle birlikte temyiz konusu yapılabilir.

(3) Genel Sekreterlik gelen evrakı kaleme havale eder ve keyfiyeti başvuran mahkemeye bir yazı ile bildirir.

18 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle bu fıkarda yer alan “kanun hükmünde kararnamenin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin” şeklinde değiştirilmiştir.

(4) Evrakın kayda girişinden itibaren on gün içinde başvurunun yöntemine uygun olup olmadığı incelenir. Açık bir şekilde dayanaktan yoksun veya yöntemine uygun olmayan itiraz başvuruları, Mahkeme tarafından esas incelemeye geçilmeksizin gerekçeleriyle reddedilir.

(5) Anayasa Mahkemesi, işin kendisine noksansız olarak gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse ilgili mahkeme davayı yürürlükteki hükümlere göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse mahkeme buna uymak zorundadır.

Başvuruya engel durumlar

MADDE 41- (1) Mahkemenin işin esasına girerek verdiği ret kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından itibaren on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla itiraz başvurusu yapılamaz.

(2) İtiraz yoluna başvuran mahkemede itiraz konusu kuralın uygulanacağı başka dava dosyalarının bulunması hâlinde, yapılmış olan itiraz başvurusu bu dosyalar için de bekletici mesele sayılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İptal ve İtiraz Davalarına İlişkin Ortak Hükümler

Anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyecek düzenlemeler

MADDE 42- (1) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar aleyhine şekil ve esas bakımından iptal davası açılmaz ve mahkemeler tarafından Anayasaya aykırılık iddiası ileri sürülemez.

(2) Ayrıca;

a) 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanununun,

b) 25 Teşrinisani 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanunun,

c) 30 Teşrinisani 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Unvanların Men ve İlğasına Dair Kanunun,

ç) 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme aktinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikâh esası ile aynı Kanunun 110 uncu maddesi hükmünün,

d) 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanunun,

e) 1 Teşrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanunun,

f) 26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lâkap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanunun,

g) 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanunun,

7 Kasım 1982 gününde yürürlükte bulunan hükümlerinin Anayasaya aykırı olduğu iddia edilemez.

Dosya üzerinden inceleme ve gerekçeyle bağlı olmama¹⁹

MADDE 43- (1) İptal davaları ve itiraz başvurularında dosya üzerinden inceleme yapılır. Mahkeme ayrıca gerekli gördüğü hâllerde, sözlü açıklamalarda bulunmak üzere ilgilileri ve konu hakkında bilgisi olanları çağırabilir.

(2) Cumhurbaşkanı adına Cumhurbaşkanının tensip edeceği görevli sözlü açıklamada bulunur.

(3) Mahkemenin, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya aykırılığı hususunda ileri sürülen gerekçelere dayanma zorunluluğu yoktur. Mahkeme, taleple bağlı kalmak şartıyla başka gerekçeyle de Anayasaya aykırılık kararı verebilir.⁽¹⁸⁾

19 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle 43. maddenin üçüncü fıkrasında yer alan “kanun hükmünde kararnamelerin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin” şeklinde ve dördüncü fıkrasında yer alan “kanun hükmünde kararnamenin” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin” şeklinde değiştirilmiştir.

(4) Başvuru, kanunun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün sadece belirli madde veya hükümleri aleyhine yapılmış olup da, bu madde veya hükümlerin iptali kanunun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün diğer bazı hükümlerinin veya tamamının uygulanamaması sonucunu doğuruyorsa, keyfiyeti gerekçesinde belirtmek şartıyla Mahkeme, uygulama kabiliyeti kalmayan kanunun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün bahis konusu öteki hükümlerinin veya tümünün iptaline karar verebilir.⁽¹⁸⁾

Gündeme alınan dosyaların görüşülmesi

MADDE 44- (1) Mahkemenin müzakereleri gizli olup, Başkanın uygun göreceği teknik araçlarla kaydı yapılır. Bu kayıtların muhafazası ve kullanımına ilişkin esaslar yönetmelikle düzenlenir.

(2) Müzakerelerin düzeni ve yönetimi Başkan veya kendisinin toplantıya katılmaması hâlinde görevlendireceği başkanvekili tarafından sağlanır. Üyelere talep sırasına göre söz verilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bireysel Başvuru

Bireysel başvuru hakkı

MADDE 45- (1) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.

(2) İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir.

(3) Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz.

Bireysel başvuru hakkına sahip olanlar

MADDE 46- (1) Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir.

(2) Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir.

(3) Yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar bireysel başvuru yapamaz.

Bireysel başvuru usulü

MADDE 47- (1) Bireysel başvurular, bu Kanunda ve İçtüzükte belirtilen şartlara uygun olarak doğrudan ya da mahkemeler veya yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla yapılabilir. Başvurunun diğer yollarla kabulüne ilişkin usul ve esaslar İçtüzükle düzenlenir.

(2) Bireysel başvurular harca tabidir.

(3) Başvuru dilekçesinde başvuruçunun ve varsa temsilcisinin kimlik ve adres bilgilerinin, işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle ihlal edildiği ileri sürülen hak ve özgürlüğün ve dayanılan Anayasa hükümlerinin, ihlal gerekçelerinin, başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların, başvuru yollarının tüketildiği, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih ile varsa uğranılan zararın belirtilmesi gerekir. Başvuru dilekçesine, dayanılan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneğinin ve harcın ödendiğine dair belgenin eklenmesi şarttır.

(4) Başvurucu bir avukat tarafından temsil ediliyorsa, vekâletnamenin sunulması gerekir.

(5) Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayan-

lar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvurucunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder.

(6) Başvuru evrakında herhangi bir eksiklik bulunması hâlinde, Mahkeme yazı işleri tarafından eksikliğin giderilmesi için başvuru veya varsa vekiline onbeş günü geçmemek üzere bir süre verilir ve geçerli bir mazereti olmaksızın bu sürede eksikliğin tamamlanmaması durumunda başvurunun reddine karar verileceği bildirilir.

Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik şartları ve incelenmesi

MADDE 48- (1) Bireysel başvuru hakkında kabul edilebilirlik kararı verilebilmesi için 45 ila 47 nci maddelerde öngörülen şartların taşınması gerekir.

(2) Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvurucunun önemli bir zarara uğramadığı başvurular ile açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemezliğine karar verebilir.

(3) Kabul edilebilirlik incelemesi komisyonlarca yapılır. Kabul edilebilirlik şartlarını taşımadığına oy birliği ile karar verilen başvurular hakkında, kabul edilemezlik kararı verilir. Oy birliği sağlanamayan dosyalar bölümlere havale edilir.

(4) Kabul edilemezlik kararları kesindir ve ilgililere tebliğ edilir.

(5) Kabul edilebilirlik şartları ve incelemesinin usul ve esasları ile ilgili diğer hususlar İchtüzükle düzenlenir.

Esas hakkındaki inceleme

MADDE 49- (1) Kabul edilebilirliğine karar verilen bireysel başvuruların esas incelemesi bölümler tarafından yapılır. Başkan iş yükünün bölümler arasında dengeli bir şekilde dağıtılması için gerekli önlemleri alır.

(2) Bireysel başvurunun kabul edilebilirliğine karar verilmesi hâlinde, başvurunun bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına gönderilir. Adalet Bakanlığı gerekli gördüğü hâllerde görüşünü yazılı olarak Mahkemeye bildirir.

(3) Komisyonlar ve bölümler bireysel başvuruları incelerken bir temel hakkın ihlal edilip edilmediğine yönelik her türlü araştırma ve incelemeyi yapabilir. Başvuruyla ilgili gerekli görülen bilgi, belge ve deliller ilgililerden istenir.

(4) Mahkeme, incelemesini dosya üzerinden yapmakla birlikte, gerekli görürse duruşma yapılmasına da karar verebilir.

(5) Bölümler, esas inceleme aşamasında, başvuru-
nun temel haklarının korunması için zorunlu gördükleri tedbirlere resen veya başvuru-
cunun talebi üzerine karar verebilir. Tedbire karar verilmesi hâlinde, esas hakkındaki kararın en geç altı ay içinde verilmesi gerekir. Aksi takdirde tedbir kararı kendiliğinden kalkar.

(6) Bölümlerin, bir mahkeme kararına karşı yapılan bireysel başvurulara ilişkin incelemeleri, bir temel hakkın ihlal edilip edilmediği ve bu ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağıнын belirlenmesi ile sınırlıdır. Bölümlerce kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

(7) Bireysel başvuruların incelenmesinde, bu Kanun ve İçtüzükte hüküm bulunmayan hâllerde ilgili usul kanunlarının bireysel başvurunun niteliğine uygun hükümleri uygulanır.

(8) Esas hakkında incelemenin usul ve esasları ile ilgili diğer hususlar İçtüzükle düzenlenir.

Kararlar

MADDE 50- (1) Esas inceleme sonunda, başvuru-
nun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Ancak yerindelik denetimi yapılamaz, idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez.

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü

mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.

(3) Bölümlerin esas hakkındaki kararları gerekçeleriyle birlikte ilgililere ve Adalet Bakanlığına tebliğ edilir ve Mahkemenin internet sayfasında yayımlanır. Bu kararlardan hangilerinin Resmî Gazetede yayımlanacağına ilişkin hususlar İçtüzükte gösterilir.

(4) Komisyonlar arasındaki içtihat farklılıkları, bağlı oldukları bölümler; bölümler arasındaki içtihat farklılıkları ise Genel Kurul tarafından karara bağlanır. Buna ilişkin diğer hususlar İçtüzükle düzenlenir.

(5) Davadan feragat hâlinde, düşme kararı verilir.

Başvuru hakkının kötüye kullanılması

MADDE 51- (1) Bireysel başvuru hakkını açıkça kötüye kullandığı tespit edilen başvuruçular aleyhine, yargılama giderlerinin dışında, ayrıca ikibin Türk Lirasından fazla olmamak üzere disiplin para cezasına hükmedilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Siyasi Parti Kapatma ve Dokunulmazlığın Kaldırılması Davaları

Siyasi parti kapatma davaları

MADDE 52- (1) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından açılan dava üzerine Mahkeme, bir siyasi partinin Anayasanın 69 uncu maddesinde sayılan hâllerden ötürü kapatılmasına veya dava konusu fiillerin ağırlığına göre Devlet yardımından kısmen ya da tamamen yoksun bırakılmasına, toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğuyla karar verebilir.

(2) Siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davalar, 5271 sayılı Kanunun davanın mahiyetine uygun hükümleri uygulanmak suretiyle dosya üzerinden Genel Kurulca incelenir ve kesin karara bağlanır.

(3) Başkanın görevlendirdiği raportör ilk inceleme raporunu hazırlayarak Başkanlığa sunar. Yapılacak ilk inceleme sonrasında iddianamenin kabulüne karar verilmesi hâlinde, iddianame ve ekleri ilgili siyasi partiye gönderilerek usul ve esasa ilişkin savunmaları alınır. Davalı partinin yazılı savunma vermesi hâlinde, bu savunma Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir. Ayrıca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasi partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin sözlü savunması dinlenir. Hakkında siyasi yasaklılık istenenler iddialarla ilgili savunmalarını yazılı olarak sunabilirler.

(4) Genel Kurul, gerekli gördüğü hâllerde sözlü açıklamalarını dinlemek için ilgilileri ve konu hakkında bilgisi olanları çağırabilir.

(5) Siyasi parti kapatma davası sonucunda verilen karar, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ile ilgili siyasi partiye tebliğ edilir ve Resmî Gazetede yayımlanır.

Siyasi partilere ihtar verilmesi

MADDE 53- (1) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, bir siyasi partinin 22/4/1983 tarihli ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 101 inci maddesi dışında kalan emredici hükümleriyle diğer kanunların siyasi partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırı hareket ettiği iddiasıyla, o parti aleyhine ihtar kararı verilmesi istemiyle Mahkemeye başvurabilir. Mahkemece verilecek süre içinde siyasi partinin savunması alındıktan sonra, aykırılık tespit edilirse aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasi parti hakkında ihtar kararı verilir.

(2) Bu karar, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ile ilgili siyasi partiye tebliğ edilir ve Resmî Gazetede yayımlanır.

Dokunulmazlığın kaldırılması veya milletvekilliğinin düşmesi durumlarında iptal talebi

MADDE 54- (1) Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine ilişkin Türkiye Büyük Millet Meclisi kararlarına karşı, ilgili milletvekili, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan ya da bir diğer milletvekili, kararın alındığı günden başlayarak yedi gün

çinde kararın Anayasaya, kanuna veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğüne aykırılığı iddiasıyla iptali için Mahkemeye başvurabilir. Bu talep onbeş gün içinde kesin olarak karara bağlanır.²⁰

(2) İptal taleplerinde Mahkeme, ilgilinin ibraz etmesini beklemeksizin gerekli evrakı doğrudan getirtir.

20 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle bu fıkarda yer alan “milletvekili veya milletvekili olmayan” ibaresi “milletvekili, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya” şeklinde değiştirilmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

Siyasi Partilerin Mali Denetimi

Siyasi partilerin mali denetimi

MADDE 55- (1) Mahkeme siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun denetimi için Sayıştaydan yardım sağlar.

(2) Siyasi partiler, karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesin hesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatının kesin hesaplarının onaylı birer örneğini haziran ayı sonuna kadar 2820 sayılı Kanuna uygun olarak, Anayasa Mahkemesi Başkanlığına gönderirler. Mahkeme kendisine gönderilmiş olan bu belgeleri incelenmek üzere Sayıştay Başkanlığına gönderir.

(3) Sayıştayca düzenlenen incelemeye ilişkin raporlar karara bağlanmak üzere Mahkemeye gönderilir.

Mali denetimde ilk ve esas inceleme

MADDE 56- (1) Siyasi partilerin kesin hesapları üzerindeki inceleme 2820 sayılı Kanun hükümlerine göre yapılır.

(2) Yapılan incelemeye ilişkin raporlar ilgili siyasi partiye gönderilerek en geç iki ay içinde görüşünü bildirmesi istenir.

(3) Mahkeme mali denetim sırasında siyasi partilerin incelemeye ilişkin raporlar hakkındaki görüşlerini de değerlendirir.

(4) Mahkemenin mali denetime ilişkin kararlarının birer örneği ilgili siyasi partiye ve siyasi partinin sicil dosyasına konulmak üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

(5) Mali denetim sonucunda verilen kararlar Resmî Gazetede yayımlanır.

YEDİNCİ BÖLÜM

Yüce Divan Yargılaması

Duruşma²¹

MADDE 57- (1) Genel Kurul, Yüce Divan sıfatıyla çalışırken yürürlükteki kanunlara göre duruşma yapar ve hüküm verir.

(2) **(Ek: 2/7/2018-KHK-703/209.md.)** Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkındaki Yüce Divan yargılamaları üç ay içinde tamamlanır. Yargılama bu süre içinde tamamlanamadığı takdirde, ilave üç aylık süre içinde kesin olarak tamamlanır.

(3) Yüce Divan, 5271 sayılı Kanundaki iddianamenin iadesi sebeplerinden başka esaslı hukuka aykırı hâllerin bulunması hâlinde de iddianamenin veya iddianame yerine geçen belgelerin iadesine karar verebilir.

(4) Yüce Divanda sorgusu yapılmış olan sanığın, sonraki oturumlara gelmemesi ve Yüce Divan tarafından da duruşmada hazır bulunmasına gerek görülmemesi hâllerinde, duruşmadan vâreste tutulma talebi olmasa dahi yokluğunda duruşmaya devam edilerek kamu davası sonuçlandırılabilir. Müdafî her zaman duruşmada hazır bulunabilir.

(5) Duruşma sırasında Başkanın uygun göreceği teknik araçlarla kayıt yapılır. Bu kayda dayanılarak düzenle-

21 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle bu maddenin birinci fıkrasından sonra gelmek üzere ikinci fıkra eklenmiş ve diğer fıkralar buna göre teselsül ettirilmiştir.

nen duruşma tutanaklarının her sayfası Başkan ile tutanağı düzenleyenler tarafından imzalanır.

(6) Yüce Divanda savcılık görevini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili yapar. Yargıtay Cumhuriyet savcılarından görevlendirilenler de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekiliyle birlikte duruşmaya katılabilir.

Yeniden inceleme

MADDE 58- (1) Yüce Divan tarafından verilen hükme karşı yeniden inceleme başvurusu, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili, sanık, müdafî, katılan veya vekili tarafından yapılabilir.

(2) Yeniden inceleme başvurusu hükmün açıklanmasından itibaren onbeş gün içinde Yüce Divana bir dilekçe verilmesi suretiyle yapılır. Hüküm, yeniden incelemeye başvurma hakkı olanların yokluğunda açıklanmışsa, süre tebliğ tarihinden başlar.

(3) Yüce Divan yeniden incelemeyi dosya üzerinden yapar. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekilinin, sanığın veya katılanın istemi üzerine ya da resen incelemenin duruşma açılarak yapılmasına da karar verilebilir.

(4) İncelemenin duruşma açılarak yapılmasına karar verilmesi hâlinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekiline, sanığa, katılana,

müdafî ve vekile duruşma günü tebliğ edilir. Sanık, duruşmada hazır bulunabileceği gibi, kendisini bir müdafî ile de temsil ettirebilir.

(5) Duruşmada Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili, hazır bulunması hâlinde sanık, müdafî, katılan ve vekili iddia ve savunmalarını açıklar; yeniden inceleme başvurusunda bulunan tarafa önce söz verilir. Her hâlde son söz sanığındır.

(6) Yeniden inceleme, yalnızca başvuruda belirtilen hususlarla sınırlı olarak yapılır. Başvurunun yerinde görülmesi hâlinde aynı zamanda başvuru konusu hakkında da karar verilir. Yeniden inceleme başvurusu üzerine verilen kararlar kesindir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yargılamaya İlişkin Diğer Hususlar

Dava ve işlere katılmaya engel durumlar

MADDE 59- (1) Başkan ve üyeler;

a) Kendilerine ait olan veya kendilerini ilgilendiren dava ve işlere,

b) Aralarında evlilik bağı kalkmış olsa bile eşinin, kan veya akrabalık yönünden üstsoy ve altsoyunun, dördüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan yönünden ve akrabalığı doğuran evlilik bağı kalkmış olsa bile üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) akrabalık yönünden civar hısımlarının veya aralarında evlatlık bağı bulunan kimselerin dava ve işlerine,

c) Dava ve iş sahiplerinin vekili, vasisi veya kayyımı sıfatıyla hareket ettiği dava ve işlere,

ç) Hâkim, savcı, hakem sıfatıyla bakmış veya tanık ya da bilirkişi olarak beyanda bulunmuş olduğu dava ve işlere,

d) İstişarî görüş ve düşüncesini ifade etmiş olduğu dava ve işlere,

bakamazlar.

Başkan ve üyelerin reddi

MADDE 60- (1) Başkan ve üyeler tarafsız hareket edemeyecekleri kanısını haklı kılan hâllerin olduğu iddiası ile reddolunabilirler.

(2) Bu takdirde, Genel Kurul ya da bölümlerde ilgili üye katılmaksızın ret konusu hakkında kesin karar verilir.

(3) Ret şahsidir. Genel Kurul ya da bölümlerin toplanmasına mani olacak sayıda üyenin reddine ilişkin talepler dinlenmez.

(4) Ret dilekçesinde, ret sebeplerinin açıkça gösterilmesi ve delillerin birlikte bildirilmesi gereklidir. Bu şartları taşımayan dilekçeler reddolunur. Yemin delil teşkil etmez.

(5) Ret talebinin kötü niyetle yapıldığının anlaşılması ve esas yönünden kabul edilmemesi hâlinde, talepte bulunanların her birine Mahkemece beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar disiplin para cezası verilir.

(6) Bu Kanun anlamında disiplin para cezasından maksat, bireysel başvuru hakkını veya ret talebini açıkça kötüye kullandığı tespit edilen başvuru sahipleri aleyhine verilen, verildiği anda kesin olan ve derhâl infazı gereken para cezasıdır. Bu ceza, seçenek yaptırımlara çevrilemez ve adli sicil kayıtlarında yer almaz.

(7) Disiplin para cezası, 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.

Çekinme

MADDE 61- (1) Başkan ve üyelerin 59 uncu ve 60 ıncı maddelerde yazılı sebeplere dayanarak davaya veya işe bakmaktan çekinmeleri hâlinde, Genel Kurul çekinme talebinde bulunan Başkan veya üyenin de iştirakiyle konu

hakkında kesin kararını verir. Ancak, çekinme talebinde bulunan üye oylamaya katılamaz.

Bilgi ve belge verme yükümlülüğü ile Devlet sırrı niteliğindeki bilgiler

MADDE 62- (1) Mahkeme, kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesi sırasında yasama, yürütme, yargı organları, kamu idareleri, kamu görevlileri, bankalar ile diğer gerçek ve tüzel kişilerle doğrudan yazışmaya, bilgi ve belge istemeye, gerekli gördüğü her türlü belge, kayıt ve işlemi incelemeye, bilgi almak üzere her derece ve sınıftan kamu görevlileri ile ilgilileri çağırmaya, idare ve diğer tüzel kişilerden temsilci istemeye yetkilidir. Mahkemenin bu taleplerini belirtilen süre içinde yerine getirmeyenler hakkında genel hükümlere göre doğrudan soruşturma yapılır.

(2) Mahkemenin bakmakla görevli olduğu dava ve işlerle ilgili bilgiler, Devlet sırrı olduğu gerekçesiyle Mahkemeye karşı gizli tutulamaz.

(3) Tanıklık konusu bilgilerin Devlet sırrı niteliğini taşıması hâlinde tanık, Mahkeme tarafından stenograf ve zabıt kâatibi dahi olmaksızın dinlenir. Başkan daha sonra bu tanık açıklamalarından sadece bakılmakta olan davanın esasına etkili olan hususları tutanağa geçirir. Açıklanması, Devletin dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî güvenliğine zarar verebilecek, anayasal düzen ve dış ilişkilerde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler Devlet sırrı sayılır.

(4) Bu hükümler sözlü açıklamasına başvuranlar ile bilirkişilere de uygulanır.

Araç, gereç ve personelden yararlanma

MADDE 63- (1) Başkan, Yüce Divan, siyasi parti kapatma davaları ve sözlü açıklamalarda duruşmanın gerekli kıldığı durumlarda, Devlet kurum ve kuruluşlarına ait araç, gereç, stenograf ve teknik personelden yararlanmak için istemde bulunabilir. Bu istemler, ilgili makamlarca derhâl yerine getirilir.

Harç istisnası

MADDE 64- (1) Mahkemeye yapılacak bireysel başvurular dışındaki başvurular, alınacak kararlar ve bunlarla ilgili yapılacak işlemler harca tabi değildir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Kararlar

Oylama şekli ve karar nisabı

MADDE 65- (1) Genel Kurul ve bölümler kararlarını katılanların salt çoğunluğuyla alır. Oyların eşitliği hâlinde başkanın bulunduğu tarafın görüşü doğrultusunda karar verilmiş olur.

(2) Anayasa değişikliklerinde iptale, siyasi partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu aranır.

(3) Oylamaya en kıdemsiz üyeden başlanır.

Mahkeme kararları

MADDE 66- (1) Mahkeme kararları kesindir. Mahkeme kararları Devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

(2) İptal kararları geriye yürümez.

(3) Mahkemece iptaline karar verilen kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü veya bunların belirli madde veya hükümleri, iptal kararının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Mahkeme gerekli gördüğü hâllerde, Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak

iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi bir yılı geçmemek üzere ayrıca kararlaştırılabilir.²²

(4) Mahkeme, bir kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.²¹

(5) Mahkeme kararları gerekçeli olarak yazılır. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

(6) Karar taslaklarının hazırlanması ve görüşülmesine ilişkin esaslar İçtüzükte gösterilir.

(7) Kararlar, inceleme veya yargılamaya katılan başkan ve üyeler tarafından imzalanır. Muhalif kalanlar, kararda muhalefet nedenlerini İçtüzükte belirtilecek süre içinde yazılı olarak teslim ederler. Kararlar ilgililere bu şekliyle tebliğ olunur.

(8) İptal ve itiraz başvuruları sonucu verilen gerekçeli kararlar Resmî Gazetede hemen yayımlanır.

Yargılamanın yenilenmesi

MADDE 67- (1) Mahkemenin siyasi parti kapatma davalarında veya Yüce Divan sıfatıyla verdiği kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi 5271 sayılı Kanun hükümlerine göre istenebilir.

22 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 209. maddesiyle 66. maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarında yer alan “kanun hükmünde kararname” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi” şeklinde değiştirilmiştir.

(2) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, Anayasa Mahkemesinin siyasi parti kapatma veya Yüce Divan sıfatıyla verdiği bir kararının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğine hükmetmesi hâlinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde Anayasa Mahkemesinden yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunulabilir.

(3) Mahkeme, yargılamanın yenilenmesi istemini esaslı ve kabule değer bulursa, yargılamanın yenilenmesine karar verir. İstem genel hükümlere göre sonuçlandırılır.

BEŞİNCİ KISIM

Mali Hükümler, Personel ve Özlük İşleri

BİRİNCİ BÖLÜM

Mali, Sosyal ve Diğer Haklar

Mali haklar

MADDE 68- (1) Anayasa Mahkemesi Başkanı, başkanvekilleri, üyeleri, Anayasa Mahkemesi raportörleri, raportör yardımcıları ve raportör yardımcısı adaylarının aylık ve ödenekleriyle diğer mali, sosyal hak ve yardımları bu Kanun hükümlerine tabidir.

Aylık tablosu

MADDE 69- (1) Kıstas aylığı oluşturan her bir ödeme unsurunun;

- a) Anayasa Mahkemesi Başkanına % 100'ü,
- b) Anayasa Mahkemesi başkanvekillerine % 90'ı,
- c) Anayasa Mahkemesi üyelerine % 86'sı,
- ç) Birinci sınıf raportörlere % 79'u,
- d) Birinci sınıfa ayrılmış raportörlere % 65'i,
- e) Birinci derecede bulunan diğer raportörlere % 55'i,
- f) İkinci derecede bulunan raportörlere % 53'ü,
- g) Üçüncü derecede bulunan raportörlere % 51'i,
- ğ) Dördüncü derecede bulunan raportörlere % 49'u,

- h) Beşinci derecede bulunan raportörlere % 47'si,
- ı) Altıncı derecede bulunan raportörlere % 45'i,
- i) Yedinci derecede bulunan raportörlere % 43'ü,
- j) Sekizinci derecede bulunan raportörlere % 41'i,
- k) Birinci derecede bulunan raportör yardımcılarına % 65'i,
- l) İkinci derecede bulunan raportör yardımcılarına % 56'sı,
- m) Üçüncü derecede bulunan raportör yardımcılarına % 54'ü,
- n) Dördüncü derecede bulunan raportör yardımcılara % 52'si,
- o) Beşinci derecede bulunan raportör yardımcılarına % 50'si,
- ö) Altıncı derecede bulunan raportör yardımcılarına % 47'si,
- p) Yedinci derecede bulunan raportör yardımcılarına % 46'sı,
- r) Sekizinci derecede bulunan raportör yardımcılarına % 44'ü,
- s) Raportör yardımcısı adaylarına % 37'si,

oranında aylık ödeme yapılır. Bu madde kapsamındaki ödeme unsurları arasında yer alan ikramiyenin hesabında, kıstas aylık içindeki ikramiyenin bir mali yıldaki toplam tutarının onikide biri dikkate alınır.

(2) Dereceleri yükselen Anayasa Mahkemesi rapor-törleri ve raportör yardımcıları yeni derecelerine ilişkin aylığa, söz konusu yükselmelerinin geçerlilik tarihlerini takip eden ayın onbeşinden itibaren hak kazanırlar.

(3) Birinci sınıf raportörlerin almakta oldukları aylık oranlarına, ödemeye esas olacak olan oran % 83'ü geçmemek üzere, birinci sınıfa ayrılma niteliklerini kaybetmemeleri koşuluyla her üç yılda bir, iki puan ilave edilir.

(4) Kıstas aylığı oluşturan ödeme unsurlarından vergiye tabi olmayanlar, bu maddeye göre yapılacak ödemelerde de aynı şekilde vergiye tabi olmaz.

(5) Birinci fıkrada unvanları belirtilenlerden Anayasa Mahkemesi Başkanı, başkanvekilleri, üyeleri ile raportörlere aynı maddeye göre ödenmekte olan brüt aylıklarının % 10'u oranında yargı ödeneği verilir.

(6) Yükseköğretim kurumlarından veya Sayıştaydan gelen raportörlere, aynı derece, kademe ve kıdemdeki hâkim ve savcı raportörlere ödenen aylık ve ödenekler esas alınarak ödeme yapılır.

(7) Bu maddeye göre ödeme yapılanlara; 27/6/1989 tarihli ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında yapılan ödemeler (yabancı dil tazminatı hariç) ile temsil, makam ve yüksek hâkimlik tazminatları ödenmez ve 657 sayılı Kanunun 152 nci maddesi uyarınca ödeme yapılmaz.

(8) Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerinin ek göstergeleri sırasıyla (9.000) ve (8.000), yüksek hâkimlik tazminat göstergeleri ise (17.000)'dir.

(9) Başkan, başkanvekilleri ve üyelere (40.000) gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarda, raportörlere ise (10.000) gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarda aylık ek ödenek verilir. Bu ödeneğe hak kazanılmasında ve ödenmesinde 2802 sayılı Kanunun aylıklara ilişkin hükmü uygulanır ve bu ödenek, damga vergisi hariç, herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaz.

(10) Bu maddeye göre ödeme yapılanların aylıklarının ödenme zamanı, hangi hâllerde geri alınacağı, sosyal hak ve yardımları ile yardımcılıktan ve açıktan atanmada aylık ve ödeneğe hak kazanmada, bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde, ilgisine göre 2802 sayılı Kanun ile 657 sayılı Kanun hükümleri uygulanır.

(11) Mahkemede görevli 657 sayılı Kanuna tabi personele her ay, (5.000) gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan aylık katsayısı ile çarpımı sonucunda bulunan aylık tutarda ek ödeme yapılır. Ek ödeme tutarı, damga vergisi hariç, herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulamaz. Ek ödeme, her ne şekilde olursa olsun başka bir ödemenin hesaplanmasında dikkate alınmaz.

İzin

MADDE 70- (1) (Yeniden düzenleme: 27/6/2013-6494/31. md.) Başkan ve üyelerin, Yüce Divan sıfatıyla bakılan veya Anayasaya göre süreye tabi olan işlerin engellenmemesi kaydıyla kırk günlük yıllık izin hakları vardır.²³

(2) Hastalık ve mazeret izinleri genel hükümlere tabidir. Yıllık ve mazeret izinleri Başkan tarafından verilir.

Sağlık işleri ve tedavi

MADDE 71- (1) Başkan ve üyeler ile bunların emeklileri ve bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin sağlık giderleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin tabi olduğu hükümler ve esaslar çerçevesinde Mahkeme bütçesinden ödenir.

Kuruluş günü ve onur belgesi verilmesi

MADDE 72- (1) Her yılın nisan ayının 25 inci günü Mahkemenin kuruluş günüdür. Kuruluş günü törenlerle kutlanır; seminer, konferans ve benzeri etkinlikler tertip-lenebilir.

²³ 8/8/2011 tarihli ve 650 sayılı KHK'nin 34. maddesiyle, bu fıkra da yer alan "otuzbeş" ibaresi "kırk" şeklinde değiştirilmiş olup, daha sonra Anayasa Mahkemesinin 18/7/2012 tarihli ve E. 2011/113 K. 2012/108 sayılı Kararı ile "kırk" ibaresi iptal edilmiş ve İptal Kararı Resmî Gazete'de yayımlandığı 1/1/2013 tarihinden başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmiş, 27/6/2013 tarihli ve 6494 sayılı Kanunun 31. maddesiyle yapılan düzenleme ise aynı şekilde metne işlenmiştir.

(2) Emekliye ayrılmış olan başkanlar, başkanvekilleri ve üyelere onur belgeleri ve geçmiş hizmetlerinin anısını simgeleyen birer armağan verilir.

(3) Bu amaçla yapılacak tören ve armağanların giderini karşılamak üzere her yıl Mahkeme bütçesine yeterli ödenek konulur. Bu amaçla yapılacak harcamalar 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanununa tabi değildir.

Yabancı ülkelere gönderilme

MADDE 73- (1) Raportörler ve raportör yardımcıları bilgi ve görgülerini artırma, lisansüstü eğitim, bilimsel araştırma ya da karşılıklı iş birliği çerçevesinde yabancı ülke mahkemeleri, üniversiteler veya uluslararası kuruluşlarda çalışmak veya öğrenim görmek üzere Başkanlıkça iki yıla kadar yurt dışında görevlendirilebilirler. Başkanlıkça gerekli görüldüğü takdirde bu süreler bir katına kadar uzatılabilir.

(2) Bu kapsamda yurt dışında görevlendirilenlerin; mali hakları, yükümlülükleri, mecburî hizmetleri, giderlerinin karşılanması, aylık ve ödeneklerinin transferi konularında Devlet memurlarına ilişkin hükümler uygulanır.

(3) Bu Kanun hükümlerine göre yabancı ülkelere gönderilenlerin derece yükselmeleri, kademe ilerlemeleri, emeklilik, aylık, ödenek ve diğer bütün özlük hakları ile yükümlülükleri devam eder.

Mahkemede Staj

MADDE 73/A- (Ek: 8/7/2021-7331/26 md.)

(1) Hâkim ve savcı yardımcıları ile avukat stajyerleri, Mahkemede staj yapabilir. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.²⁴

24 23/6/2022 tarihli ve 7413 sayılı Kanunun 21 inci maddesiyle bu fıkarda yer alan "Hâkim adayları" ibaresi "Hâkim ve savcı yardımcıları" şeklinde değiştirilmiştir.

Kadrolar

MADDE 74- (1) Mahkemeye ait kadroların tespiti, ihdası, kullanımı ve iptali ile kadrolara ilişkin diğer hususlar 13/12/1983 tarihli ve 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine göre düzenlenir.

Geçiş hükümleri

GEÇİCİ MADDE 1- (1) Anayasa Mahkemesi Başkanlığında; Genel Sekreter Yardımcısı, Yazı İşleri Müdürü, Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü, Kararlar Müdürü, Özel Kalem Müdürü, Arşiv Müdürü, Mali İşler Müdürü, Bilgi İşlem Müdürü, İktisat Müdürü, Personel ve Eğitim Müdürü, Yayın İşleri Müdürü, Kütüphane Müdürü, İdari İşler Müdürü, Müdür, Ayniyat Saymanı ve Sivil Savunma Uzmanı kadro unvanlı görevlerde bulunanların görevleri, bu Kanunun yayımı tarihinde sona erer. Bunlar en geç altı ay içinde Mahkemede ya da Adalet Bakanlığı teşkilatında derece ve kademelerine uygun kadrolara atanırlar. Atama işlemi yapılıncaya kadar Başkanlıkça durumlarına uygun işlerde görevlendirilebilirler. Bunlar, yeni bir kadroya atanıncaya kadar, eski kadrolarına ait aylık, ek gösterge ve her türlü zam ve tazminatlar ile diğer mali haklarını almaya devam ederler. Söz konusu personelin, atandıkları yeni kadroların aylık, ek gösterge, her türlü zam ve tazminatları ile diğer mali haklar toplamı, eski kadrolarına ait aylık, ek gösterge ve her türlü zam ve tazminatlar ile diğer mali hakları net tutarından az olması hâlinde, aradaki fark, farklılık giderilinceye kadar, atandıkları kadrolarda

kaldıkları sürece herhangi bir kesintiye tabi tutulmaksızın tazminat olarak ödenir.

(2) Bu Kanunun yayımı tarihinde Başkanlığa ait kadrolarda bulunanlardan, birinci fıkrafta sayılanlar hariç kadro ve görev unvanı değişmeyenler Başkanlığa ait aynı unvanlı kadrolara atanmış sayılırlar.

(3) Bu Kanuna göre yeniden düzenleme ve atamalar yapılincaya kadar Mahkemenin değişen veya yeniden kurulan birimlerine verilen görevler daha önce bu görevleri yapmakta olan birimler tarafından yapılmaya devam edilir. Başkanlık, teşkilatını ve kadrolarını en geç altı ay içinde bu Kanuna uygun hâle getirir. Bu çerçevede kadro değişiklikleri 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 9 uncu maddesinin son fıkrası hükmü uygulanmaksızın anılan Kanun Hükmünde Kararnamenin hükümlerine göre yürütülür.

(4) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte görevde bulunan Başkan ve Başkanvekili, seçildikleri tarihte geçerli olan süreyi tamamlar.

(5) Bu Kanunda öngörülen İktüzük ve yönetmelik Başkanlıkça en geç altı ay içerisinde hazırlanarak yürürlüğe konulur. İktüzük ve yönetmelik yürürlüğe girinceye kadar, mevcut İktüzük ve yönetmeliğin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

(6) Mevzuatta 10/11/1983 tarihli ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri

Hakkında Kanuna yapılmış olan atıflar, bu Kanuna aykırı hükümleri hariç, bu Kanuna yapılmış sayılır.

(7) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce gerçekleştirilen tedavi giderleri hakkında bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 2949 sayılı Kanunun 14 üncü maddesi hükümleri esas alınır.

(8) Mahkeme, 23/9/2012 tarihinden sonra kesinleşen nihai işlem ve kararlar aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceler.

GEÇİCİ MADDE 2- (Ek: 2/7/2018-KHK-703/209. md.)

(1) Birlikte yapılan ilk Cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimi sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihten önce görev yapmış Bakanlar Kurulu üyeleri, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

(2) Kaldırılan Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesi başkan ve üyeleri, başsavcılar ile Jandarma Genel Komutanı, 27/4/2017 tarihinden önce görevleriyle ilgili işledikleri suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

(3) Kaldırılan Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmiş üyelerin herhangi bir sebeple görevleri sona erene kadar üyelikleri devam eder. Bu üyelerin, ordu mensubu olmaktan doğan emeklilikle ilgili bütün hakları saklıdır.

(4) Mahkemenin kanun hükmünde kararnamelere ilişkin görev ve yetkileri devam eder.

Değiştirilen ve yürürlükten kaldırılan hükümler

MADDE 75- (1) 10/11/1983 tarihli ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

(2) (15/7/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

(3) (24/2/1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu ile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

(4) (23/1/1987 tarihli ve 270 sayılı Yüksek Hâkimlik Tazminatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

(5) (14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

(6) 13/12/1983 tarihli ve 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (I) sayılı cetvelin Anayasa Mahkemesi Başkanlığı bölümünde yer alan kadrolar iptal edilerek ilgili cetveldен çıkarılmıştır. Bu Kanuna ekli (I) sayılı listede yer alan kadrolar ihdas edilerek 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (II) sayılı cetvelin, (2) sayılı listede yer alan kadrolar ihdas edilerek (I) sayılı cetvelin Anayasa Mahkemesi Başkanlığı bölümüne eklenmiş, (5) sayılı listede yer alan kadrolar iptal edilerek 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (II) sayılı cetvelin Anayasa Mahkemesi Başkanlığı bölümünden çıkarılmıştır. Ekli (3) sayılı listede yer alan kadrolar ihdas edilerek 190 sayılı Kanun Hükmünde

Kararnamenin eki (II) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı, (4) sayılı listede yer alan kadrolar ihdas edilerek (II) sayılı cetvelin Sayıştay Başkanlığı bölümüne eklenmiştir.²⁵

(7) (14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

(8) (2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu ile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

Yürürlük

MADDE 76- (1) Bu Kanunun;

- a) 45 ila 51 inci maddeleri 23/9/2012 tarihinde,
 - b) Diğer hükümleri yayımı tarihinde,
- yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 77- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.²⁶

25 Bu maddede yer alan kadrolarla ilgili olarak 3/4/2011 tarihli ve 27894 sayılı Resmî Gazete'ye bakınız.

26 4/7/2018 tarihli ve 30468 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2/7/2018 tarihli ve 698 sayılı *477 sayılı Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*'nin 72. maddesi uyarınca bu kanun hükmünde Bakanlar Kuruluna yapılan atıf Cumhurbaşkanı'na yapılmış sayılmaktadır.

(1) SAYILI LİSTE

KURUMU: ANAYASA MAHKEMESİ BAŞKANLIĞI

TEŞKİLATI : MERKEZ

İHDAS EDİLEN KADROLAR (MESLEK MENSUPLARI)

UNVAN	DERECE	SERBEST KADRO ADEDİ
Üye	1	17
Raportör (Hâkim ve Savcı)	1	30
Raportör (Hâkim ve Savcı)	2	18
Raportör (Hâkim ve Savcı)	3	19
Raportör (Uzman Denetçi)	1	6
Raportör (Başdenetçi)	2	5
Raportör (Denetçi)	4	4
Raportör (Doçent)	1	4
Raportör (Yardımcı Doçent)	1	9
Raportör (Doktor Araştırma Görevlisi)	5	3
Raportör (Raportör Yardımcısı)	5	45
TOPLAM		160

(2) SAYILI LİSTE

KURUMU: ANAYASA MAHKEMESİ BAŞKANLIĞI

TEŞKİLATI : MERKEZ

İHDAS EDİLEN KADROLAR

SINIF	UNVAN	DERECE	SERBEST KADRO ADEDİ
GİH	Basın Müşaviri	1	1
GİH	Mütercim	5	10
GİH	Raportör Yardımcısı	6	5
GİH	Raportör Yardımcısı	7	10
GİH	Raportör Yardımcısı	8	30
GİH	Raportör Yardımcısı	9	45
GİH	Yazı İşleri Müdürü	1	1
GİH	Dış İlişkiler Müdürü	1	1
GİH	Strateji Geliştirme Müdürü	1	1
GİH	Teknik Hizmetler Müdürü	1	1
GİH	İdarî ve Mali İşler Müdürü	1	1
GİH	Personel Müdürü	1	1
GİH	Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürü	1	1
GİH	Özel Kalem Müdürü	1	1
GİH	Uzman	1	12
GİH	Sivil Savunma Uzmanı	1	1
GİH	Mali Hizmetler Uzmanı	4	2

GİH	Mali Hizmetler Uzman Yardımcısı	8	1
GİH	Şef	3	15
GİH	Şef	4	3
GİH	Şef	5	3
GİH	Şef	6	3
GİH	Kütüphaneci	8	1
GİH	Kütüphaneci	7	2
GİH	Programcı	6	6
GİH	Çözümleyici	1	1
GİH	Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni	3	30
GİH	Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni	4	10
GİH	Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni	5	10
GİH	Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni	6	15
GİH	Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni	7	25
GİH	Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni	8	25
GİH	Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni	9	25
GİH	Şoför	5	15
GİH	Şoför	6	5
GİH	Şoför	7	5
GİH	Şoför	8	5
GİH	Şoför	9	5

GİH	Şoför	10	5
GİH	Santral Memuru	5	1
GİH	Santral Memuru	11	2
SH	Tabip	1	1
SH	Hemşire	1	1
SH	Hemşire	3	1
TH	Mühendis	7	1
TH	Mühendis	6	1
TH	Tekniker	3	1
TH	Tekniker	6	3
TH	Tekniker	7	6
TH	Teknisyen	3	4
TH	Teknisyen	4	2
TH	Teknisyen	5	2
TH	Teknisyen	7	1
TH	Teknisyen	8	4
TH	Teknisyen	9	4
YH	Hizmetli	5	7
YH	Hizmetli	6	5
YH	Hizmetli	7	5
YH	Hizmetli	8	3
YH	Hizmetli	9	2
YH	Hizmetli	10	5
YH	Hizmetli	7	5

YH	Hizmetli	8	3
YH	Hizmetli	9	2
YH	Hizmetli	10	5
YH	Hizmetli	11	5
YH	Dağıtıcı	5	1
YH	Dağıtıcı	9	1
YH	Dağıtıcı	10	1
YH	Mübaşir	5	2
YH	Bekçi	5	3
YH	Bekçi	7	2
YH	Bekçi	10	2
YH	Bekçi	11	15
YH	Aşçı	5	3
YH	Aşçı	9	3
TOPLAM			439

(3) SAYILI LİSTE

KURUMU: ADALET BAKANLIĞI

TEŞKİLATI : TAŞRA

İHDAS EDİLEN KADROLAR (MESLEK MENSUPLARI)

UNVAN	DERECE	SERBEST KADRO ADEDİ
Raportör (Hâkim ve Savcı)	1	30
Raportör (Hâkim ve Savcı)	2	18
Raportör (Hâkim ve Savcı)	3	19
TOPLAM		67

(4) SAYILI LİSTE

KURUMU: SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI

TEŞKİLATI : MERKEZ

İHDAS EDİLEN KADROLAR (MESLEK MENSUPLARI)

UNVAN	DERECE	SERBEST KADRO ADEDİ
Raportör (Uzman Denetçi)	1	6
Raportör (Başdenetçi)	2	5
Raportör (Denetçi)	4	4
TOPLAM		15

(5) SAYILI LİSTE

KURUMU: ANAYASA MAHKEMESİ BAŞKANLIĞI

TEŞKİLATI : MERKEZ

İPTAL EDİLEN KADROLAR (MESLEK MENSUPLARI)

UNVAN	DERECE	SERBEST KADRO ADEDİ
ASİL ÜYE	1	11
YEDEK ÜYE	1	4
TOPLAM		15

**6216 SAYILI KANUNA EK VE DEĞİŞİKLİK GETİREN
MEVZUATIN VEYA ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARININ
YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHLERİNİ GÖSTERİR TABLO**

Değiştiren Kanunun/ KHK'nin veya İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	6216 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
KHK/650	70	1/1/2012
Anayasa Mahkemesinin 1/3/2012 tarihli ve E. 2011/59, K. 2012/34 sayılı Kararı	36	2/4/2013
Anayasa Mahkemesinin 18/7/2012 tarihli ve E. 2011/113, K. 2012/108 sayılı Kararı	70. maddenin birinci fıkrasında yer alan “kırk” ibaresi	1/1/2013 tarihinden başlayarak altı ay sonra (1/7/2013)
6494	70. maddenin birinci fıkrası	7/7/2013
6524	7	27/2/2014
KHK/680	17	6/1/2017
7072	17	8/3/2018
KHK/703	3, 6. maddenin ikinci fıkrası, 7, 9, 11, 35, 37, 38, 39, 40, 43, 54, 57, 66, GEÇİCİ MADDE 2	24/6/2018 tarihinde birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının andiçerek göreve başladığı tarihte (9/7/2018)
	2, 6. maddenin birinci fıkrası, 21, 22	Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden seçilen her iki üyenin de üyeliklerinin sona erdiği tarihte
7331	73/A	14/7/2021
7413	73/A	1/1/2023
7420	11	1/10/2022 tarihinden itibaren uygulanmak üzere yayımı tarihinde R.G.: 9/11/2022 - 32008

ANAYASA MAHKEMESİNİN KURULUŞU VE YARGILAMA USULLERİ HAKKINDA KANUN ALFABETİK KAVRAM ENDEKSİ

	Madde	Sayfa
A		
Adli soruşturma ve kovuşturma	17	202
Amaç ve kapsam	1	186
Anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyecek düzenlemeler	42	227
Anayasaya aykırılığın mahkemelerce ileri sürülmesi	40	225
And içme	9	194
Araç, gereç ve personelden yararlanma	63	247
Aylık tablosu	69	251
B		
Başkan ve üyeler hakkında inceleme ve soruşturma	16	200
Başkan ve üyelerin reddi	60	244
Başkan, başkanvekilleri ile Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekilinin seçimi	12	196
Başkanın görev ve yetkileri	13	196
Başkanvekillerinin görev ve yetkileri	14	197
Başvuru hakkının kötüye kullanılması	51	235
Başvuruya engel durumlar	41	226
Bilgi ve belge verme yükümlülüğü ile Devlet sırrı niteliğindeki bilgiler	62	246
Bireysel başvuru hakkı	45	230
Bireysel başvuru hakkına sahip olanlar	46	230
Bireysel başvuru usulü	47	231
Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik şartları ve incelenmesi	48	232
Bölümler ve komisyonlar	22	207

Madde Sayfa

Ç

Çekinme	61	245
---------	----	-----

D

Dava ve işlere katılmaya engel durumlar	59	244
Değiştirilen ve yürürlükten kaldırılan hükümler	75	260
Disiplin cezaları ve yerine getirilmesi	19	205
Disiplin soruşturması işlemleri	18	203
Dokunulmazlığın kaldırılması veya milletvekilliğinin düşmesi durumlarında iptal talebi	54	237
Dosya üzerinden inceleme ve gerekçeyle bağlı olmama	43	228
Duruşma	57	241

E

Eksikliklerin tamamlattırılması ve görüş bildirme	39	224
Esas hakkındaki inceleme	49	233

G

Geçici görevlendirme	31	217
Geçiş hükümleri geçici madde	1	186
Geçici Madde	2	186
Genel Kurul	21	206
Genel Sekreter ve Genel Sekreter yardımcılarının görevleri	23	208
Gündeme alınan dosyaların görüşülmesi	44	229

H

Harç istisnası	64	247
Hizmet birimleri	29	216
Hizmet satın alma	33	218

İ

İçtüzük	5	190
İdari piersonelin Adalet Bakanlığı kadrolarına atanması	34	219

	Madde	Sayfa
İptal davası açılmasında temsil ve uyulması gereken esaslar	38	222
İptal davası açma süresi	37	221
İptal davası açmaya yetkili olanlar	35	220
İzin	70	255
K		
Kadrolar	74	257
Kararlar	50	234
Kuruluş günü ve onur belgesi verilmesi	72	255
M		
Mahkeme bütçesi	4	190
Mahkeme kararları	66	248
Mahkeme personeli ve atanması	30	216
Mahkemede staj	73/A	256
Mahkemenin görev ve yetkileri	3	188
Mahkemenin kuruluşu ve üyelerin seçilme yeterliği	6	191
Mali denetimde ilk ve esas inceleme	56	239
Mali haklar	68	251
O		
Oylama şekli ve karar nisabı	65	248
R		
Raportör yardımcıları ve adayları	27	212
Raportörler	24	209
Raportörlerin görevlendirilmesi, özlük hakları, disiplin ve ceza işleri	25	210
Raportörlerin görevleri	26	212
Sağlık işleri ve tedavi	71	255
S		
Siyasi parti kapatma davaları	52	236
Siyasi partilere ihtar verilmesi	53	237

	Madde	Sayfa
Siyasi partilerin mali denetimi	55	239
Sözleşmeli personel	32	218
Ş		
Şekil bakımından iptal davası ve sınırı	36	221
T		
Tanımlar	2	186
Teşkilat	20	206
Üye seçilenlere tebligat ve seçilenlerin görevi kabul etmemesi	8	193
Ü		
Üyelerin seçimi	7	192
Üyelerin yükümlülükleri	15	198
Üyeliğin boşalması ve sona ermesi	11	195
Üyelik süresi ve teminatı	10	195
Y		
Yabancı ülkelere gönderilme	73	256
Yargılamanın yenilenmesi	67	250
Yeniden inceleme	58	242
Yüksek Disiplin Kurulu	28	214
Yürürlük	76	261
Yürütme	77	261

ANAYASA MAHKEMESİ İÇTÜZÜĞÜ

ANAYASA MAHKEMESİ İÇTÜZÜĞÜ FİHRİSTİ

BİRİNCİ KISIM Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM Amaç Kapsam ve Tanımlar

	Madde	Sayfa
Amaç ve kapsam	1	284
Hukuki dayanak	2	284
Tanımlar	3	284

İKİNCİ BÖLÜM Anayasa Mahkemesi Üyeliği

Üye seçilenlere tebligat	4	289
Seçilenlerin görevi kabul etmemesi	5	289
Andiçme	6	289
Göreve engel hastalık	7	290

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Başkan ve Başkanvekillerinin Seçimi, Görev ve Yetkileri ile Üyelerin Yükümlülükleri

Seçimler ve oy pusulalarının hazırlanması	8	292
Oyların sayımı	9	293
Başkanın görev ve yetkileri	10	293
Başkanvekillerinin görev ve yetkileri	11	295
Üyelerin yükümlülükleri	12	296

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Suç ve Cezalara İ şkin Hükümler İ le Disiplin İ şlemleri

Adli soruşturma ve koruma tedbirleri	13	298
Adli soruşturma usulü	14	298
Soruşturma Kurulu kararları	15	300
Disiplin soruşturması açılması kararı	16	301
Disiplin soruşturması usulü	17	301
Ceza ve disiplin soru�turmalarının birlikte yürütülmesi	18	304
Disiplin soru�turmasında zamanaşımı	19	304
Disiplin cezasını gerektiren eylemler ve disiplin cezaları	20	304
Üyelikten çekilmeye davet	21	305
Disiplin cezalarına itiraz	22	305

İKİNCİ KISIM

Teşkilat Yapısı

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Kurul, Bölümler ve Komisyonlar ile İ şleyi leri

Teşkilat	23	306
Genel Kurul	24	306
Genel Kurulun görev ve yetkileri	25	306
Araştırma ve İçtihat Birimi (Ar-İ�)	26	307
Bölümlerin oluşumu	27	309
Bölümlerin görev ve yetkileri	28	309
Bölümlerin toplanması ve gündemi	29	310

	Madde	Sayfa
Bölümlerin �alı�ma usulü	30	311
Bölümler rapor��rl����	31	312
Komisyonların oluşumu	32	313
Komisyonların görevleri ve çalışma usulü	33	314
Komisyonlar rapor��rl����	34	315

İKİNCİ BÖLÜM

Genel Sekreterlik, Rapor  rler ve Rapor  r Yardımcıları

Genel Sekreterlik, kurulu�u ve görevleri	35	317
Genel Sekreter yardımcıları	36	318
Ba�rapor��rler ve görevleri	37	319
Rapor��rler ve görevleri	38	320
Rapor��r yardımcıları	39	321
Atanan rapor��rler ve rapor��r yardımcılarının yükselme ve kademe ilerlemesi	40	322
Yüksek Disiplin Kurulu	41	323
Rapor��rler hakkında adli soruşturma ve kovuşturma	42	324
Rapor��r yardımcıları ve memurlar hakkında adli soruşturma ve kovuşturma	43	325

    NC  KISIM

İnceleme ve Yargılama Usulleri

BİRİNCİ BÖLÜM

İptal ve İtiraz Davalarına İlişkin Usul Hükümleri

Başvuruların alınması	44	326
İptal davası dilekçesi ve ekleri	45	326

	Madde	Sayfa
�tiraz başvuru kararı ve ekleri	46	328
Dosyalar için raportör görevlendirilmesi	47	328
�lk inceleme raporlarının hazırlanması	48	329
Ba�vurudaki eksiklikler	49	329
Esas inceleme raporlarının hazırlanması	50	330

 K NC  BÖLÜM

Siyasi Partilerin Malî Denetimi

Malî denetimde ilk inceleme	51	332
Malî denetimde esasın incelenmesi	52	334

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Genel Kurulun   leyi ine  li kin Hükümler

Genel Kurul gündemi	53	337
Toplantılar ve müzakereler	54	337
Toplantıya katılamama	55	339
Oylama	56	339
Karar	57	339
Kararların yazılması ve yayımlanması	58	340

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bireysel Başvuru

Bireysel başvuru formu ve ekleri	59	342
Formun ve eklerinin hazırlanmasına �li�kin ilkeler	60	345
Başvurucunun temsili	61	346
Bireysel başvuru harcı ve adlî yardım	62	346

	Madde	Sayfa
Başvurunun yapılabileceğı yerler	63	346
Başvuru süresi ve mazeret	64	347
Bireysel başvuru kayıt işlemleri	65	348
Form ve eklerinin ön incelemesi ve eksiklikler	66	348
Bireysel başvuruların Bölümlere ve Komisyonlara tevzii	67	349
Başvuruların inceleme sırası	68	349
Yazışmalar	69	349
Bilgi, belge isteme ve tebliğ	70	350
Adalet Bakanlığına bildirim	71	351
Bölüm ve Komisyonlarda oylama ve karar	72	351
Tedbir kararı	73	352
Duruşma	74	353
Pilot karar usulü	75	353
Karar taslaklarının hazırlanması	76	354
Komisyon kararlarının şekli	77	355
Bölüm kararlarının şekli	78	356
İhlal kararı ve ihlalin giderilmesi	79	357
Düşme kararı	80	358
Kararın imzalanması, tebliğı ve yayımlanması	81	358
Tavzih ve maddi hataların düzeltilmesi	82	359
Başvuru hakkının kötüye kullanılması	83	359
Genel hükümlerin uygulanması	84	360

DÖRDÜNCÜ KISIM
Son Hükümler
BİRİNCİ BÖLÜM
Çeşitli Hükümler

Madde Sayfa

Tutulacak defterler, kayıtlar ve arşiv	85	361
Günlük çalışma süresi	86	361
Üyelerin ve raportörlerin yıllık ve mazeret izinleri	87	361
Mahkeme binasında alınacak güvenlik önlemleri	88	362
Kütüphane ve Yayın İşleri	89	362
Yurt dışı görevlendirme	90	363
Kisveler	91	364
Mahkemenin amblemi ve rozeti	92	365
Onur belgesi	93	365
Cenaze törenleri	94	365

İKİNCİ BÖLÜM
İçtüzüğün Değiştirilmesi, Yürürlük ve Yürütme

İçtüzüğün değiştirilmesi	95	366
Yürürlükten kaldırılan mevzuat	96	366
Yürürlük	97	366
Yürütme	98	366

ANAYASA MAHKEMESİ İÇTÜZÜĞÜ

Dayandığı Kanunun

Tarihi : 7/11/1982 No : 2709
Tarih : 30/3/2011 No : 6216

Yayımlandığı R.Gazetenin

Tarihi : 12/7/2012 No : 28351

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç Kapsam ve Tanımlar

Amaç ve kapsam

MADDE 1- (1) Bu İ t z    n amaç ve kapsamı; Anayasa Mahkemesinin i  düzenini, i leyi ini, teşkilatını, Bölüm ve Komisyonların oluşumunu, çalışma, yargılama usul ve esaslarını, tutulacak defter ve kayıtlarını, elektronik ortam da dâhil evrakın akış düzenini ve ar ivlenmesini, Mahkeme kütüphanesini, Genel Sekreterlik ile idari teşkilatını, idari personelin görev ve sorumluluklarını, Başkan, Ba kanvekilleri,  yeler ile raportörler ve raportör yardımcılarının özlük dosyalarının tutulmasını, disiplin i lerini, izinlerini, giyecekleri kisvelerin şekli ile bunların giyilme zaman ve yerlerini, müzakere ve duru maların yönetimi ve kayda alınmasının esaslarını düzenlemektir.

Hukuki dayanak

MADDE 2- (1) Bu İ t z    , 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 149 uncu maddesi ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 5 inci maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 3- (1) Bu İ t z     uygulamasında;

a) Araştırma ve İçtihat Birimi (Ar-İ ): Mahkeme kararlarını izleyerek içtihadın geliştirilmesi ve tanıtımı için çalışmalar yapmak, içtihat farklılıklarının   nlenmesine yönelik   nerilerde bulunmak ve bu amaçlarla istatistikler ve araştırma raporları hazırlamakla görevli birimi,

b) Başkan: Anayasa Mahkemesi Başkanını,

c) Başkanlık: Anayasa Mahkemesi Başkanlığını,

 ) Başkanvekili: Bölümlerin başkanlığını yürütmek ve Başkana vekâlet etmek üzere Genel Kurulca dört yıllığına seçilen  yeleri,

d) Başraport r: Genel Kurulda, bireysel başvuru birimlerinde ve Ar-İ 'te raportörler ve raportör yardımcılarının faaliyetlerinin ve Mahkemede oluşturulan çalışma gruplarının düzenli ve verimli işleyişini sağlamak, Genel Kurul ve Bölümlerin işleyişi ile ilgili konularda Başkana ve Bölüm Başkanlarına yardımcı olmak üzere Başkan tarafından görevlendirilen raportörleri,

e) Başvurucu: Kanunun 46 ncı maddesinde belirtilen ve Anayasanın ilgili maddesinin işaret ettiği temel hak ve özgürlüklerden birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Mahkemeye bireysel başvuru yapan gerçek ya da tüzel kişi,

f) Bireysel başvuru raportörü: Bölümler ve Komisyonlar raport rlerini,

g) Bölüm Başkanı: Bölümlere başkanlık eden Başkanvekilllerinden her birini,

ğ) Bölüm: Bölüm başkanının başkanlığında altı üyeden oluşan, ilgili Bölüm Başkanı ve dört üyenin katılımıyla toplanıp Komisyonlarca kabul edilebilirliğine karar verilmiş başvuruların esası, kabul edilebilirliği hususu karara bağlanmak üzere sevk edilen başvuruların ise kabul edilebilirliği ve esası hakkında karar verme yetkisine sahip olan kurulları,¹

h) **(Değişik:RG-6/11/2018-30587)** Bölümler raportörü: Başvuruların esasına ve gerektiğinde kabul edilebilirliğine ilişkin karar taslaklarını başraportörün gözetiminde hazırlamak, gerekli yazışma ve sunumları yapmakla görevli raportörleri,

ı) Çalışma grubu: Hukukî, idari veya teknik hususlarda ortaya çıkan sorunların çözümünde uygulama birliği ve iş verimliliğinin sağlanması için çalışmalar yapmak ve görüş belirlemek amacıyla oluşturulan grubu,

i) Genel Kurul raportörü: Genel Kurulun görev alanına giren hususlarda yargısal ve idari çalışmalar yapmak üzere Başkan tarafından görevlendirilen raportörleri,

j) Genel Kurul: Onbeş üyeden oluşan kurulu,¹

k) Genel Sekreter: Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterini,

¹ 6/11/2018 tarihli ve 30587 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan değişiklik ile İçtüzüğün 3. maddesinin birinci fıkrasının (ğ) bendinde yer alan “yedi” ibaresi “altı” şeklinde; (j) bendinde yer alan “Onyedi” ibaresi “Onbeş” şeklinde değiştirilmiştir.

l) Genel Sekreter Yardımcısı: Anayasa Mahkemesi Genel Sekreter yardımcılarını,

m) Gruplandırma: Benzer nitelikteki bireysel başvuruların, kabul edilebilirliği ve esası hakkındaki incelemelerin daha hızlı ve tutarlı biçimde yapılması amacıyla belli konu başlıkları altında bir araya getirilmesini,

n) İ t      : Anayasa Mahkemesi İ t      n ,

o) Kanun: 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunu,

 ) Kıdem: Anayasa Mahkemesi  yeli ine seçilme tarihinden itibaren geçen süreyi veya aynı tarihte seçilenlerden ya  a büyük olmayı; Ba kanvekilli inde kıdem, Ba kanvekilli inde geçen süreyi veya aynı tarihte seçilmişlerse  yeli e seçilme tarihinden itibaren geçen süreyi, yeniden seçilme hâlinde Ba kanvekilli inde geçen toplam süreyi,

p) Komisyon: Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesini yapmak üzere iki üyeden oluşan kurulları,

r) **(De i ik:RG-6/11/2018-30587)** Komisyonlar rapor    : Başvuruların kabul edilebilirli ine ve gerektiğinde esasına ilişkin karar taslaklarını ba raport   n gözetiminde hazırlamak, gerekli yazışma ve sunumları yapmakla görevlendirilen rapor    leri,

s) Mahkeme: Genel Kurul, Bölümler ve Komisyonlar ile bunlardan oluşan Anayasa Mahkemesini,

ş) Raportör: Kanunun 24 üncü ve 25 inci maddeleri uyarınca Mahkemenin yargısal ve idari çalışmalarına yardımcı olmak üzere Başkan tarafından atanan ya da görevlendirilen raportörleri,

t) Raportör yardımcısı: Kanunun 27 nci maddesi uyarınca Mahkemenin yargısal ve idari çalışmalarına yardımcı olmak üzere Başkan tarafından atanan raportör yardımcılarını,

u) Sözleşme: 4 Kasım 1950 tarihli, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşmeyi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu Protokolleri,

ü) Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP): Adalet hizmetlerinin elektronik ortamda yürütülmesi amacıyla oluşturulan bilişim sistemini,

v) Üye: Başkan ve başkanvekilleri de dâhil tüm üyeleri,

y) Yüce Divan: Kanunun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendinde belirtilen kişilerin, görevleri ile ilgili suçlarından dolayı yargılamasını yapmakla görevli Genel Kurulu,

İfade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Anayasa Mahkemesi Üyeliğı

Üye seçilenlere tebligat

MADDE 4- (1) Mahkeme üyeliğıne seçilme keyfiyetinin Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilen üyelerle ilgili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı tarafından; Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyelerle ilgili olarak ise Cumhurbaşkanlığı tarafından Mahkemeye yazıyla bildirilmesi üzerine, Başkan durumu ve tebellüğ tarihinden itibaren en geç bir ay içinde göreve başlaması gerektiğini seçilenlere yazı ile derhâl tebliğ eder.

Seçilenlerin görevi kabul etmemesi

MADDE 5- (1) Seçilen üyenin geçerli bir mazereti bulunmaksızın bir ay içinde göreve başlamaması veya görevi kabul etmediğini yazılı olarak beyan etmesi durumunda, bu husus ilgilinin Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilmiş olması hâlinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına, Cumhurbaşkanınca seçilmiş olması hâlinde Cumhurbaşkanlığına ve aday gösterilmesi söz konusu ise ilgili kurum ya da kurula Başkan tarafından yazıyla bildirilir.

Andiçme

MADDE 6- (1) Üyeler, andimedike Mahkeme faaliyetlerine katılamazlar.

(2) Başkan, andime törenine Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, yüksek yargı organ-

ları başkan ve başsavcılarını, Adalet Bakanını ve Devlet protokolünde yer alan diğerk üst düzey görevlileri ve emekli üyeler ile andiecek üyenin bildireceğı belirli sayıdaki kişileri davet eder.²

(3) Başkanın konuşmasından sonra Kurul ve davetliler önünde, seçilen üyenin özgeçmişi okunur.

(4) Seçilen üye, davetlilerin huzurunda, Başkan, Başkanvekilleri ve üyelerin önünde Kanunun 9 uncu maddesinde belirtilen şekilde andier.

(5) Üyeler, raportörler ve raportör yardımcıları andime törenine kisveleriyle katılırlar.

(6) Andiçme töreninden sonra yeni seçilen üyenin özgeçmişi TRT ve haber ajansları kanalıyla duyurulur.

Göreve engel hastalık

MADDE 7- (1) Üyelerden birinin görevini sağık bakımından yerine getiremeyeceğinin tam teşekküllü resmî bir hastanenin sağık kurulu raporu ile kesin olarak anlaşılması halinde Kanunun 11 inci maddesinin üçüncü fıkrası uygulanır.

(2) Bu kişiler kendi istekleri veya Genel Kurulca alınacak karar üzerine birinci fıkrada nitelikleri belirlenen bir hastanenin sağık kuruluna gönderilirler. Sağık kurulunun raporu yapılacak işleme esas alınır.

2 6/11/2018 tarihli ve 30587 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan değışiklik ile İçtüzüğün bu fıkrasında yer alan “Başbakanı,” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(3) Ancak bu kişilerin talepte bulunması veya Genel Kurulca lüzum görülmesi hâlinde, ilgili tekrar tam teşekküllü başka bir resmî hastanenin sağlık kuruluna muayene ettirilir. Raporlar arasında çelişkinin ortaya çıkması durumunda, bu çelişki tam teşekküllü başka bir resmî hastane tarafından giderilir ve buna göre işlem yapılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Başkan ve Başkanvekillerinin Seçimi, Görev ve Yetkileri ile Üyelerin Yükümlölükleri

Seçimler ve oy pusulalarının hazırlanması

MADDE 8- (1) Başkan ve Başkanvekilleri, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan ve Başkanvekili, Genel Kurul tarafından üyeler arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Bu seçimlerde aday gösterilmez.

(2) Seçimler bu görevlerin sona ereceğı tarihten önceki iki ay içinde Başkan tarafından gündeme alınır. Seçimin yapılacağı yer, gün ve saat en az yedi gün önce üyelere yazılı olarak bildirilir. Seçim işlerini yürütmeye Başkan yetkilidir.

(3) Başkanlık, Başkanvekillikleri, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanlığı veya Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanvekilliğinde görev süreleri dolmadan boşalma olduğunda bu maddedeki hükümler çerçevesinde dört yıl için yeni seçimler yapılır.

(4) Yapılacak seçimlerde üyelerin ayrı ayrı adlarını ve soyadlarını taşıyan, aynı şekilde aynı renk kâğıda yazılmış ve Mahkemenin mührü ile damgalanmış, aynı büyüklükteki oy pusulaları, bir zarf içinde üyelere dağıtılır. Seçimler ayrı ayrı yapılır ve oylamada, üyelere dağıtılan bu pusulalar kullanılır.

Oyların sayımı

MADDE 9- (1) Oyların sayımı ve dökümünde görevlendirilmek üzere, en k demsiz    üyeden bir Sayım Kurulu oluşturulur. Bu Kurulca oyların sayımı ve dökümü yapılır, sonuç bir tutanakla belirlenir.

(2) Sayım Kurulu, öncelikle oy pusulalarının oylamaya katılan  ye sayısına eşit olup olmadığını saptar. Oy pusulalarının oy veren  ye sayısından fazla olması hâlinde oylama yenilenir. Yöntemine uygun olmayan oy pusulaları geçersiz sayılır.

(3) Sayım ve döküm sonuçları seçimin o gün sonu lanmayaca ını ortaya koyuyorsa, oylama, Başkan tarafından belirlenecek başka bir güne bırakılabilir. Bu s re yedi günden fazla olamaz.

(4) Seçimin sonucu, seçilenlere yazı ile bildirilir ve Resmî Gazete'de yayımlanır.

Başkanın görev ve yetkileri

MADDE 10- (1) Başkanın görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Mahkemeyi temsil etmek.
- b) Mahkemenin verimli ve düzenli çalışmasını sağlamak ve bu amaçla uygun göreceği tedbirleri almak.
- c) Genel Kurulun ve gerektiğinde Bölümlerin gündemini belirlemek.
-  ) Genel Kurula ve Yüce Divana başkanlık etmek; gerekli gördüğü takdirde kendi yerine bu görevleri ifa etmek üzere Ba kanvekilllerinden birini görevlendirmek.

d) Genel Sekreter ve Genel Sekreter yardımcıları ile ba raport rleri görevlendirmek ve görevden almak.

e) Mahkeme yönetmeliklerini onaylamak.

f) Harcamaların Mahkeme b t cesine uygunluğunu denetlemek.

g) Bölümlerden birinin fiilî ya da hukuki imkânsızlık nedeniyle toplanamaması hâlinde diğer Bölümden  ye görevlendirmek.

 ) Genel Kurulun aldığı prensip kararları doğrultusunda i  yükünün Bölümler arasında dengeli bir şekilde dağıtılması için gerekli önlemleri almak.

h) Bölümlerden birinin i  yükünün normal çalışmayla kar ılanmayacak şekilde arttığı ve Bölümler arasında i  yükü bakımından dengesizlik meydana geldiğinin tespiti hâlinde, bu hususu görüşmek üzere Genel Kurulu toplantıya çağırmak.

ı) **(De i ik:RG-5/3/2014-28932)** Bölümlerin kararları arasında içtihat uyumsuzluğunun olduğu ya da olu aca ı kanaatine varıldığı veya Bölümlerce Genel Kurul tarafından karar alınmasının gerekli g r ld   hâllerde Genel Kurulu toplantıya çağırmak.

i) Bölüm Ba kanlarının da görüşlerini alarak bireysel başvurunun i leyi  ve organizasyonuna ilişkin düzenlemeler yapmak.

j) Mahkeme personelinin atamasını yapmak.

k) Gerekli görülen hâllerde basına ve kamuoyuna Mahkemeye ilgili bilgi ve demeç vermek veya bu amaçla Başkanvekili, üye veya raportör görevlendirmek.

l) Mahkeme ile ilgili güvenlik önlemlerini almak veya aldirmek.

m) Kanun ve İÇTüzükte belirtilen diğer görevleri yerine getirmek.

(2) Başkana ait görev ve yetkiler, Başkanlığın boş olması hâlinde kıdemli Başkanvekili; Başkanın mazeretli veya izinli olması hâllerinde ise Başkan tarafından belirlenen Başkanvekilince yerine getirilir. Başkanvekillerinin de bulunmaması durumunda Mahkemeye en kıdemli üye başkanlık eder.

Başkanvekillerinin görev ve yetkileri

MADDE 11- (1) Başkanvekillerinin görev ve yetkileri şunlardır:

a) Başkanın gerekli gördüğü hâllerde Genel Kurul ya da Yüce Divana başkanlık etmek.

b) Üyesi olduğu Bölümün oturumlarına başkanlık etmek ve Bölümün işlerini yönetmek.

c) Başkanı oldukları Bölümün gündemini, Genel Kurulun çalışmasını aksatmayacak şekilde belirlemek.

ç) Bölümün duruşmalarına başkanlık etmek.

d) Bölüm üyelerinin görev yapacakları Komisyonları belirlemek.

e) Bölüm üyelerinin, Komisyonlarda dönüşümlü olarak görev yapmalarını sağlamak, bu amaçla listeler hazırlamak.

f) Komisyonların verimli ve düzenli çalışmasını sağlamak ve bu amaçla uygun göreceği tedbirleri almak.

g) Komisyonların kararları arasında içtihat uyumsuzluğunun olduğu ya da oluşacağı kanaatine varıldığı hâllerde, Bölümü bu konuyu görüşmek üzere toplantıya çağırarak.

ğ) İş yükünün Komisyonlar arasında dengeli bir şekilde dağılımı için gerekli önlemleri almak

h) Kanun ve İÇTÜZÜKTE verilen görevler ile Başkan tarafından tevdi edilen sair işleri yapmak.

(2) Başkanvekilliğinin boş, Başkanvekilinin mazeretli ya da izinli olması hâllerinde Başkanvekiline ait görev ve yetkiler Bölümdeki en kıdemli üye tarafından yerine getirilir.

Üyelerin yükümlülükleri

MADDE 12- (1) Üyeler;

a) Hâkimlik mesleğinin vakar ve şerefine uygun hareket etmek zorundadırlar; görevleriyle bağdaşmayan herhangi bir faaliyette bulunamazlar,

b) Geçerli mazeretleri olmadıkça oturumlara katılırlar,

c) Mahkemede görüşülmekte olan veya Mahkemeye gelmesi muhtemel güncel konular hakkında görüş ve düşüncelerini açıklayamazlar,

 ) Oturumun ve oylamanın gizliliğini muhafaza ederler,

d) Oylamalarda çekimser oy kullanamazlar,

e) **(De i ik:RG-5/3/2014-28932)** Görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar; davet olundukları ulusal veya uluslararası kongre, konferans ve benzeri bilimsel toplantılara ve Mahkemenin görev alanına ilişkin konularda çalışmalar yapan uluslararası kuruluşlara Başkanın izniyle katılabilirler.

(2) Sportif, sosyal ve kültürel amaçlı derneklere yönetim ve denetim kurullarında görev almamak koşuluyla  ye olabilirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Suç ve Cezalara İlişkin Hükümler İle Disiplin İşlemleri

Adli soruşturma ve koruma tedbirleri

MADDE 13- (1) Üyelerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri iddia edilen suçları ve kişisel suçları için soruşturma açılması Genel Kurulun kararına bağlıdır. Ancak ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâllerinde, soruşturmanın yürütülmesi genel hükümlere tâbidir.

(2) Üyelerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri iddia edilen suçları ve kişisel suçları nedeniyle haklarında koruma tedbirlerine ancak Kanunun 17 nci maddesi hükümlerine göre karar verilebilir. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâlinde ise koruma tedbirlerine başvuru, genel hükümlere tâbidir.

(3) Görevden doğan veya görev sırasında işlendiği iddia edilen suçlar ile ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâli dışındaki kişisel suçlarda Soruşturma Kurulu, soruşturma sırasında 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda ve diğer kanunlarda yer alan koruma tedbirlerinin alınması talebinde bulunursa, Genel Kurulca bu konuda karar verilir.

Adli soruşturma usulü

MADDE 14- (1) Üyelerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlarla ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâli dışındaki kişisel suç-

larından ötürü bir ihbar veya Őik yet yapılır veya böyle bir hâl   renilirse, aşağıdaki hükümlere göre işlem yapılır.

a) Başkan, müstear adla yapılan veya yapıldığı anlaŐı-
lan imzasız, adressiz yahut belli bir olayı ve nedeni içer-
meyen, delilleri ve dayanakları gösterilmeyen ihbar ve
Őik yetleri işleme koymaz. Ancak, bu ihbar ve Őik yetle-
rin somut delillere dayanması durumunda konu hakkında
gerekli inceleme ve araştırma yapılır.

b) Başkan, gereken hâllerde işi Genel Kurula götür-
meden önce bir üyeye  n inceleme yaptırabilir. G revlen-
dirilen üyenin, hakkında inceleme yürütülen Başkanvekili
ya da üyeden daha kıdemli olması gerekir. En kıdemli  ye
hakkında inceleme yapılması hâlinde bu görev BaŐkanve-
killerinden birisine verilir.

c) Görevlendirilen  ye, Başkanlık vasıtasıyla inceleme
ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi ilgililerden Kanunun 62
nci maddesine göre isteyebilir.

 ) Görevlendirilen  ye, incelemesini tamamladıktan
sonra, kendi düşüncesini açıklamaksızın vakıayı, iddiaları
ve delilleri kapsayan bir ön inceleme raporu hazırlayarak
Başkana bildirir.

d)  n inceleme raporu, Başkan tarafından gündeme
alınır ve Genel Kurulda görüşülür. Hakkında işlem yapılan
 ye bu konuda Genel Kuruldaki g r Ő melere katılamaz.

e) Genel Kurulca, soruŐtırma açılmasına yer olmadı-
 ına karar verildiği takdirde, gerekçeli karar ilgili  ye ile
ihbar ve Őik yetle bulunanlara tebliğ edilir.

f) Soruşturma açılmasına karar verildiği takdirde, Genel Kurul,  yeler arasından    kişiyi gizli oyla Soruşturma Kurulunu oluşturmak üzere seçer.

g) Genel Kurulda yapılan oylama neticesinde, üyelerin her birinin aldığı oylar adlarının karşısına yazılır ve en fazla oy alan ilk    aday Kurul  yesi olarak seçilmiş kabul edilir. Oyların eşitliği hâlinde kıdemli olan  ye seçilmiş sayılır. Soruşturma Kuruluna kıdemli  ye başkanlık eder.

 ) Soruşturma Kurulu, 5271 sayılı Kanunun Cumhuriyet savcısına tanıdığı bütün yetkilere sahiptir. Kurulun soruşturma ile ilgili yapılmasını istediği işlemler, mahallinde yetkili adli makamlar tarafından derhâl yerine getirilir.

(2) Başkanın yukarıda yazılı hâl ve hareketlerinin g r lmesi veya öğrenilmesi hâlinde, Başkan tarafından yapılması gereken işlemler kıdemli Ba kanvekilince y r t l r.

Soruşturma Kurulu kararları

MADDE 15- (1) Soruşturma Kurulu soruşturmaya tamamladıktan sonra kamu davasının açılmasına gerek görmezse kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar verir.

(2) Soruşturma Kurulu, kamu davası açılmasını gerekli görürse düzenleyeceği iddianameyi ve dosyayı görevleriyle ilgili suçlarda Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapmak üzere Mahkemeye, diğer suçlarda ise Yargıtay Ceza Genel Kuruluna tevdi olunmak üzere Ba kanlı a gönderir.

(3) Soruşturma Kurulunun işlem ve kararları kesindir; kararlar şüpheliye ve varsa şikâyetçiye tebliğ olunur.

(4) Mahkemenin Yüce Divan sıfatıyla yapacağı yargılamada Soruşturma Kurulunda yer alan üyeler görev alamazlar.

(5) Mahkemenin Yüce Divan sıfatıyla yapacağı yargılamada Kanunun ve diğer kanunların yargılamanın niteliğine uygun hükümleri uygulanır.

Disiplin soruşturması açılması kararı

MADDE 16- (1)- Üyelerin disiplin eylemleri için haklarında soruşturma açılması Genel Kurulun kararına bağlıdır.

Disiplin soruşturması usulü

MADDE 17- (1) Üyelerin disiplin yaptırımını gerektiren eylemlerinden ötürü bir ihbar veya şikâyet yapılır ya da böyle bir hâl öğrenilirse aşağıdaki hükümlere göre işlem yapılır.

a) Başkan, müstear adla yapılan veya yapıldığı anlaşılan imzasız, adressiz yahut belli bir olayı ve nedeni içermeyen, delilleri ve dayanakları gösterilmeyen ihbar ve şikâyetleri işleme koymaz. Ancak, bu ihbar ve şikâyetlerin somut delillere dayanması durumunda konu hakkında gerekli inceleme ve araştırma yapılır.

b) Başkan, gereken hâllerde işi Genel Kurula götürmeden önce bir üyeye ön inceleme yaptırabilir. Görevlendirilen üyenin, hakkında inceleme yürütülen Başkanvekili

ya da üyeden daha kıdemli olması gerekir. En kıdemli  ye hakkında inceleme yapılması hâlinde bu görev kıdemli Başkanvekiline verilir.

c) Görevlendirilen  ye, Başkanlık vasıtasıyla inceleme ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi ilgililerden Kanunun 62 nci maddesine göre isteyebilir.

 ) Görevlendirilen  ye, incelemesini tamamladıktan sonra, kendi düşüncesini açıklamaksızın vakıayı, iddiaları ve delilleri kapsayan bir ön inceleme raporu hazırlayarak Ba kana bildirir.

d)  n inceleme raporu, Başkan tarafından gündeme alınır ve Genel Kurulda g r   l r. Hakkında işlem yapılan  ye bu konuda Genel Kuruldaki g r   melere katılamaz.

e) Genel Kurulca, soruşturma açılmasına yer olmadığına karar verildiği takdirde, gerekçeli karar ilgili  ye ile ihbar ve  ik yetle bulunanlara tebliğ edilir.

f) Soruşturma açılmasına karar verildiği takdirde, Genel Kurul,  yeler arasından    kişiyi gizli oyla Soruşturma Kurulunu oluşturmak üzere seçer.

g) Genel Kurulda yapılan oylama neticesinde  yelelerin her birinin aldığı oylar adlarının karşısına yazılır ve en fazla oy alan ilk    aday Kurul  yesi olarak seçilmiş kabul edilir. Oyların eşitliği hâlinde kıdemli  ye seçilmiş sayılır. Soruşturma Kuruluna en kıdemli  ye başkanlık eder.

 ) Soruşturma Kurulu, konu ile ilgili bilgileri toplar ve sübut delillerini tespit eder, lüzum görülen kimseleri yeminle dinler.

h) Soruşturma Kurulu, Kanunun 18 inci maddesinin (4) numaralı fıkrası uyarınca kamu idareleri, kamu görevlileri, diğér gerçek ve tüzel kişilerden soruşturmayla ilgili talepte bulunabilir.

i) Soruşturma Kurulu isnat olunan hâl ve hareketi bildirerek ilgiliyi onbeş günden az olmamak üzere tanınacak süre içinde savunmasını yapmaya davet eder. İlgili, savunmasının istendiğı andan itibaren, soruşturma evrakını incelemeye yetkilidir.

j) Soruşturma Kurulu inceleme neticesinde, elde ettiğı bilgi ve delilleri gösteren ve bunlara göre disiplin cezası verilmesine yer olup olmadığı hakkındaki kanaatlerini içeren bir rapor hazırlayarak rapor ve eklerini Genel Kurula iletmek üzere Başkanlığa sunar.

k) Başkan, soruşturma sonucunu ilgiliye yazılı olarak bildirir ve ilgiliyi beş günden az olmamak üzere tayin edeceği süre içinde Genel Kurul huzurunda sözlü ya da yazılı savunmasını vermeye davet eder.

k) Genel Kurul, yapılan disiplin soruşturmasının sonucuna göre gerekirse soruşturmanın genişletilmesine, isnat olunan hâl ve hareketi sabit görmezse dosyanın işlem den kaldırılmasına, sabit görmesi hâlinde ise eylemine uyan disiplin cezasına karar verir.

(2) Başkanın yukarıda yazılı hâl ve hareketlerinin görölmesi veya öğrenilmesi hâlinde, Başkan tarafından yapılması gereken işlemler kıdemli Başkanvekilince yürütölür.

Ceza ve disiplin soruşturmalarının birlikte yürütülmesi

MADDE 18- (1) Ceza soruşturma ve kovuşturmaları, disiplin işlemlerinin ayrıca yapılmasına ve uygulanmasına engel olmaz.

Disiplin soruşturmasında zamanaşımı

MADDE 19- (1) Disiplin soruşturmasını gerektiren eylemlerin öğrenilmesinden itibaren bir yıl geçmiş ise disiplin soruşturması açılmaz. Disiplin cezasını gerektiren eylemin işlendiği tarihten itibaren beş yıl geçmiş ise disiplin cezası verilemez.

(2) Disiplin cezasını gerektiren eylem, aynı zamanda bir suç teşkil eder, bu suç için kanunda daha uzun bir zamanaşımı süresi öngörülmüş olur ve ceza soruşturması veya kovuşturması da açılır ise, ilk fıkrada belirtilen süre yerine dava zamanaşımı süreleri uygulanır.

(3) Genel Kurulca ceza kovuşturmasının sonucunun beklenmesine karar verilenler hakkında ise kovuşturmayı yürüten mahkeme kararının kesinleşmesinden itibaren bir yıl geçmekle ceza verme yetkisi zamanaşımına uğrar.

Disiplin cezasını gerektiren eylemler ve disiplin cezaları

MADDE 20- (1) Başkan, Başkanvekilleri ve üyelerin, asli görevleri dışında resmî veya özel bir görev almaları ya da yaptıkları yeminle veya üyeliğin vakar ve şerefi ile bağdaşmayan, hizmetin aksamasına yol açan hâl ve

hareketlerinin sabit g r lmesi hâlinde, eylemin niteliğine göre, uyarma, kınama ya da üyelikten çekilmeye davet edilme cezalarından birisine karar verilir.

(2) Uyarma ve kınama disiplin cezalarının verilmesine ilişkin kararlar Genel Kurulun salt çoğunluğunun oyu ile alınır.

Üyelikten çekilmeye davet

MADDE 21- (1)  yelikten çekilmeye davet edilme cezasına karar verilebilmesi için Genel Kurulun üçte iki oy çokluğu aranır.

(2) Hakkında  yelikten çekilmeye davet cezası verilen  ye, tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde buna uymazsa istifa etmiş sayılır ve bu süre içinde izinli kabul edilir.

Disiplin cezalarına itiraz

MADDE 22- (1) Disiplin cezasına ilişkin Genel Kurul kararına karşı ilgili, kararın kendisine tebliğ tarihinden itibaren on gün içinde Genel Kurula yeniden inceleme başvurusunda bulunabilir.

(2) Genel Kurulca yapılacak yeniden inceleme sonucunda verilen karar kesindir. Genel Kurul kararı, Başkan tarafından ilgiliye tebliğ edilir ve yerine getirilir.

İKİNCİ KISIM

Teşkilat Yapısı

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Kurul, Bölümler ve Komisyonlar ile İ leyi leri

Teşkilat

MADDE 23- (1) Mahkeme teşkilatı; Ba kanlık, Genel Kurul, Bölümler, Komisyonlar, Genel Sekreterlik ve idari hizmet birimlerinden oluşur.

Genel Kurul

MADDE 24- (1) Genel Kurul, Başkanın veya belirleyeceği Ba kanvekilinin ba kanlı ında Başkan hariç en az on  ye ile toplanır.³

Genel Kurulun görev ve yetkileri

MADDE 25- (1) Genel Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:

a) İ tal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara bakmak.

b) Siyasi partilere ilişkin dava ve başvuruları karara ba lamak, malî denetim yapmak.

c) İ t z     kabul etmek veya değiştirmek.

 ) Başkan ve Ba kanvekilleri ile Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Ba kanvekilini seçmek.

3 6/11/2018 tarihli ve 30587 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan değişiklik ile İ t z    n bu fıkrasında yer alan “oniki” ibaresi “on” şeklinde de i tirilmi tir.

d) **(De i ik:RG-5/3/2014-28932)** Bireysel başvurulara ilişkin olarak Bölümlerin kararları arasında olu mu  veya oluşabilecek farklılıkları gidermek; Bölümlerce Genel Kurula sevk edilen konuları karara ba lamak.

e) Bölümler arasındaki i  bölümünü yapmak.

f) Başkanın  a ırısı  zerine Bölümler arasında meydana gelen i  bölümü uyu mazlıklarını kesin olarak karara ba lamak,

g) Bölümlerden birinin yıl içinde gelen i lerinin normal çalışmayla kar ılanamayacak şekilde artması, Bölümler arasında i  bakımından dengesizlik meydana gelmesi ya da fiilî veya hukuki imk nsızlıktan dolayı bir Bölümün görevine giren i e bakamaması hâlinde diğer Bölümü görevlendirmek.

 )  yeler hakkında disiplin ve ceza soruşturması açılmasına, soruşturma ve kovuşturma tedbirlerine ve gerektiğinde disiplin cezası verilmesine ya da üyeliğin sona erdirilmesine karar vermek.

h) İtirazları incelemek.

ı) Kanunda ve İ t z  kte Genel Kurula bırakılan görevleri yerine getirmek.

Araştırma ve İçtihat Birimi (Ar-İ )

MADDE 26- (1) Bir ba raport r n gözetiminde yeterli sayıda raportör, raportör yardımcısı ve personelden oluşan Araştırma ve İçtihat Birimi oluşturulur.

(2) Araştırma ve İçtihat Biriminin görevleri şunlardır:

a) Rapor ve karar taslaklarını, Genel Kurulda ve Bölümlerde görüşülmesinden önce içtihat uyumluluğu ve gelişimi ile hukuk dili ve yazım kuralları yönünden inceleyerek gerekli gördüğünde ilgili rapor ya da karar taslağı ile birlikte Genel Kurul ya da Bölüme sunulmak üzere, bunların Birime ulaştırılmasından itibaren bir hafta içinde görüş hazırlamak.

b) Komisyonlar veya Bölümlerce kabul edilen kararlar arasında içtihat uyuşmazlı ını tespit ettiği takdirde durumu, bir rapor ile ilgili Bölüm Başkanının ve Başkanın dikkatine sunmak.

c) Başkan ya da Başkanvekillerinin talebi üzerine, rapor ve kararların hazırlanmasına yönelik araştırma ve inceleme raporları hazırlamak ve bunları tüm  ye, raportör ve raportör yardımcılarının yararlanmasına sunmak.

 ) Genel Kurul, Bölümler ve Komisyonlarca verilen ve içtihat açısından önem arz eden kararları takip ederek, bu konuda Mahkeme birimlerinde görev yapanların bilgilendirilmesi için dokümanlar hazırlamak ve gerekli çalışmaları yapmak.

d) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile diğer uluslararası yargı organları ve diğer yüksek mahkemelerin içtihatlarını takip etmek, Mahkeme içtihadı açısından önemli görülen konularda bilgi notları hazırlamak.

e) Her yıl yayımlanmak üzere Genel Kurul, Bölümler veya Komisyonlar tarafından verilen ilkesel nitelikteki ve önemli kararları tespit etmek.

Bölümlerin oluşumu

MADDE 27- (1) Mahkemede bireysel başvuruları incelemek üzere Başkan haricindeki üyelerden iki Bölüm kurulur. Her Bölüm bir Başkanvekili ile altı üyeden oluşur. Bölümler, Birinci Bölüm ve İkinci Bölüm olarak adlandırılır.⁴

(2) Bölümlerde görev alacak Ba kanvekilleri dışındaki üyeler, geli  kaynakları ve Bölümler arasında dengeli dağılım esasları gözetilerek Başkan tarafından belirlenir.

(3) İlgili  yenin talebi ya da Ba kanvekillerinden birinin  nerisi  zerine, Başkan tarafından  yelerin Bölüm de i ikliklerine karar verilebilir.

Bölümlerin görev ve yetkileri

MADDE 28- (1) Bölümlerin görevleri şunlardır:

a) Komisyonlar tarafından kabul edilebilir bulunan başvuruların esas incelemesini yapmak.

b) **(De i ik:RG-5/3/2014-28932)** Komisyonlarca kabul edilebilirliği karara ba lanamamı  başvuruların Bölüm Ba kanınca gerekli g r ld   takdirde kabul edilebilirlik ve esas incelemesini birlikte yapmak.

4 6/11/2018 tarihli ve 30587 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan değişiklik ile İ t z   n bu fıkrasında yer alan "yedi" ibaresi "altı" şeklinde de i tirilmi tir.

(2) Bölümler, kabul edilebilirliğe ilişkin bir engelin varlığını tespit etmeleri ya da bu durumun sonradan ortaya çıkması hâlinde, incelemenin her aşamasında başvuru hakkında kabul edilemezlik kararı verebilirler.

(3) **(Değişik:RG-5/3/2014-28932)** Bölümlerden birinin görülmekte olan bir başvuruya ilişkin olarak vereceği karar, Bölümlerin önceden vermiş olduğu bir kararla çelişecekse ya da konunun niteliği itibarıyla Genel Kurul tarafından karara bağlanması gerekli görülürse ilgili Bölüm dosyadan el çekebilir. Bölüm Başkanı başvuruyu Genel Kurul önüne götürmek üzere Başkana iletir.

Bölümlerin toplanması ve gündemi

MADDE 29- (1) Bölümler, Başkanvekilinin başkanlığında dört üyenin katılımı ile toplanır. Başkanvekilinin bulunmadığı durumlarda, Bölüme en kıdemli üye başkanlık eder.

(2) Bölümlerdeki heyetlerin oluşturulması amacıyla Başkanvekili haricindeki Bölüm üyeleri kıdem sırasına göre listelenir. İlk ayki toplantılar, listedeki sıralamaya göre ilk dört üye ve Başkanvekilinden oluşan heyet tarafından yapılır. Daha sonraki aylarda, kıdem sırasına göre toplantılara katılmayan en kıdemli üyeden başlamak suretiyle her üyenin dönüşümlü olarak görev yapması sağlanır. Bölüm Başkanı bu dönüşüme ilişkin takvimi gösteren listeyi her sene başında hazırlar. Bölüme yeni üyenin katılması durumunda buna göre gerekli düzenlemeyi yapar. Bu listeler üyelere duyurulur.

(3) (**De i ik:RG-6/11/2018-30587**) Bölüm toplantı yeter sayısı sa lanamadı ı takdirde Bölüm Başkanı Bölüm içinden, bunun mümkün olmaması hâlinde Bölüm Başkanının  nerisi  zerine Başkan diğer Bölümden toplantılara katılmayan  yeleri dönüşümlü olarak sırayla toplantıya katılmakla görevlendirir.

(4) Bölümün toplantı takvimi, Genel Kurul çalışmalarını aksatmayacak şekilde Başkanın görüşünü almak suretiyle ilgili Bölümün Başkanı tarafından belirlenir ve duyurulur.

(5) Bölüm Başkanı, Bölümün toplantı gündemini belirler. Gerektiğinde belli i lerin gündeme alınmasına Bölüm de karar verebilir. Karar taslakları, Bölüme sunuldukları tarihten itibaren onbeş gün geçtikten sonra gündeme alınır.

Bölümlerin  alı ma usulü

MADDE 30- (1) Bölüm toplantılarında, dava dosyası, gündem sırasına göre Bölüm raportörü tarafından ayrıntılı biçimde anlatılır.

(2) Bölüm Başkanı konuyla ilgili söz isteyen üyelere istem sırasına göre g r   lerini açıklamak üzere söz verir. Müzakerelerin tamamlanmasından sonra kıdemsiz üyeden ba lamak üzere oylama yapılarak karar verilir. Bu durum Başkan tarafından bir tutanakla tespit edilir.

(3) Oylama sonucuna göre, hazırlanan karar taslağının incelenmesine geçilir. Bölüm Başkanı,  yelerden

varsa sayfa ve paragraf numarası belirterek yapılmasını istedikleri değişiklik önerilerini bildirmelerini ister. Bu öneriler heyet tarafından oylanır. Heyetçe alınan karar doğrultusunda kabul edilen metin gerekli tashih işlemleri yapılmak üzere başraportöre gönderilir. Düzeltmelerin yapılmasının ardından karar, heyetin imzasına sunulur.

Bölümler raportörlüğü

MADDE 31- (1) Bireysel başvuruların daha hızlı bir biçimde sonuçlandırılması amacıyla başraportörün gözetiminde, yeterli sayıda raportör, raportör yardımcısı ve personelden oluşan Bölümler raportörlüğü birimi oluşturulur.

(2) Bölümler raportörleri, bir raportörün eşgüdümünde uzmanlık alanlarına göre çalışma gruplarına ayrılabilir.

(3) Bölümler raportörlüğü biriminin görevleri şunlardır:

a) Komisyonlar tarafından kabul edilebilirliğine karar verilen başvuruları gruplandırarak veya tek tek incelemek ve esasına ilişkin karar taslaklarını hazırlamak ve Bölümlere sunmak.

b) Komisyonlar Başraportörünün uygun görmesi hâlinde kabul edilebilirliğe ilişkin karar taslaklarını hazırlayıp Bölümlere sunmak.

(4) Kabul edilebilirliğin esasa bağlı olması ya da başvurunun niteliğinin gerektirmesi hâllerinde kabul edilebilirlik ve esasa dair karar taslakları birlikte hazırlanabilir.

Bu  ekilde Bölümler raport rlerince hazırlanan karar tas-lakları, g r   lmek üzere Bölümlere sunulur.

(5) Bölümler önündeki başvuruların raportörler ve raportör yardımcıları arasında dağılımı, Ba raport r tara-fından yapılır. Raportörün görevlendirilmesinde konunun özelliği, raportörün deneyim ve uzmanlığı göz önünde tutulur. Görev dağılımında, sıraya ve i lerin raportörler ve raportör yardımcıları arasında dengeli biçimde yapılma-sına  zen gösterilir.

Komisyonların oluşumu

MADDE 32- (1) Bireysel başvuruların kabul edilebilir-lik incelemelerini yapmak üzere Bölümlere bağlı olarak görev yapan   er Komisyon oluşturulur. Bunlar bağlı bu-lundukları B l mle birlikte numaralandırılmak suretiyle isimlendirilirler. Bölüm Başkanı, Komisyonlarda görev al-maz. Komisyonlara kıdemli  ye başkanlık eder.

(2) **(De i ik:RG-5/8/2025-32977)** Komisyonların oluşturulması amacıyla Başkanvekili haricindeki Bölüm  yeleri kıdem sırasına göre listelenir. Her  yenin her Ko-misyonda dönüşümlü olarak görev yapması sağlanır. Bölüm Başkanı bu dönüşüme ilişkin takvimi gösteren listeyi her sene başında hazırlar. Bölüme yeni üyenin katılması durumunda buna göre gerekli düzenlemeyi yapar. Bu lis-teler üyelere duyurulur.

(3) **(De i ik:RG-5/8/2025-32977)** Komisyon  yeliklerinde eksiklik olması hâlinde listedeki sıralamaya göre en kıdemsiz  ye, Bölüme ait ilgili Komisyondaki eksik üyenin yerine de görev alır.

(4) Genel Kurul, Bölümlere bağlı Komisyonların ve Komisyonları oluşturan  ye sayılarının de i tirilmesine karar verebilir. Bu takdirde yukarıdaki fıkralarda belirtilen usulle Komisyonlar yeniden oluşturulur.

Komisyonların görevleri ve çalışma usulü

MADDE 33- (1) Komisyonlar raport rlerince hazırlanan kabul edilebilirlik karar taslakları ile kabul edilemezlik karar taslak ya da listeleri, Komisyonlarca karara ba lanır.

(2) **(De i ik:RG-5/3/2014-28932)** Komisyonlar oybirliği ile karar alır. Oybirliği sa lanamadı ında konu, oybirliği sa lanamadı ı belirtilmek suretiyle Bölüme havale edilir. Oy birliği sağlanamayan durumlarda başvurunun Bölüme gönderilmesini isteyen  ye bunun gerekçesini yazar.

(3) Komisyonlar, önlerindeki bir başvurunun Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsam ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşıyıp ta ımadı ının, başvurucunun önemli bir zarara u rayıp u gramadı ının tespiti ve başvurunun çözümünün bir ilke kararını gerektirmesi veya alınacak kararın Mahkeme tarafından verilmiş başka bir karar ile  eli ebilecek nitelikte olması hâllerinde kabul edilebilirlik hususunu karara ba lamadan başvuruyu ilgili Bölüme gönderirler.

(4) **(Ek:RG-6/11/2018-30587)** Komisyonlar, kabul edilemezlik kararı verilen başvurularda gizlilik taleplerini karara ba lamazlar.

Komisyonlar raport rl   

MADDE 34- (1) Bireysel başvuruların daha hızlı bir biçimde sonuçlandırılması amacıyla ba raport r gözetiminde yeterli sayıda raportör, raportör yardımcısı ve personelden oluşan Komisyonlar raport rl    birimi oluşturulur.

(2) Komisyonlar raport rl    biriminin görevleri şunlardır:

a) Komisyonlar tarafından daha ayrıntılı incelemeyi gerektiren dosyaları belirlemek, dosyaları gruplandırarak veya tek tek incelemek ve kabul edilemez nitelikte olan başvuruları tespit etmek.

b) Kabul edilebilirlik kriterlerini karşılayan başvurulara ilişkin kabul edilebilirlik karar taslaklarını, bu nitelikleri karşılamayan başvurulara ilişkin ise kabul edilemezlik karar taslaklarını ya da listelerini hazırlayıp Komisyonlara sunmak.

(3) Komisyonlar tarafından kabul edilebilirliği hususu karara ba lanamayan başvurular ile gruplandırmalar kapsamındaki başvuruların kabul edilebilirlik karar taslakları, Komisyonlar Ba raport r n n uygun görmesi hâlinde Bölümler raport rl   nce hazırlanır.

(4) İş yükünün elvermesi veya iş verimliliğinin gerekli kılması hâllerinde Komisyonlar Başraportörünün uygun görmesi durumunda Komisyonlar raportörlüğünce Bölümlere sunulmak üzere her türlü karar taslakları hazırlanabilir.

(5) Komisyonlar önündeki başvuruların raportörler ve raportör yardımcıları arasında dağılımı, Başraportör tarafından yapılır. Raportörün görevlendirilmesinde konunun özelliğı, raportörün deneyim ve uzmanlığı göz önünde tutulur. Görev dağılımının, sıraya ve işlerin raportörler ve raportör yardımcıları arasında dengeli biçimde yapılmasına özen gösterilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Genel Sekreterlik, Raportörler ve Raportör Yardımcıları

Genel Sekreterlik, kurulu u ve görevleri

MADDE 35- (1) Genel Sekreterlik görevi, Başkanın uygun göreceği bir raportör tarafından yerine getirilir. Genel Sekreterin görevde olmaması durumunda, yerine Genel Sekreterin belirleyeceği Genel Sekreter yardımcısı vekâlet eder.

(2) Genel Sekreter, isteği  zerine Genel Sekreterlik görevinden ayrılabilce i gibi, gerek görüldüğünde Başkan tarafından da gerekçe gösterilmeksizin de i tirilebilir.

(3) Genel Sekreter Başkanın gözetim ve denetimi altında;

- a) Başvuruların kayıt ve sevk edilmesi,
- b) Genel Kurul ve Bölüm toplantıları ile ilgili idari i lelerin yürütülmesi,
- c) Kararların ve raporların otomasyonunun sağlanması ve arşivlenmesi,
-  ) Mahkemenin yazı malarının yapılması,
- d) Mahkeme kararlarının uygulanmasının takip edilmesi ve bu konuda Genel Kurula bilgi verilmesi,
- e) Bütçenin harcanması ve bu konuda Ba kana bilgi verilmesi,

f) Mahkemenin kurumsal, bilimsel, idari, malî ve teknik i lerinin yürütülmesi,

g) Protokol i lerinin düzenlenmesi,

 ) Personelin sevk ve idaresinin sağlanması,

h) Kanun, İçtüzük ve yönetmelik hükümleri çerçevesinde Başkan tarafından verilen diğer i lerin yapılması, konularında görevli ve yetkilidir.

(4) Genel Sekreterlik; Genel Sekreter, Genel Sekreter yardımcıları ve Başkanlıkça görevlendirilecek yeterli sayıda personelden oluşur. Genel Sekreterlik teşkilatı ve diğer hizmet birimlerinde çalışan memur ve hizmetlilerin görevleri ile bu görevlerin nasıl yürütüleceği Başkanlıkça  ıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

(5) Genel Sekreter, Kanunda ve İçtüzükte kendisine verilen görevlerin yürütülmesi amacıyla uygulama yönerge tasarıları hazırlar. Bu tasarılar Başkanın onayı ile yürürlüğe girer.

(6) Genel Sekreter, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda Anayasa Mahkemesini temsil eder.

Genel Sekreter yardımcıları

MADDE 36- (1) Genel Sekreter yardımcıları, raportörler arasından Başkan tarafından görevlendirilirler.

(2) Genel Sekreter yardımcıları, istekleri üzerine görevlerinden ayrılabilirler gibi, gerek g r ld  nde

Başkan tarafından da gerekçe gösterilmeksizin de iştirilebilirler.

(3) Genel Sekreter yardımcıları, Kanun, İçtüzük ve yönetmelik hükümleri çerçevesinde Başkan ve Genel Sekreter tarafından verilen i leri yaparlar. Bu i lerin düzenli biçimde yürütülmesinden dolayı Başkan ve Genel Sekretere karşı sorumludurlar.

(4) Genel Sekreter yardımcıları arasındaki i  bölümü, Genel Sekreterin teklifi ve Başkanın onayı ile belirlenir.

(5) Genel Sekreter yardımcılarında her biri aşağıdaki faaliyet alanlarından sorumludur;

a) Genel Kurulun ve bireysel başvurunun i leyi i ile ilgili i leri düzenli ve uyumlu bir şekilde yürütmek ve rapor rlerin çalışmalarını gözetmek.

b) Uluslararası ilişkileri yürütmek.

c) İdari, malî ve diğer i leri yürütmek.

Başraport rler ve görevleri

MADDE 37- (1) Başraport rler, raportörler arasından Başkan tarafından görevlendirilirler. Başraport rler, istekleri üzerine görevlerinden ayrılabilirler gibi, gerek g r ld  nde Başkan tarafından da gerekçe gösterilmeksizin de iştirilebilirler

(2) Mahkemede; Genel Kurul, Bölümler, Komisyonlar ve Ar-İ 'te görev yapmak üzere dört başraport r bulunur. Başraport rler, görev yaptıkları birimlerde, raportör-

ler ve raport  r yardımcılarının faaliyetlerinin ve Mahkemede oluşturulan çalışma gruplarının düzenli ve verimli i leyi ini sağlamakla görevlidirler.

(3) Ba raport  r n bulunmadığı zamanlarda onun yerine ilgili birimin en kıdemli raport  r , ba raport  r n görevlerini yerine getirir.

(4) Bölümler Ba raport  r , kabul edilebilirlik kararı verilen başvurulara ilişkin görüşünün alınması için Bölüm Başkanı adına Adalet Bakanlığına bildirimde bulunur.

Raport  rler ve görevleri

MADDE 38- (1) Raport  rler, Kanun ve İ t       er evesinde Başkan tarafından verilen i leri yaparlar.

(2) Raport  rlerin kıdemleri ve deneyimleri g  z önüne alınarak Genel Kurul, Bölümler, Komisyonlar ya da diğer birim raport  rl  klerinden hangisinde görev yapacaklarına Başkan tarafından karar verilir. Raport  rlerin deneyimlerinin artırılması ve çalışmalarında verimliliğin sağlanması amacıyla birimler arasında uygun görülen aralıklarla değişimleri sağlanır.

(3) Genel Kurul raport  rleri, Genel Kurulun yetkisi d hilindeki işlerde görevlendirilirler. Başkan tarafından kendilerine verilen dosyaların ilk ve esas inceleme raporlarını, karar taslaklarını ve diğer işlemlerini hazırlar, toplantılara katılırlar.

(4) Bireysel başvuru raport  rleri; Komisyonlar ve Bölümler raport  rleri olarak ikiye ayrılır, Kanunda ve İ t     

z kte gösterilen bireysel başvuruya ilişkin görevleri yaparlar. Bölümler ve Komisyonlar raport rl klerinde görev yapmak üzere yeterli sayıda bireysel başvuru raportörü görevlendirilir.

(5) Bireysel başvuru raportörleri, bireysel başvurunun kabul edilebilirliği veya esasına ilişkin karar taslaklarını hazırlar, toplantılara katılırlar.

(6) Bireysel başvuru raportörleri, ba raport rlerin gözetimi altında görev yaparlar. Karar taslaklarının hazırlanmasında verimliliğin sağlanabilmesi için ba raport r n  nerisi  zerine Başkan, Ba kanvekillerinin de görüşünü olarak Bölümler raport rlerinin uzmanlık gruplarına ayrılmasına ya da raportörlerden çalışma grupları oluşturulmasına karar verir.

(7) Bireysel başvuru raportörleri, ba vurularla ilgili dosyalara dâhil edilmesi gerekli görülen bilgi ve belgelerin ilgili kurum ve kuruluşlardan istenmesine ilişkin yazışmaları yaptırır lar. Gerekli tebligatları yaptırır ve takip ederler.

(8) Başkanın onayı ile Bölüm Başkanları tarafından bireysel başvuru raport rlerine gerektiğinde yapılması istenen görevin kapsamı ve niteliği de gösterilmek suretiyle tanık veya uzman dinleme ve benzeri görevler verilebilir.

Raportör yardımcıları

MADDE 39- (1) Mahkemede, yargısal ve idari çalışmalarla yardımcı olmak üzere yeteri kadar raportör yardımcısı görev yapar.

(2) Raportör yardımcıları, Kanunda ve İÇTÜZÜKTE bireysel başvurulara ilişkin görevlerin yerine getirilmesinde ve ayrıca raportörlere yardımcı olmak üzere Başkan tarafından ilgili birimlerde görevlendirilirler.

(3) Raportör yardımcıları, çalışmalarını belirlenmişse bağlı bulundukları raportörün, diğer durumlarda Başraportörün gözetiminde yerine getirirler.

Atanan raportörler ve raportör yardımcılarının yükselme ve kademe ilerlemesi

MADDE 40- (1) Kanunun 24 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendi ve 25 inci maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca atanan raportörlerin kademe ve derece yükselmelerine, birinci sınıfa ayrılma ve birinci sınıf olmalarına ilişkin kararlar, iş durumları, mesleki ve akademik konulardaki faaliyetlerine ilişkin diğer bilgi ve belgeler dikkate alınarak, 24/2/1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununda belirlenen esaslara göre Başkan tarafından alınır.

(2) Kanunun 24 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendi ve 25 inci maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca atanan raportörler için 2802 sayılı Kanunda hüküm bulunmayan hususlar yönetmelikle düzenlenir.

(3) Raportör yardımcılarının yükselme, kademe ilerlemesi ve derece yükselmeleri Kanunun 27 nci maddesi hükümleri çerçevesinde yapılır.

Yüksek Disiplin Kurulu

MADDE 41- (1)  yeler ve Kanunun 24 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri uyarınca görevlendirilen raportörler hariç olmak üzere, Mahkemede istihdam edilen personelin disiplin i leri Yüksek Disiplin Kurulu tarafından y r t l r. Ancak Kanunun 24 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine göre görevlendirilen raportörlerin disiplin eylemlerinden dolayı Başkanın bildirilmesi üzerine, bağlı bulundukları kurumlarca kendileriyle ilgili mevzuat hükümleri uyarınca işlem yapılır.

(2) Yüksek Disiplin Kurulu, Genel Sekreterin  nerisi ve Başkanın onayı ile Genel Sekreter yardımcılarından birisi ve Mahkemede en az    yıl görev yapmış raportörler arasından belirlenen iki kişi olmak üzere    kişiden oluşur. Kurulun başkanlığını Genel Sekreter yardımcısı yapar. Kurul  yeleri iki yıllığına atanırlar.

(3) Yüksek Disiplin Kurulunca yapılan inceleme ve soruşturma sonucunda disiplin cezası uygulanmasına gerek olup olmadığı; disiplin cezasının gerekli g r lmesi hâlinde fiilin niteliği ve ağırlık derecesine uygun olarak disiplin cezası tayin olunur.

(4) Disiplin cezasını gerektiren hâller ve verilecek cezalar konusunda 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun, Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

(5) Kurulun  alı ma usul ve esasları ile sair hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Raportörler hakkında adli soruşturma ve kovuşturma

MADDE 42- (1) Kanunun 24 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine göre görevlendirilen raportörlerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlar ve kişisel suçlarından dolayı Başkanın bildirmesi üzerine bağılı bulundukları kurumlarca kendileriyle ilgili mevzuat hükümleri uyarınca işlem yapılır.

(2) Atanan raportörlerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlar nedeniyle, haklarında inceleme ve soruşturma yapılması Başkanın iznine bağılıdır. Başkan inceleme ve soruşturmayı, Genel Sekreter veya hakkında inceleme ve soruşturma yapılacak olan-
dan daha kıdemli raportör eliyle yaptırabilir. İnceleme ve soruşturmayı yapan Genel Sekreter veya raportör tarafından hazırlanan rapor üzerine kovuşturma yapılmasına gerek olup olmadığı Başkanlıkça takdir edilerek evrak ilgili mercilere tevdi olunur veya işlem-
den kaldırılır. Kovuşturma yapılmasının gerekli görölmesi durumunda evrak 2802 sayılı Kanunun 89 uncu maddesi uyarınca işlem yapılmak üzere Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

(3) Atanan raportörlerin kişisel suçlarından dolayı soruşturma, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına yapılır.

(4) Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâllerinde soruşturma genel hükümlere göre yapılır. Soruşturma yetkili Cumhuriyet savcıları tarafından bizzat yürütölür.

Raportör yardımcılarını ve memurlar hakkında adli soruşturma ve kovuşturma

MADDE 43- (1) Mahkemede görevli raportör yardımcılarını ve memurların görevlerinden doğan suçlarla ilgili ceza kovuşturması, 2/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca yapılır.

(2) 4483 sayılı Kanun kapsamında soruşturma izni verme yetkisi Ba kana aittir. Başkan gerekli gördüğünde ilgili hakkında ön inceleme yapmak üzere, bir veya birden fazla raportörü görevlendirebilir.

(3) Başkan,  n inceleme raporu üzerine soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine karar verir.

       KISIM

 nceleme ve Yargılama Usulleri

BİRİNCİ BÖLÜM

 ptal ve İtiraz Davalarına İlişkin Usul Hükümleri

Başvuruların alınması

MADDE 44- (1)  ptal başvuruları, dava açma konusunda kendisine yetki verilen Türkiye Büyük Millet Meclisi  yelerinden en az birisi tarafından, dava dilekçesinin bizzat Genel Sekreterli e sunulmasıyla yapılır. Cumhurbaşkanınca açılacak iptal davalarında ise başvuru dilekçesi, Cumhurbaşkanınca bu konuda yetkilendirilen kişi tarafından teslim edilir. Başvuru dilekçesini teslim eden kişiye başvurunun yapıldığına dair bir belge verilir.

(2) İtiraz başvuruları, ilgili Mahkeme tarafından posta yoluyla ya da UYAP üzerinden yapılır.

(3)  ptal ve itiraz başvurularına ilişkin dava dilekçelerinin Genel Sekreterlikçe Yazı İşleri M d rl  ne havale edildiği tarihte dava açılmış sayılır.

 ptal davası dilekçesi ve ekleri

MADDE 45- (1)  ptal davası başvuru dilekçesinde şu hususlar yer alır:

a)  ptali istenen kurallar ve bunların her birinin Anayasanın hangi maddelerine aykırılık oluşturduğu,

b) Anayasaya aykırılıkları ileri sürülen hükümlerin her birinin Anayasanın hangi maddelerine, hangi nedenlerle

aykırı olduğunun ayrı ayrı ve gerekçeleriyle birlikte açıkça gösterilmesi,

c) Yürürlüğü durdurma talebi varsa, yürürlüğün durdurulmaması durumunda doğacak olan telafisi imkânsız zararların açıklanması,

ç) Dava dilekçesinin elektronik ortamda kayıt örneği,

d) Dava dosyasında sunulan belgelerin tarih sırasına göre başlıklar hâlinde sıralandığı dizi pusulası.

(2) Dava, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az beşte biri oranındaki milletvekilleri tarafından açılmakta ise dava dilekçesine aşağıdaki belgeler eklenir:

a) İptali istenen kurallar ve bunların her birinin Anayasanın hangi maddelerine aykırılık oluşturduğu,

b) Dava dilekçesindeki imzaların ilgililere ait olduğunu gösteren Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ya da belirleyeceği bir görevlinin imzalı ve mühürlü onay belgesi,

c) Davayı açanların sıra numarasıyla adları ve soyadları ile seçildikleri bölgeler ve imzalarını içeren liste,

ç) Dava ile ilgili tebligatların yapılacağı milletvekili ya da milletvekillerinin adlarını gösteren belge.

(3) Dava, siyasi parti grupları tarafından açılmakta ise dava dilekçesine aşağıdaki belgeler eklenir:

a) Grup genel kurulu kararının onaylı örnekleri,

b) Dava dilekçesinde imzası olanların, grup başkanı veya vekili olduklarını belirleyen onaylı belge örnekleri.

İtiraz başvuru kararı ve ekleri

MADDE 46- (1) İtiraz başvurusu mahkemelerce gerekçeli karar ile yapılır. Gerekçeli kararda;

a) Anayasaya aykırılıkları ileri sürülen hükümlerin her birinin Anayasanın hangi maddelerine, hangi nedenlerle aykırı olduğunun ayrı ayrı ve gerekçeleriyle birlikte açıkça gösterilmesi,

b) Yürürlüğü durdurma talebi varsa, yürürlüğün durdurulmaması durumunda doğacak olan telafisi imkansız zararların açıklanması,

Gerekir.

(2) İtiraz başvurusunda gerekçeli başvuru kararının aslı aşağıdaki belgelerle birlikte Mahkemeye sunulur:

a) Başvuru kararına ilişkin tutanağın onaylı örneği,

b) Dava dilekçesi, iddianame veya davayı açan belgeler ile dosyanın ilgili bölümlerinin onaylı örnekleri,

c) Dava dosyasında sunulan belgelerin tarih sırasına göre başlıklar hâlinde sıralandığı dizi pusulası.

Dosyalar için raportör görevlendirilmesi

MADDE 47- (1) Dava dosyaları, raportörlere uzmanlık alanları, ellerindeki iş sayısı ve dosyanın özelliği gözetilerek Başkan tarafından dağıtılır.

(2) Gerekli görüldüğü takdirde bir dava dosyası için birden fazla raportör görevlendirilebilir. Bu durumda, ha-

zırlanan raporlar ilgili raportörler tarafından birlikte imzalanır.

İlk inceleme raporlarının hazırlanması

MADDE 48- (1) Başkan tarafından görevlendirilecek raportör, ilk inceleme raporunu be  gün içinde hazırlar.

(2) Raporda dava dilekçesinin veya itiraz başvurusunun Kanunda belirtilen şartları taşıyıp ta ımadı ı belirtilir ve alınması gerekli olduğu düşünülen karar türü ve gerekçeleri açıklanır.

(3) Raporda i in esasına geçilmesine, başvurunun reddine, eksikliklerin giderilmesi için süre verilmesine, davanın açılmamış sayılmasına veya karar verilmesine yer olmadığına kararlarından birinin verilmesi yönünde düşünce bildirilir.

(4) Gerekli görüldüğünde Başkan tarafından raporun hazırlanması için ek süre verilebilir.

Ba vurudaki eksiklikler

MADDE 49- (1) Mahkemece yapılan ilk incelemede, başvuruda eksikliklerin bulunduğu tespit edilirse;

a) İptal davasında eksikliğin giderilmesi için ilgililere onbeş günden az olmamak üzere süre verilir. İlgililere yapılan tebliğde verilen bu süre içinde eksikliklerin tamamlanmaması hâlinde davanın açılmamış sayılacağı hususu ihtar edilerek verilen süreye rağmen eksiklikler tamamlanmamış ise Genel Kurulca davanın açılmamış sayılmasına,

b) İ tiraz yoluna ilişkin işlerde ise esas incelemeye geçilmeksizin başvurunun reddine,

Karar verilir.

(2) Yukarıdaki fıkranın (b) bendi uyarınca verilen karar, mahkemenin eksiklikleri tamamlayarak yeniden ba vurmasına engel değildir.

Esas inceleme raporlarının hazırlanması

MADDE 50- (1) İlk incelemesi tamamlanıp Genel Kurulca i in esasına geçilmesine karar verilen başvurular, dosyanın esasına ilişkin raporun hazırlanması için raport r ne verilir. Raportörler esasa ilişkin incelemelerinin sonuçlarını, kendi düşüncelerini de içeren bir raporla Ba kanlı a bildirirler.

(2) Esasa ilişkin raporun, esasın incelenmesine karar verildiği tarihten itibaren, ne kadar süre içinde hazırlanacağı raportörün de g r    alınıarak Ba kanca belirlenir. Bu süre içinde esasa ilişkin raporunu hazırlayamayan raportör, gecikmenin nedenlerini ve incelemenin ne kadar süre içinde tamamlanabilece ini yazılı olarak Ba kanlı a bildirir. Gerekliyorsa bu süre Başkan tarafından yeteri kadar uzatılabilir.

(3) Esas inceleme raporunda aşağıdaki hususların bulunması gerekir:

- a) İlk incelemeye ilişkin süreç,
- b) Kuralın anlam ve kapsamı,

c) Anayasa aykırılık iddialarının değerlendirilmesi.

(4) Raportör, raporunda bilimsel atıf kurallarına uyar.

(5) Raportör, için niteliğinin karar taslağının yazılmasına elverili olduğu durumlarda raporla birlikte karar taslağını da hazırlar.

(6) Raportör incelediği için esasının g r   lmesinde hazır bulunarak gerekli açıklamaları yapar.

(7) **(Ek:RG-5/3/2014-28932)** Başvuruda Kanunun 43 üncü maddesinin (4) numaralı fıkrasında belirtilen nedenlerle bir kuralın iptali istenmesi durumunda, o kurala yönelik esas inceleme yapılmaz.

İKİNCİ BÖLÜM

Siyasi Partilerin Malî Denetimi

Malî denetimde ilk inceleme

MADDE 51- (1) Siyasi partiler, 22/4/1983 tarihli ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 74 üncü maddesi uyarınca genel başkanları tarafından imzalanmış yazı ve ekinde,

a) Merkez karar ve yönetim kurullarınca (parti tüzüğünde kesinhesapları onaylama görevi verilen yetkili organlarınca) alınmış parti genel merkezi ve iller örgütleri kesinhesaplarının incelenip kabul edildiğine ve birleştirildi ine ilişkin kararın onaylı örneğini,

b) Karara ba lanmış ve birleştirilmiş bulunan bir yıllık kesinhesabın onaylı örneğini,

c) Parti genel merkez kesinhesabının onaylı örneğini,

 ) Ba lı ilçeleri de kapsayan ve il sorumluları tarafından imzalanmış olan iller teşkilatı kesinhesaplarının onaylı  rne leri ile genel merkez tarafından düzenlenecek olan il teşkilatları kesinhesaplarının icmal listesini,

d) Parti genel merkez ve il teşkilatlarının aynı hesap döneminde edindiği taşınmaz ve değeri yüz lirayı aşan taşınır malların, menkul kıymetlerin ve her türlü hakların değerleri ile edinim tarihlerini ve şekillerini belirten listeleri,

e) Parti genel sekreteri ve genel saymanının imzasını taşıyan yıl sonu kasa mevcudunu gösteren kasa sayım

tutanağı ile banka hesaplarına ilişkin olarak banka yetkililerince onaylanmış mutabakat yazılarını,

Haziran ayı sonuna kadar Mahkemeye sunarlar.

(2) Mahkemece söz konusu belgeler incelenmek üzere Sayıştay Başkanlığına gönderilir.

(3) Sayıştay Başkanlığınca görevlendirilecek denetçiler kendilerine havale edilen kesinhesapları, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 73 üncü ve 74 üncü maddelerine uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğı, devir rakamlarının doğru olup olmadığı ve kesinhesap çizelgelerinde sonuca etkili maddi bir hata veya tutarsızlık bulunup bulunmadığı yönünden incelerler. Gerektiğinde, ilgili siyasi partilerin her kademedeki yetkililerinden, bu konular hakkında doğrudan bilgi isteyebilirler. İstenilen bilgilerle dayanağını oluşturan evrak ve belgelerin geciktirilmeksizin verilmesi zorunludur.

(4) Görevli denetçiler, siyasi partilerin örgütlendiğı bütün illerin kesinhesaplarını gönderip göndermediklerini saptayabilmek için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına tutulan siyasi parti sicil dosyalarından yararlanırlar.

(5) Denetçiler, kesinhesapların kendilerine havale edilmesi tarihinden itibaren en geç iki ay içinde düzenleyecekleri raporları Başkanlığa sunarlar; varsa eksiklik, hata veya tutarsızlıkları ortaya koyarak bunların nasıl giderileceğini belirtirler.

(6) Başkanlıkça görevlendirilecek raportörler raporlarla ilgili ilk inceleme toplantılarında hazır bulunarak gerekli açıklamaları yaparlar.

(7) Eksikliklerin tamamlanması, hata ve tutarsızlıkların düzeltilmesi için ilgili siyasi partiye, Mahkemece, bir ayı geçmeyecek uygun bir süre verilir.

(8) Kesinhesaplarda eksiklik, hata ve tutarsızlık bulunmadığının anlaşılması veya bunların usulünce giderilmesi hâlinde işin esasının incelenmesine karar verilir. Bu kararda parti genel merkezi ve il teşkilatlarının gelir gider belgeleri ile bunların kaydedildiği defter kayıtlarını göndermesi için ilgili partiye bir ayı geçmeyecek uygun bir süre verilir. Bu karar ilgili partiye bildirilir.

Malî denetimde esasın incelenmesi

MADDE 52- (1) Parti tarafından gelir gider belgeleri ve defter kayıtları esas incelemenin yapılması için Sayıştay Başkanlığına gönderilir. Partilerin genel merkezleri ile il teşkilatlarının gelir gider belgeleri ve defter kayıtları incelenir. Yapılacak denetimin esas ve usulleri ile il teşkilatlarının hangilerinin inceleneceği hususu, Mahkeme tarafından aksi kararlaştırılmadıkça Sayıştay Başkanlığınca belirlenir.

(2) İşin esasına ilişkin inceleme, siyasi partilerin gelir ve giderlerinin doğru ve kanuna uygun olup olmadığı yönlerinden yapılır. Doğruluk incelemesi, kesinhesapların dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan incelemeyi kapsar. Kanuna uygunluk incelemesi, gelirle-

rin ve giderlerin Siyasi Partiler Kanununa uygun olarak yapılip yapılmadığını tespit etmeye yöneliktir.

(3) Görevli denetçiler, partilerin genel merkezleri ile incelenmesi öngörülen il teşkilatlarının parti defterleri, gelir ve gider kayıtları ile bunlara ilişkin belgeleri inceleyerek kesinhesaplarla karşılaştırır. Gerektiğinde, ilgili siyasi partilerin her kademedeki yetkililerinden, bu konular hakkında doğrudan bilgi isteyebilirler. İstenilen bilgilerle bunların dayanağını oluşturan evrak ve belgelerin geciktirilmeksizin verilmesi zorunludur.

(4) Denetçilerce, incelemeler esnasında tespit edilen konu ve bulguları içeren inceleme raporları ilgili siyasi partiye gönderilerek, raporun kapsamı gözetilmek suretiyle en geç iki ay içinde bu konular hakkındaki görüşlerini bildirmesi istenir.

(5) Denetçiler, ilgili siyasi partinin görüşleri ile kendi düşüncelerini içeren esas raporlarını Mahkemeye sunarlar. Rapora alınan konularla ilgili belgelerin bir örneği ile partiye gönderilen inceleme raporu ve partinin cevabı rapor ekine konulur. Raporda gelir gider belgeleri ve defter kayıtları incelenen il teşkilatları belirtilir.

(6) Sayıştay denetçilerinin hazırladıkları bu raporların görüşülmesi sırasında Başkanlıkça görevlendirilecek raportörler hazır bulunarak gerekli açıklamaları yaparlar.

(7) Mahkemenin malî denetime ilişkin kararlarının bir örneği ilgili siyasi partinin genel başkanlığına, bir örneği Sayıştay Başkanlığına ve bir örneği de o siyasi partinin

sicil dosyasına konulmak üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

(8) Kararı gönderilen parti hesaplarına ilişkin gelir gider belgeleri ve defter kayıtları Sayıştay Başkanlığınca ilgili partiye iade edilir.

(9) Malî denetim kararları Resmî Gazete’de yayımlanır.

       B    

Genel Kurulun   leyi  ine   li  kin H        

Genel Kurul g  ndemi

MADDE 53- (1) Genel Kurul toplantılarının g  n     belli etmek ve g  ndemi d  zenlemek Ba  kanlı  a aittir. Gerekti  inde, belli i  lerin g  ndeme alınmasına Genel Kurul da karar verebilir.

(2) Raport       tarafından hazırlanarak Ba  kanlı  a sunulan rapor ve karar taslaklarının birer   rne  i ile Ba  kanlık  a d  zenlenen g  ndem, toplantı g  n  nden en az bir hafta   ncesinden   yelere da  ıtılır.

(3) Ba  kan, acele olan veya gecikmesinde zarar umulan h  llerde bu maddede belirtilen usule ve s  reye ba  lı olmaksızın toplantının g  n     ve g  ndemini belirleyebilir. Genel Kurul, bu kanaate katılmadı  ı ve Ba  kanlık  a yapılan i  lemleri benimsemedi  i takdirde g  r    me g  n     ayrıca kararla  tırır.

(4) G  ndem,   yelere ve raport       yazılı veya elektronik ortamda g  nderilir ve Mahkemenin internet sitesinde yayımlanır.

(5)   yeler, dosyaları talep ettikleri takdirde her zaman inceleyebilirler.

Toplantılar ve m  zakereler

MADDE 54- (1)   yeler, m  zakerelerde, duru  malarda ve s  zl   a  ıklamaların yapıldı  ı oturumlarda kıdemlerine g     yer alırlar.

(2)   yelerden biri müzakere ba lamadan önce, içi yeterli derecede inceleyemedi ini ileri sürerse, o için müzakeresi başka bir güne bırakılır. Kurula sonradan katılan  ye de aynı nedenle müzakerenin ertelenmesini isteyebilir. Bu erteleme, ancak bir kez yapılabilir.

(3) Müzakere, Başkan tarafından başlatılır ve idare edilir. Söz isteyenlere istem sırasına göre söz verilir. Usul hakkında konuşmak isteyenlere öncelikle söz verilir. Konu an  yenin sözü kesilmez. Ancak konu dış konuşmalar Başkan tarafından kesilebilir.

(4) Müzakerelerin tamamlanması üzerine oylamaya geçilir.

(5) Mahkemenin müzakereleri gizli olup Başkanın uygun göreceği teknik araçlarla kayda alınır. Bu kayıtların muhafazası ve kullanımına ilişkin esaslar yönetmelikle düzenlenir.

(6) Mahkeme, gerektiğinde gündemdeki bir için müzakeresinin, ba layan bir müzakerenin tamamlanmasının veya müzakeresine ba lanmayan bir için, başka bir güne bırakılmasına ya da Başkanlıkça belirlenecek bir tarihte g r  lmek üzere ertelenmesine karar verebilir.

(7) Görüşmelerin ba lamasında hazır bulunan bir  ye, çok önemli bir mazereti olmadıkça, o i  karara ba lanıncaya kadar Kuruldan ayrılamaz. Mazereti nedeniyle görüşmelere katılamayan  ye, toplantı yeter sayısı bakımından zorunluluk olmadıkça mazeretinin sona erdiğini bildirerek aynı için g r   lmesinde bulunamaz. Andi-

 erek görevine yeni ba layan  ye Yüce Divan dışında, ba lam   olan g r   melere sayısal zorunluluk olmad  a katılamaz.

(8) Henüz andi memi   üyeler g r    bildirmemek ve oylamaya katılmamak şartıyla toplantı ve g r   meleri izleyebilirler.

Toplantıya katılamama

MADDE 55- (1) Mazeretleri sebebiyle toplantıya katılamayacak olan üyeler, bunu Ba kanlı a mümkün olan en kısa zamanda bildirirler. Hastalık, izin veya görevli bulunma gibi hâller ile zorlayıcı ve önlenmesi kabil olmayan ani ve önemli diğer olaylar mazeret sayılır.

(2) Mazeretin geçerliliğini Başkan takdir eder.

Oylama

MADDE 56- (1) Başkanın uygun görmesi ve için niteliğinin izin vermesi hâlinde elektronik oylama yapılması mümkündür. Açık oylama yapıld  ı durumlarda oylamaya en k demsiz üyeden ba lanır.  ekimser oy kullanılmaz.

(2) Görev ve usul konularında azınlıkta kalanlar, esas hakkındaki g r   me ve oylamaya katılmak zorundadır.

Karar

MADDE 57- (1) Anayasada ve Kanunda ayrıca bir hüküm bulunmayan hâllerde, kararlar salt çoğunlukla verilir. Oyların eşitliği hâlinde Başkanın bulunduğu tarafın g r    doğrultusunda karar verilmi   olur.

(2) Karara katılanlar, azınlıkta kalanlar ve karar  zeti bir tutanakla belirtilir. Bu tutanak Başkan tarafından toplantı da ılmadan imzalanır.

(3) İçin esasının karara ba lanmasıdan sonra rapor r tarafından karar taslağı da sunulmu sa bu da g r   l r. Başkan gerektiğinde karara katılan üyelerden birini rapor rle birlikte kararın yazımında görevlendirebilir.

(4) Raportörlerin ad ve soyadları kararda yer alır.

(5) Karar metni üzerinde anla mazlı ın ortaya çıkması durumunda kararın nihai h lini Başkan belirler.

(6) Heyete katılan üyeler, birlikte veya ayrı ayrı varsa karşı oy yazısı veya farklı ya da ek gerekçesini, Genel Kurulca karara son şeklinin verilmesinden itibaren on gün içinde Ba kanlı a verdikleri takdirde, bunlar karara eklenir. Karşı oy, farklı ya da ek gerekçelerin bu süre içinde Ba kanlı a ula tırılmaması hâlinde karar, bunlar eklenmeksizin yayımlanır.

Kararların yazılması ve yayımlanması

MADDE 58- (1) Kararlar, Mahkemenin amblemini taşıyan k  ıtların bir yüzüne yazılır ve her sahifesi Mahkemenin mührüyle damgalanır.

(2) İptal ve itiraz başvurularında esasa ilişkin olarak verilen gerekçeli kararlar Resmî Gazete’de yayımlanır. Diğer kararların hangilerinin Resmî Gazete’de yayımlanacağına Başkanlıkça karar verilir. Resmî Gazete’de yayım-

lanacak kararların örnekleri, Başkanın ve yargısal işlerden sorumlu Genel Sekreter yardımcısının imzasını taşır.

(3) Bu şekilde hazırlanmış olan karar örnekleri, Cumhurbaşkanlığının ilgili birimine imza karşılığında verilir ve Resmî Gazete'nin ilk çıkacak sayısında bölünmeksizin yayımlanır.⁵

(4) Baskı yanlışlıkları ve maddi hatalar Başkanlığın yazısı üzerine, Resmî Gazete'nin ilk çıkacak sayısında düzeltilir.

5 6/11/2018 tarihli ve 30587 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan değişiklik ile İçtüzüğün bu fıkrasında yer alan "Başbakanlığın" ibaresi "Cumhurbaşkanlığının" şeklinde değiştirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bireysel Başvuru

Bireysel başvuru formu ve ekleri

MADDE 59- (1) (De i ik:RG-6/11/2018-30587) Başvurular, İçtüzük ekinde (EK-1)  rne i bulunan ve Mahkemenin internet sitesinde yayımlanan başvuru formu kullanılarak resmî dilde yapılır.

(2) Başvuru formunda aşağıdaki hususlar yer alır:

a) Başvurucunun T.C. kimlik numarası, adı, soyadı, anne adı, baba adı, doğum tarihi, cinsiyeti, uyru u, mesleği ve adresi, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi.

b) Başvurucunun tüzel kişi olması hâlinde; Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERS S) numarası, unvanı, adresi ve tüzel ki ili i temsile yetkili kişinin adı, soyadı ve T.C. kimlik numarası, MERS S numarasının bulunmaması hâlinde tüzel kişinin vergi numarası veya kayıtlı olduğu sicil ve numarası ile varsa telefon numaraları ve kayıtlı elektronik posta adresi.

c) Başvurunun;

1) Avukat vasıtasıyla yapılması hâlinde; avukatın adı, soyadı, kayıtlı olduğu baro ve sicil numarası, yazışma adresi, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi.

2) Avukat olmayan kanuni temsilci vasıtasıyla yapılması hâlinde; kanuni temsilcinin T.C. kimlik numarası, adı, soyadı,

anne adı, baba adı, doğum tarihi, uyruğu, yazışma adresi, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi.

ç) Kamu gücünün ihlale neden olduğu iddia edilen işlem, eylem ya da ihmeline dair olayların tarih sırasına göre özeti.

d) Bireysel başvuru kapsamındaki güncel ve kişisel haklardan hangisinin hangi nedenle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ve delillere ait özlü açıklamalar.

e) İhlal edildiği iddia edilen temel haklar ve bunlara ilişkin açıklamaların birbirleriyle ilişkilendirilerek ayrı ayrı yapılması.

f) Başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların tarih sırasına göre yazılması.

g) Başvuru yollarının tüketildiği veya başvuru yolu ön-görülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih.

ğ) Başvuru mazeret nedeniyle süresi içinde yapılamamışsa buna dair açıklamalar.

h) Başvurucunun talepleri.

ı) Başvurucunun Mahkeme önünde devam eden bir başka başvurusu varsa numarası.

i) Varsa kamuya açık belgelerde kimliğinin gizli tutulması talebi ve bunun gerekçeleri.

j) Kısa mesaj (SMS) veya elektronik posta yoluyla bilgilendirme yapılmasını isteyip istemediği.

k) Başvurucunun veya avukatının ya da kanuni temsilcisinin imzası.

l) Varsa İÇTÜZÜĞÜN 73 ÜNCÜ maddesi kapsamında maddi ve manevi bütünlüğüne yönelik tedbir talebi ve bunun gerekçeleri.

(3) Başvuru formuna aşağıdaki belgelerin ya da onaylı örneklerinin eklenmesi zorunludur:

a) Kanuni temsilci veya avukat vasıtasıyla takip edilen başvurularda başvurucuyu temsile yetkili olduğuna dair mevzuata uygun belge.

b) Harcın ödendiğine dair belge.

c) Başvuru bizzat yapılmış ise başvurucunun kimliğini tespiti yarar resmî belgenin onaylı örneği.

ç) Tüzel kişi adına kanuni temsilcinin başvurması hâlinde, başvuru tarihi itibarıyla temsile yetkili olunduğunu gösteren resmî belgenin onaylı örneği.

d) Nihai karar ya da işlemi öğrenme tarihini gösteren belge.

e) Başvuruda ileri sürülen hak ihlali iddialarını temellendirecek belgelerin onaylı örnekleri.

f) Tazminat talebi varsa uğranılan zarar ve buna ilişkin belgeler.

g) Olağan ve olağanüstü kanun yolu başvuru dilekçelerinin onaylı örnekleri.

 ) Başvuru süresinde yap lamam  sa varsa mazereti ispatlayan belgeler.

h) Adli yardım talebi varsa başvurucunun yargılama giderlerini karşılayabilecek durumda olmad  n  gösteren mali durumuna ilişkin belgeler ile mevzuatta adli yardım talebinde bulunabilmek için öngörülen diğer belgeler.

(4) Başvurucu,     nc  fıkradaki belgeleri herhangi bir nedenle sunamaması hâlinde bunun gerekçelerini belirterek varsa buna ilişkin bilgi ve belgeleri başvuru formuna ekler. Mahkeme, mazereti kabul etmesi hâlinde ve gerekli gördüğü takdirde bu bilgi ve belgeleri resen toplar.

(5) Başvuru formunda belirtilen bilgilerde ve ba vuruyula ilgili koşullarda herhangi bir değişiklik olduğunda bunun Mahkemeye bildirilmesi zorunludur.

Formun ve eklerinin hazırlanmasına ilişkin ilkeler

MADDE 60- (1) (De i ik:RG-6/11/2018-30587) Başvuru formu, İ t z   n 59 uncu maddesine uygun olarak düzenlenir ve aynı maddede belirtilen belgeler ya da mevzuat gereği suret çıkarma yetkisi bulunan kişi veya makamlarca onaylı örnekleri başvuru formuna eklenir.

(2) Başvuru formu okunaklı ve başvurunun esasına yönelik  zl  bilgileri içerir şekilde hazırlanır. Başvuru formunun ekler hariç on sayfayı geçmesi hâlinde başvurucunun ayrıca başvuru formuna olayların özetini eklemesi gerekir.

(3) Başvurucu, başvuru formunun ekinde sunduğu belgeleri, tarih sırasına göre numaraland rarak her bir

belgeyi tanımlayıcı başlıklar hâlinde dizi pusulasına ba lar.

Başvurucunun temsili

MADDE 61- (1) Bireysel başvuru, bizzat başvuru, kanuni temsilcisi ya da avukatı tarafından yapılabilir. Avukat veya kanuni temsilci aracılığıyla yapılan başvurularda temsile dair yetki belgesinin sunulması zorunludur.

(2) Başvurucunun avukatı ya da kanuni temsilcisi varsa onunla yapılan yazışmalar ya da ona yapılan tebligatlar başvurucuya yapılmış sayılır.

Bireysel başvuru harcı ve adli yardım

MADDE 62- (1) 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununa Ba lı (I) sayılı Tarifenin A) Mahkeme Harçları" başlıklı Bölümünün ilk cümlesinde belirtilen bireysel başvuru harcı Maliye Veznelerine yatırılır.

(2) Adli yardım talepleri, genel hükümlere göre başvuruların kabul edilebilirliği hakkında karar verecek Bölüm veya Komisyonlar tarafından hükme ba lanır.

Başvurunun yapılabilce i yerler

MADDE 63- (1) **(Değişik: 6/11/2018-30587)** Bireysel başvurular, Kanunda ve İçtüzükte belirtilen şartlara uygun biçimde İçtüzük ekindeki ve Mahkemenin internet sitesinde yayımlanan başvuru formu kullanılarak Mahkemeye şahsen yapılabilce i gibi diğer mahkemeler ya da yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla da yapılabilir.

(2) Usulünce hazırlanan başvuru formu, harç tahsil makbuzuyla birlikte yukarıda belirtilen yerlere teslim edildiğinde başvurucu ya da temsilcisine alındı belgesi verilir ve bu tarih, başvurunun yapıldığı tarih olarak kabul edilir.

(3) Mahkemeler ya da yurt dışı temsilciliklerine teslim edilen başvuru formu ve ekleri gerekli kayıt işlemleri yapıp fiziki ve elektronik ortamda Mahkemeye gönderilir. Dava ve diğer yargılama işlemlerinin elektronik ortamda ger ekle tirildi i hallerde UYAP kullanılarak veriler kaydedilir ve saklanır.

(4) Genel Kurul; elektronik ortamda, güvenli elektronik imza kullanılarak başvuru yapılabilmesine ilişkin karar alabilir.

Başvuru süresi ve mazeret

MADDE 64- (1) (De i ik:RG-5/3/2014-28932) Bi-reysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten, başvuru yolu  ng r lmemi se ihlalin   renildi i tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir.

(2) Başvurucu mücbir sebep veya ağır hastalık gibi haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvurusunu yapamadığı takdirde, mazeretinin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içinde ve mazeretini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilir. Komisyonlar raport rl    nce mazeretin kabulünün gerekip gerekmediği yönünde karar taslağı hazırlanır. Komisyon, öncelikle başvurucunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek mazereti kabul veya reddeder.

(3) Başvurunun niteliğine uygun düştüğü takdirde mazeret ve kabul edilebilirliğe ilişkin tek bir taslak hazırlanıp bu iki husus birlikte karara bağlanabilir.

Bireysel başvuru kayıt işlemleri

MADDE 65- (Başlığı ile Birlikte Değişik: RG-6/11/2018-30587) Mahkemeye ulaşan başvurular, Komisyonlar başraportörünün gözetiminde ilgili birim tarafından numara verilerek kaydedilir. İlgili birim, başvuru evrakının usulüne uygun olarak UYAP ortamında taranmasını, fiziki dosya oluşturulmasını, başvurularla ilgili yazışmaların kaydını, takibini, ilgili birimlere sevk edilmesini ve diğer işlemlerin yapılmasını sağlar.

Form ve eklerinin ön incelemesi ve eksiklikler

MADDE 66- (1) (Değişik:RG-5/3/2014-28932) Bireysel Başvuru Bürosu gelen başvuruları şekli eksiklikler bulunup bulunmadığı yönünden inceler. Başvuru formunda veya eklerinde herhangi bir eksiklik tespit edilmesi hâlinde, bunların tamamlattırılması için başvurucuya, varsa avukatına veya kanuni temsilcisine onbeş günü geçmemek üzere kesin bir süre verilir.

(2) **(Değişik:RG-5/3/2014-28932)** Eksikliklerin tamamlattırılmasına dair yazıda başvurucuya geçerli bir mazereti olmaksızın verilen kesin sürede eksiklikleri tamamlamadığı takdirde başvurusunun reddine karar verileceği bildirilir.

(3) Başvurunun; süresinde yapılmadığı, 59 uncu ve 60 ıncı maddelerdeki şekil şartlarına uygun olmadığı ve tespit edilen eksikliklerin verilen kesin sürelerde tamamlanmadığı hâllerde Komisyonlar Başraportörü tarafından reddine karar verilir ve başvurucuya tebliğ edilir. Bu karara tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde Komisyona itiraz edilebilir. Bu konuda Komisyonların verdiği kararlar kesindir.

Bireysel başvuruların Bölümlere ve Komisyonlara tevzii

MADDE 67- (1) Bireysel Başvuru Bürosu tarafından kaydı yapıp numara verilen başvuruların dağıtımı, Bölümler ve Komisyonlar arasında otomatik olarak yapılır.

(2) Nitelikleri itibarıyla birleştirilerek incelenmesi gereken dosyalar ilk olarak kayda alınan başvuru dosyasında birleştirilir.

Başvuruların inceleme sırası

MADDE 68- (1) Bireysel başvurular, geliş sırasına göre incelenerek karara bağlanır. Ancak Mahkeme, başvuruların konuları itibarıyla önemini ve aciliyetini göz önünde bulundurarak belirlediği kriterler çerçevesinde farklı bir inceleme sıralaması yapabilir.

Yazışmalar

MADDE 69- (1) Başvurucular, Mahkeme ile yazışmalarını İçtüzükte belirlenen bireysel başvuru yapılmasındaki usulü izleyerek yapmak zorundadırlar.

(2) Bireysel başvuru dosyalarının tekemmül ettirilmesine ilişkin olarak duruma göre Genel Sekreterlik, Komisyon ya da Bölümler tarafından verilen ve asgari onbeş gün olan süreler kesin olup bu süreler içinde usulüne uygun olarak gönderilmeyen bilgi ve belgeler, başvurunun değerlendirilmesinde dikkate alınmaz ve dosyaya dâhil edilmez.

(3) Başvurulara ilişkin bilgi, belge ve diğer her türlü talebin yazılı olarak yapılması gerekir. Duruşma, tanık dinlenilmesi veya keşif esnasında yapılanlar hariç, bu usule uyulmaksızın yapılan talepler dikkate alınmaz.

Bilgi, belge isteme ve tebliğ

MADDE 70- (1) Mahkeme, kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesi sırasında yasama, yürütme, yargı organları, kamu idareleri, kamu görevlileri, bankalar ile diğer gerçek ve tüzel kişilerle doğrudan yazışır, bilgi ve belge ister, gerekli gördüğü her türlü belge, kayıt ve işlemi inceler, bilgi almak üzere her derece ve sınıftan kamu görevlileri ile ilgilileri çağırabilir, idare ve diğer tüzel kişilerden temsilci isteyebilir.

(2) **(Değişik:RG-5/3/2014-28932)** Yukarıdaki fıkra kapsamında Mahkemeye ulaşan bilgi ve belgeler, yargılamanın gerektirmesi halinde onbeş günlük süre içinde görüşlerini sunabilmeleri için başvurucuya, Adalet Bakanlığına ve varsa diğer ilgililere tebliğ edilir

(3) Mahkeme, başvuru ya da kamu otoritesinin, istenen bilgi ya da belgeyi sunmaktan kaçındığı ya da bir

delili gizlediği yahut her ne suretle olursa olsun davet edildiği hâlde yargılamaya etkili bir şekilde katılmadığı kanaatine varırsa, bu durumdan gerekli sonuçları çıkarak kararını verir.

Adalet Bakanlığına bildirim

MADDE 71- (1) Bireysel başvurunun kabul edilebilirli ine karar verilmesi hâlde, başvurunun bir  rne i bilgi için Adalet Bakanlığına gönderilir. Adalet Bakanlığı gerekli gördüğü hâllerde görüşünü yazılı olarak Mahkemeye bildirir.

(2) **(De i ik:RG-5/3/2014-28932)** Adalet Bakanlığı başvuruya ilişkin görüşünü otuz günlük süre içinde bildirir. Talep hâlde Bölüm Ba kanınca bu süre otuz güne kadar uzatılabilir. Başvurunun Adalet Bakanlığına bildiriminden itibaren belirtilen sürelerde cevap verilmediği takdirde, Mahkeme dosyadaki bilgi ve belgelere göre kararını verir. Mahkeme, içtihadın oluştuğu alanlarda veya ivedilikle karar verilmesi gereken durumlarda Bakanlık cevabını beklemeden başvurunun kabul edilebilirlik ve esası hakkında karar verebilir.

(3) Adalet Bakanlığının cevabı ba vurucuya tebliğ edilir. Başvurucunun tebliğ tarihinden itibaren varsa karşı beyanlarını, onbeş gün içinde Mahkemeye sunması gerekir.

Bölüm ve Komisyonlarda oylama ve karar

MADDE 72- (1) Bölümler kararlarını salt çoğunlukla alırlar.

(2) Komisyonlarca başvurunun kabul edilebilirliği ya da edilemezli i kararları oybirliği ile alınır. Oybirliği sağlanamayan durumlarda karar vermek üzere başvuru, Bölüme havale edilir.

(3) Komisyonlar, Bölüm Başkanının uygun bulduğu konularda, raportörler tarafından hazırlanan karar taslaklarının toplantı yapmalarına gerek bulunmaksızın kıdemsiz üyeden başlanarak imzalanması suretiyle de karar alabilirler. Komisyon  yelerinden birisinin bu konunun toplantıda görüşülmesini talep etmesi hâlinde anılan usul uygulanmaz.

(4) Bölüm veya Komisyonlarca uygun g r lmesi ve işin niteliğinin izin vermesi hâlinde elektronik oylama yapılması mümkündür. Açık oylama yapıldığı durumlarda oylamaya kıdemsiz üyeden başlanır.

Tedbir kararı

MADDE 73- (1) (Değişik:RG-5/8/2025-32977) Başvurucunun temel haklarına, özellikle yaşamına ya da maddi veya manevi varlığına yönelik ciddi bir tehlike bulunduğunun anlaşılması  zerine, Bölümlerce esas inceleme aşamasında gerekli tedbirlere resen veya başvurucunun talebi üzerine karar verilebilir.

2) **(Değişik:RG-5/8/2025-32977)** İncelenen başvurulara ilişkin olarak; resen ya da başvurucunun talebi üzerine dosyanın esası hakkında karar verilmeden önce, tedbir kararına başvurulmaması hâlinde başvurucunun temel haklarına, özellikle yaşamına ya da maddi veya manevi varlığına yönelik ciddi bir tehlike bulunduğunun anlaşılması  zerine, Komisyonlarca başvurunun kabul edi-

lebilirlik incelemesi derhâl yapılarak, tedbir hususunu da karara ba lamak üzere başvuru, ilgili Bölüme gönderilir.

(3) **(Ek:RG-5/8/2025-32977)** Tedbir kararı, Bölüm Başkanları tarafından uygun görülen hâllerde elektronik yöntemlerle toplantı yapılarak da verilebilir. Bölüm, tedbire karar vermesi hâlinde gereğinin ifası için bunu ilgili kişi ve kurumlara bildirir.

(4) Tedbir kararı verilen başvurunun esası hakkındaki kararın en geç altı ay içinde verilmesi gerekir. Tedbirin devamı konusunda yeni bir karar alınmadığında, başvurucunun hakkının ihlal edilmediğine ya da başvurunun d  mesine karar verildiği durumlarda tedbir kararı kendiliğinden kalkar.

Duru ma

MADDE 74- (1) Bölümler, başvuruları dosya üzerinden inceler. Ancak resen ya da başvurucu veya Adalet Bakanlığının talebi üzerine gerekli g r lmesi hâlinde duru ma yapılmasına karar verilebilir.

(2) Duru ma yapılmasına karar verilmesi hâlinde, duruşmanın yeri, günü ve saati ilgililere bildirilir.

(3) Duru ma esnasında duru ma tutanağı düzenlenir. Tutanak  rnekleri, talepleri hâlinde başvurucu ve Adalet Bakanlığı ile varsa diğer ilgililere verilir.

Pilot karar usulü

MADDE 75- (1) Bölümler, bir başvurunun yapısal bir sorundan kaynaklandığını ve bu sorunun başka başvurulara da yol açtığını tespit etmeleri ya da bu durumun yeni başvurulara yol açacağını öngörmeleri hâlinde, pilot karar usulünü uygulayabilirler. Bu usulde, konuya ilişkin

Bölüm tarafından pilot bir karar verilir. Benzer nitelikteki başvurular idari mercilerce bu ilkeler çerçevesinde çözümlenir;   z mlenmedi i takdirde Mahkeme tarafından topluca görülerek karara ba lanır.

(2) Bölüm, pilot karar usulünü resen, Adalet Bakanlığının ya da başvurucunun istemi üzerine başlatabilir.

(3) Pilot karar uygulaması için seçilen başvuru, gündemin öncelikli i leri arasında sayılır.

(4) Bölüm pilot kararında, tespit ettiği yapısal sorunu ve bunun çözümü için alınması gereken tedbirleri belirtir.

(5) Bölüm pilot kararlarla birlikte, bu karara konu yapısal soruna ilişkin benzer başvuruların incelenmesini erteleyebilir. İlgililer erteleme kararı hakkında bilgilendirilirler. Bölüm, gerekli g rd  i takdirde erteledi i başvuruları gündeme alarak karara ba layabilir.

(6) **(Ek:RG-5/8/2025-32977)** Genel Kurula sevk edilen başvurularda söz konusu değerlendirmeler Genel Kurul tarafından yapılır.

Karar taslaklarının hazırlanması

MADDE 76- (1) Bireysel başvuru raportörleri ya da raportör yardımcılarınca, Komisyonlara ya da Bölümlere sunulmak üzere İçtüzükte belirtilen yazım usulüne uygun ve raportörün  zet g r  n  de içeren karar taslakları hazırlanır.

(2) Bu şekilde hazırlanan karar taslakları ilgili birim ba raport r n n imzasıyla ilgili Komisyon ya da Bölüme sunulur. Bölüme sunulmak üzere hazırlanan karar taslakları ayrıca Ar-İ 'e de gönderilir.

Komisyön kararlarının şekli

MADDE 77- (1) Komisyönlarca verilen kararlarda şu hususlar yer alır:

a) Sayfa üst bilgisi olarak;

1) Mahkemenin amblemi,

2) “Anayasa Mahkemesi” ibaresi,

3) Kararı veren Bölümün ilgili Komisyonu,

b) Karar metninde;

1) Başvuru numarası,

2) Karar tarihi,

3) Komisyön Başkanı ve üyeler ile raportörün adları,

4) Tarafların ve varsa temsilcilerinin adları,

5) Mahkeme önünde izlenen usulün anlatımı,

6) Davaya konu olgular,

7) Tarafların iddia ve savunmalarının özeti,

8) Kararın gerekçesi,

9) Hüküm fıkrası,

10) Yargılama masrafları.

(2) Kararlara sayfa ve paragraf numaraları eklenir.

(3) **(Ek:RG-6/11/2018-30587)** Liste usulü verilen kararlarda birinci fıkranın (b) bendinin (5), (6) ve (7) numaralı alt bentlerinde belirtilen hususlar bulunmayabilir.

Bölüm kararlarının şekli

MADDE 78- (1) Bölümlerce verilen kararlarda şu hususlar yer alır:

a) Kararın ilk sayfasında;

1) Mahkemenin amblemi,

2) “Anayasa Mahkemesi” ibaresi,

3) Kararı veren Bölüm,

4) Başvuru numarası,

5) Karar tarihi.

b) Diğer sayfalarında paragraflar numaralandırılmak suretiyle;

1) Bölüm Başkanı ve üyeler ile raportörün adları,

2) Tarafların ve varsa temsilcilerinin adları,

3) Mahkeme önünde izlenen usulün anlatımı,

4) Davaya konu olgular,

5) Tarafların iddia ve savunmalarının özeti,

6) Kararın gerekçesi,

7) Hüküm fıkrası,

8) Yargılama masrafları hakkındaki karar,

(2) Heyete katılan üyelerin birlikte veya ayrı ayrı varsa karşı oy yazısı veya farklı ya da ek gerekçesini karara ekleme hakkı vardır.

İhlal kararı ve ihlalin giderilmesi

MADDE 79- (1) Bölüm, ihlalin bir mahkeme kararından kaynaklandığını tespit ederse;

a) İhlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosyayı ilgili mahkemeye gönderir. İlgili mahkeme, Bölümün ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde yeniden yargılama yapar ve mümkünse dosya üzerinden ivedilikle karar verir.

b) Bölümlerce yapılan inceleme sonunda, başvuru-
cunun bir hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi hâlinde, yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmadığı takdirde başvuru lehine uygun bir tazminata hükmedilebilir.

c) Tazminat miktarının tespitinin, daha ayrıntılı bir incelemeyi gerektirmesi hâlinde, Bölüm bu konuyu kendisi karara bağlamaksızın genel mahkemelerde dava açılması yolunu gösterebilir.

(2) Bölüm kararında, gerekli görüldüğü takdirde Kanunun 50 nci maddesinin birinci fıkrası doğrultusunda ihlalin ve sonuçlarının hangi şekilde ortadan kaldırılacağı hususunda yapılması gerekenler belirtilir.

Düşme kararı

MADDE 80- (1) Bölümler ya da Komisyonlarca yargı-lamanın her aşamasında aşağıdaki hâllerde düşme kararı verilebilir:

a) Başvurucunun davadan açıkça feragat etmesi.

b) Başvurucunun davasını takipsiz bıraktığının anla-şılması.

c) İhlalin ve sonuçlarının ortadan kalkmış olması.

ç) Bölümler ya da Komisyonlarca saptanan herhangi bir başka gerekçeden ötürü, başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden görülmemesi.

(2) Bölümler ya da Komisyonlar; yukarıdaki fıkrada belirtilen nitelikteki bir başvuruyu, Anayasanın uygulan-ması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ya da insan haklarına saygının gerekli kıldığı hâllerde incelemeye devam edebilir.

Kararın imzalanması, tebliği ve yayımlanması

MADDE 81- (1) Bölüm ve Komisyonların verdikleri kararlar heyeti oluşturan Başkan ve kıdem sırasına göre tüm üyeler tarafından imzalanır ve Mahkeme mührüyle mühürlenir.

(2) Karşı oy yazısı veya farklı ya da ek gerekçeler, ka-rarın verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde Bölüm Başkanlığına sunulur. Bu süre içinde teslim edilmeyen karşı oy yazısı veya farklı ya da ek gerekçeler dikkate alınmaz.

(3) Bölümler ve Komisyonlarca verilen kararlar kendisindir. Kararların imzalı asıl suretleri Mahkeme arşivinde saklanır. Birer  rne i başvurucuya, Adalet Bakanlığına ve diğer ilgililere tebliğ edilir.

(4) Bölüm kararlarının tümü ile Komisyon kararlarından kabul edilebilirlik açısından ilkesel önem taşıyanları Mahkemenin internet sitesinde yayımlanır.

(5) Bölüm Başkanının tespit ettiği, Bölüm tarafından verilen pilot karar niteliğinde ya da içtihadın ortaya konulması açısından ilkesel önemi haiz kararlar Resmî Gazete’de yayımlanır.

Tavzih ve maddi hataların düzeltilmesi

MADDE 82- (Değişik:RG-6/11/2018-30587)

(1) Mahkemece verilen kararlar hakkında ilgililer, 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri çerçevesinde, hükmün tavzihini ve maddi hataların düzeltilmesini talep edebilirler.

Başvuru hakkının kötüye kullanılması

MADDE 83- (Değişik:RG-6/11/2018-30587)

(1) Başvurucunun istismar edici, yanıltıcı ve benzeri nitelikteki davranışlarıyla bireysel başvuru hakkını açıkça kötüye kullandığının tespit edilmesi hâlinde incelemenin her aşamasında başvuru reddedilir ve yargılama giderleri dışında, ilgilinin ikibin Türk Lirasından fazla olmamak üzere disiplin para cezasıyla cezalandırılmasına karar verilebilir.

Genel hükümlerin uygulanması

MADDE 84- (1) Bireysel başvuruların incelenmesinde, kararların infazında Kanun ve İçtüzükte hüküm bulunmayan hâllerde ilgili usul kanunlarının bireysel başvurunun niteliğine uygun hükümleri uygulanır.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Son Hükümler

B R NC  BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Tutulacak defterler, kayıtlar ve ar ıv

MADDE 85- (1) Mahkemede birimlerin ihtiyaçlarına göre tutulması gerekli defter ve kayıtlar yönetmelikte gösterilir.

(2) Başkan ve üyeler ile atanan raportörler ve diğer personelin özlük dosyaları Personel Müdürlüğünce tutulur.

(3) Arşiv hizmetleri genel hükümlere göre y r t l r.

Günlük  alı ma süresi

MADDE 86- (1) Mahkemenin günlük çalışma saatleri 8.30 - 12.00 / 13.00 - 17.30'dur. Bu saatler hizmetin ge-reçine göre Başkanlıkça de i tirilebilir. Değişiklik Mahke-menin internet sitesinde duyurulur.

Üyelerin ve raportörlerin yıllık ve mazeret izinleri

MADDE 87- (1)  yelerin yıllık ve mazeret izinleri Başkan tarafından verilir. Hastalık ve mazeret izinleri genel hükümlere tâbidir.

(2) Başkan, Başkanvekili ve üyelerin kırk günlük yıllık izin hakları vardır. İzinlerin kullanılmasında, Yüce Divan sı-

fatıyla bakılan veya Anayasaya göre süreye tâbi olan i le-
rin aksatılmaması ve üyelerin dinlenmelerinin sağlanması
gözönünde tutulur. Mümkün olduğu takdirde izinlerin,
Üyelerin istedikleri tarihlerde kullanmaları sağlanır.

(3) Mahkemede görevlendirilen ve atanan raportör-
lerin izinleri, istekleri göz önünde tutularak i lerin aksa-
tılmaması kaydıyla Başkan tarafından genel hükümlere
göre kullandırılır.

Mahkeme binasında alınacak güvenlik  nlemleri

MADDE 88- (1) Ba kanlı ın Mahkemenin güvenliğine
ilişkin istekleri, idare amirleri ile emniyet makamlarınca
derhâl yerine getirilir. Başkanlıkça talep edilmediği süre-
ce hiçbir makam veya merci, Mahkeme binasında güven-
lik önlemi alamaz.

Kütüphane ve Yayın i leri

MADDE 89- (1) Mahkeme Kütüphanesine alınacak
basılı veya elektronik kitap ve yayınlar, abone olunacak
veri tabanları ile Mahkeme tarafından yapılacak yayınlar
Başkan tarafından belirlenen bir  ye, bir Genel Sekreter
yardımcısı ve bir raport rden oluşan Kütüphane ve Yayın
Komisyonunca belirlenir.

(2) Kütüphanenin diğer i leri ile yayınlara ilişkin diğer
hususlar çıkarılacak yönetmelik çerçevesinde Yayın ve
Halkla İlişkiler M d rl  nce yerine getirilir.

(3) Kütüphane ve Yayın Komisyonunca uygun görülen kararlar Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisinde yayımlanır.

Yurt dışı görevlendirme

MADDE 90- (1) Başkan, Ba kanvekilleri,  yeler, rapor  rler ve rapor  r yardımcılarının mesleki incelemelerde bulunmak, bilgi ve deneyim paylaşımında bulunmak, kongre, konferans, seminer ve benzeri bilimsel toplantılara katılmak üzere aylık ve ödenekleri, gerçek yol giderleri ve gündelikleri verilmek suretiyle, i lerin aksatılmaması gözetilerek, dış ülkelere gönderilmesine Başkanlıkça karar verilir.

(2) Raport  rler ve raport  r yardımcıları; lisansüstü   itim, bilimsel araştırma ya da karşılıklı işbirliği çerçevesinde yabancı ülke mahkemeleri,  niversiteler veya uluslararası kuruluşlarda çalışmak veya öğrenim görmek üzere Başkanlıkça iki yıla kadar yurt dışında görevlendirilebilirler. Başkanlıkça gerekli görüldüğü takdirde bu süreler bir katına kadar uzatılabilir. Bu kapsamda yurt dışında görevlendirilenlerin; malî hakları, y k ml l  kleri, mecbur  hizmetleri, giderlerinin karşılanması, aylık ve ödeneklerinin transferi konularında Devlet memurlarına ilişkin hükümler uygulanır.

(3) İkinci fıkra hükümlerine göre yabancı ülkelere gönderilenlerin derece yükselmeleri, kademe ilerlemeleeri, emeklilik, aylık,  denek ve diğer bütün özlük hakları ile y k ml l  kleri devam eder.

(4) Yurt d  ına gönderilme esas ve usulleri ile g zeti-
lecek kriterler yönetmelikle belirlenir.

Kisveler

MADDE 91- (1) Başkan, Ba kanvekilleri ve üyelerin ku-
rulu  yild n mlerinde, duru malı işlerde, andi me tören-
lerinde, siyasi parti kapatma davalarındaki dinleme sıra-
sında giyecekleri kisveler, kadın üyeler için; siyah tayy r,
beyaz bluz, siyah ayakkabı, erkek üyeler için; siyah elbise,
beyaz gömlek, kravat ve siyah ayakkabıdır. Cübbe, siyah
kumaştan yapılmış yakası Maraş içi i lemelidir (Ek-2).

(2) Raportörlerin kurulu  yild n m nde, Yüce Di-
vandaki görevleri ve siyasi parti kapatma davalarındaki
dinleme sırasında giyecekleri cübbe, siyah kumaştan ya-
pılmı  kolları ve yakası eflatun saten olup Maraş içi i le-
melidir (Ek-3).

(3) Raportör yardımcılarının, kurulu  yild n mlerinin-
de, duru malı işlerde, andi me törenlerinde, siyasi par-
ti kapatma davalarındaki dinleme sırasında giyecekleri
kisveler kadın olanlar için siyah tayy r, beyaz bluz, siyah
ayakkabı; erkekler için ise siyah elbise, beyaz gömlek,
kravat ve siyah ayakkabıdır.

(4) Diğer törenlerde cübbe giyilmesi Mahkemenin ka-
rarına bağlıdır.

(5) Cübbe, b t  eye konulan ödenekten yaptırılır ve
demirba  olarak Başkan ve üyeler ile raportörlere verilir.
Uygun sürelerle yenilenir.

Mahkemenin amblemi ve rozeti

MADDE 92- (1) Mahkemenin yayınlarında, basılı kağıtlarında, mensuplarının ve emeklilerinin kimlik belgelerinde ve rozetinde Mahkeme kararıyla kabul edilen ve ancak bu yolla değıştirilebilecek olan amblem kullanılır (Ek-4). Rozet çerçevesizdir.

(2) Tespit edilen rozeti Başkan, Başkanvekilleri, üyeler ile emeklileri kullanabilir.

Onur belgesi

MADDE 93- (1) Emekliye ayrılan Başkan, Başkanvekilleri ve üyelere metni (Ek-5)’de gösterilen “Onur Belgesi” verilir.

(2) Onur belgeleri ile geçmiş hizmetlerin onurunu simgeleyen armağanların verileceğı törene, Mahkemenin emekli başkanları ile üyeleri ve uygun görülen diğerkişiler davet edilir.

(3) Emekliye ayrılmadan ölen Başkan ve üyelerin onur belgeleri eşlerine, yoksa çocuklarına, o da yoksa diğeryasal mirasçılarına verilir.

Cenaze törenleri

MADDE 94- (1) Başkan ve üyeler ile emekli başkan ve üyelerin cenaze törenlerine ailelerinin isteğı hâlinde Mahkemede başlanır. Ölüm olayı gazete, TRT ve haber ajansları kanalıyla duyurulur.

İKİNCİ BÖLÜM

İçtüzüğün Değiştirilmesi, Yürürlük ve Yürütme

İçtüzüğün değiştirilmesi

MADDE 95- (1) İçtüzükte değişiklik yapılması Başkan veya en az üç üye tarafından istenebilir. Bu konudaki isteklerin yazılı olarak yapılması ve gerekçelerinin belirtilmesi zorunludur.

(2) Değişiklik talebi Başkanlıkça on beş gün içinde gündeme alınır. Genel Kurulca, değişiklik yapılması gerektiğine karar verilirse bu konuda inceleme yapmak ve değişiklik metni taslağını ihtiva eden bir rapor hazırlamak üzere, üyeler arasından seçilen üç kişilik bir komisyon kurulur.

(3) Komisyonun raporu, otuz gün içinde gündeme alınarak karara bağlanır.

Yürürlükten kaldırılan mevzuat

MADDE 96- (1) 3/12/1986 tarihli ve 19300 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

MADDE 97- (1) Bu İçtüzük, Resmî Gazete’de yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 98- (1) Bu İçtüzük hükümlerini Başkan yürütür.

EK-1

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASA MAHKEMESİ

BİREYSEL BAŞVURU FORMU

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 59 uncu maddesine göre hazırlanmıştır.

Başvuru formunun, İktüzüğün 59 uncu maddesine uygun olarak düzenlenmesi ve aynı maddede belirtilen belgelerin ya da onaylı örneklerinin başvuru formuna eklenmesi gerekmektedir. Başvuru formu, okunaklı ve başvurunun esasına yönelik özlü bilgileri içerir şekilde resmî dilde hazırlanmalıdır.

I. GENEL BİLGİLER VE DİZİ PUSULASI

A. Başvurucu Sayısı

2

B. Başvuru Tarihi :

C. Başvurucunun Anayasa Mahkemesi önünde devam eden başka bir başvurusu varsa numarası:

D. Başvuru Dizi Pusulası

- Başvuruda ileri sürülen iddiaların temellendirilmesi için gerekli görülen belgelerin tarih sırasına göre numaralandırılarak her bir belgenin ana başlıklar halinde aşağıdaki kısma yazılması gerekmektedir (İçtüzük 60/3).
- Bireysel başvuru dosyasının kararın verildiği yılı takip eden yıldan başlamak üzere bir (1) yılı sonra imha edilir. Bu nedenle başvuru evrakının onaylı suretlerini oluşturtulmasına dikkat edilmesi önerilir.
- Belgelerin eksiksiz ve okunaklı olması gerekmektedir.
- Gönderceğiniz belgelerle ilgili aşağıdaki kurallara KESİNLİKLE UYULMALIDIR:
 - * Belgeleri tarih sırasına göre çok kısa ve özlü bir şekilde tanımlayarak düzenleyiniz.
 - * Sayfalar sırasına göre numaralandırınız.
 - * Belgeleri birbirine tutturmak için zimba, ataş, yapıştırıcı bant kullanmayınız.

II. BAŞVURUCU B LG LER 

A. GERÇEK K   BAŞVURUCU

T.C. Kimlik Numarası

Uyruğu

Ad 

Mesleği

Soyadı

Telefon Numaraları

Anne Ad 

Elektronik Posta Adresi

Baba Ad 

Adresi

Doğum Tarihi

Cinsiyeti

B. TÜZEL K   BAŞVURUCU

Mersis Numarası

Telefon Numaraları

Unvanı

Kayıtlı Elektronik Posta Adresi

Vergi Numarası

Adresi

Kayıtlı Olduğu Sicil

Sicil Numarası

Temsilcinin Ad  ve Soyadı

Temsilcinin T.C. Kimlik Numarası

III. TEMSİLCİ BİLGİLERİ

(Bu bölüm sadece temsilciler tarafından doldurulacaktır.)

A. AVUKAT

Adı

Temsil Olunan Başvurucu/Ba vurucular*

Soyadı

Telefon Numaraları

Kayıtlı Olduğu Baro

Elektronik Posta Adresi

Baro Sicil Numarası

Adresi

*Ba vurucuların tamamının vekilli olunmadığı durumlarda doldurulması gerekmektedir.

B. AVUKAT OLMAYAN TEMSİLCİ

T.C. Kimlik Numarası

Temsil Olunan Başvurucu/Ba vurucular**

Adı

Temsil İlişkisi***

Soyadı

Telefon Numaraları

Anne Adı

Elektronik Posta Adresi

Baba Adı

Doğum Tarihi

Adresi

Uyruğu

**Ba vurucuların tamamının temsilcisi olunmadığı durumlarda doldurulması gerekmektedir.

***Vel, vasi, kayyım veya tüzel k i temsilcisi olduğunun belirtilmesi ve bu ili k ye dayanak belgenin eklenmesi gerekmektedir.

IV. ACIKLAMALAR

A. Başvuruya Konu Olaylar ve Başvuru Yollarının Tüketilmesine İlişkin Aşamaların Tarih Sırasına Göre Açıklanması

Kamu gücünün ihlale neden olduğu iddia edilen işlem, eylem ya da ihmaline dair olayların özeti ve başvuru yollarının tüketilmesi aşamalarının tarih belirtilerek sırasına göre yazılması zorunludur (İçtüzük 59/2-ç.f.).

Tarih	Olay ve Olqular
-------	-----------------

Başvuruya Konu Olaylar ve Başvuru Yollarının Tüketilmesine İlişkin Aşamaların Tarih Sırasına Göre Açıklanması (Devamı)

Tarih

Olay ve Olgular

B. Başvuru yollarının tüketildiği veya başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih

1. Başvuruya Konu Nihai Kararı Veren Mahkeme\Merci\Makam

2. Kararın Tarih ve Sayısı

Başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin nihai kararı veren mercilin belirtilmesi, kararın tarihi ve sayısının ayrıca tebliğ veya öğrenme tarihinin yazılması zorunludur (İçtüzük 59/2-g).

Tebliğ veya öğrenmeye ilişkin belgenin başvuru formuna eklenmesi gerekmektedir (İçtüzük 59/3-d).

3. Tebliğ veya Öğrenme Tarihi

C. Bireysel başvuru kapsamındaki haklardan hangisinin hangi nedenlerle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ve delillere ait özlü açıklamalar:

İhlal edildiği iddia edilen hakların ve bunlara ilişkin açıklamaların ilgili kısımlara her bir hak yönünden ayrı ayrı yazılarak bireysel başvuru kapsamındaki güncel ve kişisel hâldardan hangisinin/hangilerinin hangi nedenle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ile deliller özlü bir şekilde açıklanmalıdır (İçtüzük 59/2-d, e).

V. DİĞER BİLGİLER

A. MAZERET

Başvuru süresi içinde yapılamamış a mazerete ilişkin açıklamalar:

Başvurunun m c bir sebep veya ağır hastalık gibi h kl  bir mazeret nedeniyle süresinde yapılamadığı durumlarda mazerete ilişkin belgeler başvuru formuna eklenir ve aşağıdaki kısım doldurulur ( t z  k 64/2).

Mazeretin Başlangıç Tarihi

Mazeretin Bitiş Tarihi

B. TEDBİR

Tedbir talebi varsa nedenleri:

Başvurucunun yaşamına ya da maddi veya manevi bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehlike bulunduğunun anlaşılması üzerine, gerekli tedbirlere resen veya başvurunun talebi üzerine karar verilebilir ( t z  k 73).

Gerekmedi i hâlde tedbir talebinde bulunulması başvurunun sonu landımla sürecinin uzamasına neden olabilir.

C. GİZLİLİK

Kamuya açık belgelerde kimliğin gizli tutulması talebi varsa bunun gerekçesi:

Gerekçesiz olarak yapılan gizlilik talepleri incelenmek izin reddedilebilir.

D. ADLİ YARDIM

Adli yardım talebi varsa buna dayanak belgeler:

Adli yardım talebinin kabul edilebilmesi için başvurunun kendisi ve alifsinin geçimini önemli    de zor duruma d   mek izin, gereken yargılama giderlerini kısmen veya tamamen ödemeye gücünden yoksun olması ve talebin dayanaksız olmaması gerekmektedir.

Soyut ve gerekçesiz bir şekilde ve herhangi bir belgeye dayanmaks zin adli yardım talebinde bulunulması h llinde talep incelenmek izin reddedilebilece i gibi bu durum başvurunun sonu landımla sürecinin uzamasına da neden olabilir.

VI. SONUÇ TALEPLERİ

VII. BEYAN VE İMZA

Başvuru formunda belirtilen bilgilerde ve başvuruyu ilgili koşullarda herhangi bir değişiklik olduğunda bunu Mahkemeye bildireceğimi beyan ederim.

Tarih

Aşağıdaki kısım başvuru ya da temsilcisi tarafından imzalanmalıdır.

Ad Soyad

İmza(lar)

EK-2

ÜYE CÜBBE

EK-3

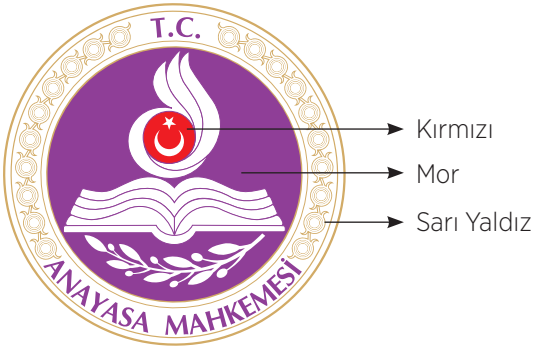
RAPORT  R C  BBE

EK-4

(Değişik: RG-5/7/2014-29051)

MAHKEME AMBLEMİ

EK-5

ONUR BELGESİ METNİ

ANAYASA MAHKEMESİ ONUR BELGESİ

Anayasa Mahkemesi;

Hukukun ve Anayasa'nın üstünlüğüne gönülden inanarak, adalet hizmetlerinde görevini şerefle tamamlayıp emekliye ayrılan Sayın.....'na, her zaman takdirde anılacak çalışma ve katkılarını simgeleyen bu Onur Belgesi'ni şükran duyguları ve saygıyla sunar.

25 Nisan

**ANAYASA MAHKEMESİ İÇTÜZÜĞÜNE EK VE
DEĞİŞİKLİK GETİREN MEVZUAT HÜKÜMLERİNİN
YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİNİ GÖSTERİR LİSTE**

Değiştiren İç tüzük Numarası	Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün Değişen veya İptal Edilen Maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
5/3/2014 tarihli ve 28932 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü	10, 12, 25, 28, 33, 50, 64, 66, 70, 71	5/3/2014
5/7/2014 tarihli ve 29051 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü	Ek-4	5/7/2014
6/11/2018 tarihli ve 30587 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü	3, 6, 24, 27, 29, 33, 58, 59, 60,63,65, 77, 82, 83, Ek 1	a. 3. maddesinin birinci fıkrasının (ğ) ve (j) bentleri ile 24. ve 27. maddelerinin birinci fıkralarında yapılan değişiklikler Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden seçilen üyenin üyeliğinin sona erdiği tarihte, b. İlgili maddesiyle 59. maddesi ve 63. maddesinin birinci fıkrası ile (EK-1) numaralı Bireysel Başvuru Formunda yapılan değişiklikler 1/1/2019 tarihinde, c. İlgili maddesiyle yapılan diğer değişiklikler Resmî Gazete'de yayımlı tarihinde

ANAYASA MAHKEMESİ İÇTÜZÜĞÜ

ALFABETİK KAVRAM ENDEKSİ

A	Madde	Sayfa
Adalet Bakanlığına bildirim	71	351
Adli soruşturma usulü	14	298
Adli soruşturma ve koruma tedbirleri	13	298
Amaç ve kapsam	1	284
Andiçme	6	289
Araştırma ve İctihat Birimi (Ar-İç)	26	307
Atanan raportörler ve raportör yardımcılarının yükselme ve kademe ilerlemesi	40	322
B		
Başkanın görev ve yetkileri	10	293
Başkanvekillerinin görev ve yetkileri	11	295
Başraportörler ve görevleri	37	319
Başvuru hakkının kötüye kullanılması	83	359
Başvuru süresi ve mazeret	64	347
Başvurucunun temsili	61	346
Başvurudaki eksiklikler	49	329
Başvuruların alınması	44	326
Başvuruların inceleme sırası	68	349
Başvurunun yapılabileceği yerler	63	346
Bilgi, belge isteme ve tebliğ	70	350
Bireysel başvuru formu ve ekleri	59	342
Bireysel başvuru harcı ve adli yardım	62	346
Bireysel başvuru kayıt işlemleri	65	348

Madde Sayfa

Bireysel başvuruların Bölümlere ve Komisyonlara tevzii	67	349
Bölüm kararlarının şekli	78	356
Bölüm ve Komisyonlarda oylama ve karar	72	351
Bölümler raportörlüğü	31	312
Bölümlerin çalışma usulü	30	310
Bölümlerin görev ve yetkileri	28	309
Bölümlerin oluşumu	27	309
Bölümlerin toplanması ve gündemi	29	310

C

Cenaze törenleri	94	365
Ceza ve disiplin soruşturmalarının birlikte yürütülmesi	18	304

D

Disiplin cezalarına itiraz	22	305
Disiplin cezasını gerektiren eylemler ve disiplin cezaları	20	304
Disiplin soruşturması açılması kararı	16	301
Disiplin soruşturması usulü	17	301
Disiplin soruşturmasında zamanaşımı	19	304
Dosyalar için raportör görevlendirilmesi	47	328
Duruşma	74	353
Düşme kararı	80	358

E

Esas inceleme raporlarının hazırlanması	50	330
---	----	-----

F

Form ve eklerinin ön incelemesi ve eksiklikler	66	348
--	----	-----

	Madde Sayfa	
Formun ve eklerinin hazırlanmasına ilişkin ilkeler	60	345
G		
Genel hükümlerin uygulanması	84	360
Genel Kurul gündemi	53	337
Genel Kurul	24	306
Genel Kurulun görev ve yetkileri	25	306
Genel Sekreter yardımcıları	36	318
Genel Sekreterlik, kuruluşu ve görevleri	35	317
Göreve engel hastalık	7	290
Günlük çalışma süresi	86	361
H		
Hukuki dayanak	2	284
İ		
İçtüzüğün değiştirilmesi	95	366
İhlal kararı ve ihlalin giderilmesi	79	357
İlk inceleme raporlarının hazırlanması	48	329
İptal davası dilekçesi ve ekleri	45	326
İtiraz başvuru kararı ve ekleri	46	328
K		
Karar taslaklarının hazırlanması	76	354
Karar	57	339
Kararın imzalanması, tebliği ve yayımlanması	81	358
Kararların yazılması ve yayımlanması	58	340
Kisveler	91	364
Komisyon kararlarının şekli	77	355
Komisyonlar raportörlüğü	34	315

	Madde	Sayfa
Komisyonların görevleri ve çalışma usulü	33	314
Komisyonların oluşumu	32	313
Kütüphane ve Yayın İşleri	89	362
M		
Mahkeme binasında alınacak güvenlik �nlemleri	88	362
Mahkemenin amblemi ve rozeti	92	365
Malî denetimde esasın incelenmesi	52	334
Malî denetimde ilk inceleme	51	332
O		
Onur belgesi	93	365
Oylama	56	339
Oyların sayımı	9	293
P		
Pilot karar usulü	75	353
R		
Raportör yardımcıları ve memurlar hakkında adli soruşturma ve kovuşturma	43	325
Raportör yardımcıları	39	321
Raportörler hakkında adli soruşturma ve kovuşturma	42	324
Raportörler ve görevleri	38	320
S		
Seçilenlerin görevi kabul etmemesi	5	289
Seçimler ve oy pusulalarının hazırlanması	8	292
Soruşturma Kurulu kararları	15	300
T		
Tanımlar	3	284

	Madde	Sayfa
Tavzih ve maddi hataların düzeltilmesi	82	359
Tedbir kararı	73	352
Teşkilat	23	306
Toplantılar ve müzakereler	54	337
Toplantıya katılamama	55	339
Tutulacak defterler, kayıtlar ve arşiv	85	361
�		
�ye seçilenlere tebligat	4	289
Üyelerin ve raportörlerin yıllık ve mazeret izinleri	87	361
Üyelerin yükümlülükleri	12	296
Üyelikten çekilmeye davet	21	305
Y		
Yazı�malar	69	349
Yurt dışı görevlendirme	90	363
Yüksek Disiplin Kurulu	41	323
Yürürlük	97	366
Yürürlükten kaldırılan mevzuat	96	366
Yürütme	98	366

SİYASİ PARTİLER KANUNU

SİYASÎ PARTİLER KANUNU FİHRİSTİ

BİRİNCİ KISIM Genel Esaslar

	Madde	Sayfa
Amaç:	1	400
Kapsam:	2	400
Tanım:	3	400
Siyasi partilerin vazgeçilmezliği ve niteliği:	4	401
Siyasi parti kurma hakkı:	5	401
Üye olma ve üyelikten çekilme hakkı:	6	401
Siyasi partilerin teşkilatı:	7	402

İKİNCİ KISIM Siyasi Partilerin Teşkilatlanması BİRİNCİ BÖLÜM Kuruluş

Partilerin kurulması:	8	403
Cumhuriyet Başsavcılığının partilerin kuruluşunu denetlemesi:	9	404
Siyasi parti sicili:	10	404

İKİNCİ BÖLÜM Üyelik

Siyasi partilere üye olma:	11	406
Üyeliğe kabul şartları:	12	407

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Merkez Teşkilatı

Partilerin genel merkez teşkilatı:	13	408
------------------------------------	----	-----

Madde Sayfa

Büyük kongre:	14	408
Genel başkan:	15	411
Merkez karar, yönetim ve icra organları:	16	412
Merkez disiplin kurulu:	17	413
Küçük kongre:	18	413

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İl ve İlçe Teşkilatı

İl teşkilatı:	19	414
İlçe teşkilatı:	20	415
Seçimlerin yapılması:	21	417

BEŞİNCİ BÖLÜM
Türkiye Büyük Millet Meclisi Siyasi Parti Grupları

Grup kurma:	22	421
Grup iç yönetmeliği:	23	421
Grup genel kurulu:	24	421
Grup yönetim ve disiplin kurulları:	25	422
Grup başkanı:	26	422
Grupta gizli oylama:	27	422
Grup ve hükümet ilişkileri:	28	422

ALTINCI BÖLÜM
Teşkilatla İlgili Diğer Hükümler

Kongrelerle ilgili genel hükümler:	29	423
İbra için oya katılamayacak olanlar:	30	423
Teşkilatın merkezleri:	31	423
Bağdaşmayan görevler:	32	424

Madde Sayfa

Organlarda görev alanların ilgili makamlara bildirilmesi:	33	424
Kamu yararına dernek sayılmama:	34	425
Anamuhalefet partisi ve genel başkanı:	35	425

YEDİNCİ BÖLÜM**Siyasi Partilerin Seçimlere Katılması ve Adayların
Tespiti**

Siyasi partilerin seçimlere katılması:	36	426
Parti adaylarının tespiti:	37	426
Kontenjan adaylığı:	38	428
Adayların tespitinde uygulanacak hükümler:	39	428
Siyasi partilerde aday adaylığı ve merkez adaylığı:	40	428
Kurulların oluşumu:	41	429
Parti seçmen listesi:	42	430
Önseçimde propaganda ile ilgili hükümler:	43	432
Kuruldaki parti üyesinin görevini yerine getirmemesi:	44	433
Müşahitler:	45	433
Oy pusulası:	46	433
Kimliğin tespiti:	47	434
Son işlemler:	48	434
Önseçim evrakının saklanması:	49	435
İtiraz hakkı:	50	435
Önseçim tutanağı ve tutanağın iptali:	51	435

Mahalli seçimler yoklaması:	52	436
-----------------------------	----	-----

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Disiplin İşleri

Disiplin suçları ve cezaları:	53	437
Disiplin kurulları üyelerinin seçilmesi:	54	438
Disiplin kurullarının çalışması:	55	439
Disiplin işleriyle ilgili görüşme ve karar yasağı:	56	439
Disiplin cezalarına itiraz:	57	440
Af yetkisi:	58	440
Disiplin konusunda tedbir kararı:	59	440

DOKUZUNCU BÖLÜM

Parti Defterleri

Tutulacak defter ve kayıtlar:	60	441
-------------------------------	----	-----

ÜÇÜNCÜ KISIM

Mali Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Partilerin Gelirleri

Gelirler ve kaynakları	61	443
Giriş ve üyelik aidatı:	62	444
Milletvekili aidatı:	63	445
Milletvekili aday adaylığı aidatı:	64	445
Satış bedelleri:	65	445
Bağışlar:	66	446
Ticari faaliyet, kredi ve borç alma yasağı	67	447
Taşınmaz mal edinme:	68	447

Madde Sayfa

Gelirlerin sağlanmasında usul:

69 447

İKİNCİ BÖLÜM
Partilerin Giderleri

Giderlerin yapılmasında usul:

70 449

Mali sorumluluk:

71 450

Borç verme yasağı:

72 450

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Parti İçi Mali İşlemler

Parti bütçeleri ve kesinhesabı:

73 451

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Anayasa Mahkemesince Yapılacak Mali Denetim

Kesinhesabın gönderilmesi:

74 452

Denetim:

75 454

BEŞİNCİ BÖLÜM
Mali Hükümlerin Müeyyideleri

Hazinece elkoyma:

76 456

Paraya çevirme:

77 457

DÖRDÜNCÜ KISIM
Siyasi Partilerle İlgili Yasaklar
BİRİNCİ BÖLÜM
Amaçlar ve Faaliyetlerle İlgili Yasaklar

Demokratik Devlet düzeninin korunması ile ilgili yasaklar:

78 458

İKİNCİ BÖLÜM
Milli Devlet Niteliğinin Korunması

Bağımsızlığın korunması:

79 460

Madde Sayfa

Devletin tekliğı ilkesinin korunması:	80	460
Azınlık yaratılmasının önlenmesi:	81	461
Bölgecilik ve ırkçılık yasağı:	82	461
Eşitlik ilkesinin korunması:	83	462

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**Atatürk İlke ve İnkılaplarının ve Laik Devlet Niteliğinin
Korunması**

Atatürk ilke ve inkılaplarının korunması:	84	463
Atatürk'e saygı:	85	464
Laiklik ilkesinin korunması ve halifeliğın istenemeyeceğı :	86	464
Dini ve dince kutsal sayılan şeyleri istismar yasağı:	87	464
Dini gösteri yasağı:	88	465
Diyanet İşleri Başkanlığının yerinin korunması:	89	465

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Çeşitli Yasaklar

Tüzük ve programlar ile parti faaliyetlerine ilişkin sınırlamalar:	90	466
Yan kuruluşlar yasağı:	91	466
Dernek, sendika, vakıf, kooperatif ve meslek kuruluşlarıyla siyasi ilişki ve işbirliğı yasağı:	92	466
Parti içi çalışmaların demokrasi esaslarına uygun olma zorunluluğı:	93	466
Üniforma giydirme ve güvenlik kuvvetlerinin görevlerini üstlendirme yasağı:	94	466

Madde Sayfa

Kapatılan siyasi partiler ve mensuplarının durumu	95	467
Kullanılmayacak parti adları ve işaretler:	96	467
12 Eylül 1980 Harekatına karşı beyan ve tutum yasağı:	97	468

BEŞİNCİ KISIM**Siyasi Partilerin Kapatılması**

Görevli mahkeme ve savcılık:	98	469
Siyasi partilerle ilgili yasakları inceleme kurulu:	99	470
Siyasi partilerle ilgili yasaklara aykırılık halinde dava açılması:	100	470
Anayasadaki yasaklara aykırılık halinde partilerin kapatılması	101	472
Cumhuriyet Başsavcılığının isteklerine uyulmaması halinde yapılacak işlem:	102	473
Bir siyasi partinin yasak eylemlere odak olması hali:	103	475
Diğer sebeplerle başvuru	104	476
Seçimlere katılmama nedeniyle dava açılması:	105	477
İdari mercilerin, savcıların ve mahkemelerin görevleri	106	477
Kapatılan partinin malları:	107	477
Kapanma kararının kapatmaya ilişkin hükmün sonuçlarına etkili olamayacağı:	108	477

ALTINCI KISIM **Siyasi Partilerin Kapanması**

Kapanma kararı:	109	478
Kapanan siyasi partilerin malları:	110	478

YEDİNCİ KISIM **Ceza Hükümleri**

Cumhuriyet Başsavcılığına ve Anayasa Mahkemesine gerekli bilgilerin verilmemesi:	111	480
Oylamaya hile karıştırılması:	112	481
Parti defter ve kayıtlarının tutulmaması, tahrifi, defterlerin yok edilmesi veya gizlenmesi:	113	481
Gerçek dışı üye kaydı yapılması:	114	481
Organlarda görev alanların bildirilmemesi:	115	482
Kanuna aykırı bağış, kredi veya borç alınması, borç verilmesi	116	482
Kanuna aykırı sair davranışlar:	117	483
Genel ceza hükümleri:	118	483
Özel yasaklılarla ilgili cezalar:	119	483
Seçimlerde alınan tedbirlere uymama:	120	483

SEKİZİNCİ KISIM **Çeşitli Hükümler**

Diğer kanunların genel olarak uygulanacak hükümleri:	121	484
Uygulanmayacak kanun hükümleri:	122	484
Devletçe yardım:	1	484

Madde Sayfa

Ek Madde	2	486
Ek Madde	3	487
Ek Madde	4	487
Ek Madde	5	487
Ek Madde	6	487
Ek Madde	7	487
Defter, sicil ve kayıtların tutulma usulü:		487

DOKUZUNCU KISIM**Geçici Hükümler**

Geçici Madde	1	489
Geçici Madde	2	489
Geçici Madde	3	489
Geçici Madde	4	489
Geçici Madde	5	490
Geçici Madde	6	491
Geçici Madde	7	492
Geçici Madde	8	493
Geçici Madde	9	493
Geçici Madde	10	493
Geçici Madde	11	494
Geçici Madde	12	494
Geçici Madde	13	495
Geçici Madde	14	496
Geçici Madde	15	496
Geçici Madde	16	497

Madde Sayfa

Geçici Madde	17	497
Geçici Madde	18	497
Geçici Madde	19	497

ONUNCU KISIM
Yürürlük veYürütme

Yürürlük:	123	498
Yürütme:	124	498
22/41983 Tarihli ve 2820 Sayılı Kanuna işlene- meyen hükümler		498
Geçici Madde	1	498
Geçici Madde	2	498
Geçici Madde	3	499
Geçici Madde		499
Geçici Madde		499

SİYASÎ PARTİLER KANUNU

Kanun Numarası : 2820

Kabul Tarihi : 22/4/1983

Yayımlandığı R. Gazete

Tarih : 24/4/1983 **Sayı** : 18027

BİRİNCİ KISIM

Genel Esaslar

Amaç

Madde 1 – Bu Kanunun amacı, siyasî partilerle ilgili esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2 – (Değişik: 12/8/1999-4445/1. md.)

Bu Kanun, siyasî partilerin kurulmaları, teşkilatlanmaları, faaliyetleri, görev, yetki ve sorumlulukları, mal edinimleri ile gelir ve giderleri, denetlenmeleri kapanma ve kapatılmalarıyla ilgili hükümleri kapsar.

Tanım

Madde 3 – Siyasi partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak; Cumhurbaşkanı, milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propaganda-ları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır.¹

¹ 25/4/2018 tarihli ve 7140 sayılı Kanunun 8. maddesiyle, bu maddede yer alan “olarak;” ibaresinden sonra gelmek üzere “Cumhurbaşkanı,” ibaresi eklenmiştir.

Siyasî partilerin vazgeçilmezliği ve niteliği

Madde 4 – Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı olarak çalışırlar.

Siyasî partilerin kuruluşu, organlarının seçimi, işleyişi, faaliyetleri ve kararları Anayasada nitelikleri belirtilen demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Siyasî parti kurma hakkı

Madde 5 – Vatandaşlar siyasî parti kurma hakkına sahiptirler.

Siyasî partiler, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde, önceden izin almaksızın serbestçe kurulurlar.

(Üçüncü fıkra mülga: 12/8/1999-4445/2. md.)

Üye olma ve üyelikten çekilme hakkı

Madde 6 – Her Türk vatandaşı, kanunda ve parti tüzüğünde gösterilen şartlara ve usullere göre siyasî partilere üye olma ve dilediği anda üyelikten çekilme hakkına sahiptir.

Kimse, aynı zamanda birden fazla siyasi partinin üyesi olamaz, aksi halde üyelik sıfatı bu siyasi partilerin hepsinde birden sona ermiş sayılır.

Kimse, bir partinin birden fazla teşkilat birimine üye kaydolamaz, aksi halde son kayıt tarihinden önce yapılmış olan üyelik kayıtları geçersizdir.

Siyasî partilerin teşkilatı

Madde 7 – (Değişik: 21/5/1987-3370/1. md.)

Siyasî Partilerin teşkilatı; merkez organları ile il, ilçe ve belde teşkilatlarından; Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubu ile il genel meclisi ve belediye meclisi gruplarından ibarettir. **(Ek Cümle: 12/8/1999-4445/3. md.)** Siyasî partilerin tüzüklerinde ayrıca kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri yan kuruluşlarla, yabancı ülkelerde yurtdışı temsilciliği kurulması öngörülebilir.

Belde teşkilatı, il ve ilçe merkezleri dışında belediye teşkilatı olan yerlerde kurulur.

Belde teşkilatları ilçe başkanlığına bağlıdır. Bu teşkilatların seçim tarzı, kuruluş ve faaliyet şekil ve şartları, üye sayısı, il ve ilçe teşkilatlarıyla münasebetleri siyasî partilerin tüzüklerinde gösterilir.

Şu kadar ki, belde teşkilatının üye sayısı üçten az olmaz.

(Beşinci fıkra mülga: 12/8/1999-4445/3. md.)

İKİNCİ KISIM

Siyasi Partilerin Teşkilatlanması

BİRİNCİ BÖLÜM

Kuruluş

Partilerin kurulması

Madde 8 – (Değişik birinci fıkra: 2/1/2003-4778/6. md.) Siyasî partiler, partiye üye olma yeterliğine sahip en az otuz Türk vatandaşı tarafından kurulur.

Siyasî partilerin genel merkezi Ankara’da bulunur.

Siyasî partiler, aşağıda belirtilen bildiri ve belgelerin, İçişleri Bakanlığına verilmesiyle tüzelkişilik kazanırlar.

Bildiride, kurulacak siyasî partinin adı, genel merkez adresi, kurucuların adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, öğrenim durumları, meslek veya sanatlarıyla ikametgâhlarının belirtilmesi ve bu bildirinin bütün kurucular tarafından imzalanması ve bildiriye beşer adet olmak üzere kurucuların nüfus kayıt örnekleri, adli sicil belgeleri ve kurucuların ayrı ayrı düzenledikleri siyasî parti kurucusu olabilme şartlarını taşıdıklarını belirten imzalı beyannameler ile kurucular tarafından imzalanmış parti tüzüğü ve programının eklenmesi şarttır.

Bilgi ve belgelerin alındığı anda, İçişleri Bakanlığınca bir alındı belgesi verilir.

İçişleri Bakanlığı, kuruluş bildirisi ve alındı belgesinin onaylı birer örneği ile bildiri eklerinin birer takımını üç gün

içinde Cumhuriyet Başsavcılığı ile Anayasa Mahkemesine gönderir.

Cumhuriyet Başsavcılığının partilerin kuruluşunu denetlemesi

Madde 9 – (Mülga: 12/8/1999-4445/25. md.)

Siyasî parti sicili

Madde 10 – Cumhuriyet Başsavcılığınca her siyasi parti için bir sicil dosyası tutulur.

Bu sicil dosyasında :

a) Kuruluş bildirisi ve ekleri,

b) **(Değişik: 21/5/1987-3370/2. md.)** Merkez organları ile, teşkilat kurdukları il, ilçe ve beldeleri, bunların organlarında görev alanların adlarını, soyadlarını, doğum yer ve tarihlerini, meslek veya sanatlarını ve ikametgâhlarını gösterir onaylı listeleri,

c) Partinin faaliyetlerini düzenleyen her türlü yönetmelikler ve diğer yayınları,

d) Partiye kayıtlı üyelerin, ilçelere göre (b) bendindeki bilgileri içeren listeleri,

Bulunur.

Cumhuriyet Başsavcılığınca istenilen sicille ilgili diğer bilgi ve belgeler de bu dosyaya konulur.

Siyasî partiler, (b) ve (c) bentlerindeki bilgi ve belgeler ile bunlarda ve parti tüzük ve programlarında yapılan

değişiklikleri, yayın veya değişiklik tarihinden itibaren onbeş gün içinde; (d) bendindeki listeler ile bunlarla ilgili değişiklikleri ise, altı ayda bir Cumhuriyet Başsavcılığına gönderirler.

Siyasi partilerin kapatılmaları veya kapanmaları sicillerine işlenir.

Bu sicil herkese açıktır. Soruşturma ile ilgili bilgilerin gizliliğine ilişkin hükümler saklıdır.

(Ek:31/3/1988-3420/2. md.) Siyasî Partilerin bu Kanuna göre yapacakları kongre delege seçimlerinde ve ön seçimlerde (b) ve (d) bentleri gereğince Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilmiş üye listeleri esas alınır.

(Ek:31/3/1988-3420/2. md.) Cumhuriyet Başsavcılığı, üye listelerinin düzenlenmesi, yazımı, bunların ilçe seçim kurullarına gönderilmesi ve buna ait işlerde 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 31 inci maddesinin üçüncü fıkrasındaki esaslar dairesinde personel görevlendirebileceği gibi, bu işlerin yürütülmesinde kamu kurum ve kuruluşlarına ait teknik araçlardan da yararlanabilir. Görevlendirilecekler 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 182 nci maddesine göre ücret ödenir. Bu ücretler ile hizmetin ifası için gerekli ödenek Genel Bütçeden ödenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Üyelik

Siyasî partilere üye olma

Madde 11 – (Değişik birinci fıkra: 12/8/1999-4445/4. md.) Onsekiz yaşını dolduran, medeni ve siyasî hakları kullanma ehliyetine sahip bulunan her Türk vatandaşı bir siyasî partiye üye olabilir.

Ancak;

a) **(Değişik: 12/8/1999-4445/4. md.)** Hâkimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasî partilere üye olamazlar.

b) 1 – Kamu hizmetlerinden yasaklılar,

2 – **(Değişik: 2/1/2003-4778/7. md.)** Basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkûm olanlar,

3 – **(Değişik: 2/1/2003-4778/7. md.)** Taksirli suçlar hariç beş yıl ağır hapis veya beş yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkûm olanlar,

4 – Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini alenî olarak tahrik etme suçundan mahkûm olanlar,

5 – **(Değişik: 2/1/2003-4778/7. md.)** Terör eyleminden mahkûm olanlar,

6 – **(Mülga: 12/8/1999-4445/4. md.)**

Siyasî partilere üye olamazlar ve üye kaydedilemezler.

(Ek: 12/8/1999-4445/4. md.) Yükseköğretim elemanları, yasaklamanın dışındadır. Bunlar hakkında Yükseköğretim Kanunu uygulanır.

Üyeliğe kabul şartları

Madde 12 – Siyasî parti üyesi olmaya kanuna göre engel hali bulunmayanların, üyeliğe kabul şartları parti tüzüklerinde gösterilir. Tüzükte üyelik için başvuranlar arasında dil, ırk, cinsiyet, din, mezhep, aile, zümre, sınıf ve meslek farkı gözetilen hükümler bulunamaz.

Siyasî partiler üye olma istemlerini sebep göstermek-sizin de reddedebilirler. Ancak, üyeliğe kaydını isteyen, istemini reddeden teşkilatın bir üst kademesine, parti tüzüğünde gösterilen şekilde itiraz hakkı vardır. İtiraz üzerine verilen karar kesindir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Merkez Teşkilatı

Partilerin genel merkez teşkilatı

Madde 13 – (Değişik: 21/5/1987-3370/3. md.)

Siyasi Partilerin merkez organları büyük kongre, genel başkan ile diğer karar, yönetim, icra ve disiplin organlarından ibarettir. Bu organların isimleri ve üye sayıları tüzüklerinde gösterilir.

Parti tüzüğünde, partinin gayesine uygun olarak, danışma ve araştırma amaçlı ihtiyarî kurullar da teşkil olunabilir.

İhtiyarî kurulların görev ve yetkileri ile üyelerinin sayısı ve seçilme usulleri tüzüklerinde gösterilir.

Büyük kongre

Madde 14 – Siyasî partinin en yüksek organı büyük kongredir.

Büyük kongre, seçilmiş üyeler ile tabîî üyelerden oluşur.

Seçilmiş üyeler, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının iki katından fazla olmamak kaydıyla, parti tüzüğünde gösterilen şekilde ve sayıda il kongrelerinde seçilen delegelerdir. Tabîî üyeler; parti genel başkanı, merkez karar ve yönetim kurulu ile merkez disiplin kurulu üyeleri ve partinin üyesi olan bakanlar ve milletvekilleri-
dir.

Taşıdıkları sıfat dolayısıyla büyük kongre üyesi olan kimseler, ayrıca il kongrelerince delege olarak seçilemezler.

Parti genel başkanını, partinin merkez karar ve yönetim kurulu ile merkez disiplin kurulu üyelerini gizli oyla seçmek; partinin tüzük ve programında değişiklik yapmak; partinin gelir - gider kesinhesabını kabul ve merkez karar ve yönetim kurulunu ibra etmek veya kesinhesabı reddetmek; kanunlar, parti tüzük ve parti programı çerçevesinde toplumu ve Devleti ilgilendiren konularla kamu faaliyetleri ve parti politikası hakkında genel nitelikte olmak şartıyla temenni kararları veya bağlayıcı kararlar almak; kanunun veya parti tüzüğünün gösterdiği sair hususları karara bağlamak; partinin kapanmasına veya başka bir partiyle birleşmesine ve böylece hukukî varlığı sona erecek partinin mallarının tasfiye veya intikal şekline dair kararlar vermek, büyük kongrenin yetkilerindendir.

(Değişik: 28/3/1986-3270/3. md.) Büyük kongre parti tüzüğünün göstereceği süreler içerisinde toplanır. Bu süre iki yıldan az üç yıldan fazla olamaz. Olağanüstü toplantılar, genel başkanın veya merkez karar ve yönetim kurulunun lüzum göstermesi veya büyük kongre üyelerinin en az beşte birinin yazılı istemi üzerine yapılır.

(Değişik: 21/5/1987-3370/4. md.) Parti kurucuları seçilmiş delegelerin % 15'inden fazla olmamak kaydıyla, parti üyelikleri devam ettiği müddetçe, ilk büyük kongre dahil büyük kongrenin tabii üyesidirler. Parti kurucuları

seçilmiş delegenin % 15'inden fazla ise tabii delegelerin kurucular arasından nasıl seçileceği siyasî partilerin tüzüklerinde gösterilir. Parti kurucuları ilk büyük kongreyi, partinin tüzelkişilik kazanmasından başlayarak iki yıl içinde toplamak zorundadırlar.

Büyük kongre ilk toplantısını yapıncaya kadar, bu kongrenin yetkilerini kurucular kurulu kullanır. Partinin genel başkanı ile yaş kaydı aranmaksızın kuruculuk şartlarını haiz merkez karar ve yönetim kurulu ile merkez disiplin kurulu üyeleri ve milletvekilleri, bu kurulun tabii üyeleridir.

Büyük kongrenin toplantı yeter sayısı, büyük kongre üye tamsayısının salt çoğunluğudur. İlk çağrı üzerine yapılan toplantıda toplantı yeter sayısı bulunamıyorsa, ikinci çağrı üzerine yapılacak toplantıda toplantı yeter sayısı aranmaz. Büyük kongrenin karar yeter sayısı, kanunda veya parti tüzüğünde daha büyük bir sayı gösterilmediği hallerde, hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğudur.

Parti tüzük ve programında değişiklik yapılmasına ilişkin olan veya parti politikasını ilgilendiren konularda karar alınmasına dair teklifleri karara bağlamak için, bunların genel başkan, merkez karar ve yönetim kurulu veya büyük kongre üyelerinin en az yirmide biri tarafından ileri sürülmüş olması gerekir. Kanunlar, parti tüzük ve parti programı çerçevesinde toplumu ve Devleti ilgilendiren konularla kamu faaliyetleri konularında karar alınmasına dair teklifleri karara bağlamak için bu tekliflerin

büyük kongrede hazır bulunan üyelerin üçte biri tarafından yapılmış olması şarttır. Bu teklifler, büyük kongrece seçilecek bir komisyonda görüşüldükten sonra, komisyon raporuyla birlikte incelenir ve karara bağlanır.

Genel başkan

Madde 15 – Parti genel başkanı, büyük kongrece gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile seçilir. İlk iki oylamada sonuç alınamazsa, üçüncü oylamada en çok oy alan seçilmiş sayılır.

(Değişik: 28/3/1986-3270/4. md.) Genel başkan en çok üç yıl için seçilir. **(Mülga: 17/5/1990-3648/1. md.)**

Partiyi temsil yetkisi genel başkana aittir. Kanunlardaki özel hükümler saklı kalmak kaydı ile parti adına dava açma ve davada husumet yetkisi, genel başkana veya ona izafeten bu yetkileri kullanmak üzere parti tüzüğü'nün göstereceği parti mercilerine aittir.

Parti genel başkanı, merkez karar ve yönetim kurulunun tabîi başkanıdır.

Parti tüzüğü, genel başkana görevinin yerine getirilmesinde ve yetkilerinin kullanılmasında yardımcılık etmek üzere genel başkan yardımcısı ve genel sekreter adlarıyla gerekli gördüğü sayıda yardımcıları öngörebilir. Bunların ne suretle seçileceği, görev ve yetkileri parti tüzüğünde gösterilir.

Genel başkanlığın herhangi bir sebeple boşalması halinde, büyük kongre toplanıncaya kadar, merkez karar

ve yönetim kurulu partiyi temsil yetkisini kendi içinden seçeceği bir üyeye tevdi eder ve en geç kırkbeş gün içerisinde büyük kongreyi toplantıya çağırır.

(Ek fıkra: 2/3/2014-6529/2. md.) Siyasi partiler, tüzüklerinde yer almak ve iki kişiden fazla olmamak kaydıyla eş genel başkanlık sistemini uygulayabilirler. Eş genel başkanlar, bu Kanunda genel başkan için öngörülen hükümlere tabidir.

Merkez karar, yönetim ve icra organları

Madde 16 – (Değişik: 21/5/1987-3370/5. md.)

Siyasî partilerin merkez karar, yönetim ve icra organları parti tüzüğünde belirtilen isim, şekil ve sayıda kurulur. Büyük Kongrece seçilecek merkez organlarının herbirinin üye sayısı 15'den az olamaz.

Bu organlar iki büyük kongre arasında, parti tüzük ve programına ve büyük kongre kararlarına uymak şartıyla, partiyi ilgilendiren hususlarda karar almak ve alınan kararları uygulamak yetkisine sahiptirler.

Merkez karar organı, zorunlu sebepler dolayısıyla büyük kongrenin toplanamadığı hallerde, partinin hukukî varlığına son verilmesi ve tüzük ve programının değiştirilmesi dışındaki bütün kararları alabilir.

Parti işlerini düzenleyen parti iç yönetmelikleri merkez karar organı tarafından yapılır.

Merkez karar ve yönetim organlarının üyeleri büyük kongrece seçilir. Diğer merkez organlarının seçim usul

ve esasları parti tüzüğünde belirtilir. Parti genel başkanı merkez karar, yönetim ve icra organlarının herbirinin de başkanlığını yapar. Büyük kongrece seçilen merkez organlarının herbirinin üyeleri büyük kongrenin ve büyük kongre yetkilerini kullanan kurucular kurulunun tabîi üyeleridir.

Organların toplanma ve çalışma usulleri, görev ve yetkileri, birbirleriyle münasebetleri parti tüzüğünde gösterilir.

Merkez disiplin kurulu

Madde 17 – Siyasi partinin merkez disiplin kurulu, bu Kanunda ve parti tüzüğünde gösterilen şekilde kurulur. Bu kurulun üye sayısı yediden az olamaz.

Küçük kongre

Madde 18 – (Mülga: 21/5/1987-3370/9. md.)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İl ve İlçe Teşkilatı

İl teşkilatı

Madde 19 – Siyasî partilerin il teşkilatı; il kongresi, il başkanı, il yönetim kurulu ve il disiplin kurulundan oluşur.

İl kongresi, sayısı altıyüzden fazla olmamak üzere, parti tüzüğüne göre ilçe kongrelerince seçilen delegelerden oluşur. O ilin partili milletvekilleri ile yönetim ve disiplin kurulları başkan ve üyeleri, il kongresinin tabîi üyeleridir. Geçici yönetim kurulu başkan ve üyeleri de kongreye katılma hakkına sahiptirler. Ancak geçici il yönetim kurulu başkanı ve üyelerinden delege sıfatı olmayanların kongrede oy kullanma hakları yoktur.

(Değişik: 23/5/1987-3377/11. md.) İl kongresi, büyük kongrenin yapılmasına engel olmayacak şekilde parti tüzüğünde gösterilen süreler içinde toplanır.

(Değişik: 21/5/1987-3370/6. md.) İl yönetim kurulu, parti tüzüğünün göstereceği sayıda üyeden oluşur. Bu sayı 7'den az olamaz.

İl başkanı ile il yönetim kurulu il kongresince seçilir. İl başkanı ile yönetim kurulunun, seçim şekli ve merkez karar ve yönetim kurulunca hangi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim kurulunun nasıl oluşturulacağı parti tüzüğünde gösterilir. El çekirme kararı, 101 inci maddenin (d - 1) bendinde gösterilen haller dışında, yetkili kurulların üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu

ve gizli oyla alınır. İşten el çektirme kararının il yönetim kuruluna bildirilmesinden itibaren kırkbeş gün içinde il kongresi toplanarak yeni il yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde il kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır.

(Değişik:28/3/1986-3270/5. md.) İl başkanı en çok üç yıl için seçilir. **(Mülga: 17/5/1990-3648/1. md.)**

İl teşkilatında bir il disiplin kurulu bulunur. İl disiplin kurulunun üye sayısı ve bu üyelere aranacak nitelikler parti tüzüğünde belirtilir.

Bu maddede yazılı kurulların; görev ve yetkileriyle yedek üyelerinin sayısı, nasıl seçileceği ve ne suretle göreve çağrılacağı parti tüzüğünde açıklanır.

İlçe teşkilatı

Madde 20 – (Değişik birinci fıkra: 2/3/2014-6529/3. md.) Siyasi partilerin ilçe teşkilatı; ilçe kongresi, ilçe başkanı, ilçe yönetim kurulu ve kurulmuş ise belde teşkilatından meydana gelir. Parti tüzüğünde ilçe disiplin kurulu teşkili de öngörülebilir. Beldelerde teşkilat kurulması zorunlu değildir.

(Değişik: 31/3/1988-3420/3. md.) İlçe kongresi, ilçe ve çevresindeki köy ve mahallelerde partinin son genel seçimde aldığı oy sayısına göre, seçime katılmamış partilerde ise üye sayısına göre, bu Kanunun 10 uncu maddesinde gösterilen siyasi partiler sicilinde kayıtlı ilgili parti üyelerinin seçtikleri, sayısı 400'ü aşmayan delegelerden

oluşur. İlçe yönetim kurulu ve varsa ilçe disiplin kurulu başkan ve üyeleri ilçe kongresinin tabii üyeleridir. Geçici ilçe yönetim kurulu başkan ve üyeleri de kongreye katılma hakkına sahiptir. Ancak geçici ilçe yönetim kurulu başkan ve üyelerinden delege sıfatı olmayanların kongrede oy kullanma hakkı yoktur.

(Değişik: 28/3/1986-3270/6. md.) Delege seçimleri; köy ve mahallelerde partinin bu yerlerde son genel seçimde aldığı oy miktarı, seçime katılmamış partilerde ise üye sayısı esas alınmak suretiyle bu yerlere verilecek kontenjanlara göre yapılır. Köy ve mahallelerdeki üye sayısı delege kontenjanı verilmesini gerektiren nispetin altında ise bu durumdaki köy ve mahallelerin diğer köy ve mahallelerle birleştirilerek delege seçilmesi mümkündür.

Yapılan delege seçimleri bir tutanakla tespit edilerek, tutanak parti ilçe başkanlığına gönderilir.

Parti tüzüğünde, münhasıran delege seçimi işlemlerini yürütmek üzere köy veya mahallelerdeki üyelere birinin görevlendirilmesi öngörülebilir.

Delege seçimiyle ilgili diğer hususlar parti tüzüğünde gösterilir.

(Değişik: 23/5/1987-3377/12. md.) İlçe kongresi, il kongresinin yapılmasına engel olmayacak şekilde parti tüzüğünde gösterilen süreler içinde toplanır.

(Değişik: 21/5/1987-3370/7. md.) İlçe yönetim kurulu, parti tüzüğünün göstereceği sayıda üyeden oluşur. Bu sayı 5'ten az olamaz.

İlçe başkanı ile ilçe yönetim kurulu ilçe kongresince seçilir. İlçe başkanı ile ilçe yönetim kurulunun; seçim şekli ve il yönetim kurulunca veya merkez karar ve yönetim kurulunca hangi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim kurulunun nasıl oluşturulacağı parti tüzüğünde gösterilir. El çektirme kararı 101 inci maddenin (d-1) bendinde gösterilen haller dışında yetkili kurulların üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oyla alınır. İşten el çektirme kararının ilçe yönetim kuruluna bildirilmesinden itibaren otuz gün içinde ilçe kongresi toplanarak yeni ilçe yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde ilçe kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır.

(Değişik:28/3/1986-3270/6. md.) İlçe başkanı en çok üç yıl için seçilir. **(Mülga: 17/5/1990-3648/1. md.)**

Bu maddede yazılı kurulların görev ve yetkileri ile yedek üyelerinin sayısı ve ne suretle göreve çağrılacağı parti tüzüğünde gösterilir.

Siyasî partilerin, illerin merkez ilçelerinde teşkilat kurmaları hususunda ilçe teşkilatına ilişkin hükümler uygulanır.

Seçimlerin yapılması

Madde 21 – Siyasî partilerin genel merkez, il ve ilçe organları seçimleri ile il kongresi ve büyük kongre delegelerinin seçimleri, yargı gözetimi altında gizli oy ve açık tasnif esasına göre aşağıdaki şekilde yapılır.

Seçim yapılacak büyük kongreyle il ve ilçe kongrelerinin toplantılarından en az onbeş gün önce, kongreye katılacak parti üyelerini belirleyen listeler, büyük kongreyle il kongreleri için Yüksek Seçim Kurulunun önceden belirleyeceği seçim kurulu başkanına, ilçe kongreleri için o yer ilçe seçim kurulu başkanına ilçede birden fazla ilçe seçim kurulunun bulunması halinde birinci ilçe seçim kurulu başkanına iki nüsha olarak verilir. Ayrıca toplantının gündemi, yeri, günü, saati ile çoğunluk sağlanamadığı takdirde yapılacak ikinci toplantıya ilişkin hususlar da bildirilir.

Seçim kurulu başkanı, gerektiğinde ilgili kayıt ve belgeleri de getirtip incelemek suretiyle varsa noksanları tamamlattırdıktan sonra seçime katılacakları belirleyen liste ile yukarıdaki fıkrada belirtilen diğer hususları onaylar. Onaylanan liste ile toplantıya ilişkin diğer hususlar kongrenin toplantı tarihinden yedi gün önce siyasî parti-nin ilgili teşkilatının bulunduğu binada asılmak suretiyle ilan edilir. İlan süresi üç gündür.

İlan süresi içinde, listeye yapılacak itirazlar hâkim tarafından incelenir ve en geç iki gün içinde kesin olarak karara bağlanır. Bu suretle kesinleşen listeler ile toplantıya ilişkin diğer hususlar, hâkim tarafından onaylanarak siyasî partinin ilgili teşkilatına gönderilir.

(Değişik: 28/3/1986-3270/7. md.) Kongrelerde yapılacak seçimler ilgili seçim kurulunun gözetimi ve denetiminde yapılır. Bu seçimlerin usul ve şekilleri ile seçimlerde kullanılacak oy pusulası ve listelerin tanzim tarzı siyası partilerin tüzük ve kongre yönetmelikleri ile düzenlenir.

(Değişik: 28/3/1986-3270/7. md.) Seçim kurulu başkanı, bir başkan ile iki üyeden oluşan yeteri kadar seçim sandık kurulu oluşturur. Sandık kurulu başkanı ile bir üyesi memurlar, diğer üyesi de aday olmayan parti üyeleri arasından seçilir. Ayrıca her sandık için aynı şekilde üçer yedek üye de belirlenir. Seçim sandık kurulu başkanının yokluğunda, kurula memur üye başkanlık eder.

Seçim sandık kurulu, kanunun ve parti tüzüğünün öngördüğü esaslara göre seçimlerin yürütülmesi, yönetimi ve oyların tasnifi ile görevli olup, bu görevleri seçim ve tasnif işleri bitinceye kadar aralıksız olarak devam eder.

(Değişik: 31/10/1990-3673/1. md.) Listede adı yazılı bulunmayanlar oy kullanamazlar. Oylar, oy verenin nüfus hüviyet cüzdanı veya resimli üyelik kimlik kartı veya kimlik tespiti amacıyla düzenlenmiş resmî belge ile ispat edilmesinden ve listedeki isminin karşısındaki yerin imzalanmasından sonra kullanılır. Oylar, oy verme sırasında sandık kurulu başkanınca verilen, seçim kurulu başkanınca mühürlenmiş ve adayları gösterir listelerin tüzük ve kongre yönetmeliklerinde gösterilen usule uygun bir şekilde işleme tabi tutularak sandığa atılması suretiyle kullanılır. Oy kullanma ve oyların muteberlik şekil ve şartları siyasî partilerin tüzük ve kongre yönetmelikleri ile düzenlenir.

Seçim süresinin sonunda seçim sonuçları tutanakla tespit edilip, seçim sandık kurulu başkan ve üyeleri tarafından imzalanır. Tutanakların bir örneği seçim yerin-

de asılmak suretiyle ilan edilir. Kullanılan oylar ve diğer belgeler, tutanağın bir örneği ile birlikte üç ay süre ile saklanmak üzere seçim kurulu başkanlığına verilir.

Seçimin devamı sırasında yapılan işlemler ile tutanakların düzenlenmesinden itibaren iki gün içinde seçim sonuçlarına yapılacak itirazlar hâkim tarafından aynı gün incelenir ve kesin olarak karara bağlanır.

Hâkim, seçim sonuçlarını etkileyecek ölçüde bir usulsüzlük veya kanuna aykırı uygulama nedeniyle seçimlerin iptaline karar verdiği takdirde bir aydan az ve iki aydan fazla bir süre içinde olmamak üzere seçimlerin yenileneceği tarihi tespit ederek ilgili siyasi partiye bildirir. Belirlenen günde yalnız seçim yapılır ve seçim işlemleri bu madde ile kanunun öngördüğü diğer hükümlere uygun olarak yürütülür.

İlçe seçim kurulu başkanı ve seçim sandık kurulu başkanı ile üyelerine, “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun,, da belirtilen esaslara göre Genel Bütçeden ücret ödenir.

Seçimler sırasında sandık kurulu başkan ve üyelerine karşı işlenen suçlar. Devlet memurlarına karşı işlenmiş gibi cezalandırılır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Siyasî Parti Grupları

Grup kurma

Madde 22 – En az yirmi milletvekiline sahip siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisinde grup kurabilirler.

Bir siyasi partinin grup kurduğu, o partinin genel başkanlığı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yazıyla bildirilir.

Grup iç yönetmeliği

Madde 23 – Grup içyönetmeliği, grubun kurulduğunun bildirildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde, grubu oluşturan milletvekilleri tarafından hazırlanır. Bu içyönetmeliğin, milletvekillerinin salt çoğunluğu tarafından kabul edilmesi zorunludur. Bu şekilde hazırlanan içyönetmelik, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderilir.

Grup içyönetmeliğine, parti tüzük ve programına aykırı hükümler konulamaz.

Grup genel kurulu

Madde 24 – Bir siyasi partinin grup genel kurulu, o partinin milletvekillerinden oluşur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ve başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasi partinin ve parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine katılamazlar.

Ancak, yeniden milletvekili adayı olmaya ilişkin faaliyetleri bu hükmün dışındadır.

Grup yönetim ve disiplin kurulları

Madde 25 – Her siyasi parti grubunda; kuruluşu, görev ve yetkileri grup içyönetmeliğinde belirtilen birer yönetim ve disiplin kurulu bulunur.

Grup disiplin kurulunun, hangi hallerde merkez disiplin kurulu ile bir arada çalışacağı, parti tüzüğünde gösterilir.

Grup başkanı

Madde 26 – Partinin genel başkanı milletvekili ise parti grubunun da başkanıdır; değilse grup başkanı grup üyeleri arasından içyönetmelikte gösterilen yöntemle seçilir.

Grupta gizli oylama

Madde 27 – Grup genel kurulunda, seçimlere ait oylamalar ile milletvekillerini bağlayıcı nitelikteki konulara ilişkin kararların oylamaları, gizli oyla yapılır.

Grup ve hükümet ilişkileri

Madde 28 – Bakanlar Kuruluna veya bir bakana Türkiye Büyük Millet Meclisinde veya grupta güven veya güvensizlik oyu verilmesi konusunda karar alma yetkisi, grup genel kuruluna aittir. Bu yetki, başka bir organa veya mercie bırakılamaz.

Bakanlar Kuruluna katılacak üyeler, parti gruplarında ve diğer parti organlarında tespit edilemez.

ALTINCI BÖLÜM

Teşkilatla İlgili Diğer Hükümler

Kongrelerle ilgili genel hükümler

Madde 29 – 22 Kasım 1972 tarihli ve 1630 sayılı Dernekler Kanununun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri, siyasi partilerin her kademedeki kongreleri için de uygulanır.

Şu kadar ki, parti tüzükleri ve yönetmelikleri, parti kongreleri için gerekli ilânın gazete ile yapılması şartını kaldırabileceği gibi, toplantı yeter sayısını ve yeter sayının sağlanamadığı hallerde birinci ve ikinci toplantı arasındaki süreyi de azaltabilir. Bu Kanundaki özel hükümler saklıdır.

İbra için oya katılamayacak olanlar

Madde 30 – Değişik kademelerdeki kongrelerde tabii üye olarak bulunan merkez karar ve yönetim kurulu ile yönetim kurulları üyeleri, mensup oldukları kurulun ibrası için yapılan oylamalara katılamazlar.

Teşkilatın merkezleri

Madde 31 – (Değişik: 12/8/1999-4445/5. md.)

Siyasî partilerin merkez teşkilâtı Ankara il merkezinde; il ve ilçe teşkilâtları, ilgili il ve ilçe merkezlerinde; belde teşkilâtları, il ve ilçe merkezleri hariç olmak üzere, belediye teşkilâtı olan yerlerde; yan kuruluşları ve yurtdışı temsilcilikleri ise tüzüklerinde belirtilen yerlerde bulunur.

Bağdaşmayan görevler

Madde 32 – Siyasî partilerin merkez karar ve yönetim kurullarına üye olanlar, o partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi parti grubu yönetim kurulunda görev alamazlar.

Siyasî partilerin disiplin kurullarında görev alanlar, kongreler, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki parti grubu üyelikleri hariç, partinin diğer organ, kurul ve görevlerinde bulunamaz, partiye bir hizmet bağıyla bağlı olamaz ve partiden herhangi bir suretle gelir sağlayamazlar.

Bir disiplin kurulunda görev alan kimse, diğer bir disiplin kurulunda görev alamaz.

Eşler ile bir ve ikinci derecedeki kan ve sıhrî hısımlar, aynı disiplin kurulunda görev alamazlar. Bunlarla ilgili kararlara katılamazlar.

Siyasî partilerin il ve ilçe yönetim kurullarından birinde üye olan kimse, diğer bir il veya ilçe yönetim kurulunda üye olamaz. İl ve ilçe başkanları hakkında da aynı hüküm uygulanır.

Organlarda görev alanların ilgili makamlara bildirilmesi

Madde 33 – Parti kongreleri hariç olmak üzere, her kademedeki parti organlarıyla parti tüzüğünde belirtilen bir göreve getirilenlerin adları, soyadları, doğum yer ve tarihleri, meslek veya sanatları, ikametgâhları ve nüfus cüzdanı örnekleri; o mahallin en büyük mülkî amirliğine seçim veya atanmadan başlayarak onbeş gün içinde yazı ile bildirilir. Valiliklerce birleştirilen bu bilgi ve belgeler

İçişleri Bakanlığına ve Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

Merkez organlarında görevlendirilenlerle ilgili bilgi ve belgeler de aynı süre içinde doğrudan İçişleri Bakanlığına ve Cumhuriyet Başsavcılığına verilir.

Kamu yararına dernek sayılmama

Madde 34 – 22 Kasım 1972 tarihli ve 1630 sayılı Dernekler Kanununun kamu yararına çalışan dernek sayılma hükümleri siyasî partiler hakkında uygulanmaz.

Anamuhalefet partisi ve genel başkanı

Madde 35 – Bakanlar Kuruluna katılmayan ve grubu bulunan siyasî partiler arasında en fazla milletvekiline sahip olan partiye anamuhalefet partisi, genel başkanına da anamuhalefet partisi genel başkanı denir. Bu siyasi partilerin milletvekili sayılarının eşit olması halinde, son milletvekili seçimlerinde aldıkları muteber oy sayısına bakılır.

YEDİNCİ BÖLÜM

Siyasî Partilerin Seçimlere Katılması ve Adayların Tespiti

Siyasî partilerin seçimlere katılması

Madde 36 – (İptal: Anayasa Mahkemesinin 22/5/1987 tarih ve E. 1986/17. K. 1987/11 sayılı Kararı ile.)² (Yeniden düzenleme: 31/3/1988-3420/4. md.) Siyasî partilerin seçimlere katılabilmesi için illerin en az yarısında oy verme gününden en az altı ay evvel teşkilat kurmuş ve büyük kongrelerini yapmış olması (...) ³ şarttır.

Bir ilde teşkilatlanma, merkez ilçesi dahil o ilin ilçelerinin en az üçte birinde teşkilat kurmayı gerektirir.

(Ek-üçüncü fıkra: 31/3/2022-7393/3 md) Seçime katılma yeterliliği elden parti, bu Kanunda öngörülen ve parti tüzüğünde belirlilen süreler içinde birinci ve ikinci fıkroda belirlenen teşkilatlanma yeter sayısı esas alınarak ilçe, il ve büyük kongrelerini üst üste iki defa yapmamış ise seçime katılma yeterliliğini kaybeder.

Parti adaylarının tespiti

Madde 37 – (Değişik: 28/3/1986-3270/9. md.)

Siyasî partiler, milletvekilliği genel veya ara seçimle-

2 Bu iptal kararı 18/9/1987 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmış olup yayımlandığı tarihten başlayarak altı ay sonra yürürlüğe gireceği söz konusu Anayasa Mahkemesi kararında hükme bağlanmıştır.

3 31/3/2022 tarihli ve 7393 sayılı Kanunun 3 üncü maddesiyle bu fıkroda yer alan "veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunması" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

rinde, adaylık için müracaat eden ve adaylığı uygun bulunanlar arasından, adayların tespitini; serbest, eşit, gizli oy, açık tasnif esasları çerçevesinde, tüzüklerinde belirleyecekleri usul ve esaslardan herhangi biri veya birkaçı ile yapabilirler.

(Ek: 31/7/1998-4381/7. md.) Siyasî partiler, ön seçim ya da aday yoklaması yaptıkları seçim çevrelerinde, toplam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının % 5'ini aşmamak üzere, ilini, seçim çevresini, aday listesindeki sırasını, ön seçim veya aday yoklaması tarihinden en az on gün önce Yüksek Seçim Kuruluna bildirmek koşuluyla merkez adayı gösterebilirler. Ön seçim ya da aday yoklaması yapılmayan yerlerde, siyasi partilerin merkez yoklaması veya diğer usullerden biri veya bir kaç ile aday belirleme yetkileri saklıdır.

(...)⁴, partilerin tüzüklerinde gösterilen merkez yoklaması dışındaki parti aday seçimleri seçim kurullarının yönetim ve denetimi altında yapılır.

Partilerin tüzüklerinde herhangi bir seçim çevresinde bütün üyelerin iştiraki ile yapacakları ön seçimde bu Kanunun ön seçimlerle ilgili hükümleri uygulanır.

Aday tespitinin yapılacağı gün, Yüksek Seçim Kurulu tarafından genel seçimlerden en az yetmişbeş gün önceki bir tarih olarak belirlenip ilan edilir. Seçime katılacak

4 Bu fıkra da yeralan, "Bu Kanunun 38. maddesinde yazılı kontenjan adaylığı ile" ibaresi, 27/10/1995 tarih ve 4125 sayılı Kanunun 21. maddesiyle yürürlükten kaldırılmış olup, metinden çıkarılmıştır.

bütün siyasi partilerin tüzüklerindeki usullere göre il ve ilçelerde yapacakları aday tespitleri bütün yurttaki aynı günde yapılır.

Genel seçimler için kabul edilen seçim çevresi, aday tespiti için de esas alınır.

Kontenjan adaylığı

Madde 38 – (Mülga: 27/10/1995 - 4125/21. md.)

Adayların tespitinde uygulanacak hükümler

Madde 39 – 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri, önseçimlerde ve kullanılacak parti seçmen kütükleri hakkında da uygulanır.

Siyasî partilerde aday adaylığı ve merkez adaylığı

Madde 40 – (Değişik birinci fıkra: 28/3/1986-3270/11. md.) Siyasî partiler, Anayasa ve kanunlarda belirtilen şartlara aykırı olmamak kaydıyla adaylarda daha başka ne gibi şartlar bulunması gerektiğini tüzüklerinde gösterebilirler.

Bir kimse, aynı zamanda, önseçimlerde ve merkez adaylığında değişik siyasî partilerden veya aynı partiden, aynı seçim için birden fazla seçim çevresinden önseçime katılamaz.

Bir kimse, bir partiden önseçim veya merkez adaylığı yoklamasına katıldıktan sonra başka bir partiden merkez

adayı gösterilemez ve partisinden istifa etmedikçe bağımsız aday olamaz.

(Değişik: 25/12/1993-3945/1. md.) Mahallî teşkilatın yönetim kurulu başkan ve üyelerinden, görev yaptıkları yerden aday aday olmak isteyenlerin görevlerinden istifa etmelerine ilişkin usul ve esaslar siyâsî partilerin tüzüklerinde belirlenir.

Bu hükümlere aykırı hareket edenlerin adaylığı Yüksek Seçim Kurulu tarafından iptal edilir.

Siyâsî partilerin genel başkanlığı; partilerinin, aday adayları listelerini ve seçim çevrelerini önseçimin yapılabacağı tarihten en az yirmi gün önce saat onyediye kadar Yüksek Seçim Kuruluna ve ilgili il ve ilçe seçim kurullarına bildirir. Kurullarca ilgiliye bir alındı belgesi verilir.

Bu bildirimden sonra adaylıktan çekilmek önseçime kadar dikkate alınmaz. Ancak, bu gibiler aday seçilmişlerse çekilmeleri hüküm ifade eder. Ölüm halinde de aynı hüküm uygulanır.

Kurulların oluşumu

Madde 41 – Önseçimde:

a) İlçe seçim kurulu; ilçe seçim kurulu başkanı ile dört üyeden oluşur.

(Değişik: 28/3/1986-3270/12. md.) Üyelerden ikisi o ilçede görev yapan Devlet memurları arasından seçilir. Bunlar kurulun devamlı üyesidirler. İki üye ise aday aday olmayan parti üyeleri arasından belirlenir. Bunlar, üyesi

bulundukları parti adına o parti adayları için yapılacak önseçim işlemleri ile ilgili olarak kurula katılırlar.

Aynı usulle ikişer yedek üye de seçilir.

Birden fazla ilçe seçim kurulu bulunan ilçelerde, bu Kanunla ilçe seçim kurulu başkanına veya ilçe seçim kuruluna verilmiş bulunan görevler, birinci ilçe seçim kurulu başkanı veya kurulu tarafından yerine getirilir.

b) Sandık kurulu; bir başkan ile dört asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Sandık başkanı ile iki asıl, iki yedek üye Devlet memurları arasından, iki asıl iki yedek üye de partiler tarafından yukarıdaki fıkra esaslarına göre belirlenir.

Kurullardaki üyelerin gelmemesi halinde yedekleri alınır; noksanlık yedeklerle giderilemiyorsa durum bir tutanakla tespit edilir ve kurul başkanı tarafından yukarıda nitelikleri açıklanan kimselerden seçilmek suretiyle tamamlanır.

Önseçimlere hangi siyasi partilerin hangi seçim çevrelerinden katılacakları, partilerin aday adayları listelerinin Yüksek Seçim Kuruluna bildirildiği tarihten itibaren üç gün içinde ilan edilir. İlçe seçim kurulunca siyasi partilerin her biri için parti seçmen listesinde kayıtlı her bin seçmene bir sandık ve kapalı hücre bulundurulur ve sandıkların yerleri tespit edilerek mutat vasıtalarla ilan olunur. Bu husus ayrıca ilgili siyasi partilere de duyurulur.

Parti seçmen listesi

Madde 42 – Siyasî partilerin ilçe teşkilatı, kendi çev-

relerindeki üyelerini muntazam kayıt ve sıra numarası ve partiye giriş çıkış tarihleri ve üye hakkında diğer bilgileri ihtiva eden bir üye kayıt defterine kaydederler.

Üye kayıt defterleri, ilçe seçim kurulu başkanının denetimi altındadır. Üye kayıt defterleri, en az altı ayda bir defa ilçe seçim kurulu başkanı tarafından incelenir ve kayıtların usule uygun olarak tutulup tutulmadığı bir tutanakla tespit edilir.

(Değişik: 31/3/1988-3420/5. md.) Üye Kayıt Defterinde Parti üyesi olarak kayıtlı bulunan ve Cumhuriyet Başsavcılığınca seçim kurullarına gönderilen listelerde yer alan üyeler önseçimde oy kullanabilir.

(Değişik: 31/3/1988-3420/5. md.) Önseçimlerin yapılacağı tarih itibariyle bir önceki yılın son gününe kadar bu Kanunun 10 uncu maddesine göre Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilen üyeler önseçimde oy kullanabilir.

(Değişik: 31/3/1988-3420/5. md.) İlçe Seçim Kurulları üye listelerini önseçimden en az otuz gün evvel elinde olacak şekilde Cumhuriyet Başsavcılığından temin eder.

(Değişik: 31/3/1988-3420/5. md.) Siyasi Partiler kayıtlı üyelerin tamamı dışında başka bir usulle aday yoklaması yapacaksa bu halde oy kullanacak seçmen listelerini önseçimden en az otuz gün önce ilçe seçim kurulu başkanlığına üye kayıt defterleri ile birlikte vermek zorundadırlar.

(Değişik: 31/3/1988-3420/5. md.) Bu listeler önseçim tarihinden 25 gün önce parti yönetim kurulu ve ilçe seçim kurulu binaları önüne asılır. Sekizinci fıkradaki itiraz süresinden sonra kesinleşen listelere göre parti seçmen kartları ilçe seçim kurulu başkanlığınca her üyeye dağıtılır.

Parti üyeleri, parti seçmen listesine, asıldığı tarihten itibaren onbeş gün içinde yazıyla itiraz edebilirler. İtirazlar ilçe seçim kurulu tarafından incelenir ve en geç iki gün içinde kesin olarak karara bağlanır. İtirazın yerinde görülmesi halinde parti seçmen listesi düzeltilir.

Önseçimde propaganda ile ilgili hükümler

Madde 43 – Aday yoklamalarına katılan aday adayları için propaganda yapmak amacı ile açık hava toplantıları, örf ve adete göre sohbet toplantısı sayılanlar hariç olmak üzere kapalı salon toplantıları tertiplenemez, duvar ilânı, el ilânı ve her nevi matbua, ses ve görüntü bantlarıyla propaganda yapılamaz. Bu tür toplantılarda başka aday adaylarına karşı kötüleyici beyanlarda bulunulması yasaktır.

Siyasî partiler, tüzüklerinde gösterilmek kaydıyla aday adayları için bunların vereceği bilgileri de esas alarak aday adaylarının meslek veya sanat hayatlarındaki derece, başarı ve eserlerini, memlekete yaptığı hizmetleri gösterir, vesikalık fotoğraflarını taşıyan matbualar bastırıp dağıtabilir. Aday adaylarının soyadı alfabe sırasına göre düzenlenecek benzer bilgileri içeren matbualar sandık başlarına asılabilir.

Aday adayları, mensup oldukları partinin programı, büyük kongresinin ve yetkili merkez organlarının kararları ile partinin seçim bildirisi dışında, millî, mahallî yahut meslekî çapta herhangi bir vaadde bulunamazlar (...).⁵

Aday adayları, önseçimlerde oy kullanacak partili üyelere veya yakınlarına maddi çıkar sağlama amacı güdemezler; önseçimlerde oy kullanacakları etkilemek maksadıyla meşru ve hukuka uygun olmayan davranışlarda bulunamazlar.

Kuruldaki parti üyesinin görevini yerine getirmemesi

Madde 44 – Önseçim günü oy verilmesine başlanmazdan önce veya oy verme sırasında ilçe seçim kuruluna dahil siyasî parti üyesi görevini yapmazsa, ceza hükümleri saklı kalmak üzere, yerine siyasî partilerin sıradaki yedek üyesi getirilir. Bu da mümkün olmazsa, bu husus tutanağa geçirilir ve eksikler sandık alanı çevresindeki parti üyesi olabilme yeterliğine sahip ve okur - yazar olanlar arasından ilçe seçim kurulu başkanının seçeceği kimse ile tamamlanır.

Müşahitler

Madde 45 – Önseçim sırasında siyasî partilerin birer müşahidi, kendi partilerine ait sandık başı işlemlerini takip etmek üzere hazır bulunabilir. Önseçimde aday olanlar, müşahit sıfatıyla sandık başında bulunamazlar.

5 Bu fıkrada yer alan “ve Türkçe ’den başka dil ve yazı kullanamazlar” ibaresi, 2/3/2014 tarihli ve 6529 sayılı Kanunun 16. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

Oy pusulası

Madde 46 – Siyasî partiler, 40 ıncı maddeye göre bildirdikleri aday adayları listelerini içeren oy pusulalarını çoğaltarak il ve ilçe seçim kurulu başkanlıklarına yeteri kadar zarf ile birlikte verirler. İlçe seçim kurulu başkanlıkları oy pusulalarını ve zarfları mühürledikten sonra, seçim günü sandık başkanlıklarında hazır bulundururlar.

Sandık başına gelen partili seçmene, sandık kurulu başkanı veya görevlendireceği kurul üyesi oy pusulasını, sandık kurulu başkanlığının mühürü ile mühürledikten sonra verir.

(Değişik: 28/3/1986-3270/14. md.) Partili seçmen, aday adaylarının karşısına işaret koymak suretiyle tercihi- ni kullanır. İşaretleme, (...) ⁶ o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısından çok ve yarısından az olamaz. İşaretlemede belirlenen miktar ve nispetlere uyulmaması, oy pusulalarının geçersiz sayılmasını gerektirir.

Kimliğin tespiti

Madde 47 – Önseçimlerde oy vermek için parti seçmen kartının gösterilmesi şarttır. Bu belgeyi göstermeyenlerden veya belgenin sahibi olduğunda tereddüt edilenlerden parti hüviyet cüzdanı, o da yoksa nüfus hüviyet cüzdanı istenir.

6 Bu fıkrada yeralan “kontenjan adayları hariç” ibaresi, 27/10/1995 tarih ve 4125 sayılı Kanunun 21. maddesiyle yürürlükten kaldırılmış olup, metinden çıkarılmıştır.

Son işlemler

Madde 48 – Yüksek Seçim Kurulu, il seçim kurullarından gelen önseçimle tespit edilmiş parti adayları listelerinin tasdikli birer örneğini derhal ilgili partilerin genel başkanlıklarına teslim eder. Parti genel başkanlıkları, 38 inci madde ve parti mevzuatı gereğince merkez adayı olarak seçilen parti adaylarını bu listelere dahil ederek seçim çevrelerine göre düzenleyecekleri parti adayı cetvellerini, kanun hükümlerine göre Yüksek Seçim Kuruluna süresi içerisinde bildirirler.

Önseçim evrakının saklanması

Madde 49 – Hesaba katılan, katılmayan ve itiraza uğramış olan oy pusulaları; sayım ve döküm cetvelleri ve adaylığa seçilme tutanaklarıyla diğer her türlü evrak, milletvekili seçimlerinin kesin sonuçlarının ilânı tarihinden itibaren üç ay süreyle ilçelerde ilçe seçim kurulu başkanı ve illerde il seçim kurulu başkanı tarafından saklanır.

Bu evrak, Yüksek Seçim Kurulunun istemi olmaksızın hiçbir yere gönderilmez.

İtiraz hakkı

Madde 50 – Seçim ve sandık kurullarının veya kurul başkanlarının kesin olmayan kararlarına karşı ilgili siyasî parti, o siyasî partiden önseçimde aday adayı olanlar veya o siyasî partilerin teşkilat kademelerinin başkanları veya vekilleri ile parti müşahitleri itiraz edebilirler.

Önseçim tutanağı ve tutanağın iptali

Madde 51 – Önseçimlerde, her siyasî parti için ayrı ayrı düzenlenecek basılı tutanak kağıdında o partiden aday olmak üzere önseçimde aday olmuş bulunanların aldıkları oyların toplamı, rakam ve yazı ile belirtilir. Bu tutanak ilçe seçim kurulu başkanı ve üyelerince imzalanır.

Aynı miktarda oy almış olanlar arasındaki sırayı ilgili siyasî partinin merkez karar ve yönetim kurulu tespit eder.

Adaylık tutanağına yapılan itiraz, oyların dökümüne veya sayımına ilişkin olduğu ve yeniden yapılan döküm ve sayım sonucunda tutanakların iptaline karar verildiği takdirde, yeniden yapılan döküm ve sayım sonucuna göre seçildikleri anlaşılanlara Yüksek Seçim Kurulu tarafından tutanakları verilir.

Bir seçim çevresinde önseçimin, önseçim işlemleri sebebiyle iptaline karar verildiği takdirde, önseçim yenilenmez ve bu seçim çevresi için bütün adaylar 38 inci maddede yazılı kurul tarafından tespit edilir.

Adaylardan yalnız birinin veya birkaçının tutanağının iptaline karar verildiği hallerde, tutanakları iptal olunan adayların yerine önseçimde aldıkları oy sırasına göre başta gelenlere tutanak verilir. Sırada olanlar yetmediği takdirde boş kalan yerlerin doldurulması için bu maddenin yukarıdaki fıkrası uygulanır.

Belli bir seçim için parti adaylarının Yüksek Seçim Kuruluna bildirilmesinden sonra, önseçim ve adaylarla ilgili itiraz ve şikayetler dikkate alınmaz. Daha önce yapılmış olan itiraz ve şikayetler üzerine başlamış olan işlemler durdurulur.

Mahalli seçimler yoklaması

Madde 52 – Siyasî partilerin, mahallî idareler seçimleri için aday gösterebilecekleri hallerde, bu adayların nasıl seçilecekleri ve yoklamalarının nasıl yapılacağı ilgili kanundaki esaslara göre belirlenir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Disiplin işleri

Disiplin suçları ve cezaları

Madde 53 – Siyasî partilerin disiplin kurullarınca verilebilecek cezalar, uyarma, kınama, partiden veya gruptan geçici veya kesin olarak çıkarma cezalarıdır.

Disiplin kurullarının vermeye yetkili oldukları disiplin cezaları ile hangi halde ne tür disiplin cezası verileceğinin parti tüzüğünde belli edilmesi zorunludur.

Partinin hangi organ ve mercilerinin kimler hakkında ve hangi disiplin kurulunda disiplin cezası isteminde bulunabileceği ve disiplin cezalarına karşı yapılan itirazları incelemeye yetkili üst disiplin kurulları ve itirazın usul ve şartları, kanunda belirtilmeyen hallerde, parti tüzüğü ile düzenlenir.

Disiplin kurullarınca parti üyeleri hakkında verilen kararlar gerekçeleriyle birlikte en geç otuz gün içinde ilgiliye tebliğ olunur.

Bir partiye mensup milletvekilinin; o partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeliğinden kesin olarak çıkarılması, partiden çıkarılmayı ve partiden kesin olarak çıkarılması da Türkiye Büyük Millet Meclisi parti grubu üyeliğinden çıkarılmayı gerektirir.

Bir üyenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi parti grubundan geçici olarak çıkarılması hakkında verilen ceza, bu üyenin ceza süresince gruptaki çalışmalara katılmamasını gerektirir.

Hakkında geçici çıkarma cezası verilen parti üyesi, faaliyetine katılamayacağı parti organlarına hiçbir teklif yapamaz. Ancak bu hüküm o üyenin parti tüzüğüne, programına, partinin diğer mevzuatına ve organlarının bağlayıcı kararlarına uyması zorunluluğunu ortadan kaldırmaz. Geçici çıkarma cezası verilen parti üyelerine, parti içinde hiçbir görev verilemez.

Disiplin kurulları üyelerinin seçilmesi

Madde 54 – Siyasî partilerin disiplin kurullarının üyeleri kongrelerce gizli oyla seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu disiplin kurulu üyelerinin seçimi, en az iki yıl için olmak üzere, parti tüzüğünde gösterildiği şekilde yapılır.

Disiplin kurullarının çalışması

Madde 55 – Disiplin kurulları, üye tamsayısının en az üçte iki çoğunluğuyla toplanır ve hazır bulunanların çoğunluğuyla karar verir. Ancak 101 inci maddenin (d - 1) bendinde gösterilen haller dışında, partiden kesin çıkarma cezaları için üye tamsayısının çoğunluğunun kararı gereklidir.

Disiplin kuruluna sevk edilen partili, yazılı veya sözlü savunma hakkına sahiptir. Savunma için süre, savunmaya çağrı belgesinin ilgiliye tebliği tarihinden başlamak üzere onbeş gündür. Ancak, seçimlerde veya herkesin gözü önünde açıkça veya yayın yoluyla işlenen disiplin suçlarında bu süre yedi gündür. Savunma süresini geçirenler, savunma hakkından vazgeçmiş sayılırlar. Savunmaya çağırma, disiplin kurulu başkanlığınca yazı ile yapılır. Bu yazıda uygulanması istenen disiplin cezası ile bu cezanın istenmesine sebep olan fiiller açıkça gösterilir.

Disiplin işleriyle ilgili görüşme ve karar yasağı

Madde 56 – Disiplin kurullarına sevk yetkisine sahip bulunan parti organ ve mercilerinin kararları ile disiplin kurullarınca verilen disiplin cezaları hakkında, siyasi partilerin her kademesindeki kongrelerinde görüşme yapılamaz ve bu konularda karar alınamaz.

58 inci madde hükmü saklıdır.

Disiplin cezalarına itiraz

Madde 57 – (Değişik: 28/3/1986-3270/15. md.)

Hakkında partiden veya gruptan geçici veya kesin çıkarma cezası verilen parti üyesi, bu cezaya karşı disiplin kuruluna sevkeden organ veya merci veya disiplin kurulunun görev ve yetkisizliği veya alınan kararların kanuna, parti tüzüğüne ve içyönetmeliğe şekil ve usul bakımından aykırı bulunduğu iddiasıyla, parti itiraz yollarını kullandıktan sonra nihaî karar niteliğindeki son karara karşı otuz gün içinde nihaî kararı veren merciin bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesine itiraz edebilir. Mahkeme bu itirazları, diğer işlerden önce ve en geç otuz gün içinde basit muhakeme usulüne göre inceleyerek karara bağlar, bu karar kesindir.

Af yetkisi

Madde 58 – Disiplin Kurullarınca verilen cezaların partinin hangi organı tarafından ve ne şekilde affedileceği siyasi partilerin tüzüklerinde gösterilir.

Disiplin konusunda tedbir kararı

Madde 59 – Partiden geçici çıkarmayı veya kesin çıkarmayı gerektiren hallerde, disiplin cezası verilmesi için sevk kararı almaya yetkili olan parti organları, tedbir niteliğinde olmak üzere, disiplin kuruluna sevk edilen üyeyi parti içindeki görevlerinden derhal uzaklaştırabilirler.

İlgili, bu tedbir kararının kaldırılmasını sevk edildiği disiplin kurulundan isteyebilir. Bu istek, disiplin kurulu tarafından yedi gün içinde karara bağlanır.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Parti Defterleri

Tutulacak defter ve kayıtlar

Madde 60 – Her kademedeki parti organları üye kayıt defteri, karar defteri, gelen ve giden evrak kayıt defteri, gelir ve gider defteri ile demirbaş eşya defteri tutmak zorundadırlar.

Üye kayıt defteri, mahalle ve köy esasına göre tutulur.

Karar defteri, ilgili organın kararlarını, tarih ve numara sırasıyla ihtiva eder. Kararlar oylamaya katılanlar tarafından imzalanır. Kongrece alınan kararları da ihtiva etmesi gereken kongre tutanak özetleri başkanlık divanı üyele-rince imzalanır.

Gelen ve giden evrak tarih ve numara sırasıyla gelen ve giden evrak kayıt defterine kaydedilir ve gelen evrakın asılları ile gönderilen evrakın örnekleri bu tarih ve numaralar altında dosyalarda saklanır.

Parti adına elde edilen gelirlerin alındığı ve yapılan giderlerin ne gibi işlere ve yerlere harcandığı ilgili defterlere sıra ile ve belgeleri de belirtilerek geçirilir.

Bütün defterlerin sayfaları ve kaç sayfadan ibaret oldukları teşkilatın bulunduğu ilgili seçim kurulu başkanı tarafından mühürlenir ve tasdik edilir.

Partiye giriş işlemlerini gösteren üyelik beyannamelerinin birer örneği ilçe ve il kademesinde, alfabetik sıra

esasına göre tasnif edilmiş olarak ayrı bir dosyada saklanır.

Parti organ ve kurullarınca tutulmasında fayda görülen diğer defterler, parti tüzük ve içyönetmeliklerinde gösterilir.

Parti genel merkezinde üye kayıt defterlerinin özeti- nin nasıl tutulacağı, bütçe ve kesinhesabın nasıl hazırlanıp düzenleneceği parti içyönetmeliğiyle belirtilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM
Malî Hükümler
BİRİNCİ BÖLÜM
Partilerin Gelirleri

Gelirler ve kaynakları⁷

Madde 61 – (Birinci fıkra Ek: 12/8/1999-4445/6. md.)
Siyasî partilerin gelirleri amaçlarına aykırı olamaz.

Siyasi partiler aşağıda belirtilen gelirleri elde edebilirler:

a) Parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ile üyelik aidatı,

b) Partili milletvekillerinden alınacak milletvekilliği aidatı,

c) **(Değişik: 31/3/1988-3420/6. md.)** Milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından alınacak özel aidat, (Bu aidatlar 64 üncü maddedeki esaslar dahilinde siyasî partilerin yetkili merkez karar organlarınca tespit ve tahsil olunur.)

d) Parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından sağlanacak gelirler,

e) Parti yayınlarının satış bedelleri,

⁷ Bu madde başlığı, “Gelir Kaynakları” iken; 12/8/1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunun 6. maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

f) Üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kağıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar,

g) Partice tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler,

h) Parti mal varlığından elde edilecek gelirler,

i) Bağışlar.

j) **(Ek: 27/6/1984-3032/1. md.)** Devletçe yapılan yardımlar.⁸

(h) bendinde yazılı parti mal varlığından elde edilen gelirler hariç olmak üzere, diğer bentlerde yazılı kaynaklardan elde edilen gelirlerden hiçbir surette vergi, resim ve harç alınmaz.⁹

Giriş ve üyelik aidatı

Madde 62 – Parti üyelerinden alınacak giriş aidatının miktarı ile üyelik aidatının alt ve üst sınırları parti tüzüğünde gösterilir.

Her üye, aylık veya yıllık olarak üyelik aidatı ödemeyi partiye girişinde kabul etmek zorundadır.

Parti üyesi, vermeyi kabul ettiği aidatın miktarını, parti tüzüğüne uygun olmak şartıyla, kayıtlı bulunduğu teşkilat kademesi başkanlığına yazı ile bildirerek artırabilir.

8 Bu hükmün uygulanmasında ek 1 inci maddeye bakınız.

9 İthalde alınan her türlü vergi, resim ve harç muafiyeti hükümleri, 6/5/1986 tarih ve 3283 sayılı Kanunun 1. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Partiye borçlu olduğu yıla ait aidatın tamamını veya bir kısmını ödemeyen parti üyesi hakkında, partiden geçici veya kesin olarak çıkarmaya dair disiplin cezaları uygulanmaz. Aidatını ödemesi için yapılan yazılı tebligata rağmen belirtilen süre içerisinde ödemede bulunmayan üye hakkında yapılacak işlem ve uygulanacak yasaklamalar parti tüzüğünde gösterilir.

Milletvekili aidatı

Madde 63 – Bir siyasî partiye mensup milletvekillerinin, ne miktar aidat ödeyeceği ve bu suretle toplanan paraların grup faaliyetlerine ve parti merkezine hangi miktarlarda ayrılacağı, Türkiye Büyük Millet Meclisi parti grubu kararıyla belli edilir. Ancak, bu miktarın yıllık tutarı milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını geçemez.

Grubu olmayan milletvekillerinin ödeyeceği aidat, yukarıdaki fıkrada belirtilen miktarın yarısını geçmemek kaydıyla merkez karar ve yönetim kurulunca tespit edilir.

Milletvekili aday adaylığı aidatı

Madde 64 – Milletvekili aday adaylarından alınacak özel aidat, milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını aşmamak kaydıyla parti içyönetmeliklerinde gösterilir.

Satış bedelleri

Madde 65 – Bu Kanunun 61 inci maddesinin (d), (e) ve (f) bentlerinde gösterilen satış bedelleri, merkez karar ve yönetim kurulunun kararı ile tespit edilir.

Bağışlar

Madde 66 – (Değişik: 12/8/1999-4445/7. md.)

Genel ve katma bütçeli dairelerle mahallî idareler ve muhtarlıklar, kamu iktisadî teşebbüsleri, özel kanunla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanılarak kurulmuş bankalar ve diğer kuruluşlar, kamu iktisadî teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin bir kısmı Devlete veya bu fıkrafta adı geçen kurum, idare, teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler, siyasî partilere hiçbir suretle taşınır veya taşınmaz mal veya nakit veya haklar bağışlayamaz ve bu gibi mal veya hakların kullanılmasını bedelsiz olarak bırakamazlar; bağlı oldukları kanun hükümleri dışında siyasi partilere aynî hakların devrine dair tasarruflarda bulunamazlar. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları ile bunların üst kuruluşları, dernekler, vakıflar ve kooperatifler, özel kanunlarında yer alan hükümlere uymak koşuluyla siyasi partilere maddi yardım ve bağışta bulunabilirler.

Yukarıdaki fıkranın dışında kalan gerçek ve tüzel kişilerin her birinin bir siyasi partiye aynı yıl içerisinde iki milyar liradan fazla kıymette aynî veya nakdî bağışta bulunması **(Ek ibare: 2/1/2003-4778/8. md.)** veya yayınları kullandırması yasaktır. Bağış veya bağışların bağışta bulunana veya yetkili temsilcisine veya vekiline ait olduğunun partice verilen makbuzda açıkça belirtilmesi gerekir. Böyle bir belgeye dayanılmaksızın siyasî partilerce bağış

kabul edilemez.(**Ek cümle: 13/2/2011-6111/181. md.)** Siyasi partilerin adına açılmış banka hesaplarına yapılan bağışlar için ayrıca gelir makbuzu düzenlenmez.

Siyasî partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden herhangi bir suretle aynî veya nakdî yardım ve bağış alamazlar.

Ticarî faaliyet, kredi ve borç alma yasağı¹⁰

Madde 67 - (Değişik birinci cümle: 12/8/1999 - 4445/8. md.) Siyasî partiler ticarî faaliyette bulunamazlar, kredi veya borç alamazlar. Ancak, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 66 ncı maddenin 1 ve 3 üncü fıkralarında gösterilenler dışında kalan gerçek ve tüzel kişilerden kredili veya ipotek karşılığı mal satın alabilirler.

Taşınmaz mal edinme

Madde 68 - Siyasi partiler, ikametleri ile amaç ve faaliyetleri için gerekli olanlardan başka taşınmaz mal edinemezler. Partiler, amaçları içinde olmak şartıyla sahip oldukları taşınmaz mallardan gelir sağlayabilirler.

(İkinci fıkra Mülga: 12/8/1999-4445/25. md.)

Gelirlerin sağlanmasında usul

Madde 69 - Bir siyasî partinin bütün gelirleri, o siyasî partinin tüzelkişiliği adına elde edilir.

¹⁰ Bu maddenin başlığı, “kredi ve borç alma yasağı” iken, 12/8/1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunun 9. maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Siyasî partilerin genel merkezlerinin ve teşkilat kademelerinin gelirleri, parti merkez karar ve yönetim kurulunca bastırılan makbuzlar karşılığında alınır. Bastırılan ve parti teşkilat kademelerine gönderilen gelir makbuzlarının seri ve sıra numaralarına ait kayıtlar parti genel merkezinde tutulur. Parti teşkilat kademeleri aldıkları ve kullandıkları makbuzlar dolayısıyla parti merkez karar ve yönetim kuruluna karşı malî sorumluluk taşırlar.

Sağlanan gelirin türü ve miktarıyla, gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi, makbuzu düzenleyenin sıfatı, adı, soyadı ve imzası, makbuzda ve dip koçanlarında yer alır.

Makbuzların asıl kısımlarıyla dip koçanlarında aynı sıra numarası bulunur. Makbuz dip koçanlarının saklama süresi, Anayasa Mahkemesinin ilk inceleme kararının ilgili partiye bildirilme tarihinden itibaren beş yıldır.

(Ek fıkra: 1/7/2022-7417/38 md.) Ancak siyasi partilerin 61 inci maddede sayılan gelirlerinin sağlanmasında, 20/6/2013 tarihli ve 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanunun 13 üncü maddesinde yer alan ödeme hizmeti sağlayıcılar aracılığıyla yapılan tahsilatlar ile GSM operatörleri ve/veya iş ortakları aracılığıyla yapılan mobil tahsilatlar için ayrıca gelir makbuzu düzenlenmez.

İKİNCİ BÖLÜM

Partilerin Giderleri

Giderlerin yapılmasında usul

Madde 70 – (Ek: 12/8/1999-4445/9. md.) Siyasi partilerin giderleri amaçlarına aykırı olamaz.

Bir siyasî partinin bütün giderleri, o siyasî parti tüzelkişiliği adına yapılır.

Beşmilyon liraya kadar harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile tevsik edilmesi zorunlu değildir. Ancak, bütün harcamaların yetkili organ veya merciin kararına dayanması şarttır. Şu kadar ki, yetkili organca onaylanan bütçede öngörülmüş bulunmak kaydıyla beşmilyon lirayı aşmayan harcamalar ile genel tarifeye bağlı giderler için ayrıca karar alınmasına gerek yoktur.¹¹

Giderlere ait belgeleri saklama süresi, özel kanunlarda gösterilen daha uzun süreye ilişkin hükümler saklı kalmak üzere, kesinhesabın Anayasa Mahkemesinin ilk inceleme kararının ilgili partiye bildirilme tarihinden itibaren beş yıldır.

Parti teşkilatı bağlı bulunduğu üst kademeye, gelir ve giderleri hakkında parti tüzüğünde gösterilen sürede hesap vermekle yükümlüdür. Bu süre altı aydan fazla olamaz.

¹¹ Bu fıkra da yeralan “beşbin” ibaresi, 12/8/1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunun 9. maddesiyle “beşmilyon” olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

Malî sorumluluk

Madde 71 – Siyasî partilerin yapacakları giderler, sözleşmeler ve girişecekleri yükümlülükler; genel merkezde parti tüzelkişiliği adına, illerde il yönetim kurulu adına ve ilçelerde ilçe yönetim kurulu adına yetkili kılınan kişi veya kurulca yapılır.

Siyasî partilerin il ve ilçelerdeki teşkilat kademeleri tarafından parti tüzelkişiliği adına sözleşme yapılmasına ve yükümlülük altına girilmesine ilişkin esaslar, merkez karar ve yönetim kurulunca tespit olunur. Bu esaslara aykırı olarak yahut siyasî partilerin tüzüklerine göre merkez karar ve yönetim kurulunca önceden yazılı yetki verilmediği veya sonradan bir kararla onaylanmadığı takdirde, partinin teşkilat kademelerinin yaptıkları hizmet sözleşmeleri de dâhil her türlü sözleşme ve giriştikleri yükümlülüklerden dolayı, parti tüzelkişiliği hiçbir suretle sorumlu tutulamaz; merkez karar ve yönetim kurulu veya genel başkan veya parti tüzelkişiliği aleyhine takipte bulunulamaz. Bu takdirde sorumluluk, sözleşmeyi yapan veya yükümlülük altına giren kişi veya kişilere ait olur.¹²

Borç verme yasağı

Madde 72 – Siyasî partiler, üyelerine ve diğer gerçek ve tüzelkişilere hiçbir şekilde borç veremezler.

12 3/8/2016 tarihli ve 6736 sayılı Kanunun 12. maddesiyle, bu maddenin ikinci fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan “parti teşkilat kademelerinin yaptıkları” ibaresinden sonra “hizmet sözleşmeleri de dâhil her türlü” ibaresi eklenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Parti İçi Malî İşlemler

Parti bütçeleri ve kesinhesabı

Madde 73 – Siyasî partilerin, bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı ayrı ayrı gelir tahminlerini ve gider miktarlarını gösteren bir yıllık bütçe hazırlarlar ve ilgili takvim yılından önceki Ekim ayı sonuna kadar genel merkeze gönderirler. Bu bütçeler ile aynı süre içinde hazırlanacak genel merkez bütçesi en geç ilgili takvim yılından önceki Aralık ayı sonuna kadar parti merkez karar ve yönetim kurulunca incelenir ve karara bağlanır.

Siyasî partilerin hesapları bilanço esasına göre düzenlenir.

Parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı her bütçe yılını izleyen Nisan ayı sonuna kadar, bir evvelki yıla ait uygulama sonuçlarını gösteren kesinhesaplarını hazırlarlar. İller teşkilatından gönderilenler ve parti merkezine ait olan kesinhesaplar, merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır ve birleştirilir.

Siyasî partilerin bütçeleri, bilançoları, gelir ve gider cetvelleri ile kesinhesaplarının nasıl düzenleneceği partilerin içyönetmeliklerinde gösterilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Anayasa Mahkemesince Yapılacak Malî Denetim

Kesinhesabın gönderilmesi

Madde 74 – (Değişik: 12/8/1999-4445/10. md.)

Siyasî partilerin mali denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır. Anayasa Mahkemesi, siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin Kanuna uygunluğunu denetler. **(Ek cümleler: 13/2/2011-6111/180. md.)** Ancak yapılacak kanuna uygunluk denetimi siyasi partilerin amaçlarına ulaşmak için yapılmasında fayda görülen faaliyetleri daraltacak veya bu faaliyetlerin yerindeliğini içerecek şekilde yapılamaz. Denetimde harcamaların gerçek mahiyeti esas alınır. Şekle ve usule ilişkin eksiklikler harcamaların kabul edilmemesini gerektirmez.

Siyasî partilerin genel başkanları, karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesin hesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilâtının kesin hesaplarının onaylı birer örneğini Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesine ve bilgi için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına vermek zorundadırlar. Bu belgelere, ilgili siyasî partinin aynı hesap döneminde edindiği taşınmaz ve değeri binbeşyüz lirayı aşan taşınır malların, menkul kıymetlerin ve her türlü hakların değerleri ile edinim tarihlerini ve şekillerini de belirten listeleri eklenir.¹³

13 20/5/2021 tarihli ve 7319 sayılı Kanunun 1 inci maddesi ile, bu fıkarda yer alan "yüz milyon lirayı aşan" ibaresi "binbeşyüz lirayı aşan" şeklinde değiştirilmiştir.

(Ek fıkra: 13/2/2011-6111/180. md.) Siyasi parti hakkında kapatma kararı verilmiş olması halinde kapatma kararının verildiği tarihe kadar olan döneme ilişkin hesaplar da Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenerek karara bağlanır. Bu takdirde denetime esas kesin hesabın verilmesi ve denetime ilişkin diğer esas ve usuller Anayasa Mahkemesi tarafından belirlenir.

(Ek fıkra: 13/2/2011-6111/180. md.) Siyasi partiler amaçlarına ulaşmak için gerekli gördükleri siyasi faaliyetleri kapsamında her türlü harcama yapabilirler.

(Ek fıkra: 13/2/2011-6111/180. md.) Siyasi partiler mal ve hizmet alımı ile yapım işlerini, açık ihale, kapalı zarf usulü ve yazılı veya sözlü olmak üzere doğrudan veya pazarlık usullerinden herhangi biri ile yapabilir.

(Ek fıkra: 13/2/2011-6111/180. md.) Siyasi partiler harcamalarını fatura, fatura yerine geçen belgeler ile bu belgelerin temin edilmesinin mümkün olmadığı hallerde harcamanın doğruluğunu gösterecek muhtevaya sahip olmak şartıyla diğer belgelerle tevsik ederler. Ancak kaybolma, yırtılma ve yanma gibi mücbir sebeplerle aslının temin edilemediği hallerde, fatura ve fatura yerine geçen belgeler yerine bu belgeleri düzenleyenlerden alınacak tasdikli örnekleri kullanılabilir.

(Ek fıkra: 13/2/2011-6111/180. md.) Siyasi partiler ücret mukabili geçici veya sürekli olarak çalıştırdıkları kişilere ödedikleri ayni ve nakdi sağlık ve sosyal yardım giderleri ile amaçlarına ulaşmak için görevlendirdikleri kişiler

tarafından yapılan yurt içi ve yurt dışı seyahatlere ilişkin konaklama, yol masrafları ve diğer zorunlu harcamaları gider olarak kayıt edebilirler.

(Ek fıkra: 13/2/2011-6111/180. md.) Siyasi partiler, mal ve hizmet alım sözleşmelerinden kaynaklanan mahkeme kararları ile ödedikleri miktarı ve masraflarını gider olarak kaydedebilirler.

Denetim

Madde 75 – Anayasa Mahkemesi, kesinhesaplara ait bilgilerin belgelendirilmesini siyasî partilerden her zaman isteyebilir.

Anayasa Mahkemesi denetimini evrak üzerinde yapar. **(Değişik ikinci cümle: 12/8/1999-4445/11. md.)** Bu denetimi, Sayıştaydan yardım sağlanarak hazırlatacağı raporlar üzerinden yapabileceği gibi, siyasî partilerin genel merkezlerinde ve mahallî teşkilâtlarında doğrudan doğruya veya kendi üyeleri arasından görevlendireceği bir naip üye veya mahallin en kıdemli adlî veya idarî yargı hâkimi niyabetinde yaptıracağı inceleme ve araştırmalar üzerinden de yapabilir. Bu maksatla, yeminli bilirkişi görevlendirebilir.

Anayasa Mahkemesi, ilgili siyasî partinin başkanından veya temsilcisinden yazılı mütalaâ isteyebilir; gerekli görürse sorumlu uzman muhasipler de dahil ilgililerin sözlü açıklamalarını dinleyebilir.

Anayasa Mahkemesi denetimi sonunda, o siyasî partinin gelir ve giderlerinin doğruluğuna ve kanuna uygunluğuna veya kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla da bunların Hazineye gelir kaydedilmesine karar verir.

Siyasî partilerin büyük kongrelerinin kesinhesaplar hakkındaki kararları, Anayasa Mahkemesinin denetimini etkilemez. **(Ek cümle: 12/8/1999-4445/11. md.)** Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonucunda vereceği kararlar kesindir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Malî Hükümlerin Müeyyideleri

Hazinece elkoyma

Madde 76 - (Değişik birinci fıkra: 12/8/1999-4445/12. md.) Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak bağış kabul ettiği, mal veya gelir edindiği Anayasa Mahkemesince tespit edilen siyasî partilerin, bu yolla elde ettikleri gelirlerin tamamının, Kanunda belirtilen miktarlardan fazla gelirlerle, taşınmaz malların kanunî miktarı geçen kısmının karşılığının Hazineye irat kaydedilmesine, taşınmaz malların ise Hazine adına tapuya tesciline karar verilir.

Bu Kanunun 67 nci maddesi hükmüne aykırı olarak siyasî partilere sağlanan kredi veya borçlar üzerine Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazinece elkonulur, kredi veya borcu verene karşı Hazine hiçbir yükümlülük altına girmez.

Bu Kanunun 69 uncu maddesinde belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin tevsik edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığı anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesi kararıyla bu gelir Hazineye irat kaydedilir.

Belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığı, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazineye irat kaydedilir.

Paraya çevirme

Madde 77 – Bu Kanunun 68 inci maddesinde belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin taşınmaz mallara sahip olduğu anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesinin kararıyla ve bu Mahkemenin göstereceği süre içinde siyasî parti tarafından bu malların paraya çevrilmesi yoluna gidilir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Siyasî Partilerle İlgili Yasaklar

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaçlar ve Faaliyetlerle İlgili Yasaklar

Demokratik Devlet düzeninin korunması ile ilgili yasaklar

Madde 78 – Siyasî partiler:

a) Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklini; Anayasanın başlangıç kısmında ve 2 nci maddesinde belirtilen esaslarını; Anayasanın 3 üncü maddesinde açıklanan Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, milli marşına ve başkentine dair hükümlerini; egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunun ancak, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanılabileceği esasını; Türk Milletine ait olan egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamayacağı veya hiçbir kimse veya organın, kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamayacağı hükmünü; seçimler ve halkoylamalarının serbest, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması esasını değiştirmek;

Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhan-

gi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak;

Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler.

b) Bölge, ırk, belli kişi, aile, zümre veya cemaat, din, mezhep veya tarikat esaslarına dayanamaz veya adlarını kullanamazlar.

c) Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamazlar ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.

d) Askerlik, güvenlik veya sivil savunma hizmetlerine hazırlayıcı nitelikte eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunamazlar.

e) Genel ahlâk ve adaba aykırı, amaçlar güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.

f) Anayasanın hiçbir hükmünü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlayamazlar.

İKİNCİ BÖLÜM

Millî Devlet Niteliğinin Korunması

Bağımsızlığın korunması

Madde 79 – Siyasî partiler:

a) Türkiye Cumhuriyetinin, milletlerarası hukuk alanında bağımsızlık ve eşitlik ilkesine dayanan hukukî ve siyasî varlığını ortadan kaldırmak yahut milletlerarası hukuk gereğince münhasıran Türkiye Cumhuriyetinin yetkili olduğu hususlara diğer devletlerin, milletlerarası kuruluşların ve yabancı gerçek ve tüzel kişilerin karışmasını sağlamak amacını güdemezler ve bu amaçlara yönelik faaliyette bulunamazlar.

b) (Mülga: 12/8/1999-4445/25. md.)

c) (**Değişik: 12/8/1999-4445/13. md.)** Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan Türk uyruğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden herhangi bir suretle, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yardım kabul edemezler, bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar.

Devletin tekliği ilkesinin korunması

Madde 80 – Siyasî partiler, Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı Devletin tekliği ilkesini değiştirmek amacını güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.

Azınlık yaratılmasının önlenmesi

Madde 81 – Siyasî partiler:

a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dinî kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar.

c) Tüzük ve programlarının yazımı ve yayınlanmasında, kongrelerinde, açık veya kapalı salon toplantılarında, mitinglerinde, propagandalarında Türkçe'den başka dil kullanamazlar; Türkçe'den başka dillerde yazılmış pankartlar, levhalar, plâklar, ses ve görüntü bantları, broşür ve beyannameler kullanamaz ve dağıtamazlar; bu eylem ve işlemlerin başkaları tarafından da yapılmasına kayıtsız kalamazlar. Ancak, tüzük ve programlarının kanunla yasaklanmış diller dışındaki yabancı bir dile çevrilmesi mümkündür.

Bölgecilik ve ırkçılık yasağı

Madde 82 – Siyasî partiler, bölünmez bir bütün olan ülkede, bölgecilik veya ırkçılık amacını güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.

Eşitlik ilkesinin korunması

Madde 83 – Siyasî partiler, herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu prensibine aykırı amaç güdemez ve faaliyette bulunamazlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Atatürk İlke ve İnkılâplarının ve Lâik Devlet Niteliğinin Korunması

Atatürk ilke ve inkılâplarının korunması

Madde 84 – Siyasî partiler, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarmak ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini korumak amacını güden:

a) 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu,

b) 25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanun,

c) 30 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun,

d) 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikâh esası ile aynı Kanunun 110 uncu maddesi,

e) 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun,

f) 1 Teşrinisâni 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun,

g) 26 Teşrinisâni 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lâkap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun,

h) 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun,

Hükümlerine aykırı amaç güdemezler ve faaliyette bulunamazlar.

Atatürk'e saygı

Madde 85 – Siyasî partiler, Türk Milletinin Kurtarıcısı, Türkiye Cumhuriyetinin Kurucusu Atatürk'ün şahsiyet ve faaliyetlerini veya hatırasını kötülemek veya küçük düşürmek amacını güdemez ve buna yol açabilecek davranış ve faaliyetlerde bulunamazlar. Parti adları ile amblemlelerinde Atatürk'ün adını veya resmini kullanamazlar.

Lâiklik ilkesinin korunması ve halifeliğin istenemeyeceği

Madde 86 – Siyasî partiler, Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğinin değiştirilmesi ve halifeliğin yeniden kurulması amacını güdemez ve bu amaca yönelik faaliyetlerde bulunamazlar.

Dini ve dince kutsal sayılan şeyleri istismar yasağı

Madde 87 – Siyasî partiler, Devletin sosyal veya ekonomik veya siyasî veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa dinî esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya siyasî amaçla veya siyasî menfaat temin ve tesis eylemek maksadıyla dini veya dinî hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri alet ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapamaz, istismar edemez veya kötüye kullanamazlar.

Dinî gösteri yasağı

Madde 88 – Siyasî partiler, herhangi bir şekilde dinî tören ve âyin tertipleyemez veya parti sıfatıyla bu gibi tören ve âyinlere katılamazlar.

Siyasî partiler, dinî bayramları, âyinleri ve cenaze törenlerini parti gösterilerine ve propagandalarına vesile yapamazlar.

Devlet protokolünce düzenlenen cenaze törenleri ile partisinden bir üyenin ölümü halinde veya parti nezaketinin gereği olarak bir diğer parti üyesinin veya bağımsız kişinin cenaze töreninde partinin temsili ve parti adına çelenk gönderilmesi ile anma törenleri, bayramlaşmalar, siyasî propagandaya dönüştürülmemek şartıyla birinci fıkradaki yasağın dışındadır.

Diyanet İşleri Başkanlığının yerinin korunması

Madde 89 – Siyasî partiler, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirmek durumunda olan Diyanet İşleri Başkanlığının, genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasanın 136 ncı maddesi hükmüne aykırı amaç güdemezler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli Yasaklar

Tüzük ve programlar ile parti faaliyetlerine ilişkin sınırlamalar

Madde 90 – Siyasî partilerin tüzük, program ve faaliyetleri Anayasa ve bu Kanun hükümlerine aykırı olamaz.

(Değişik fıkra: 13/3/2018-7102/14. md.) Siyasi partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar.

Yan kuruluşlar yasağı

Madde 91 – (Mülga: 12/8/1999-4445/25. md.)

Dernek, sendika, vakıf, kooperatif ve meslek kuruluşlarıyla siyasî ilişki ve işbirliği yasağı

Madde 92 – (Mülga: 12/8/1999-4445/25. md.)

Parti içi çalışmaların demokrasi esaslarına uygun olma zorunluluğu

Madde 93 – Siyasî partilerin parti içi çalışmaları, parti yönetimi, denetimi; parti organları için yapılacak seçimler ile parti genel başkanlığınca, genel merkez organlarınca ve parti gruplarınca alınan kararları ve yapılan eylem ve işlemleri parti tüzüğüne, parti üyeleri arasındaki eşitlik ilkesine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Üniforma giydirme ve güvenlik kuvvetlerinin görevlerini üstlendirme yasağı

Madde 94 – Siyasî partiler, üyeleri ve personeli için üniforma, üniforma niteliğinde kıyafet veya kol bağı ve

benzeri alâmetler ihdas edemez ve bunları kullandıramazlar. Ancak her kademedeki parti kongreleri ile toplantılarında görevlendirilen parti üyeleri ve personel bu görevleri gereği olarak şerit, kurdela ve benzeri işaretler kullanabilirler.

Siyasî partiler herhangi bir kimseye veya topluluğa güvenlik kuvvetlerinin görev veya yetkilerini üstlenmesi görevini veremezler ve parti kongre ve toplantılarında üyelerinin bu şekilde hareketlerine müsaade edemezler.

Kapatılan siyasî partiler ve mensuplarının durumu¹⁴

Madde 95 – (Değişik: 12/8/1999-4445/14. md.)

Kapatılan siyasî partî bir başka ad altında kurulamaz. Bir siyasî partinin kapatılmasına söz veya eylemleriyle neden olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmî Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamazlar. Siyasi partiler bu kişileri hiçbir suretle seçimlerde aday gösteremezler.

Kullanılamayacak parti adları ve işaretler:

Madde 96 – (Değişik birinci fıkra : 19/6/1992-3821/8. md.) Anayasa Mahkemesince temelli kapatılan veya siyasî parti siciline kayıtlı bulunan siyasî partilerin isimleri, amblemleri, rumuzları, rozetleri ve benzeri işaretleri

¹⁴ Bu madde başlığı, “Temelli kapatılan siyasi partiler mensuplarının durumu” iken, 12/8/1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunun 14. maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

aynen veya iltibasa mahal verecek şekilde başka bir siyasi partice kullanılmayacağı gibi, daha önce kurulmuş Türk devletlerine ait topluma mal olmuş bayrak, amblem ve flamalar da siyasi partilerce kullanılmaz.¹⁵

(Değişik: 19/6/1992-3821/8. md.) Kurulacak siyasî partiler Anayasa Mahkemesince kapatılan siyasî partilerin devamı olduklarını beyan edemez ve böyle bir iddiada bulunamazlar.

Komünist, anarşist, faşist, teokratik, nasyonal sosyalist, din, dil, ırk, mezhep ve bölge adlarıyla veya aynı anlama gelen adlarla da siyasi partiler kurulamaz veya parti adında bu kelimeler kullanılamaz.

12 Eylül 1980 Harekatına karşı beyan ve tutum yasağı

Madde 97 – (Mülga: 12/8/1999-4445/25. md.)

15 18/6/2014 tarihli ve 6545 sayılı Kanunun 38. maddesiyle, bu fıkra da yer alan “ve benzeri işaretleri” ibaresinden sonra gelmek üzere “aynen veya iltibasa mahal verecek şekilde” ibaresi eklenmiştir.

BEŞİNCİ KISIM

Siyasî Partilerin Kapatılması

Görevli mahkeme ve savcılık

Madde 98 – (Değişik: 12/8/1999-4445/15. md.) Siyasî partilerin kapatılması davaları, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından Anayasa Mahkemesinde açılır. **(Ek cümle: 2/1/2003-4778/9. md.)** Siyasî partilerin kapatılması davalarında kapatılmaya karar verilebilmesi için beşte üç oy çokluğu şarttır.

Anayasa Mahkemesince verilen kararlar kesindir.

Cumhuriyet Başsavcılığı, iddianamesine esas teşkil edecek olayların araştırılması ve soruşturulmasında ve davanın açılması ve yürütülmesinde Cumhuriyet savcılarına ve sorgu hâkimlerine tanınan bütün yetkilere sahiptir. Ancak; Anayasanın ve kanunların sadece hâkimler tarafından kullanılabileceğini belirttiği yetkiler bunun dışındadır.

(Değişik: 12/8/1999-4445/15. md.) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı siyasi partilerden incelenmek üzere gerekli gördüğü belgeleri isteyebilir.

Siyasî partiler, Cumhuriyet Başsavcılığının isteklerine en geç onbeş gün içinde cevap vermek zorundadırlar.

Cumhuriyet Başsavcısı, soruşturmayı Cumhuriyet Başsavcivekili veya yardımcıları eliyle de yürütebilir.

Cumhuriyet Başsavcısının soruşturma için görevlendirdiği Başsavcı yardımcılarının, Yargıtay üyeliğine seçilmeleri hali hariç, soruşturma sonuçlanıncaya kadar süreli veya süresiz başka bir göreve atanmaları Cumhuriyet Başsavcısının yazılı muvafakatına bağlıdır.

Siyasî partilerle ilgili yasakları inceleme kurulu

Madde 99 – Siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin isteklerin, Cumhuriyet Başsavcılığınca reddi halinde, yapılan itirazları incelemek üzere Siyasî Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kurulu kurulmuştur.

Bu Kurul, Yargıtay ceza daireleri başkanlarından kurulur. Bunların en kıdemlisi Kurulun Başkanıdır. Daire başkanlarının özürleri halinde dairenin en kıdemli üyesi Kurula katılır. Kurul üye tamsayısı ile toplanır. Karar yeter sayısı, üye tamsayısının salt çoğunluğudur.

Siyasî partilerle ilgili yasaklara aykırılık halinde dava açılması

Madde 100 – (Değişik birinci fıkra: 2/1/2003-4778/10. md.) Anayasada yazılı nedenlerle Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından bir siyasî partinin kapatılması davasının açılması;

a) Re'sen,

b) Bakanlar Kurulu kararı üzerine Adalet Bakanının istemiyle,

c) Bir siyasî partinin istemi üzerine,

Olur.

Ancak, bir siyasî partinin Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan dava açılmasını isteyebilmesi için, bu partinin son milletvekili genel seçimlerine katılmış olması, Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunması, ilk büyük kongresini yapmış olması, partinin merkez karar ve yönetim kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu ile dava açılmasının istenmesi yolunda karar alınmış bulunması ve istemin parti adına parti genel başkanı tarafından Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı olarak yapılmış olması gerekir.

Cumhuriyet Başsavcılığı, Adalet Bakanının veya partinin yazılı isteminde yeterli delil bulunduğu kanısına varırsa davayı açar. Yeterli delil bulunmadığı kanısına varırsa dava açmayacağını istemde bulunan Adalet Bakanına veya siyasi parti genel başkanlığına yazı ile bildirir.

Adalet Bakanının veya siyasi partinin, Cumhuriyet Başsavcılığının bildirimi üzerine, bu bildirimin tebliği tarihinden başlayarak otuz gün içinde Siyasî Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kuruluna yazı ile itirazda bulunma hakkı vardır.

Kurul, itirazı ivedilikle en geç otuz gün içinde inceler; itirazı haklı görmezse dava açılmaz; haklı görürse, Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesine dava açmakla yükümlüdür.

Bu maddenin birinci fıkrasının (b) ve (c) bentlerinde yer alan hükümler milletvekili genel seçimiyle, bu seçimin yenilenmesine veya milletvekili ara seçimlerine dair verilen kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihten başla-

arak oy verme gününün ertesi gününe kadar geçecek süre içinde uygulanamaz.

Anayasadaki yasaklara aykırılık halinde partilerin kapatılması¹⁶

Madde 101 – (Değişik: 12/8/1999-4445/16. md.)

Anayasa Mahkemesince bir siyasî parti hakkında kapatma kararı;

a) Bir siyasî partinin tüzük ve programının Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelere aykırı olması, sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlaması, suç işlenmesini teşvik etmesi,

b) Bir siyasî partinin, Anayasanın 68 inci maddesinin dördüncü fıkrasına aykırı eylemlerin işlendiği odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespiti,

c) Bir siyasî partinin, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alması,

Hallerinde verilir.

(Ek:26/3/2002-4748/4. md.) Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkranın (a) ve (b) bentlerinde sayılan hallerde temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına

16 Bu madde başlığı 12/8/1999 tarihli ve 4445 sayılı Kanunun 16. maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

göre ilgili siyasî partinin almakta olduğu son yıllık Devlet yardımı miktarının (...) ¹⁷ (...) ¹⁵ kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına, yardımın tamamı ödenmişse aynı miktarın Hazineye iadesine karar verebilir.

Cumhuriyet Başsavcılığının isteklerine uyulmaması halinde yapılacak işlem

Madde 102-(Değişik birinci fıkra: 26/3/2002-4748/4. md.) Siyasî partilerin faaliyetlerinin izlenmesi amacıyla Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının istediği bilgi ve belgeleri bildirilen süre içinde vermeyen siyasî partiye Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından ikinci bir yazı tebliğ olunur. Bu yazıda, bildirilen süre içinde cevap verilmediği ve istek yerine getirilmediği takdirde o siyasî partinin (...) ¹⁸ Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için dava açılabileceği de belirtilir. Bu tebliğde bildirilecek süre içinde yine istek yerine getirilmez veya cevap verilmezse Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı o siyasî partinin (...) ¹⁶ Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için Anayasa Mahkemesinde re'sen dava açabilir. **(Ek cümle: 2/1/2003-4778/11. md.)** Siyasi parti, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının bu istemlerine karşı Anayasa Mahkemesine itiraz edebilir.

17 Bu arada bulunan "... yarısından az olmamak kaydıyla,..." ve "... bu yardımdan ..." ibareleri; Anayasa Mahkemesinin 16/7/2003 tarihli ve E.2002/104, K.2003/72 sayılı Kararı ile iptal edildiğinden madde metninden çıkarılmıştır.

18 Bu fıkra da geçen, "kapatılması ya da" ibareleri, 2/1/2003 tarihli ve 4778 sayılı Kanunla metinden çıkarılmıştır.

(Ek:12/8/1999-4445/17. md.) Parti büyük kongresi, merkez karar ve yönetim kurulu veya bu kurulun iki ayrı kurul olarak oluşturulduğu haller, Türkiye Büyük Millet Meclisi grup yönetim kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi grup genel kurulu, parti genel başkanı dışında kalan parti organı, mercii veya kurulu tarafından Anayasanın 68 inci maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan hükümlere aykırı fiilin işlenmesi halinde, fiilin işlendiği tarihten başlayarak iki yıl geçmemiş ise Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı söz konusu organ, mercii veya kurulun işten el çektirilmesini yazı ile o partiden ister. Parti üyeleri 68 inci maddenin dördüncü fıkra hükümlerine aykırı fiil ve konuşmalarından dolayı hüküm giyerler ise Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı bu üyelerin partiden kesin olarak çıkarılmasını o partiden ister.¹⁹

(Değişik:26/3/2002-4748/4. md.) Siyasî parti, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde istem yazısında belirtilen hususu yerine getirmediği takdirde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesinde o siyasî partinin (...) ²⁰Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için dava açar. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenen iddianamenin tebliğinden itibaren otuz gün içinde ilgili siyasî parti tarafından söz konusu parti organı, merci veya kurulun işten el çektirilmesi

19 Bu fıkarda geçen “Cumhuriyet Başsavcılığı” ibaresi, 26/3/2002 tarih ve 4748 sayılı Kanunun 4. maddesiyle “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı” olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

20 Bu arada geçen, “kapatılması ya da” ibareleri, 2/1/2003 tarihli ve 4778 sayılı Kanunla metinden çıkarılmıştır.

ve parti üyesi veya üyelerin partiden kesin olarak çıkarılmaları halinde, o partinin (...) ¹⁸ Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için açılan dava düşer. Aksi takdirde Anayasa Mahkemesi, dosya üzerinde inceleme yaparak, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının ve siyasî parti temsilcilerinin sözlü açıklamalarını, gerekli gördüğü hallerde diğer ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları da dinlemek suretiyle açılmış bulunan davayı karara bağlar.

Bir siyasî partinin yasak eylemlere odak olması hali

Madde 103 - (Değişik:12/8/1999-4445/18. md.)

Bir siyasî partinin Anayasanın 68 inci maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne aykırı eylemlerin odak halini oluşturup oluşturmadığı hususu Anayasa Mahkemesince belirlenir.

(İptal: Anayasa Mahkemesinin 12/12/2000 tarihli ve E.: 2000/86, K.:2000/50 sayılı kararı ile.)

(Ek:26/3/2002-4748/4. md.) Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

Diğer sebeplerle başvuru

Madde 104 - (Değişik birinci fıkra: 12/8/1999-4445/19. md.) Bir siyasî partinin bu Kanunun 101 inci maddesi dışında kalan emredici hükümleriyle diğer kanunların siyasî partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırılık halinde bulunması sebebiyle o parti aleyhine Anayasa Mahkemesine, Cumhuriyet Başsavcılığınca re'sen yazı ile başvurulur.

(Değişik: 2/1/2003-4778/12. md.) Anayasa Mahkemesi, söz konusu hükümlere aykırılık görürse bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasî parti hakkında ihtar kararı verir. **(İptal ikinci cümle: Anayasa Mahkemesinin 11/6/2009 tarihli ve E. 2008/5, K. 2009/81 sayılı Kararı ile.)**

(Ek fıkra: 18/6/2014-6545/39. md.) Tüzüklerinde Anayasa Mahkemesince temelli kapatılan veya siyasi parti siciline kayıtlı bulunan siyasi partilerin isimleri, amblemleri ve rumuzlarını aynen veya iltibasa mahal verecek şekilde kabul eden veya kullanan siyasi parti aleyhine Anayasa Mahkemesine, Cumhuriyet Başsavcılığınca resen veya ilgili siyasi parti tarafından doğrudan yazı ile başvurulur. Anayasa Mahkemesi başvuru tarihinden itibaren en geç otuz gün içinde isim, amblem ve rumuzlarla ilgili olarak siyasi parti siciline kayıt önceliğine göre yapacağı incelemede bu Kanunun 96 ncı maddesinin birinci fıkrasına aykırılık görürse, aykırılık teşkil eden isim, amblem ve rumuzların hükümsüzlüğüne ve siyasi parti sicilinden terkinine karar verir.

Seçimlere katılmama nedeniyle dava açılması

Madde 105 – (İptal: Anayasa Mahkemesinin 1/4/2003 tarihli ve E. 2003/21, K. 2003/13 sayılı Kararı ile.)

İdarî mercilerin, savcılarının ve mahkemelerin görevi

Madde 106 – Bu Kanunun 101, 103 ve 104 üncü maddelerinde belirtilen fiil ve haller hakkında bilgi edinen idarî merciler, bu bilgileri mahallî Cumhuriyet savcılığına derhal ve yazılı olarak intikal ettirirler. Mahkemeler de, bu gibi fiil ve halleri öğrendikleri zaman durumu derhal mahallî Cumhuriyet savcılığına yazı ile duyururlar. Cumhuriyet savcılıkları, bu bilgileri hemen Adalet Bakanlığına ve belgeleriyle birlikte Cumhuriyet Başsavcılığına yazı ile bildirirler.

Kapatılan partinin malları

Madde 107 – Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılan siyasî partinin bütün malları Hazineye geçer.

Kapatma kararını Bakanlar Kurulu uygular.

Kapanma kararının kapatmaya ilişkin hükmün sonuçlarına etkili olamayacağı

Madde 108 – (İptal: Anayasa Mahkemesinin 8/12/2010 tarihli ve E. 2010/17, K. 2010/112 sayılı Kararı ile.)

ALTINCI KISIM

Siyasî Partilerin Kapanması

Kapanma kararı

Madde 109 – Bir siyasî partinin kapanmasına ancak büyük kongrece karar verilebilir. Bu karar gizli oyla alınır; karar yeter sayısı, parti tüzüğünde belirtilen toplanma yeter sayısının salt çoğunluğudur.

Siyasî partinin kapanmasına karar verilirse, bu karar derhal kapanan partinin genel başkanlığı tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, Anayasa Mahkemesi Başkanlığı, Cumhuriyet Başsavcılığı ve İçişleri Bakanlığına bildirilir.

Siyasî partinin tüzelkişiliği, büyük kongrenin kapanma kararını aldığı tarihte sona erer.

Kapanan siyasî partinin malları

Madde 110 – Kapanan bir siyasî partinin malları, büyük kongre toplanma yeter sayısının salt çoğunluğunun oyu ile alacağı bir karar üzerine, bir diğer siyasî partiye veya başka bir parti ile birleşmek için kapanma kararı alınmışsa birleşeceği partiye, ilgili partinin de kabul etmesi şartıyla devredilebilir. Aksi halde kapanan siyasî partinin malları Hazineye geçer.

Kapanma kararları, Hükümetin devamlı gözetim ve denetimi altında, büyük kongrenin görevlendireceği bir tasfiye kurulu eliyle uygulanır.

Kapatılması için hakkında soruşturma veya dava açılmış olan bir siyasî parti, kapanma ve buna bağılı olarak parti mallarının devrine dair karar aldığı takdirde, soruşturma veya dava sonuçlanıncaya kadar devir işlemi yapılmaz.

YEDİNCİ KISIM

Ceza Hükümleri

Cumhuriyet Başsavcılığına ve Anayasa Mahkemesine gerekli bilgilerin verilmemesi

Madde 111 – Siyasî partilerin:

a) Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulacak siciller için istenen bilgi ve belgeleri vermeyen veya 102 nci madde hükümlerine aykırı hareket eden sorumluları hakkında, üç aydan altı aya kadar hafif hapis ve onbeş milyon liradan otuz milyon liraya kadar hafif para cezası,²¹

b) 74 üncü madde hükümlerine aykırı hareket eden sorumluları hakkında, üç aydan altı aya kadar hafif hapis ve onbeş milyon liradan otuz milyon liraya kadar hafif para cezası,¹⁹

c) 75 inci madde gereğince yapılan inceleme ve araştırmaları engelleyen sorumluları ile aynı madde gereğince istenen bilgileri vermeyen sorumluları hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis ve altmış milyon liradan az olmamak üzere ağır para cezası,²²

d) (Ek: 2/1/2003-4778/13. md.) 104 üncü maddeye göre verilen ihtar kararının gereğini yerine getirmeyerek partiyi Devlet yardımından kısmen veya tamamen yok-

21 Bu fıkralarda yeralan “beşbin liradan onbin liraya kadar hafif para cezası” ibareleri; 12/8/1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunun 22. maddesi ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

22 Bu fıkroda yeralan “ellibin”ibaresi, 12/8/1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunun 22. maddesi ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

sun bırakan sorumlular ile Devlet yardımından faydalanmayan siyasî partilerin sorumluları hakkında üç aydan altı aya kadar hafif hapis cezası,

Verilir.

Tekerrür halinde, bu cezalar yarı nispette artırılarak hükmolunur.

Oylamaya hile karıştırılması

Madde 112 – Önseçimler ile siyasî parti kongrelerinin seçimleri ve kararları için yapılan oylamalarla, her kademedeki her çeşit parti görevlileri ve yedeklerinin seçimi için yapılan oylamalara ve bu oylamaların sayım ve dökümüne hile karıştıranlar, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Parti defter ve kayıtlarının tutulmaması, tahrifi, defterlerin yok edilmesi veya gizlenmesi

Madde 113 – Bu Kanunun 60 ncı maddesinde yazılı defter ve kayıtları tutmayanlar, altı aydan bir yıla, bu defter ve kayıtları tahrif veya yok edenler veya gizleyenler, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Gerçek dışı üye kaydı yapılması²³

Madde 114 – (Değişik: 18/6/2014-6545/40. md.)

Siyasi partiye yazılı üyelik başvurusu bulunmayan veya mevcut olmayan kişileri gerçeğe aykırı olarak üye

²³ Bu madde başlığı “Mükerrer kayıt.” iken, 18/6/2014 tarihli ve 6545 sayılı Kanunun 40. maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

kaydedenler hakkında bir aydan üç aya kadar hapis ve elli günden iki yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

Organlarda görev alanların bildirilmemesi

Madde 115 – (Değişik: 28/3/1986-3270/19. md.)

Bu Kanunun 33 üncü maddesinde yazılı bildirimi yerine getirmeyen parti sorumluları, onbeşmilyon liradan otuzmilyon liraya kadar hafif para cezasına mahkum edilirler.²⁴

Aynı hüküm, her kademedeki parti görevlileri ile yedeklerinin seçimi için yapılacak toplantıların gün ve yerlerini, kongre veya toplantıdan yedi gün önce mahallin en büyük mülkî amirliğine bildirmeyen parti sorumluları hakkında da uygulanır.

Kanuna aykırı bağış, kredi veya borç alınması, borç verilmesi

Madde 116 – (Değişik: 12/8/1999-4445/20. md.)

Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak bağışta bulunan kimse ve bağışı kabul eden parti sorumlusu, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak kredi veya borç veren veya alanlar ile bu krediyi veya borcu alan veya veren parti sorumlusu hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

²⁴ Bu fıkroda yeralan “beşbin liradan onbin liraya kadar” ibaresi, 12/8/1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunun 22. maddesi ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden yardım veya bağış kabul eden parti sorumlusu veya aday veya aday adayı bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Kanuna aykırı sair davranışlar²⁵

Madde 117 – (İptal: Anayasa Mahkemesinin 12/1/2012 tarihli ve E. 2011/62, K. 2012/2 sayılı Kararı ile.)

Genel ceza hükümleri

Madde 118 – Bu Kanunla, 22 Kasım 1972 tarihli ve 1630 sayılı Dernekler Kanununa yapılan atıflar hakkında, söz konusu Kanunda yer alan ve bu Kanun hükümlerine aykırı bulunmayan ceza müeyyideleri, siyasî partiler ve sorumluları hakkında da uygulanır.

Özel yasaklılarla ilgili cezalar

Madde 119 – (Mülga: 21/5/1987 - 3370/9 md.)

Seçimlerde alınan tedbirlere uymama

Madde 120 – Bu Kanun hükümlerine göre yapılan seçimlerin düzen içerisinde ve sağlıklı biçimde yürütülmesi amacıyla hâkimin ve sandık kurulunun aldığı tedbirlere uymayanlara, eylem daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde üç aydan altı aya kadar hafif hapis cezası verilir.

25 Bu madde Anayasa Mahkemesinin 12/1/2012 tarihli ve E. 2011/62, K. 2012/2 sayılı Kararı ile iptal edilmiş olup, iptal hükmünün, Kararın Resmi Gazete’de yayımlandığı 5/7/2012 tarihinden başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi hüküm altına alınmıştır.

SEKİZİNCİ KISIM

Çeşitli Hükümler

Diğer kanunların genel olarak uygulanacak hükümleri

Madde 121 – Türk Kanunu Medenisî ile Dernekler Kanununun ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri, siyasî partiler hakkında da uygulanır.

Bu Kanunun hükümlerine göre soruşturma yapan Cumhuriyet Başsavcısı, Cumhuriyet Başsavcivekili ile Cumhuriyet Başsavcı Başyardımcısı veya Cumhuriyet Başsavcı yardımcılarına verilecek yol giderleri, tazminat ve gündelikler hakkında, 4/2/1983 tarihli ve 2797 sayılı Yargıtay Kanununun 67 nci maddesi hükümleri uygulanır.

Uygulanmayacak kanun hükümleri

Madde 122 – 22 Kasım 1972 tarihli ve 1630 sayılı Dernekler Kanununun 40 ıncı maddesi ile 24 Temmuz 1953 tarihli ve 6187 sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanunun 2 ve 3 üncü maddelerinin hükümleri, siyasî partiler hakkında uygulanmaz.

Devletçe yardım

Ek Madde 1 – (27/6/1984-3032/2. md. ile gelen Ek Madde hükmü olup teselsül için numaralandırılmıştır.)

Yüksek Seçim Kurulunca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınan ve 2839 sayılı Milletvekili Se-

çimi Kanununun 33 üncü maddesindeki genel barajı aşmış bulunan siyasî partilere her yıl Hazineden ödenmek üzere o yılki genel bütçe gelirleri “(B) Cetveli” toplamının beşbinde ikisi oranında ödenek malî yıl için konur.²⁶

(Değişik birinci cümle: 12/8/1999-4445/21. md.) Bu ödenek, yukarıdaki fıkra gereğince Devlet yardımı yapılacak siyasî partiler arasında, bu partilerin genel seçim sonrasında Yüksek Seçim Kurulunca ilan edilen toplam geçerli oy sayıları ile orantılı olarak bölüştürülmek suretiyle her yıl ödenir. Bu ödemelerin o yılki genel bütçe kanununun yürürlüğe girmesini takiben on gün içinde tamamlanması zorunludur.

(Mülga üçüncü fıkra: 12/8/1999-4445/21. md.)

(Değişik dördüncü fıkra: 2/3/2014-6529/4. md.) Bu madde uyarınca yapılacak yardımlar sadece parti ihtiyaçları veya parti çalışmalarında kullanılır.

(Ek fıkra: 7/8/1988-3470/1. md.; Değişik beşinci fıkra: 2/3/2014-6529/4. md.) Milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların %3’ünden fazlasını alan siyasi partilere de Devlet yardımı yapılır. Bu yardım en az Devlet yardımı alan siyasi partinin ikinci fıkra gereğince almış olduğu yardım ve genel seçimlerde aldığı toplam geçerli oy esas alınarak kazandıkları oyla orantılı olarak yapılır. Bu fıkra uyarınca yapılacak yardım bir milyon Türk

26 Bu fıkradaki “beşbinde biri” ibaresi, 24/3/1992 tarih ve 3789 sayılı Kanunla “beşbinde ikisi” olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

Lirasından az olamaz. Bunun için her yıl Maliye Bakanlığı bütçesine yeterli ödenek konulur.

(Ek fıkra: 7/8/1988-3470/1. md.)Yukarıdaki fıkralarda öngörülen yardım miktarları; bu yardımdan faydalanabilecek siyasi partilere, milletvekili genel seçiminin yapılacağı yıl üç katı, mahallî idareler genel seçim yılı için iki katı olarak ödenir. Her iki seçim aynı yıl içerisinde yapıldığında bu ödemenin miktarı üç katı geçemez. Bu fıkra gereğince yapılacak katlı ödemeler, Yüksek Seçim Kurulunun seçim takvimine dair kararının ilanını izleyen 10 gün içinde yapılır.

(Ek fıkra: 12/8/1999-4445/21. md.) Bu Kanunun 76 ncı maddesi hükmü dairesinde gelirleri Hazineye irat kaydedilen ve taşınmaz malları Hazine adına tapuya tescil edilen siyasi partilere, bu madde gereğince yapılacak Devlet yardımından, Hazineye irat kaydedilengelirin Hazine adına tapuya tescil edilen taşınmazların toplam değerinin iki katı indirilir.

Ek Madde 2 - (21/5/1987-3370/10. md. ile gelen Ek 1. Madde hükmü olup numarası teselsül ettirilmiştir.)

İlçe belediye başkanı ile ilçeye bağlı diğer belediyelerin başkanları, üyesi olduğu partinin ilçe kongresinin; büyükşehir belediye başkanları dışındaki il belediye başkanları ile merkez ilçe çevresindeki diğer belediyelerin başkanları merkez ilçe kongresinin; büyükşehir belediye başkanları il kongresinin tabii üyesidirler.

Ek Madde 3 - (21/5/1987-3370/10. md. ile gelen Ek 2. Madde hükmü olup numarası teselsül ettirilmiştir.)

Bu Kanunun çeşitli maddelerinde adı geçen merkez karar ve yönetim kurulu deyiminden 13 üncü maddedeki merkez karar, yönetim ve icra organları anlaşılır.

Ek Madde 4 - (Ek: 31/3/1988-3420/12. md.; Mülga: 12/7/1999 - 4445/25 md.)

Ek Madde 5 - (Ek: 31/10/1990 - 3673/3 md.)

2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunun 29 uncu maddesi gereğince yapılan seçimlerin yenilenmesi hallerinde, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 63, 64 ve 65 inci maddelerindeki yasaklar Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun radyo ve televizyon yayınları hakkında uygulanmaz.

Ek Madde 6 - (Ek: 12/8/1999-4445/23. md.)

Bu Kanunun 66, 70 ve 74 üncü maddelerinde yer alan parasal değerler her takvim yılı başından geçerli olmak üzere, o yıl için 4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümleri uyarınca tespit ve ilan olunan yeniden değerlendirme oranında artırılır.²⁷

27 20/5/2021 tarihli ve 7319 sayılı Kanunun 2 nci maddesi ile, bu fıkra da yer alan "ve 70 inci" ibaresi ", 70 ve 74 üncü" şeklinde değiştirilmiştir.

Defter, sicil ve kayıtların tutulma usulü

Ek Madde 7 – (Ek: 18/6/2014-6545/41. md.)

Bu Kanuna göre tutulacak sicil, dosya, defter ve kayıtlar elektronik ortamda da tutulabilir. Ancak form veya sürekli form şeklinde tutulacak defterler, kullanılmaya başlanmadan önce her bir sayfasına numara verilerek ve onaylatılarak kullanılabilir. Onaylı sayfalar kullanıldıktan sonra defter hâline getirilerek muhafaza edilir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı siyasi parti sicillerine işlenmek üzere elektronik ortamda veri aktarımı, ancak siyasi parti genel merkezleri tarafından ve bu işlerle görevlendirilecek kişilerce yerine getirilir.

DOKUZUNCU KISIM

Geçici Hükümler

Geçici Madde 1 – (Mülga: 21/5/1987-3370/9. md.)

Geçici Madde 2 – Bu Kanunun geçici 1 inci maddesi kapsamında olup da maddede gösterilen süreler içerisinde siyasî parti kuramayacakları belirtilenlerin, herhangi bir siyasî partinin kurucuları arasında bulunmaları halinde, o siyasî parti tüzelkişilik kazanamaz.

Geçici Madde 3 – Bu Kanunun geçici 1 inci maddesi uyarınca kendilerine özel yasak getirilen kişilerin kimlikleri, statüleri ile hukukî durumları belirtilmek suretiyle Kanunun yayımı tarihinden itibaren yedi gün içinde İçişleri Bakanlığınca tespit edilerek Resmî Gazetede yayımlanır.

Resmî Gazetede yayım tarihinden itibaren onbeş gün içinde ilgililerin İçişleri Bakanlığına itiraz hakları vardır. İçişleri Bakanlığı yapılan itirazları onbeş gün içinde inceleyerek karara bağlar.

Özel yasaklamaya tabi olduğu sonradan anlaşılanlar hakkında da yukarıdaki hükümler uygulanır.

Geçici Madde 4 – Bu Kanunun yürürlüğe girmesini müteakîp yapılacak ilk milletvekili genel seçimlerinin sonucunun Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilânına kadar, Millî Güvenlik Konseyi;

Siyasî parti kurmak üzere İçişleri Bakanlığına verilen kuruluş bildirisinde adı yazılı bulunan parti kurucuları

üzerinde incelemede bulunmak yetkisine sahiptir. Bu inceleme sonucunda bu görevler için uygun görülmeyenler hakkında; Millî Güvenlik Konseyi, temelli kapatılan siyasî partilerin her kademedeki yöneticileri ile üyelerine, parti faaliyetlerine katılma kısıtlılığı getiren Anayasanın 69 uncu maddesi hükümlerine dayalı olarak, üye tamsayısı ile karar alır. Bu suretle hakkında olumsuz karar alınan kurucu yerine, diğer kurucular tarafından yenileri önerilebilir.

Bu inceleme işlemi, kuruluş bildirisinin İçişleri Bakanlığına verilmesi ile birlikte partinin tüzelkişilik kazanması hakkını önlemez ve geciktirmez.

İçişleri Bakanlığı, kendisine verilen kuruluş bildirisi ve eklerinin (Program ve tüzük hariç) birer örneğini yirmi-dört saat içinde Millî Güvenlik Konseyi Başkanlığına ulaştırır.

Millî Güvenlik Konseyi inceleme sonucunu ilgili partiye iletmek üzere İçişleri Bakanlığına ve aynı zamanda Cumhuriyet Başsavcılığına yirmi gün içinde bildirir.

Tebliğ tarihinden itibaren beş gün içinde Millî Güvenlik Konseyinin kararını yerine getirmeyen siyasî partiler hakkında Cumhuriyet Başsavcılığınca Anayasa Mahkemesinde kapatma davası açılır.

Geçici Madde 5 – Bu Kanunun yürürlüğe girmesi ni müteakip kurulacak siyasî partilerin teşkilatlanmaları aşağıdaki esaslara göre yapılır:

a) İlk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar geçecek süre içinde kurulan siyasi partilerin, genel başkan, merkez karar ve yönetim kurulu ve merkez disiplin kurulu üyeleri; partinin tüzelkişilik kazanmasını takip eden yedi gün içinde ilgili siyasî parti tarafından İçişleri Bakanlığı ile Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilir. Bu organlarda meydana gelen değişiklikler de, değişikliğin yapıldığı tarihten itibaren yedi gün içinde aynı makamlara bildirilir.

Yukarıdaki fıkrada belirtilen süre içinde gerekli bildirim yapmayan parti sorumluları hakkında bu Kanunun 115 inci maddesi hükümleri uygulanır.

b) Bu Kanuna göre kurulacak siyasi partiler ilçe, il ve büyük kongrelerini ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanı oluşumundan sonra ve bu tarihten itibaren iki yıl içinde yaparlar.

c) Bu Kanunun öngördüğü şekilde çeşitli parti kademelerinin kongreleri yapılınca kadar, partilerin geçici il ve ilçe teşkilatına ait zorunlu organları, kurucular kurulu (genel başkan, merkez karar ve yönetim kurulu ile merkez disiplin kurulu üyeleri ve bu kurullara katılmayan kurucular) tarafından oluşturulur.

Geçici Madde 6 – (Değişik: 10/6/1983-2839/62. md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girmesini müteakip, yapılacak ilk milletvekili genel seçimleri için önseçim yapılmaz.

Milletvekili adayları, seçim çevrelerinin çıkaracakları milletvekili sayısı kadar gösterilir.

Milletvekili adayları; doğrudan kurucular kurulu üyelerinin en az üçte iki çoğunluğu tarafından milletvekili genel seçim tarihinden en az yetmiş gün önce tespit edilir ve Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı ile Adalet Bakanlığına bildirilir. Seçimle ilgili müteakip işlemler seçim mevzuatına göre yürütülür.

Bu Kanunun ve Seçim Kanununun çeşitli hükümlerinde yer alan seçim çevrelerinde iki kat aday gösterilmesine ilişkin hükümler, ilk milletvekili genel seçimlerinde uygulanmayıp, seçim çevrelerinin çıkaracakları milletvekili sayısı şeklinde uygulanır.

Geçici Madde 7 – Bu Kanunun yayımlanmasını müteakip yapılacak ilk milletvekili genel seçim tarihinden yetmiş gün öncesine kadar geçecek süre içinde bir siyasi partinin; bir başka siyasî partinin kapatılmasına ilişkin dava açma isteminde bulunabilmesi için bu Kanunun 100 üncü maddesinde öngörülen;

- a) Milletvekili genel seçimlerine katılmış olmak,
 - b) Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunmak,
 - c) İlk büyük kongresini yapmış olmak,
- Şartları aranmaz.

İlk milletvekili genel seçimlerinden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar geçecek süre içinde, bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan hükümleri ihlâl sebebiyle Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından bir partinin kapatılması için dava

açılması konusunda Millî Güvenlik Konseyi de Adalet Bakanlığı kanalıyla istemde bulunabilir.

100 üncü maddede gösterilen itiraz ve itirazın incelenmesiyle ilgili süreler, bu geçici madde kapsamına giren istemler bakımından onar gün olarak uygulanır.

Geçici Madde 8 – Kurulacak siyasî partilerin tüzelsellik kazanabilmeleri için bu Kanunun 8 inci maddesine göre, düzenlemekle yükümlü bulundukları kuruluş bildirisi ve buna eklenecek belgeler 16 Mayıs 1983 gününden itibaren İçişleri Bakanlığına verilir.

Bu tarihe kadar olan süre içerisinde siyasî parti kurmak için gerekli olan ve bu Kanunda öngörülen hazırlık çalışmalarında ve temaslarda bulunulabilir.

Geçici Madde 9 – 29 Haziran 1981 tarih ve 2485 numaralı Kurucu Meclis Hakkında Kanunun Danışma Meclisi üyelerinin ilk genel seçimlerde herhangi bir siyasi partinin kontenjan adayı olamayacaklarına ilişkin 31 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde 10 – 16 Ekim 1981 tarih ve 2533 sayılı Kanunla feshedilmiş bulunan siyasi partilerin 11 Eylül 1980 tarihindeki il ve ilçe başkanlarından,

a) 11 Eylül 1980 tarihine kadar beş defa arka arkaya seçilmiş bulunanların, bu Kanuna göre kurulacak yeni bir partideki aynı görevlere yeniden seçilebilmeleri için aradan dört yıllık bir sürenin geçmesi gerekir. Bu sürenin başlangıç tarihi olarak 16 Ekim 1981 tarihi kabul edilir.

b) On yıldan az süreyle il veya ilçe başkanlığı yapmış olanlar ise bu Kanun hükümlerine göre kurulacak siyasi partilerde il veya ilçe başkanlığı yapabilirler, ancak 16 Ekim 1981 tarihinden önce yapmış oldukları il veya ilçe başkanlığı süreleri bu Kanun hükümlerine göre yapabilecekleri azami il ve ilçe başkanlığı sürelerinin hesabında göz önünde bulundurulur.

Bu madde hükümlerine uymayan siyasî partiler hakkında bu Kanunun 104 üncü maddesi hükümleri uygulanır.

Geçici Madde 11 – Bu Kanunun yürürlüğe girmesini müteakip yapılacak ilk milletvekili genel seçimleri tarihinden önce kurulacak siyasî partilerin çeşitli kademedeki kongreleri yapılincaya kadar geçecek sürede genel başkanlık ile il ve ilçe başkanlığına getirilenlerin bu görevlerde bulunmaları arka arkaya altı veya beş defa seçilme haklarında herhangi bir kayba sebep teşkil etmez.

Geçici Madde 12 – Bu Kanunun yürürlüğe girmesini müteakip kurulacak siyasi partilerin, il ve ilçe yönetim kurulu başkan ve üyelik görevlerine getirilenlerden, geçici 6 ncı madde hükümlerine göre partilerinin kurucular kurulu tarafından görev yaptıkları yerden milletvekili adayı olarak tespit edilip Yüksek Seçim Kuruluyla Adalet Bakanlığına bildirilenlerin, bildirim tarihinde bulundukları il ve ilçe yönetim kurulu başkanlıkları ile üyelik görevleri sona erer.

Geçici Madde 13 – (27/6/1984-3032/3. md. ile gelen Geçici 11. Madde hükmü olup madde numarası teselsül ettirilmiştir.)

1984 yılı içinde siyasî partilere Devletçe yapılacak yardım bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on gün içerisinde genel bütçe gelirleri “B” cetveli toplamı dikkate alınmak suretiyle Maliye ve Gümrük Bakanlığı bütçesinde yer alan yedek ödenekten karşılanır.

Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yapılacak, ilk genel milletvekili seçimine kadar, 25 Mart 1984 tarihinde yapılmış olan; Mahallî İdareler seçimine katılmış siyasî partilere o yılın bütçesine, siyasî partilere Devlet yardımı için konan ödeneğin % 30’u ayrılır ve ayrılan bu ödenek Siyasî Partilerin İl Genel Meclisi seçimlerinde kazandıkları sandalye sayısına göre paylaştırılır.

Ödeneğin geri kalan % 70’i ise T. B. M. M.’nde grubu bulunan partilere 6 Kasım 1983 tarihinde yapılmış olan genel seçimlerde aldıkları geçerli oyların, bu partilerin toplam olarak aldıkları geçerli oylara oranına göre bölüştürülerek ödenir.

(Ek fıkralar: 9/4/1987-3349/1. md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Türkiye Büyük Millet Meclisinde Grubu bulunan Siyasî Partiler yukarıdaki fıkralarda ifade edilen seçimlere katılmamış olsalar bile Devlet yardımından faydalanırlar. Bu miktar 150 000 000 (yüzelli milyon) TL. sından aşağı olamaz. Bu maksatla gerekli ödenek 27.6.1984 tarih ve 3032 sa-

yılı Kanunla konulan Ek Maddede öngörülen sınırlamaya bağlı olmaksızın Maliye ve Gümrük Bakanlığı Bütçesinin yedek ödenek tertibinden karşılanır.

Siyasî Partiler Kanununa 27.6.1984 tarih ve 3032 sayılı Kanunla Eklenen Ek 1 inci maddede yazılı beşbinde bir oranındaki yardım miktarı bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten sonra yapılacak ilk milletvekili genel seçimi yılı için üç misline çıkartılır. Artırılan miktar bu Kanunun Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildiği tarihte Grubu Bulunan Siyasi Partilere milletvekili sayılarına göre taksim edilerek ödenir.

Geçici Madde 14 - (28/3/1986-3270/20. md. ile gelen Geçici 13. Madde hükmü olup madde numarası teselsül ettirilmiştir.)

Siyasî Partiler Kanununda yapılan değişikliklerin yürürlüğe girmesini müteakip, siyasî partilerin olağan büyük kongreleri toplanıncaya kadar, partilerin merkez karar ve yönetim kurulları bu değişikliklerin gerektirdiği tüzük tadilatını yapmaya yetkilidir.

Geçici Madde 15 - (21/5/1987-3370/11. md. ile gelen Geçici 14. Madde hükmü olup numarası teselsül ettirilmiştir.)

Bu Kanunda yapılan değişikliklerin yürürlüğe girmesini müteakip siyasî partilerin olağan büyük kongreleri toplanıncaya kadar, Merkez Karar ve Yönetim Kurulları bu değişikliğin gerektirdiği tüzük tadilatını yapmaya yetkilidir.

Geçici Madde 16 – (Ek: 31/10/1990-3673/4. md; Mülga: 29/4/2005 – 5341/1 md.)

Geçici Madde 17 – (Ek: 25/12/1993-3945/2. md.)

Siyasî partiler tüzüklerinde gerekli değişiklikleri yapmaya kadar merkez karar organları istifaya ilişkin usul ve esasları tespiti yetkilidir.

Geçici Madde 18 – (Ek: 12/8/1999-4445/24. md.)

Siyasi partilerin merkez karar ve yönetim kurulları, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içerisinde gerekli görülen tüzük değişikliğini yapmaya yetkilidir. Bu değişiklikler izleyen ilk büyük kongrenin onayına sunulur.

Geçici Madde 19 – (Ek: 3/4/2013-6456/54. md.)

13/2/2011 tarihli ve 6111 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla Siyasi Partiler Kanununun 74 üncü maddesinde yapılan değişiklik hükümleri, anılan değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Anayasa Mahkemesi tarafından sonuçlandırılmamış denetimler hakkında da uygulanır.

ONUNCU KISIM

Yürürlük ve Yürütme

Yürürlük

Madde 123 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 124 – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.²⁸

22/4/1983 TARİHLİ VE 2820 SAYILI KANUNA İŞLENEMEYEN HÜKÜMLER:

1 – 31/3/1988 tarih ve 3420 sayılı Kanunun geçici maddeleri

Geçici Madde 1 – Cumhuriyet Başsavcılığının, Siyasi Partiler Kanununun 10 uncu maddesine bu Kanunla eklenen fıkra gereğince 1988 yılı içinde yapacağı harcamalarını karşılayacak miktarı, Adalet Bakanlığı 1988 yılı bütçesi seçim giderleri ödeneğinden, bu Bakanlığın talebi üzerine Yargıtay Başkanlığı bütçesine aktarmaya ve bu konuda gerekli işlemleri yapmaya Maliye ve Gümrük Bakanı yetkilidir.

Geçici Madde 2 – Siyasi Partiler, bu Kanunun 5 inci maddesi ile değiştirilen 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanu-

28 4/7/2018 tarihli ve 30468 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2/7/2018 tarihli ve 698 sayılı 477 sayılı Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 72. maddesi uyarınca bu kanun hükmünde Bakanlar Kuruluna yapılan atıf Cumhurbaşkanı’na yapılmış sayılmaktadır.

nunun 42 nci maddesine göre önseçime esas üye listelerinin eksiklerini tamamlayarak bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren iki ay içinde 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 10 uncu maddesi gereğince Cumhuriyet Başsavcılığına bildirirler.

Geçici Madde 3 – Bu kanunda yapılan değişikliklerin yürürlüğe girmesini müteakip, siyasi partilerin olağan büyük kongreleri toplanıncaya kadar Merkez Karar ve Yönetim Kurulları bu değişikliğin gerektirdiği tüzük tadilatını yapmaya yetkilidir.

2 – 17/5/1990 tarih ve 3648 sayılı Kanunun geçici maddesi:

Geçici Madde – Siyasi partilerin merkez karar ve yönetim kurulları, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren üç ay içerisinde, gerekli görülen tüzük değişikliğini yapmaya yetkilidir.

3 – 31/10/1990 tarih ve 3673 sayılı Kanunun geçici maddesi:

Geçici Madde – Siyasî partilerin merkez karar, yönetim ve icra organları, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren üç ay içerisinde gerekli görülen tüzük değişikliğini yapmaya yetkilidir.

2820 SAYILI KANUNA EK VE DEĞİŞİKLİK GETİREN MEVZUATIN YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİNİ GÖSTERİR LİSTE

Değiştirilen Kanunun/ Numarası	2820 sayılı Kanunun değişen ve iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
2839	Geçici Madde 6	13/6/1983
3032	61, Ek Madde 1, Geçici Madde 11	9/7/1984
3270	7, 10, 14, 15, 19, 20, 21, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 46, 57, 66, 101, 103, 115, Geçici Madde 13	15/4/1986 Mükerrer
3349	Ek Madde 1, Geçici Madde 11	22/4/1987
3370	7, 10, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 31, 119, Ek Madde 2 ve 3, Geçici Madde 14	26/5/1987
3377	19, 20, 38	3/6/1987
Anayasa Mahkemesinin 22/5/1987 tarihli ve E.1986/17 ve K.1987/11 sayılı kararı	36	18/3/1988 R.G.'de yayınlanmasından başlayarak 6 ay sonra R.G: 18/9/1987-19578
3420	10, 20, 36, 42, 61, Ek Madde 4	13/4/1988
3470	Ek Madde 1	1/1/1988 tarihinden geçerli olmak üzere yayımı tarihinde R.G: 13/8/1988-19898

3648	15, 19, 20	25/5/1990
3673	21, 66, Ek Madde 5, Geçici Madde 16	2/11/1990
3789	Ek Madde 1, Geçici Madde 16	28/3/1992
3821	96	3/7/1992
3945	40, Geçici Madde 17	28/12/1993
4125	37, 38, 46	28/10/1995
4381	37	2/8/1998
4445	2, 5, 7, 9, 11, 31, 61, 66, 67, 68, 70, 74, 75, 76, 79, 91, 92, 95, 97, 98, 101, 102, 103, 104, 111, 116, Ek Madde 1, 4 ve 6, Geçici Madde 18	14/8/1999
Anayasa Mahkemesinin 12/12/2000 tarihli ve E.2000/86 ve K.2000/50 sayılı kararı	103	22/12/2000- 24268
4748	101, 102, 103	9/4/2002
4778	8, 11, 66, 98, 100, 102, 104, 111	11/1/2003
Anayasa Mahkemesinin 1/4/2003 tarihli ve E.2003/21 ve K.2003/13 sayılı kararı	105	22/7/2003-25176
5341	Geçici Madde 16	7/5/2005
Anayasa Mahkemesinin 11/6/2009 tarihli ve E.2008/5 ve K.2009/81 sayılı kararı	104	7/7/2009-27281

Anayasa Mahkemesinin 8/12/2010 tarihli ve E.2010/17 ve K.2010/112 sayılı kararı	108	5/2/2011-27837
6111	66, 74	25/2/2011
6456	Geçici Madde 19	18/4/2013
Anayasa Mahkemesinin 12/1/2012 tarihli ve E.2011/62 ve K.2012/2 sayılı kararı	117	5/1/2013 R.G'de yayımlanmasından başlayarak 6 ay sonra R.G: 5/7/2012-28344
6529	15, 20, 43, Ek Madde 1	13/3/2014
6545	96, 104, 114, Ek Madde 7	28/6/2014
6736	71	19/8/2016
7102	90	16/3/2018
7140	3	25/4/2018
7319	74, Ek Madde 6	25/5/2021
7393	36	6/4/2022
7417	69	5/7/2022

SİYASÎ PARTİLER KANUNU ALFABETİK KAVRAM ENDEKSİ

	Madde	Sayfa
12 Eylül 1980 Harekatına karşı beyan ve tutum yasağı:	97	468
A		
Adayların tespitinde uygulanacak hükümler:	39	428
Af yetkisi:	58	440
Amaç:	1	400
Anamuhalefet partisi ve genel başkanı:	35	425
Anayasadaki yasaklara aykırılık halinde partilerin kapatılması	101	472
Atatürk ilke ve inkılaplarının korunması:	84	463
Atatürk'e saygı:	85	464
Azınlık yaratılmasının önlenmesi:	81	461
B		
Bağdaşmayan görevler:	32	424
Bağımsızlığın korunması:	79	460
Bağışlar:	66	446
Bir siyasi partinin yasak eylemlere odak olması hali:	103	475
Borç verme yasağı:	72	450
Bölgecilik ve ırkçılık yasağı:	82	461
Büyük kongre:	14	408
C		
Cumhuriyet Başsavcılığına ve Anayasa Mahkemesine gerekli bilgilerin verilmemesi:	111	480

Cumhuriyet Başsavcılığının isteklerine uyulmaması halinde yapılacak işlem:	102	473
Cumhuriyet Başsavcılığının partilerin kuruluşunu denetlemesi:	9	404
Defter, sicil ve kayıtların tutulma usulü:		487
Demokratik Devlet düzeninin korunması ile ilgili yasaklar:	78	458
D		
Denetim:	75	454
Dernek, sendika, vakıf, kooperatif ve meslek kuruluşlarıyla siyasi ilişki ve işbirliği yasağı:	92	466
Devletçe yardım:	1	484
Devletin tekliği ilkesinin korunması:	80	460
Diğer kanunların genel olarak uygulanacak hükümleri:	121	484
Diğer sebeplerle başvuru	104	476
Dini gösteri yasağı:	88	465
Dini ve dince kutsal sayılan şeyleri istismar yasağı:	87	464
Disiplin cezalarına itiraz:	57	439
Disiplin işleriyle ilgili görüşme ve karar yasağı:	56	439
Disiplin konusunda tedbir kararı:	59	440
Disiplin kurulları üyelerinin seçilmesi:	54	438
Disiplin kurullarının çalışması:	55	438
Disiplin suçları ve cezaları:	53	437
Diyanet İşleri Başkanlığının yerinin korunması:	89	465

Madde Sayfa**E**

Eşitlik ilkesinin korunması:	83	462
------------------------------	----	-----

G

Gelirler ve kaynakları	61	443
Gelirlerin sağlanmasında usul:	69	447
Genel başkan:	15	411
Genel ceza hükümleri:	118	483
Gerçek dışı üye kaydı yapılması:	114	481
Giderlerin yapılmasında usul:	70	449
Giriş ve üyelik aidatı:	62	444
Görevli mahkeme ve savcılık:	98	469
Grup başkanı:	26	422
Grup genel kurulu:	24	421
Grup iç yönetmeliği:	23	421
Grup kurma:	22	421
Grup ve hükümet ilişkileri:	28	422
Grup yönetim ve disiplin kurulları:	25	422
Grupta gizli oylama:	27	422

H

Hazinece elkoyma:	76	456
-------------------	----	-----

İ

İbra için oya katılamayacak olanlar:	30	423
İdari mercilerin, savcılarının ve mahkemelerin görevleri	106	477
İl teşkilatı:	19	414
İlçe teşkilatı:	20	415
İtiraz hakkı:	50	435

K

Kamu yararına dernek sayılmama:	34	425
Kanuna aykırı bağış, kredi veya borç alınması, borç verilmesi	116	482
Kanuna aykırı sair davranışlar:	117	483
Kapanan siyasi partilerin malları:	110	403
Kapanma kararı:	109	478
Kapanma kararının kapatmaya ilişkin hükmün sonuçlarına etkili olamayacağı:	108	477
Kapatılan partinin malları:	107	477
Kapatılan siyasi partiler ve mensuplarının durumu	95	467
Kapsam:	2	400
Kesinhesabın gönderilmesi:	74	452
Kimliğin tespiti:	47	434
Kongrelerle ilgili genel hükümler:	29	423
Kontenjan adaylığı:	38	428
Kullanılamayacak parti adları ve işaretler:	96	467
Kuruldaki parti üyesinin görevini yerine getirmemesi:	44	433
Kurulların oluşumu:	41	429
Küçük kongre:	18	413

L

Laiklik ilkesinin korunması ve halifeliğin istenemeyeceği :	86	464
--	----	-----

M

Mahalli seçimler yoklaması:	52	436
Mali sorumluluk:	71	450

Madde Sayfa

Merkez disiplin kurulu:	17	413
Merkez karar, yönetim ve icra organları:	16	412
Milletvekili aday adaylığı aidatı:	64	445
Milletvekili aidatı:	63	445
Müşahitler:	45	365

O

Organlarda görev alanların bildirilmemesi:	115	482
Organlarda görev alanların ilgili makamlara bildirilmesi:	33	424
Oy pusulası:	46	433
Oylamaya hile karıştırılması:	112	481

Ö

Önseçim evrakının saklanması:	49	435
Önseçim tutanağı ve tutanağın iptali:	51	435
Önseçimde propaganda ile ilgili hükümler:	43	432
Özel yasaklılarla ilgili cezalar:	119	483

P

Paraya çevirme:	77	457
Parti adaylarının tespiti:	37	426
Parti bütçeleri ve kesinhesabı:	73	451
Parti defter ve kayıtlarının tutulmaması, tahrifi, defterlerin yok edilmesi veya gizlenmesi:	113	481
Parti içi çalışmaların demokrasi esaslarına uygun olma zorunluluğu:	93	466
Parti seçmen listesi:	42	430
Partilerin genel merkez teşkilatı:	13	408
Partilerin kurulması:	8	403

S

Satış bedelleri:	65	445
Seçimlerde alınan tedbirlere uymama:	120	483
Seçimlere katılmama nedeniyle dava açılması:	105	477
Seçimlerin yapılması:	21	417
Siyasi parti kurma hakkı:	5	401
Siyasi parti sicili:	10	404
Siyasi partilerde aday adaylığı ve merkez adaylığı:	40	428
Siyasi partilere üye olma:	11	406
Siyasi partilerin seçimlere katılması:	36	426
Siyasi partilerin teşkilatı:	7	402
Siyasi partilerin vazgeçilmezliği ve niteliği:	4	401
Siyasi partilerle ilgili yasaklara aykırılık halinde dava açılması:	100	470
Siyasi partilerle ilgili yasakları inceleme kurulu:	99	470
Son işlemler:	48	434

T

Tanım:	3	400
Taşınmaz mal edinme:	68	447
Teşkilatın merkezleri:	31	423
Ticari faaliyet, kredi ve borç alma yasağı	67	447
Tutulacak defter ve kayıtlar:	60	441
Tüzük ve programlar ile parti faaliyetlerine ilişkin sınırlamalar:	90	466

U

Uygulanmayacak kanun hükümleri:	122	484
---------------------------------	-----	-----

Madde Sayfa**Ü**

Üniforma giydirmeye ve güvenlik kuvvetlerinin görevlerini üstlendirmeye yasağı:	466	392
Üye olma ve üyelikten çekilme hakkı:	6	401
Üyeliğe kabul şartları:	12	407

Y

Yan kuruluşlar yasağı:	91	466
Yürürlük:	123	498
Yürütme:	124	498

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

**11., 14. ve 15. Protokoller ile
değiştirilen metin**

**Ek Protokol ile Protokol
4, 6, 7, 12, 13 ve 16 eklenmiştir**

Metne İlişkin Açıklama

Sözleşme metni, 1 Ağustos 2021 tarihinde yürürlüğe giren 15 No.lu Protokol'ün (Avrupa Konseyi Antlaşmaları Serisi (AKAS) No. 213) ve 1 Haziran 2010 tarihinde yürürlüğe giren 14 No.lu Protokol'ün (AKAS No. 194) düzenlemelerine uygun olarak değiştirilmiş haliyle sunulmaktadır. Sözleşme metni, daha önceden, 21 Eylül 1970'te yürürlüğe giren 3 No.lu Protokol'ün (AKAS No. 45), 20 Aralık 1971'de yürürlüğe giren 5 No.lu Protokol'ün (AKAS No. 55) ve 1 Ocak 1990'da yürürlüğe giren 8 No.lu Protokol'ün (AKAS No. 118) düzenlemelerine uygun olarak değiştirilmiş olup, 2 No.lu Protokol'ün (AKAS No. 44) metnini de kapsamaktaydı. 5. maddesinin 3. fıkrası uyarınca bu Protokol, yürürlüğe girdiği 21 Eylül 1970'ten bu yana Sözleşmenin ayrılmaz parçası sayılmaktaydı. Anılan Protokollerle değiştirilen veya eklenen tüm hükümlerin yerini, yürürlüğe girdiği 1 Kasım 1998 tarihinden itibaren 11 No.lu Protokol (AKAS No. 155) almıştır. Bu tarih itibarıyla, 1 Ekim 1994'te yürürlüğe giren 9 No.lu Protokol (AKAS No. 140) yürürlükten kalkmış, 10 No.lu Protokol (AKAS No. 146) de konusuz kalmıştır.

Sözleşme ile protokollerinin imza ve onaylanmalarına ilişkin son durum ile yapılan beyanlar ve konulan çekincelerin tam listesine www.conventions.coe.int adresinden erişilebilir.

Bu metnin aslına uygun, resmi dili İngilizce ve Fransızca olup, Türkçe'ye tercümesi bilgilendirme amacı ile hazırlanmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ FİHRİSTİ

	Madde	Sayfa
İnsan haklarına saygı yükümlülüğü	1	525
BÖLÜM I		
HAK VE ÖZGÜRLÜKLER		
Yaşam hakkı	2	526
İşkence yasağı	3	526
Kölelik ve zorla çalıştırma yasağı	4	527
Özgürlük ve güvenlik hakkı	5	527
Adil yargılanma hakkı	6	529
Kanunsuz ceza olmaz	7	531
Özel ve aile hayatına saygı hakkı	8	531
Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü	9	532
İfade özgürlüğü	10	532
Toplantı ve dernek kurma özgürlüğü	11	533
Evlenme hakkı	12	533
Etkili başvuru hakkı	13	534
Ayrımcılık yasağı	14	534
Olağanüstü hallerde yükümlülükleri askıya alma	15	534
Yabancıların siyasal etkinliklerinin kısıtlanması	16	535
Hakları kötüye kullanma yasağı	17	535
Haklara getirilecek kısıtlanmaların sınırlanması	18	535

BÖLÜM II

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

Mahkeme'nin kuruluşu	19	536
Yargıç sayısı	20	536
Görev için aranan koşullar	21	536
Yargıçların seçimi	22	537
Görev süreleri ve görevden alınma	23	537
Yazı işleri Müdürlüğü ve Raportörler	24	537
Mahkeme Genel Kurulu	25	538
Tek Yargıç, Komite, Daire ve Büyük Daire Heyetleri	26	538
Tek Yargıcın yetkileri	27	539
Komitelerin yetkileri	28	540
Daire'lerin kabul edilebilirliğe ve esasa ilişinkararları	29	541
Büyük Daire lehine dosyadan elçekme	30	541
Büyük Daire'nin yetkileri	31	541
Mahkeme'nin yargı yetkisi	32	542
Devletlerarası başvurular	33	542
Bireysel başvurular	34	543
Kabul edilebilirlik koşulları	35	543
Üçüncü taraf sıfatıyla davaya katılma	36	544
Kayıttan düşürme	37	545
Davanın çekişmeli yargı ilkesine uygun olarak incelenmesi	38	545
Dostane çözüm	39	546

	Madde	Sayfa
Duruşmanın kamuya açıklığı ve belgeler erişim	40	546
Adil tazmin	41	546
Daire kararları	42	547
Büyük Daire'ye gönderme	43	547
Kesin kararlar	44	547
Kararların gerekçesi	45	548
Kararların bağlayıcılığı ve infazı	46	548
Danışma görüşleri	47	549
Mahkeme'nin danışma görüşü verme yetkisi	48	550
Danışma görüşlerinin gerekçesi	49	550
Mahkeme'nin giderleri	50	550
Yargıçların ayrıcalık ve dokunulmazlıkları	51	550

BÖLÜM III

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

Genel Sekreter tarafından yapılan incelemeler	52	551
Tanınmış insan haklarının korunması	53	551
Bakanlar Komitesi'nin yetkileri	54	551
Diğer çözüm yollarına başvurmama	55	551
Ülkesel uygulama	56	552
Çekinceler	57	553
Feshi ihbar	58	553
imza ve onay	59	554

**İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN
KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMEYE
EK PROTOKOL NO. 1**

Mülkiyetin korunması	1	556
Eğitim hakkı	2	557
Serbest seçim hakkı	3	557
Ülkesel uygulama	4	557
Sözleşme ile bağlantı	5	558
imza ve onay	6	558

**İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN
KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞME İLE BU
SÖZLEŞMEYE EK BİRİNCİ PROTOKOLDE TANINMIŞ
BULUNAN HAKLARDAN VE ÖZGÜRLÜKLERDEN
BAŞKA HAKLAR VE ÖZGÜRLÜKLER TANIYAN**

PROTOKOL NO. 4

Borçtan dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılma yasağı	1	561
Serbest dolaşım özgürlüğü	2	562
Vatandaşların sınır dışı edilmeleri yasağı	3	562
Yabancıların topluca sınır dışı edilmeleri yasağı	4	562
Ülkesel uygulama	5	563
Sözleşme ile bağlantı	6	564
imza ve onay	7	564

Madde Sayfa

**İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN
KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMEYE EK, ÖLÜM
CEZASININ KALDIRILMASINA DAİR**

PROTOKOL NO. 6

Ölüm cezasının kaldırılması	1	567
Savaş zamanında ölüm cezası	2	567
Askıya alma yasağı	3	568
Çekince koyma yasağı	4	568
Ülkesel uygulama	5	568
Sözleşme ile bağlantı	6	569
İmza ve onay	7	569
Yürürlüğü giriş	8	569
Saklama işlevleri	9	570

**İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN
KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMEYE
EK 7 NUMARALI PROTOKOL**

Yabancıların sınır dışı edilmelerine ilişkin usuli güvenceler	1	572
Cezai konularda iki dereceli yargılanma hakkı	2	573
Adli hata halinde tazminat hakkı	3	573
Aynı suçtan iki kez yargılanmama ve cezalandırılmama hakkı	4	574
Eşler arasında eşitlik	5	574
Ülkesel uygulama	6	575
Sözleşme ile bağlantı	7	576

Madde Sayfa

İmza ve Onay	8	576
Yürürlüğe giriş	9	577
Saklama işlevleri	10	577

**İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN
KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMEYE
EK 12 NUMARALI PROTOKOL**

Ayrımcılığın genel olarak yasaklanması	1	580
Ülkesel uygulama	2	581
Sözleşme ile bağlantı	3	582
İmza ve onay	4	582
Yürürlüğe giriş	5	582
Saklama işlevleri	6	583

**İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN
KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMEYE EK, ÖLÜM
CEZASININ HER DURUMDA KALDIRILMASINA DAİR
13 NUMARALI PROTOKOL**

Ölüm cezasının kaldırılması	1	585
Askıya alma yasağı	2	586
Çekince koyma yasağı	3	586
Ülkesel uygulama	4	586
Sözleşme ile bağlantı	5	587
İmza ve onay	6	587
Yürürlüğe giriş	7	587
Saklama işlevleri	8	588

**İNSAN HAKLARI VE TEMEL
ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASINA
İLİŞKİN SÖZLEŞMEYE EK
16 NUMARALI PROTOKOL**

	Madde	Sayfa
Madde	1	592
Madde	2	593
Madde	3	594
Madde	4	594
Madde	5	594
Madde	6	594
Madde	7	595
Madde	8	595
Madde	9	596
Madde	10	596
Madde	11	596

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

İmza Tarihi : 04.11.1950

Onay Kanunu

Tarihi: 10.03.1954 Numarası: 6366

Onay Kanunu Kabul Tarihi : 10.03.1954

Yayımlandığı R. Gazete

Tarih: 19.3.1954 Sayı: 8662

Yürürlüğe Girme Tarihi : 18.5.1954

Ek Açıklama

11 Nolu Ek Protokol ile 14 Nolu Ek Protokole İlişkin Açıklama

11 No'lu Protokol ile Sözleşme'nin 19-51. maddeleri değiştirilmiş, Sözleşme'nin 57. maddesi 52. madde, 60. maddesi, 53. madde, 61. maddesi, 54. madde, 62. maddesi 55. madde, 63. maddesi 56. madde, 64. maddesi 57. madde, 65. maddesi 58. madde ve 66. maddesi 59. madde hâline gelmiş; sözleşme ana metni altmış altı maddeden elli dokuz maddeye düşürülmüştür.

14 No'lu Protokol'le, Sözleşme'nin 22/2. ve 24. maddeleri kaldırılmış; 23., 27., 28., 29., 31., 32., 35/3., 38., 39., 46. maddeleri değiştirilmiş; 36. ve 59. maddelerine ise ek fıkra getirilmiştir. Ayrıca sözleşmenin 25. maddesi 24. madde, 26. maddesi 25. madde, 27. maddesi de 26. madde hâline getirilmiştir.

Protokol No. 11

İmza Tarihi	11.05.1994
Onaya Uygun Bulma Kanunu	
Tarihi: 14.05.1997	Numarası: 4255
Bakanlar Kurulu Kararı Tarihi	30.05.1997
B.K. Kararı Numarası	97/9506
Yayımlandığı Resmî Gazete	
Tarihi : 20.06.1997	Sayı: 23025
Yürürlüğe Girme Tarihi	01.11.1998

Protokol No. 14

İmza Tarihi	06.10.2004
Onaya Uygun Bulma Kanunu	
Tarihi: 01.06.2006	Numarası: 5512
Bakanlar Kurulu Kararı	
Tarihi: 29.06.2006	Numarası: 2006/10693
Yayımlandığı Resmî Gazete	
Tarihi : 08.08.2006	Sayı: 26253
Yürürlüğe Girme Tarihi	01.06.2010

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme

Roma 4 Kasım 1950

Aşağıda imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi hükümetler,

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948’de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’ni,

bu bildirinin, açıkladığı hakların evrensel ve etkin olarak tanınmalarını ve uygulanmalarını sağlamayı hedef aldığını,

Avrupa Konseyi’nin amacının, üyeleri arasında daha sıkı bir birlik oluşturmak olduğunu ve insan hakları ile temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesinin bu amaca ulaşma yollarından biri olduğunu göz önüne alarak, dünyada barış ve adaletin asıl temelini oluşturan ve korunması öncelikle, bir yandan gerçekten demokratik bir siyasal rejime, diğer yandan da insan hakları konusunda ortak bir anlayış ve ortaklaşa saygı esasına bağlı olan bu temel özgürlüklere derin bağlılıklarını bir kez daha tekrarlayarak, aynı inancı taşıyan ve siyasal gelenekler, idealler, özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü konularında ortak bir mirası paylaşan Avrupa devletlerinin hükümetleri sıfatıyla, Evrensel Bildiri’de yer alan bazı hakların ortak güvenceye bağlanmasını sağlama yolunda ilk adımları atmaya kararlı olarak, aşağıdaki konularda anlaşmışlardır:

MADDE 1

İnsan haklarına saygı yükümlülüğü

Yüksek Sözleşmeci Taraflar kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, bu Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlarlar.

BÖLÜM I

HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

MADDE 2

Yaşam hakkı

1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;

b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;

c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması.

MADDE 3

İşkence yasağı

Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.

MADDE 4

Kölelik ve zorla çalıştırma yasağı

1. Hiç kimse köle ya da kul durumunda tutulamaz
2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.
3. Aşağıdaki haller, bu madde anlamında “zorla çalıştırma ya da zorunlu çalışma” sayılmaz:
 - a) Bu Sözleşme’nin 5. maddesinde öngörülen koşullara uygun olarak tutulu bulunan bir kimseden, tutulu bulunduğu sırada veya şartlı tahliyeden yararlandığı süre içinde olağan olarak yapılması istenilen bir iş;
 - b) Askeri nitelikli herhangi bir hizmet veya vicdanî reddin meşru sayıldığı ülkelerde, vicdanî reddi seçen kişilere zorunlu askerlik hizmeti yerine gördürülebilecek başkaca bir hizmet;
 - c) Toplumun hayat veya refahını tehdit eden kriz veya afet hallerinde gerekli görülen her hizmet;
 - d) Olağan yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet.

MADDE 5

Özgürlük ve güvenlik hakkı

1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

a) Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkumiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutulması;

b) Kişinin, bir mahkeme tarafından yasaya uygun olarak verilen bir karara uymaması sebebiyle veya yasanın öngördüğü bir yükümlülüğün uygulanmasını sağlamak amacıyla yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması;

d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulması veya yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yasaya uygun olarak tutulması;

e) Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla, hastalığı yayabilecek kişilerin, akıl hastalarının, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılarının veya serserilerin yasaya uygun olarak tutulması;

f) Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

2. Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur.

3. İşbu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup, bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.

4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve, eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Bu madde hükümlerine aykırı bir yakalama veya tutma işleminin mağduru olan herkes tazminat hakkına sahiptir.

MADDE 6

Adil yargılanma hakkı

1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre

içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.

2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.

3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak;

c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;

d) iddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek;

e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşmadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak.

MADDE 7

Kanunsuz ceza olmaz

1. Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu bulunamaz. Aynı biçimde, suçun işlendiği sırada uygulanabilir olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

2. Bu madde, işlendiği zaman uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkelerine göre suç sayılan bir eylem veya ihmalden suçlu bulunan bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel değildir.

MADDE 8

Özel ve aile hayatına saygı hakkı

1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir.

MADDE 9

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü

1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir.

MADDE 10

İfade özgürlüğü

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi,

sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

MADDE 11

Toplantı ve dernek kurma özgürlüğü

1. Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir.

2. Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarınca yukarda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

MADDE 12

Evlenme hakkı

Evlenme çağına gelen her erkek ve kadın, bu hakkın kullanımını düzenleyen ulusal yasalara uygun olarak evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir.

MADDE 13

Etkili başvuru hakkı

Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir.

MADDE 14

Ayrımcılık yasağı

Bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.

MADDE 15

Olağanüstü hallerde yükümlülükleri askıya alma

1. Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, durumun kesinlikle gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla, bu Sözleşme’de öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir.

2. Yukarıdaki hüküm, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hali dışında 2. maddeye, 3. ve 4. maddeler (fıkra 1) ile 7. maddeye aykırı tedbirlere cevaz vermez.

3. Aykırı tedbirler alma hakkını kullanan her Yüksek Sözleşmeci Taraf, alınan tedbirler ve bunları gerektiren nedenler hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tam bilgi verir. Bu Yüksek Sözleşmeci Taraf, sözü geçen tedbirlerin yürürlükten kalktığı ve Sözleşme hükümlerinin tekrar tamamen geçerli olduğu tarihi de Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirir.

MADDE 16

Yabancıların siyasal etkinliklerinin kısıtlanması

10, 11 ve 14. maddelerin hiçbir hükmü, Yüksek Sözleşmeci Taraflar'a yabancıların siyasal etkinliklerine kısıtlama getirmelerini yasakladığı anlamında değerlendirilemez.

MADDE 17

Hakları kötüye kullanma yasağı

Bu Sözleşme'deki hiçbir hüküm, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya bunların Sözleşme'de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz.

MADDE 18

Haklara getirilecek kısıtlanmaların sınırlandırılması

Anılan hak ve özgürlüklere bu Sözleşme hükümleri ile izin verilen kısıtlamalar öngörüldükleri amaç dışında uygulanamaz.

BÖLÜM II

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

MADDE 19

Mahkeme'nin kuruluşu

Bu Sözleşme ve protokolleri gereği Yüksek Sözleş- meci Taraflar'a yüklenilen taahhütlere uyulmasını sağlamak için, bundan böyle "Mahkeme" olarak anılacak bir Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kurulmuştur. Mahkeme devamlı görev yapar.

MADDE 20

Yargıç sayısı

Mahkeme, Yüksek Sözleşmeciler Taraflar'ın sayısına eşit sayıda yargıçtan oluşur.

MADDE 21

Görev için aranan koşullar

1. En üstün ahlaki vasıflarla donanmış olması gereken yargıçlar, yüksek yargısal görevleri icra için gerekli niteliklere sahip veya alanında uzmanlığı herkesçe malum hukukçu olmalıdırlar.

2. 22. Maddeyeekolarak, adaylar, üç adaylıklistenin Parlamenterler Meclisi tarafından talep edildiği tarihte 65 yaşın altında olmalıdır.

3. Yargıçlar Mahkeme'ye kendi adlarına katılırlar.

4. Yargıçlar görev süreleri içinde bağımsızlık, tarafsızlık ve tam gün çalışma esasına dayalı bir görevin ge-

rektirdiği hazır bulunma koşulları ile bağdaşmayan hiçbir görev üstlenemezler; bu fıkranın uygulanmasından doğabilecek her sorun Mahkeme’ce karara bağlanır.

MADDE 22

Yargıçların seçimi

Yargıçlar, her Yüksek Sözleşmeci Taraf adına, beher Yüksek Sözleşmeci Tarafın sunacağı üç adaylık liste üzerinden Parlamenterler Meclisi tarafından oy çokluğu ile seçilirler.

MADDE 23

Görev süreleri ve görevden alınma

1. Yargıçlar dokuz yıllık bir süre için seçilirler. Tekrar seçilmeleri mümkün değildir.

2. Yargıçlar, yerlerine başkası seçilinceye kadar görevlerini sürdürürler. Buna karşılık, daha evvelce katılmış oldukları davalara, görevleri sona erdikten sonra da bakmaya devam ederler.

3. Bir yargıç, diğer yargıçlar tarafından üçte iki çoğunluk ile alınmış ve yargıçlık için gerekli koşulları artık taşımadığına dair bir karar olmadıkça, görevden alınamaz.

MADDE 24

Yazı işleri Müdürlüğü ve Raportörler

1. Mahkeme nezdinde, görev ve kuruluşu Mahkeme içtüzüğünde belirlenen bir Yazı İşleri Müdürlüğü bulunur.

2. Tek yargıç düzeninde çalıştığında Mahkeme'ye, Mahkeme Başkanı'nın otoritesi altında görev yapan raportörler yardım eder. Raportörler, Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü mensubudur.

MADDE 25

Mahkeme Genel Kurulu

Genel Kurul halinde toplanan Mahkeme,

a) üç yıllık bir süre için başkanını ve bir veya iki başkan yardımcısını seçer; bu kişilerin tekrar seçilmeleri mümkündür;

b) belirli süreler için Daire'ler oluşturur;

c) Daire başkanlarını seçer; bu kişilerin tekrar seçilmeleri mümkündür;

d) Mahkeme içtüzüğünü kabul eder;

e) Yazı İşleri Müdürü'nü ve bir veya birden fazla Müdür yardımcısını seçer;

f) 26. maddenin 2. fıkrası uyarınca talepte bulunur.

MADDE 26

Tek Yargıç, Komite, Daire ve Büyük Daire Heyetleri

1. Mahkeme, önüne gelen başvuruları incelemek üzere tek yargıç, üç yargıçlı komite, yedi yargıçlı Daire ve onyediy yargıçlı Büyük Daire düzeninde toplanır. Daireler, belirli bir süre için komiteleri kurarlar.

2. Mahkeme Genel Kurulu'nun talebi üzerine, Bakanlar Komitesi, Daire yargıçlarının sayısını, oybirliği ile alacağı bir kararla ve belirli bir süre için, beşe düşürebilir.

3. Tek yargıç düzeninde görev alan yargıç, adına seçilmiş bulunduğu Yüksek Sözleşmeci Taraf aleyhine yapılmış hiçbir başvuruyu inceleyemez.

4. Uyuşmazlığa taraf olan Yüksek Sözleşmeci Taraf adına seçilmiş olan yargıç, Daire ve Büyük Daire'nin doğal üyesidir. Bu yargıcın yokluğunda veya görev almasının mümkün olmadığı durumlarda, ilgili Taraf'ın önceden sunacağı listeden Mahkeme Başkanı'nca seçilen bir kişi yargıç sıfatıyla görev alır.

5. Büyük Daire'de ayrıca Mahkeme başkanı, başkan yardımcıları, Daire başkanları ve Mahkeme içtüzüğüne göre belirlenecek diğer yargıçlar yer alırlar. Bir dava 43. madde uyarınca Büyük Daire'ye gönderildiğinde, kararı veren Dairenin başkanı ile ilgili Yüksek Sözleşmeci Taraf adına yer almış yargıç dışındaki hiçbir Daire yargıcısı Büyük Daire'de yer alamaz.

MADDE 27

Tek Yargıcın yetkileri

1. Tek yargıç, 34. maddeye uygun olarak Mahkeme'ye yapılan bir başvurunun kabul edilemez olduğuna veya işlemiden kaldırılmasına, eğer böyle bir karar ek inceleme gerekmezsin alınabilecek ise, karar verebilir.

2. Verilen karar kesindir.

3. Tek yargıç, eğer bir başvurunun kabul edilmez olduğuna veya işlemiden kaldırılmasına karar vermez ise, ek inceleme için bunu bir komite ya da Daire'ye gönderir.

MADDE 28

Komitelerin yetkileri

1. Bir komite, oybirliği ile, 34. maddeye uygun olarak önüne gelen bir bireysel bir başvurunun,

a) kabul edilemez olduğuna veya işlemiden kaldırılmasına, eğer böyle bir karar ek inceleme gerekmeksizin alınabilecek ise, karar verebilir; veya

b) davadaki temel sorun, Sözleşme ve Protokollerinin uygulanması veya yorumlanması ile ilgili olup, zaten Mahkeme'nin yerleşik içtihadının konusu ise, davayı kabul edilebilir bulabilir ve aynı zamanda davanın esasına ilişkin karar verebilir.

2. 1. fıkrada belirtilen kabul edilebilirlik kararı ile esasa ilişkin karar kesindir.

3. Uyuşmazlığın tarafı olan Yüksek Sözleşmeci Taraf adına seçilmiş yargıç, eğer komitenin üyesi değilse, komite, usulün her aşamasında, o yargıcı üyelerinden birinin yerine geçmek üzere bünyesine davet edebilir. Bunun için, söz konusu Taraf'ın 1. b) bendinde belirtilen usulün uygulanmasına itiraz etmiş olup olmadığı durumu dahil, ilgili tüm unsurları dikkate alır.

MADDE 29

Daire'lerin kabul edilebilirliğe ve esasa ilişkin kararları

1. 27 veya 28. madde uyarınca herhangi bir karar ya da 28. madde çerçevesinde esasa ilişkin herhangi bir karar verilmediği durumlarda, bir Daire 34. maddeye uygun olarak yapılan bireysel başvuruların kabul edilebilirliği ve esası hakkında kararı verir. Kabul edilebilirlik konusundaki karar ayrı olarak da alınabilir.

2. Bir Daire 33. madde uyarınca yapılan devlet başvurularının kabul edilebilirliği ve esası hakkında kararı verir. Mahkeme, istisnai durumlarda aksine karar vermedikçe, kabul edilebilirliğe ilişkin kararlar ayrı olarak alınır.

MADDE 30

Büyük Daire lehine dosyadan elçekme

Eğer Daire önünde görülmekte olan dava, Sözleşme ve Protokollerinin yorumu konusunda ciddi bir sorun doğuruyorsa ya da bir sorunun çözümü Mahkeme tarafından daha önceden verilmiş bir karar ile çelişme yaratabilecekse, Daire, daha karar vermemiş olmak kaydıyla, başvurudan elçekerek dosyayı Büyük Daire'ye gönderebilir, meğer ki, taraflardan biri buna itiraz etsin.

MADDE 31

Büyük Daire'nin yetkileri

Büyük Daire,

a) 33. madde uyarınca yapılan başvurular ile 34. madde uyarınca yapıp bir Daire tarafından 30. madde gereği kendisine gönderilen veya 43. madde gereği önüne gelen başvurular hakkında karar verir;

b) 46. maddenin 4. fıkrası çerçevesinde Bakanlar Komitesi tarafından kendisine sunulan sorunlar konusunda karar verir; ve

c) 47. madde uyarınca önüne gelen görüş bildirme taleplerini inceler.

MADDE 32

Mahkeme'nin yargı yetkisi

1. Mahkeme'nin yargı yetkisi, 33, 34, 46 ve 47. maddelerde belirlenen koşullar uyarınca kendisine sunulan, bu Sözleşme'nin ve Protokollerinin yorumu ve uygulanmasına ilişkin tüm sorunları kapsar.

2. Mahkeme'nin yetkili olup olmadığı hakkında ihtilaf durumunda, kararı Mahkeme verir.

MADDE 33

Devletlerarası başvurular

Her Yüksek Sözleşmeci Taraf, diğer bir Yüksek Sözleşmeci Taraf'a karşı Sözleşme ve Protokollerinin hükümlerinin ihlali iddiası ile Mahkeme'ye başvurabilir.

MADDE 34

Bireysel başvurular

Bu Sözleşme veya Protokollerinde tanınan haklarının Yüksek Sözleşmeci Taraflar'dan biri tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu öne süren her gerçek kişi, hükümet dışı kuruluş veya kişi grupları Mahkeme'ye başvurabilir. Yüksek Sözleşmeci Taraflar bu hakkın etkin bir şekilde kullanılmasını hiçbir surette engel olmamayı taahhüt ederler.

MADDE 35

Kabul edilebilirlik koşulları

1. Mahkeme'ye ancak, uluslararası hukukun genel olarak kabul edilen ilkeleri uyarınca iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra ve iç hukuktaki kesin karar tarihinden itibaren dört aylık bir süre içinde başvurulabilir.

2. Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları aşağıda sayılı hallerde ele almaz:

a) Başvuru isimsiz ise; veya

b) Başvuru, Mahkemece daha önce incelenmiş ya da uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm merciine daha önceden sunulmuş bir başka başvuruyla esasen aynı olup yeni olgular içermiyorsa.

3. Aşağıdaki hallerde Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları kabul edilemez bulur:

a) Başvurunun konu bakımından Sözleşme veya Protokollerinin hükümleriyle bağdaşmaması, dayanak-tan açıkça yoksun veya bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması niteliğinde olması, veya;

b) Başvurucunun önemli bir zarar görmemiş olması; meğer ki Sözleşme ve Protokolleri ile güvence altına alınan insan haklarına saygı ilkesi başvurunun esastan incelenmesini gerektirsin.

4. Mahkeme bu maddeye göre kabul edilemez bulunduğu tüm başvuruları reddeder. Mahkeme, yargılamanın her aşamasında bu yönde karar verilebilir.

MADDE 36

Üçüncü taraf sıfatıyla davaya katılma

1. Kendi vatandaşlarından birinin başvuru konumunda olması halinde, her Yüksek Sözleşmeci Taraf, Daire ve Büyük Daire önündeki davalarda yazılı görüş sunma ve duruşmalara katılma hakkına sahiptir.

2. Mahkeme başkanı, adaletin gereği gibi yerine getirilmesi amacıyla, davaya taraf olmayan herhangi bir Yüksek Sözleşmeci Taraf'ı ya da başvuru dışında davayla ilgili her kişiyi yazılı görüş sunmaya veya duruşmalara katılmaya davet edebilir.

3. Bir Daire veya Büyük Daire önündeki her davada Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri yazılı görüş sunabilir ve duruşmalara katılabilir.

MADDE 37

Kayıttan düşürme

1. Yargılamanın her aşamasında, Mahkeme aşağıdaki koşulların olduğu kanısına varırsa bir başvurunun kayıttan düşürülmesine karar verebilir:

a) başvuru sahibi davasını takip etme niyetinde değilse, veya

b) ihtilaf çözümlenmişse, veya

c) Mahkeme'nin saptadığı herhangi bir başka gerekçeden ötürü, başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden görülmezse.

Ancak, bu Sözleşme ve Protokolleri ile güvence altına alınan insan haklarına saygının gerekli kıldığı hallerde, Mahkeme başvuruyu incelemeye devam eder.

2. Mahkeme, koşulların bunu haklı kıldığı kanısına varırsa, bir başvurunun yeniden kayda alınmasını kararlaştırabilir.

MADDE 38

Davanın çekişmeli yargı ilkesine uygun olarak incelenmesi

1. Mahkeme, başvuruyu tarafların temsilcileriyle birlikte inceler ve gerekirse, ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafların, etkin olarak yürütülmesi için gerekli tüm kolaylıkları sağlayacakları bir soruşturma yapar.

MADDE 39

Dostane çözüm

1. Yargılamanın her aşamasında, Mahkeme, davanın bu Sözleşme ve Protokolleri ile tanınan insan haklarına saygı ilkesinden esinlenen bir dostane çözüm yoluyla sonuçlanmasını sağlamak için taraflara yardımcı olabilir.

2. 1. fıkrada tanımlanan işlemler gizlidir.

3. Dostane çözüm durumunda Mahkeme, olayların ve kabul edilen çözümün kısa bir özeti ile sınırlı bir kararla başvuruyu kayıttan düşürür.

4. Bu karar, dostane çözüme ilişkin olarak kararda yer alan esasların icrasını denetleyecek olan Bakanlar Komitesi'ne iletilir.

MADDE 40

Duruşmanın kamuya açıklığı ve belgelere erişim

1. Mahkeme istisnai durumlarda aksini kararlaştırmadıkça, duruşmalar kamuya açıktır.

2. Mahkeme Başkanı aksine karar vermedikçe, Yazı İşleri Müdürlüğü'ne sunulan belgeler kamu erişimine açıktır.

MADDE 41

Adil tazmin

Eğer Mahkeme bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmecî Taraf'ın

iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.

MADDE 42

Daire kararları

Dairelerin kararları, 44. maddenin 2. fıkrası hükmüne uygun olarak kesinleşir.

MADDE 43

Büyük Daire'ye gönderme

1. Bir Daire kararının verildiği tarihten itibaren üç ay içinde ve istisnai durumlarda, dava taraflarından her biri davanın Büyük Daire'ye gönderilmesini isteyebilir.

2. Büyük Daire bünyesinde beş yargıçtan oluşan bir kurul istemi, eğer davada Sözleşme ve Protokollerinin yorumuna ya da uygulanmasına ilişkin ya da genel nitelikte ciddi bir sorun varsa, kabul eder.

3. Kurul istemi kabul ederse, Büyük Daire davayı karara bağlar.

MADDE 44

Kesin kararlar

1. Büyük Daire'nin kararı kesindir.
2. Bir Daire'nin kararı aşağıdaki durumlarda kesinleşir:
 - a) Taraflar davanın Büyük Daire'ye gönderilmesini istemediklerini beyan ederlerse, veya

b) Karardan itibaren üç ay içinde davanın Büyük Daire'ye gönderilmesi istenmezse, veya

c) Büyük Daire bünyesinde oluşturulan kurul 43. madde çerçevesinde sunulan istemi reddederse.

3. Kesin karar yayınlanır.

MADDE 45

Kararların gerekçesi

1. Esasa ilişkin kararlar ile başvuruların kabul edilebilirliğine ya da kabul edilemezliğine ilişkin kararlar gerekçelidir.

2. Esasa ilişkin kararın içeriği, tamamen veya kısmen, tüm yargıçların kanaatini oybirliği ile yansıtmadığı takdirde, her yargıç kendi ayrık görüşünü belirtme hakkına sahiptir.

MADDE 46

Kararların bağlayıcılığı ve infazı

1. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, taraf oldukları davalarda Mahkeme'nin verdiği kesinleşmiş kararlara uymayı taahhüt ederler.

2. Mahkeme'nin kesinleşen kararı, infazını denetleyecek olan Bakanlar Komitesi'ne gönderilir.

3. Bakanlar Komitesi, kesinleşen bir kararın infazının denetlenmesinin, söz konusu kararın yorumundan kaynaklanan bir zorluk nedeniyle engellendiği kanaatinde ise, bu yorum konusunda karar vermesi için Mahkeme'ye başvurabilir. Mahkeme'ye başvurma kararı,

Komite toplantılarına katılma hakkına sahip temsilcilerin üçte iki oy çokluğu ile alınır.

4. Bakanlar Komitesi, bir Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın, taraf olduğu bir davada verilen kesin karara uygun davranmayı reddettiği görüşünde ise, ilgili Taraf'a ihtarda bulunduktan sonra, Komite toplantılarına katılmaya yetkili temsilcilerin üçte iki oy çokluğu ile alınacak bir kararla, ilgili Taraf'ın 1. fıkarda öngörülen yükümlülüğünü yerine getirmediği meselesini Mahkeme'ye intikal ettirebilir.

5. Mahkeme 1. fıkranın ihlal edildiğini tespit ederse, alınacak önlemleri değerlendirmesi için davayı Bakanlar Komitesi'ne gönderir. Mahkeme, eğer 1. fıkranın ihlal edilmediğini saptarsa, davayı, incelemesine son verecek kararı alması için Bakanlar Komitesi'ne iletir.

MADDE 47

Danışma görüşleri

1. Mahkeme, Bakanlar Komitesi'nin istemi üzerine, Sözleşme ve protokollerinin yorumlanması ile ilgili hukuki meseleler konusunda danışma görüşleri verebilir.

2. Ancak bu görüşler, ne Sözleşme'nin 1. bölümünde ve protokollerinde belirlenen hak ve özgürlüklerin içeriği veya kapsamı ile ilgili sorunlara, ne de Mahkeme veya Bakanlar Komitesi'nin Sözleşme'de öngörülen bir başvuru sonucunda karara bağlamak durumunda kalabileceği diğer sorunlara ilişkin olabilir.

3. Bakanlar Komitesi'nin Mahkeme'den görüş isteme kararı, Komite'ye katılma hakkına sahip temsilcilerin oy çoğunluğuyla alınır.

MADDE 48

Mahkeme'nin danışma görüşü verme yetkisi

Mahkeme, Bakanlar Komitesi'nden gelen görüş isteminin 47. maddede tanımlandığı biçimiyle Mahkeme'nin yetki alanına girip girmediğine karar verir.

MADDE 49

Danışma görüşlerinin gerekçesi

1. Mahkeme'nin verdiği görüş gerekçelidir.

2. Görüş içeriği, tamamen veya kısmen, yargıçların kanaatlerini oy birliği ile yansıtmadığı takdirde, her yargıç kendi ayrık görüşünü belirtme hakkına sahiptir.

3. Mahkeme'nin verdiği görüş Bakanlar Komitesi'ne bildirilir.

MADDE 50

Mahkeme'nin giderleri

Mahkeme'nin işleyiş giderleri, Avrupa Konseyi tarafından karşılanır.

MADDE 51

Yargıçların ayrıcalık ve dokunulmazlıkları

Yargıçlar görevlerinin ifasında Avrupa Konseyi Statüsü'nün 40. maddesinde ve bu madde uyarınca akdedilen anlaşmalarda öngörülen ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan yararlanır.

BÖLÜM III

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

MADDE 52

Genel sekreter tarafından yapılan incelemeler

Her Yüksek Sözleşmeci Taraf, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'nin talebi üzerine, bu Sözleşme'nin tüm hükümlerinin kendi iç hukukunda etkili uygulanmasına dair gerekli açıklamaları sunacaktır.

MADDE 53

Tanınmış insan haklarının korunması

Bu Sözleşme hükümlerinden hiçbirisi, herhangi bir Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın yasalarına ve onun taraf olduğu başka bir Sözleşme uyarınca tanınmış olabilecek insan hakları ve temel özgürlükleri sınırlandıracak veya onları ihlal edecek biçimde yorumlanamaz.

MADDE 54

Bakanlar Komitesi'nin yetkileri

Bu Sözleşme'nin hiçbir hükmü, Avrupa Konseyi Statüsü'nün Bakanlar Komitesi'ne tanıdığı yetkileri ihlal etmez.

MADDE 55

Diğer çözüm yollarına başvurmama

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, özel uzlaşma halleri dışında, bu Sözleşme'nin yorum ya da uygulamasından do-

ğan bir anlaşmazlığı, aralarında geçerli bir anlaşma, sözleşme veya bildirgelere dayanarak, başvuru yolu ile, işbu Sözleşme’de öngörülenlerin dışında bir yolla çözüme bağlamaktan karşılıklı olarak vaz geçmeyi kabul ederler.

MADDE 56

Ülkesel uygulama

1. Her devlet, onaylama sırasında veya daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’ne göndereceği bir bildirimle bu Sözleşme’nin, uluslararası ilişkilerini yürüttüğü bütün ülke topraklarına veya bunlardan herhangi birine, bu maddenin 4. fıkrası saklı kalmak kaydıyla, uygulanacağını beyan edebilir.

2. Sözleşme, bildirimde belirtilen ülke toprak veya topraklarında, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’nin bu bildirimini aldığı tarihten itibaren otuz gün sonra uygulamaya konur.

3. Bu Sözleşme’nin hükümleri sözü geçen ülkelerde yerel gereklilikler dikkate alınarak uygulanır.

4. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca bildirimde bulunmuş olan her devlet, her zaman, bildiriminde belirtmiş olduğu ülke toprağı veya ülke toprakları gerçek kişilerin, hükümet dışı kuruluşların veya kişi gruplarının başvuruları konusunda bu Sözleşme’nin 34. maddesinde öngörüldüğü biçimde Mahkeme’nin yetkisini kabul ettiğini beyan edebilir.

MADDE 57

Çekinceler

1. Bu Sözleşme'nin imzası ve onaylama belgesinin sunulması sırasında her devlet, Sözleşme'nin belirli bir hükmü hakkında, ülkesinde yürürlükte olan bir yasanın bu hükümle bağdaşmazlığı konusunda bir çekince koyabilir. Bu madde genel nitelikte çekinceler konmasına izin vermez.

2. Bu madde uyarınca konulacak her çekince, sözü edilen yasayla ilgili kısa bir açıklama içerir.

MADDE 58

Feshi ihbar

1. Bir Yüksek Sözleşmeci Taraf, bu Sözleşme'yi ancak Sözleşme'ye taraf olduğu tarihten itibaren beş yıllık bir sürenin geçmesinden sonra ve Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne altı ay önceden sunulacak bir ihbarla feshedebilir. Genel Sekreter bunu diğer Yüksek Sözleşmeci Taraflar'a bildirir.

2. Bu fesih işlemi, feshin etki doğurduğu tarihten önce gerçekleşmiş ve yükümlülüklerin ihlali niteliğinde sayılabilecek olan bir olayla ilgili olarak, söz konusu Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın bu Sözleşme'den doğan yükümlülüklerinden kurtulması sonucunu doğurmaz.

3. Avrupa Konseyi üyeliği sona eren her Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın bu Sözleşme'ye de taraf sıfatı da aynı koşullarla sona erer.

4. Sözleşme, 56. madde gereğince uygulanacağı beyan edilmiş olan ülkelerle ilgili olarak, yukarıdaki fıkraların hükümleri uyarınca feshedilebilir.

MADDE 59

İmza ve onay

1. Bu Sözleşme, Avrupa Konseyi üyelerinin imzalarına açıktır. Sözleşme onaylanacaktır. Onaylama belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilecektir.

2. Avrupa Birliği bu Sözleşme'ye katılabilir.

3. Bu Sözleşme, on onaylama belgesinin verilmesinden sonra yürürlüğe girecektir.

4. Sözleşme'yi daha sonra onaylayacak olan imzacılar için Sözleşme, onaylama belgesinin verilmesinden itibaren yürürlüğe girecektir.

5. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Sözleşme'nin yürürlüğe girdiğini, Sözleşme'yi onaylayan Yüksek Sözleşmeci Taraflar'ın adlarını ve daha sonra gelecek olan onaylama belgelerinin verilmesini bütün Avrupa Konseyi üyelerine bildirecektir.

Bu Sözleşme, Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 4 Kasım 1950'de Roma'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bunun tasdikli örneklerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

Ek Protokol No. 1

İmza Tarihi	20.03.1952
Onay Kanunu	
Tarihi: 10.03.1954	Numarası: 6366
Yayımlandığı Resmî Gazete	
Tarihi : 19.03.1954	Sayı: 8662
Yürürlüğe Girme Tarihi	18.05.1954

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye

Ek Protokol No.1

Paris, 20.III.1952

Bu Protokol'ü imzalayan Avrupa Konseyi üyesi hükümetler,

Roma'da 4 Kasım 1950 tarihinde imza edilmiş bulunan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin (aşağıda "Sözleşme" diye anılmıştır) birinci bölümünde belirtilenler dışında bazı hak ve özgürlüklerin ortak güvenceye bağlanmasını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almayı kararlaştırarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1

Mülkiyetin korunması

Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka halel getirmez.

MADDE 2

Eğitim hakkı

Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.

MADDE 3

Serbest seçim hakkı

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler.

MADDE 4

Ülkesel uygulama

Her Yüksek Sözleşmeci Taraf, bu Protokol'ün imzası veya onaylanması sırasında ya da daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirimle, uluslararası ilişkilerinden sorumlu olduğu ve sözü geçen bildirimde belirttiği ülkelerde bu Protokol hükümlerinin ne ölçüde uygulanacağını taahhüt ettiğini açıklayabilir.

Yukarıdaki fıkra uyarınca bir bildirimde bulunmuş olan her Yüksek Sözleşmeci Taraf, zaman zaman yapacağı yeni bildirimlerle daha önceki beyanlarının ko-

şullarını değiştirebilir veya bu Protokol hükümlerinin bu tür herhangi bir ülkede uygulanmasına son verildiğini bildirebilir.

Bu madde uyarınca yapılmış olan bir bildirim, Sözleşme'nin 56. maddesinin 1. fıkrasına uygun olarak yapılmış sayılır.

MADDE 5

Sözleşme ile bağlantı

Yüksek Sözleşmeciler Taraflar, bu Protokol'ün 1, 2, 3 ve 4. maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

MADDE 6

İmza ve onay

Bu Protokol, Sözleşme'yi imza eden Avrupa Konseyi Üyeleri'nin imzalarına açıktır. Bu Protokol, Sözleşme ile birlikte veya ondan sonra onaylanacaktır. Protokol on onaylama belgesinin verilmesinden sonra yürürlüğe girecektir. Daha sonra onaylayan imzacı devletler bakımından Protokol, onaylama belgesinin verildiği tarihten itibaren yürürlüğe girer.

Onaylama belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilecek, o da onaylayan devletlerin adlarını bütün üyelerine bildirecektir.

Bu Protokol, Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 20 Mart 1952’de Paris’te düzenlenmiştir. Genel Sekreter bunun tasdikli örneklerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

Protokol No. 4

İmza Tarihi

19.10.1992

Onaya Uygun Bulma Kanunu

Tarihi : 23.02.1994

Numarası: 3975

Bakanlar Kurulu Kararı

Tarihi : 09.06.1994

Numarası 94/5749

Yayımlandığı Resmî Gazete

Tarihi : 14.07.1994

Sayı: 21990

**İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına
İlişkin Sözleşme ile bu Sözleşme'ye ek birinci
Protokol'de tanınmış bulunan haklardan ve
özgürlüklerden başka haklar ve özgürlükler tanıyan**

Protokol No. 4

Strazburg, 16.IX.1963

Bu Protokol'ü imzalayan Avrupa Konseyi üyesi hükümetler,

Roma'da 4 Kasım 1950 tarihinde imza edilmiş bulunan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin (aşağıda "Sözleşme" diye anılmıştır) birinci bölümünde ve 20 Mart 1952 tarihinde Paris'te imzalanmış olan Sözleşme'ye Ek Birinci Protokol'ün 1, 2 ve 3. maddelerinde tanınmış bulunanlardan başka bazı hak ve özgürlüklerin ortak güvenceye bağlanmasını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almayı kararlaştırarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1

Borçtan dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılma yasağı

Hiç kimse, yalnızca akdî ilişkiden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememiş olmasından dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

MADDE 2

Serbest dolaşım özgürlüğü

1. Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahiptir.

2. Herkes, kendi ülkesi de dahil, herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir.

3. Bu haklar, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörölmüş sınırlamalara tabi tutulabilir.

4. Bu maddenin 1. fıkrasında sayılan haklar, belli yerlerde, yasayla konmuş ve demokratik bir toplumda kamu yararının gerektirdiği sınırlamalara tabi tutulabilir.

MADDE 3

Vatandaşların sınır dışı edilmeleri yasağı

1. Hiç kimse, tek başına ya da toplu olarak, uyruğu bulunduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemez.

2. Hiç kimse, uyruğunda bulunduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz.

MADDE 4

Yabancıların topluca sınır dışı edilmeleri yasağı

Yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesi yasaktır.

MADDE 5

Ülkesel uygulama

1. Her Yüksek Sözleşmeci Taraf, bu Protokol'ün imzalanması veya onaylanması sırasında ya da daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirimle, uluslararası ilişkilerinden sorumlu olduğu ve sözü geçen bildirimde belirttiği ülkelerde bu Protokol hükümlerinin ne ölçüde uygulanacağını taahhüt ettiğini açıklayabilir.

2. Yukarıdaki fıkra uyarınca bir bildirimde bulunmuş olan her Yüksek Sözleşmeci Taraf, zaman zaman yapacağı yeni bildirimlerle, daha önceki beyanlarının koşullarını değiştirebilir veya bu Protokol hükümlerinin bu tür herhangi bir ülkede uygulanmasına son verildiğini bildirebilir.

3. Bu madde uyarınca yapılmış olan bir bildirim, Sözleşme'nin 56. maddesinin 1. fıkrasına uygun olarak yapılmış sayılır.

4. Onaylama veya kabul sonucunda bu Protokol'ün uygulandığı herhangi bir devletin ülkesi ve bu madde uyarınca sözü geçen devlet tarafından yapılmış bildirime göre bu Protokol'ün uygulandığı ülkelerin her biri, 2. ve 3. maddelerde sözü edilen devlet ülkesi deyiminden ayrı ayrı ülkeler olarak kabul edilir.

5. Bu maddenin 1. ve 2. fıkraları uyarınca beyanda bulunan her devlet, sonradan her zaman bu beyanın

ilgili olduğu ülke veya ülkeler lehine, Mahkeme'nin, işbu Protokol'ün 1, 2, 3 ve 4. maddelerinden herhangi birine ya da hepsine ilişkin olarak her gerçek kişiden, hükümet dışı her kuruluştan veya her kişi grubundan Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca başvuruları alma yetkisini kabul ettiğini beyan edebilir.

MADDE 6

Sözleşme ile bağlantı

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, bu Protokol'ün 1'den 5'e kadar olan maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

MADDE 7

İmza ve onay

1. Bu Protokol, Sözleşme'yi imza eden Avrupa Konseyi üyelerinin imzalarına açıktır. Bu Protokol, Sözleşme ile birlikte veya ondan sonra onaylanacaktır. Protokol beş onaylama belgesinin verilmesinden sonra yürürlüğe girecektir. Daha sonra onaylayan imzacı devletler bakımından Protokol, onaylama belgesinin verildiği tarihten itibaren yürürlüğe girer.

2. Onaylama belgeleri, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilecek, o da onaylayan devletlerin adlarını bütün üyelere bildirecektir.

Bu Protokol, imza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup,

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 16 Eylül 1963'te Strazburg'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bunun tasdikli örneklerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

Protokol No. 6

İmza Tarihi	15.01.2003
Onaya Uygun Bulma Kanunu	
Tarihi : 26.06.2003	Numarası: 4913
Bakanlar Kurulu Kararı	
Tarihi : 15.08.2003	Numarası: 2003/6069
B.K. Kararı Numarası	
Yayımlandığı Resmî Gazete	
Tarihi: 17.09.2003	Sayısı: 25232
Yürürlüğe Girme Tarihi	01.12.2003

**İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına
İlişkin Sözleşme'ye ek, Ölüm Cezasının Kaldırılmasına
Dair Protokol No. 6**

Strazburg, 28.IV.1983

Roma'da 6 Kasım 1950'de imzalanan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'yi (aşağıda "Sözleşme" diye anılmıştır) imzalayan Avrupa Konseyi üyesi devletler,

Avrupa Konseyi üyesi devletlerin birçoğunda yer alan gelişmelerin ölüm cezasının kaldırılması yolunda genel bir eğilimi ifade ettiğini göz önünde bulundurarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1

Ölüm cezasının kaldırılması

Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılamaz ve idam edilemez.

MADDE 2

Savaş zamanında ölüm cezası

Bir devlet, yasalarında savaş veya yakın savaş tehlikesi zamanında işlenmiş olan fiiller için ölüm cezasını öngörebilir; bu ceza ancak yasanın belirlediği hallerde ve onun hükümlerine uygun olarak uygulanabilir. İlgili devlet, söz konusu yasanın bu duruma ilişkin hükümlerini Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirir.

MADDE 3

Askıya alma yasağı

Sözleşme'nin 15. maddesine dayanılarak bu Protokol'ün hükümleri ihlal edilemez.

MADDE 4

Çekince koyma yasağı

Sözleşme'nin 57. maddesine dayanılarak bu Protokol'ün hükümleriyle ilgili hiçbir çekince konulamaz.

MADDE 5

Ülkesel uygulama

1. Her devlet, imza sırasında veya onaylama, kabul ya da katılma belgesinin verilmesi sırasında, bu Protokol'ün uygulanacağı ülkeyi veya ülkeleri belirleyebilir.

2. Her devlet, daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirimle belirteceği başka herhangi bir ülkenin bu Protokol'ün uygulanma kapsamına alınmış olduğunu beyan edebilir. Bu ülke bakımından Protokol, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınışını izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

3. Yukarıdaki iki fıkra uyarınca yapılan her bildirim, Genel Sekreter'e gönderilecek bir ihbarla, bildirimde belirtilen ülkeyle ilgili olarak geri alınabilir. Geri alma, Genel Sekreter'in ihbarı alışı izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

MADDE 6

Sözleşme ile bağlantı

Taraf Devletler bu Protokol'ün 1'den 5'e kadar olan maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

MADDE 7

İmza ve onay

Bu Protokol, Sözleşme'yi imzalamış olan Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzalarına açıktır. Protokol, onaylama, kabul veya uygun bulmaya sunulacaktır. Avrupa Konseyi üyesi bir devlet, aynı zamanda veya daha önceden Sözleşme'yi onaylamadıkça, bu Protokol'ü onaylayamaz, kabul edemez veya uygun bulamaz. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilir.

MADDE 8

Yürürlüğe giriş

1. Bu Protokol, beş Avrupa Konseyi üyesi devletin 7. madde hükümleri uyarınca Protokol'le bağlanma hususundaki rızalarını bildirdikleri tarihi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

2. Protokol'le bağlanma hususundaki rızalarını daha sonra bildiren Sözleşmeciler Devletler açısından, bu Protokol onaylama belgesinin verilmesi, kabul edilmesi ya da onaylanması tarihini izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

MADDE 9

Saklama işlevleri

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri,

a) her imzalamayı,

b) her onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin verilmesini,

c) 5 ve 8. maddeler uyarınca bu Protokol'ün her yürürlüğe giriş tarihini,

d) bu Protokol'e ilişkin başka her türlü işlem, ihbar veya bildirim

Konsey üyesi devletlere bildirir.

Bu Protokol,

İmza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup,

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 28 Nisan 1983'te Strazburg'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bunun tasdikli örneklerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

Protokol No. 7

İmza Tarihi	14.03.1985
Onaya Uygun Bulma Kanunu	
Tarihi: 10.03.2016	Numarası: 6684
Bakanlar Kurulu Kararı	
Tarihi: 28.03.2016	Numarası: 2016/8717
Yayımlandığı Resmî Gazete	
Tarihi: 08.04.2016	Sayı: 29678
Yürürlüğe Girme Tarihi	01.08.2016

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme’ye 7 Numaralı Protokol

Strazburg, 22.XI.1984

4 Kasım 1950 tarihinde Roma’da imzalanan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması’na İlişkin Sözleşme (bundan böyle “Sözleşme” diye anılmıştır) yoluyla belirli hak ve özgürlüklerin ortak güvenceye bağlanmasını sağlamak için daha ileri adımlar atmayı kararlaştıran ve burada imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi ülkeler,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1

Yabancıların sınır dışı edilmelerine ilişkin usuli güvenceler

1. Bir devletin ülkesinde kurallara uygun olarak ika-met eden bir yabancı, yasaya uygun şekilde verilmiş bir kararın uygulanması dışında sınır dışı edilemez ve bu durumda bir kimse,

- a) sınır dışı edilmesine karşı gerekçeler öne sürebilme,
- b) durumunu yeniden inceletme,

c) yukarıdaki amaçlarla, yetkili bir merci önünde veya bu merci tarafından tayin edilecek biri ya da birileri önünde kendini temsil ettirme hakkını haiz olacaktır.

2. Sınır dışı edilmenin kamu düzeni yararı ya da ulusal güvenlik nedenleri açısından gerektiği hallerde, bir yabancı yukarıdaki 1. maddenin a, b ve c bentlerinde öngörülen haklarını kullanmadan sınır dışı edilebilir.

MADDE 2

Cezai konularda iki dereceli yargılanma hakkı

1. Bir mahkeme tarafından cezai bir suçtan mahkum edilen her kişi, mahkumiyet ya da ceza hükmünü daha yüksek bir mahkemeye yeniden inceletme hakkını haiz olacaktır. Bu hakkın kullanılması, kullanılabilme gerekçeleri de dahil olmak üzere, yasayla düzenlenir.

2. Bu hakkın kullanılması, yasada düzenlenmiş haliyle önem derecesi düşük suçlar bakımından ya da ilgilinin birinci derece mahkemesi olarak en yüksek mahkemede yargılandığı veya beraatini müteakip bunun temyiz edilmesi üzerine verilen mahkumiyet hallerinde istisnaya tabi tutulabilir.

MADDE 3

Adli hata halinde tazminat hakkı

Bir kişinin, kesin bir kararla cezai bir suçtan mahkum edilmesi ve sonradan yeni veya yakın zamanda keşfedilmiş bir delilin kesinlikle yanlış bir adalet uygulaması olduğunu göstermesi veya kişinin affedilmesi nedeniyle cezai kararın iptal edilmesi halinde, bilinmeyen delilin açıklanmamış olmasının tamamen veya kısmen o kişiye atfedildiğinin ispatlandığı haller dışında, böyle bir mahkumiyet sonucunda cezaya maruz kalan kişi, ilgili devletin yasası ve uygulamasına göre tazmin edilecektir.

MADDE 4

Aynı suçtan iki kez yargılanmama ve cezalandırılmama hakkı

1. Hiç kimse bir devletin ceza yargılaması usulüne ve yasaya uygun olarak kesin bir hükümle mahkum edildiği ya da beraat ettiği bir suçtan dolayı aynı devletin yargısal yetkisi altındaki yargılama usulleri çerçevesinde yeniden yargılanamaz veya mahkum edilemez.

2. Yukarıdaki fıkra hükümleri, yeni veya yakın zamanda ortaya çıkarılan delillerin veya önceki muamelelerde davanın sonucunu etkileyebilecek esaslı bir kusurun varlığı durumunda, ilgili devletin ceza yargılaması usulü ve yasasına uygun olarak davanın yeniden açılmasını engellemez.

3. Sözleşme'nin 15. maddesi çerçevesinde bu madde ile derpiş olunan yükümlülöklere aykırı hiçbir tedbir alınamaz.

MADDE 5

Eşler arasında eşitlik

Eşler evlilikte, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesi durumunda, kendi aralarında ve çocukları ile ilişkilerinde medeni haklar ve sorumluluklardan eşit şekilde yararlanırlar. Bu madde devletlerin çocuklar yararına gereken tedbirleri almalarını engellemez.

MADDE 6

Ülkesel uygulama

1. Her devlet imzalama veya onay, kabul ya da uygun bulma belgesinin verilmesi sırasında bu Protokol'ün uygulanacağı toprak ya da toprakları belirtir ve bu toprak veya topraklara uygulayacağı işbu Protokol hükümlerini ne ölçüde yükümlendiğini ifade eder.

2. Her devlet daha sonraki herhangi bir tarihte Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne hitaben yapacağı bir beyanla, bu Protokol'ün uygulanmasını, beyanda belirtilen herhangi diğer bir toprağa da genişletebilir. Bu durumdaki bir toprak bakımından, Protokol, Genel Sekreter'in böyle bir beyanı teslim aldığı tarihten itibaren iki aylık bir sürenin bitişini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

3. Yukarıdaki iki fıkra uyarınca yapılan herhangi bir beyan, böyle bir beyanda belirtilen toprak açısından, Genel Sekreter'e hitaben yapılan bir bildirim ile geri alınabilir veya değiştirilebilir. Geri alma veya değiştirme, bildirimin Genel Sekreter'e tesliminden sonraki iki aylık sürenin bitimini izleyen ay başında yürürlüğe girer.

4. Bu madde uyarınca yapılan beyan, Sözleşme'nin 56. maddesinin 1. fıkrası uygun olarak yapılmış sayılır.

5. Onaylama, kabul ya da uygun bulma işlemi sonucu bu Protokol'ün uygulanacağı herhangi bir devlet toprağı ve bu madde uyarınca o devlet tarafından yapılan beyana binaen bu Protokol'ün uygulanacağı topraklardan her

biri, 1. maddede atıfta bulunulan anlamıyla bir devletin ülkesinden ayrı topraklar olarak mütalaa edilebilir.

6. Bu maddenin 1. ve 2. fıkraları uyarınca beyanda bulunan her devlet, sonradan her zaman bu beyanın ilgili olduğu ülke veya ülkeler lehine, Mahkeme'nin, işbu Protokol'ün 1'den 5'e kadar olan maddelerinden herhangi birine ya da hepsine ilişkin olarak her gerçek kişiden, hükümet dışı her kuruluştan veya her kişi grubundan Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca başvuruları alma yetkisini kabul ettiğini beyan edebilir.

MADDE 7

Sözleşme ile bağlantı

Taraf devletler, bu Protokol'ün 1'den 6'ya kadar olan maddelerini Sözleşme'nin ek maddeleri olarak değerlendireceklerdir ve Sözleşme'nin tüm hükümleri buna göre uygulanacaktır.

MADDE 8

İmza ve onay

Bu Protokol, Sözleşme'yi imza eden Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin imzasına açıktır. Bu Protokol onaylama, kabul ya da uygun bulma ile yürürlüğe girecektir. Avrupa Konseyi üyesi bir devlet aynı anda ya da daha önceden Sözleşme'yi onaylamadan bu Protokol'ü onaylayamaz, kabul edemez ya da uygun bulamaz. Onay, kabul ya da uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir.

MADDE 9

Yürürlüğe giriş

1. Bu Protokol, Avrupa Konseyi üyesi yedi devletin 8. madde hükümlerine uygun bir şekilde bu Protokol'e bağlı kalacaklarını ifade ettikleri tarihten itibaren iki aylık bir sürenin bitişini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

2. Herhangi bir üye devletin sonradan bu Protokol'e katılması durumunda, Protokol, o devlet açısından onaylama, kabul ya da uygun bulma belgesinin tevdi edildiği tarihten itibaren iki aylık bir sürenin bitişini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

MADDE 10

Saklama işlevleri

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri,

- a) her imzalamayı,
- b) onay, kabul veya uygun bir şekilde bu Protokol'ün yürürlük kazanacağı her tarihi,
- c) 6. ve 9. maddelere uygun bir şekilde bu Protokol'ün yürürlüğe gireceği her tarihi,
- d) bu Protokol ile ilgili her türlü başka işlemi, bildirimini ya da beyanı,

Konsey üyesi devletlere bildirir.

Bu Protokol,

İmza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup, Avrupa

Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 22 Kasım 1984'te Strazburg'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bunun tasdikli örneklerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

Protokol No. 12

İmza Tarihi

18.04.2001

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme’ye 12 Numaralı Protokol

Roma, 4.XI.2000

Aşağıda imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi Devletler,

Tüm insanların hukuk önünde eşit oldukları ve hukuk tarafından eşit derecede korunma hakkına sahip oldukları temel ilkesinden hareketle;

Roma’da 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanmış olan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (aşağıda “Sözleşme” olarak anılacaktır.) çerçevesinde, ayrımcılığın genel olarak yasaklanmasının topluca uygulanması yoluyla herkesin eşit olduğunun vurgulanması için gerekli tedbirleri almayı kararlaştırarak;

Ayrımcılık yapılmaması ilkesinin, Taraf Devletleri, tam ve etkin bir eşitlik sağlamak amacıyla objektif ve makul gerekçelere dayanan tedbirler almaktan alıkoymadığını vurgulayarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1

Ayrımcılığın genel olarak yasaklanması

1. Hukuken temin edilmiş olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kaaatler, ulusal ve sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.

2. Hiç kimse, 1. paragrafta belirtildiği şekilde hiçbir gerekçeyle, hiçbir kamu makamı tarafından ayrımcılığa maruz bırakılamaz.

MADDE 2

Ülkesel uygulama

1. Her Devlet imzalama veya onay, kabul ya da uygun bulma belgesinin verilmesi sırasında bu Protokol'ün uygulanacağı toprak ya da toprakları belirtir.

2. Her Devlet daha sonraki herhangi bir tarihte Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne hitaben bulunacağı bir beyanla, bu Protokol'ün uygulanmasını, işbu beyanda belirtilen diğer bir toprağa genişletebilir. Bu durumda, Protokol, Genel Sekreter'in böyle bir beyanı teslim aldığı tarihten sonraki üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın ilk günü belirtilen toprak bakımından yürürlüğe girer.

3. Yukarıdaki iki fıkra uyarınca bulunulan herhangi bir beyan, böyle bir beyanda belirtilen toprak açısından,

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne hitaben yapılan bir bildirim ile geri alınabilir veya değiştirilebilir. Geri alma ve değiştirme, Genel Sekreter'in bu bildirimi teslim aldığı tarihten sonraki üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

4. Bu madde uyarınca bulunulan bir beyan, Sözleşme'nin 56. maddesinin 1. fıkrasına uygun olarak gerçekleştirilmiş sayılır.

5. Bu Madde'nin 1. veya 2. fıkraları uyarınca beyanda bulunan her Devlet, daha sonraki herhangi bir tarihte, bu beyanda belirtilen ülke veya ülkelerle ilgili olarak, Mahkeme'nin, her gerçek kişiden, sivil toplum kuruluşundan veya her kişi grubundan Sözleşme'nin 34. maddesine göre ve işbu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca başvuruları alma yetkisini kabul ettiğini beyan edebilir.

MADDE 3

Sözleşme ile bağlantı

Taraf Devletler bu Protokol'ün 1'den 2'ye kadar olan maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

MADDE 4

İmza ve onay

Bu Protokol, Sözleşme'yi imzalamış olan Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzalarına açıktır. Protokol, onaylama, kabul veya uygun bulmaya sunulacaktır. Avrupa Konseyi üyesi bir devlet, aynı zamanda veya daha önceden Sözleşme'yi onaylamadıkça, bu Protokol'ü onaylayamaz, kabul edemez veya uygun bulamaz. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilir.

MADDE 5

Yürürlüğe giriş

1. Bu Protokol, on Avrupa Konseyi üyesi devletin 4. madde hükümleri uyarınca Protokol'ün bağlayıcı olma-

şı hususundaki rızalarını bildirdikleri tarihten itibaren üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

2. Bu Protokol'le bağlanma hususundaki rızalarını daha sonra bildiren üye Devletler için Protokol, onay, kabul ya da uygun bulma belgesini teslim ettikleri tarihten itibaren üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

MADDE 6

Saklama işlevleri

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri,

- a) her imzalamayı,
- b) her onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin verilmesini,
- c) bu Protokol'ün 2. ve 5. maddeler uyarınca her yürürlüğe giriş tarihini,
- d) bu Protokol'e ilişkin başka her türlü işlem, ihbar veya bildirim

Konsey üyesi devletlere bildirir.

Bu Protokol,

İmza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup, Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 4 Kasım 2000 tarihinde Roma'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bu Protokol'ün tasdikli örneklerini imza eden bütün Avrupa Konseyi üyesi Devletlere gönderecektir.

Protokol No. 13

İmza Tarihi	09.01.2004
Onaya Uygun Bulma Kanunu	
Tarihi: 06.10.2005	Numarası: 5409
Bakanlar Kurulu Kararı	
Tarihi: 17.11.2005	Numarası: 2005/96849
Yayımlandığı Resmî Gazete	
Tarihi: 13.12.2005	Sayısı: 26022
Yürürlüğe Girme Tarihi	01.06.2006

**İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına
İlişkin Sözleşme'ye ek, ölüm cezasının her durumda
kaldırılmasına dair 13 Numaralı Protokol**

Vilnius, 3.V.2002

Aşağıda imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi Devletler,

Demokratik bir toplumda herkesin yaşama hakkının temel bir değer olduğu ve ölüm cezasının kaldırılmasının bu hakkın korunmasında ve tüm insanların sahip olduğu onurun tanınmasında büyük önem taşıdığı inancıyla;

Roma'da 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin (aşağıda "Sözleşme" olarak anılacaktır.) teminat altına aldığı yaşama hakkının korunmasını pekiştirmek dileğiyle;

Strazburg'da 28 Nisan 1983 tarihinde imzalanan Sözleşme'ye Ek, Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair 6 Numaralı Protokol'ün savaş ya da yakın savaş tehlikesi zamanında işlenmiş olan fiiller için verilen ölüm cezalarını Sözleşme dışı tuttuğunu göz önünde bulundurarak;

Ölüm cezasını her tür durumda kaldırmak için son adımı atmaya karar vererek,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1

Ölüm cezasının kaldırılması

Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılamaz ve idam edilemez.

MADDE 2

Askıya alma yasağı

Sözleşme'nin 15. maddesine dayanılarak bu Protokol'ün hükümleri askıya alınamaz.

MADDE 3

Çekince koyma yasağı

Sözleşme'nin 57. maddesine dayanılarak bu Protokol'ün hükümleriyle ilgili hiçbir çekince konulamaz.

MADDE 4

Ülkesel uygulama

1. Her devlet, imza sırasında veya onaylama, kabul ya da uygun bulma belgesinin verilmesi sırasında, bu Protokol'ün uygulanacağı ülkeyi veya ülkeleri belirleyebilir.

2. Her devlet, daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirimle belirteceği başka herhangi bir ülkenin bu Protokol'ün uygulanma kapsamına alınmış olduğunu beyan edebilir. Bu ülke bakımından Protokol, bildirimin Genel Sekreter tarafından teslim alınışından sonra üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

3. Yukarıdaki iki fıkra uyarınca yapılan her bildirim, Genel Sekreter'e gönderilecek bir ihbarla, bildirimde belirtilen ülkeyle ilgili olarak geri çekilebilir ya da değiştirilebilir. Geri çekme ya da değiştirme, ihbarın Genel

Sekreter tarafından teslim alınışından sonra üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

MADDE 5

Sözleşme ile bağlantı

Taraf Devletler bu Protokol'ün 1'den 4'e kadar olan maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

MADDE 6

İmza ve onay

Bu Protokol, Sözleşme'yi imzalamış olan Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzalarına açıktır. Protokol, onaylama, kabul veya uygun bulmaya sunulacaktır. Avrupa Konseyi üyesi bir devlet, aynı zamanda veya daha önceden Sözleşme'yi onaylamadıkça, bu Protokol'ü onaylayamaz, kabul edemez veya uygun bulamaz. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilir.

MADDE 7

Yürürlüğe giriş

1. Bu Protokol, on Avrupa Konseyi üyesi devletin 6. madde hükümleri uyarınca Protokol'ün bağlayıcı olması hususundaki rızalarını bildirdikleri tarihten itibaren üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

2. Bu Protokol'le bağlanma hususundaki rızalarını daha sonra bildiren üye Devletler için Protokol, onay,

kabul ya da uygun bulma belgesini teslim ettikleri tarihten itibaren üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

MADDE 8

Saklama işlevleri

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri,

a) her imzalamayı,

b) her onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin verilişini,

c) bu Protokol'ün 4. ve 7. maddeler uyarınca her yürürlüğe giriş tarihini,

d) bu Protokol'e ilişkin başka her türlü işlem, ihbar veya bildirim

Konsey üyesi devletlere bildirir.

Bu Protokol,

İmza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup,

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 3 Mayıs 2002 tarihinde Vilnius'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bu Protokol'ün tasdikli örneklerini imza eden bütün Avrupa Konseyi üyesi Devletlere gönderecektir.

Protokol No. 16

İmza Tarihi	13/9/2013
Onaya Uygun Bulma Kanunu	
Tarihi: 30/1/2016	Numarası: 6668
Bakanlar Kurulu Kararı	
Tarihi: 29/2/2016	Numarası: 2016/8577
Yayımlandığı Resmî Gazete	
Tarihi: 17/3/2016	Sayısı: 29656
Yürürlüğe Girme Tarihi	2/5/2016

**İnsan Hakları ve Temel
özgürlüklerin korunmasına
ilişkin Sözleşmeye Ek
Protokol No. 16
Strazburg, 2.X.2013**

Bu Protokolün altında imzası bulunan, Roma'da 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanmış olan insan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'yi (aşağıda "Sözleşme" olarak anılacaktır) onaylayan Avrupa Konseyi Üyesi Devletler ve diğer Yüksek Sözleşmeci Taraflar,

Sözleşme hükümlerini ve özellikle de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini (aşağıda "Mahkeme" olarak anılacaktır) tesis eden 19. Madde'yi göz önünde bulundurarak;

Mahkemenin yargı yetkisinin danışma görüşü vermek üzere genişletilmesinin milli makamlar ve Mahkeme arasındaki etkileşimi pekiştireceği ve böylelikle Sözleşme'nin uygulanmasını, ikincilik ilkesi ile uyum içerisinde, güçlendireceği düşünülmektedir;

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından 28 Haziran 2013 tarihinde kabul edilen 285 (2013) sayılı Görüşü dikkate alarak;

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE 1

Yüksek Sözleşmeci Tarafların, bu protokolün 10. Maddesi hükmüne uygun şekilde yapacakları bildirimde belirtilecek olan en yüksek mahkemeleri veya yargı kurumları,

Avrupa insan Hakları Sözleşmesi ve Protokolleri'nde tanımlanan hak ve özgürlüklerin yorumlanması ve uygulanmasıyla ilgili ilke sorunları üzerine Avrupa insan Hakları Mahkemesinden danışma görüşü isteyebilir.

Talepte bulunan mahkeme veya yargı kurumu, yalnızca, önünde derdest olan bir dava çerçevesinde danışma görüşü isteyebilir.

Danışma görüşü talebinde bulunan mahkeme veya yargı kurumu, talebine dair gerekçe belirtir ve sözkonusu derdest davanın hukuksal ve olgusal arka planına dair bilgi sunar.

MADDE 2

Büyük Daire bünyesinde beş yargıçtan oluşan bir kurul danışma görüşünün kabulü konusunda 1. Madde'nin hükmüne göre karar verir. Kurul, talebin reddine karar verdiği takdirde kararını gerekçelendirir.

Kurul talebi kabul ettiği takdirde, danışma görüşü Büyük Daire tarafından verilir.

Danışma görüşü talebinde bulunan mahkeme veya yargı kurumunun bağlı olduğu Yüksek Sözleşmeci Taraf bakımından seçilmiş olan Avrupa insan Hakları Mahkemesi yargıcı, yukarıdaki paragraflarda sözü geçen kurula ve Büyük Daireye kendiliğinden resen dahildir. Böyle bir yargıcın yokluğunda veya oturumda görev almasının mümkün olmadığı durumlarda, ilgili Sözleşmeci Taraf'ın önceden sunmuş olacağı bir listeden Mahkeme Başkanı tarafından seçilen bir kişi yargıç sıfatıyla görev alır.

MADDE 3

Avrupa Konseyi insan Hakları Komiseri'nin ve danışma görüşü isteyen mahkeme veya yargı kurumunun bağlı olduğu Yüksek Sözleşmeci Tarafın yazılı görüş sunma ve duruşmalara katılma hakkı vardır.

Mahkeme Başkanı, yargı yönetiminin yararına olan durumlarda herhangi bir Yüksek Sözleşmeci Tarafı veya kişiyi de yazılı görüş sunmaya veya duruşmalara katılmaya davet edebilir.

MADDE 4

Danışma görüşleri gerekçelidir.

Danışma görüşünün içeriği, tamamen veya kısmen, tüm yargıçların kanaatini oybirliği ile yansıtmadığı takdirde, her yargıç kendi ayırık görüşünü belirtme hakkına sahiptir.

Danışma görüşleri, görüş isteminde bulunan mahkeme veya yargı kurumuna ve sözkonusu mahkeme veya yargı kurumunun bağlı olduğu Yüksek Sözleşmeci Tarafa tebliğ edilir.

Danışma görüşleri yayınlanır.

MADDE 5

Danışma görüşleri bağlayıcı değildir.

MADDE 6

Taraf Devletler bu Protokol'ün 1. Madde'sinden 5. Madde'sine kadar olan hükümlerini Sözleşme'ye ek mad-

deler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

MADDE 7

Bu Protokol, Sözleşme'yi onaylamış bulunan Yüksek Sözleşmeci Taraflar'ın imzasına açıktır. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, bu Protokol ile bağlanma rızasını aşağıdaki şekillerde ifade edebilirler:

Onaylama, kabul veya uygun bulmaya dair çekince koymaksızın imzalamak suretiyle; ya da

Daha sonra onaylamak, kabul etmek veya uygun bulmak şartıyla imzalayarak, müteakiben onaylamak, kabul etmek veya uygun bulmak suretiyle.

Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tevdi edilir.

MADDE 8

Bu Protokol, Sözleşme'yi onaylamış bulunan on Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın 7. Madde hükümleri uyarınca Protokol ile bağlanma rızalarını beyan ettikleri tarihten itibaren üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

Bu Protokolle bağlanma hususundaki rızasını daha sonra beyan edecek olan Yüksek Sözleşmeci Taraflar için Protokol, 7. Maddenin hükümleri uyarınca, Protokol ile bağlanma rızasının beyan edildiği tarihten itibaren üç aylık bir süreyi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

MADDE 9

Sözleşme'nin 57. Maddesi'ne dayanılarak bu Protokol'ün hükümleriyle ilgili hiçbir çekince konulamaz.

MADDE 10

Her Yüksek Sözleşmeci Taraf, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne göndereceği bir bildirimle bu Protokolün 1. Maddesi'nin 1. paragrafı uyarınca hangi mahkemeleri seçtiğini Protokol'ün imzalanması sırasında ya da onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin teslimi esnasında belirtir. Bu bildirim, aynı şekle tabi olarak ve her zaman değiştirilebilir.

MADDE 11

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri,

a) her imzalamayı;

b) her onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin tevdiini;

c) bu Protokol'ün, 8. Madde uyarınca her yürürlüğe giriş tarihini;

d) 10. Madde uyarınca yapılmış bildirimleri; ve

e) bu Protokol'e ilişkin başka her türlü işlem, ihbar veya bildirimi,

Avrupa Konseyi üyesi devletlere ve diğer Yüksek Sözleşmeci Taraflar'a bildirir.

Bu Protokol, imza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup,

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanmak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 2 Ekim 2013 tarihinde Strazburg'da düzenlenmiştir. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri bu Protokol'ün tasdikli bir örneğini bütün Avrupa Konseyi üyesi devletlere ve diğer Yüksek Sözleşmeci Taraf'lara gönderir.

İncek Şehit Savcı Mehmet Selim Kiraz Bulvarı No: 4
06805 Çankaya / Ankara

t: (0312) 463 73 00 | **f:** (0312) 463 74 00
w: www.anayasa.gov.tr | **e:** bilgi@anayasa.gov.tr

ISBN: 978-605-2378-23-6